

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TEVÂRİH-İ FETH-İ RODOS
(İnceleme – Metin – Dizin – Tıpkıbasım)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MERVE SAYGIN
174201041004

DANIŞMAN
PROF. DR. ORHAN YAVUZ

KONYA
2021

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki egemenliğini sağlama ve Mısır, Suriye gibi önemli bölgelere kolaylıkla ulaşma açısından oldukça önemli ve stratejik bir konuma sahip olan Rodos Adası, 1521/22 yıllarında Kanunî Sultan Süleyman tarafından fethedilmiştir. Daha saltanatının ikinci yılında Rodos Adası'nın Akdeniz'de hâkimiyet kurmak adına son derece önemli olduğunu vurgulayan Kanunî, büyük dedesi Fatih Sultan Mehmet ve babası Yavuz Sultan Selim'in başlattığı işi tamamlayarak Rodos'u ve Rodos'a bağlı olan adaları Osmanlı topraklarına katmıştır.

Fetih sürecinden sonra, Osmanlı Devleti tarafından Rodos adasında siyasi ve kültürel bir dizi gelişmelere imza atılmıştır. Mutlak idare adı altında şövalyeler tarafından yönetilen Rodos adası, fetihten sonra Kanunî tarafından yetkilendirilen isimler tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Kültürel açıdan baktığımızda ise camiler ve kütüphaneler inşa edilmiştir. Bunlardan bir tanesi de çalışmamıza esas olarak alınan yazma metnimizin bulunduğu Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesidir.

Muhtevası bakımından fetihname özelliği taşıyan çalışmamızda, *Celâlzâde Mustafa Çelebi* tarafından Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınan *Tevârih-i Feth-i Rados* adlı eserin Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğünce tespit edilen Rodos Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesinde RDS1183 (Tarih 48) arşiv numarası ile kayıtlı Rodos nüshası üzerinde incelemelerde bulunulmuştur. Çalışmamız, *Giriş* bölümü hariç, *İnceleme* (Şekil Bilgisi, Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Kullanılan Kelimeler ve Ekler), *Metin*, *Dizin* ve *Tıpkıbasım Metin* olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, öncelikle çalışmamıza konu olan Rodos adası ve tarihçesi ile ilgili bilgiler aktarılmış, sonrasında Osmanlı Devleti'nin 600 yılı aşkın tarihinde, devletin en geniş sınırlara ulaşmasını sağlayan ve en parlak dönemini yaşatan padişahı Kanunî Sultan Süleyman'ın hayatı ve edebi kişiliği hakkında önemli bilgilere yer verilmiştir. Metnimizin esas dili olan Osmanlı Türkçesi ve tarihî dönemleri ile ilgili verilen bilgilerin müteakibinde eserimizin müellifi *Celâlzâde Mustafa Çelebi* ilgili bilgiler verilmiş ve üzerinde inceleme yapmış olduğumuz

metnin özellikleri, tespit edilen nüshaları, elimizdeki esas metin ile tespit edilen nüshaların karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan farklılıklar hakkında bilgiler verilerek kesin hatlarla belirtilmese de kronolojik açıdan ayrılmış olan 22 bölümde anlatılanlar özetlenmiştir.

İnceleme bölümünde, *Tevârih-i Feth-i Rados* metninde geçen kelime ve kelime grupları, şekil bilgisi (morfoloji) açısından incelenmiştir. Metnimiz her ne kadar Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olsa da Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait izlerle de karşılaşmıştır. Bu sebeple inceleme bölümünde aynı zamanda metnimizde geçen Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılan kelimelere ve eklere de yer verilmiştir.

Metin bölümünde, üzerinde çalışma yaptığımız eser çeviri yazı alfabesinden yararlanılarak Latin temelli Türk harflerine aktarılmıştır. Ancak bu aktarım yapılırken bazı kelimelerin ne Türkiye Türkçesinde ne de Osmanlı Türkçesinde herhangi bir karşılığı bulunamamıştır. Bu sebeple hem orijinal metinde yer alan harfler hem de metnin anlam bütünlüğü göz önünde bulundurularak en uygun kelime seçilmiş ve dipnotta, yapılan bu değişiklikler gösterilmiştir. Sözlüklerde tespit edilemeyen veya hakkında herhangi bir çıkarım yapılamayan kelimeler ise, üzerinde hiçbir oynama yapılmadan yalnızca transkripsiyonlu olarak yazılmıştır.

Dizin bölümünde, öncelikli olarak metinde geçen bütün kelimelerin günümüz Türkiye Türkçesindeki anlamları verilerek aldıkları ekler belirtilmiş ve bu kelimeler, alfabetik olarak sıralanmıştır. Anlamını bulamadığımız veya herhangi bir çıkarım yapamadığımız kelimelere de yine dizin bölümünde yer verilmiş ancak anlamları “?” ile karşılanmıştır.

Çalışmamızın sonunda ise sonuç, yararlandığımız kaynakları gösteren *kaynakça* ve daha sonraları yazma metinden yararlanılabilmesi adına *tıpkıbasım metin* eklenmiştir.

Eserin hazırlanış sürecinde her türlü yardımını ve fikirlerini esirgemeyen, gerekli düzenlemeleri yapan ve biz öğrencilerine her zaman için yol gösteren kıymetli hocam Prof. Dr. Orhan YAVUZ'a, eserde okuyamadığımız kelimelerin çözümlenmesi hususunda değerli vaktini ayırarak yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Semra TUNÇ'a, hem lisans hem de yüksek lisans sürecinde değerli bilgilerini bizlerden esirgemeyen bölümümüzün saygıdeğer hocalarına, sürekli olarak fikir alışverişinde bulunduğum yüksek lisans sınıf arkadaşım Celâl GÖRGEÇ'e, benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen ve her zaman yanımda olan babam emekli Türk Dili Okutmanı Veli SAYGIN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Merve SAYGIN

Konya, 2021

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve SAYGIN
	Numarası	174201041004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Orhan YAVUZ
	Tezin Adı	TEVÂRİH-İ FETH-İ RODOS (İnceleme - Metin - Dizin - Tıpkıbasım)

ÖZET

Tevârîh-i Feth-i Rados, 16. yüzyıl veya sonrasında Celâlzâde Mustafa Çelebi tarafından kaleme alınmış bir fetihnamedir. Konya Bölge Yazma Eser Müdürlüğü, Rodos Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesinde RDS1183 (Tarih 48) arşiv numarası ile kayıtlı olan bu eser, toplamda 58 varaktan oluşmaktadır. 22 bölüm üzerine inşa edilmiş olan metinde fetih hazırlıkları, fetih süreci ve fetih sonrasında yaşanan olaylar anlatılmıştır. Ağırlıklı olarak Osmanlı Türkçesi öğelerine rastlanan bu eserde, Eski Anadolu Türkçesinin izlerine az da olsa rastlanmaktadır.

Çalışmamız 4 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ilk olarak metnimizde geçen kelime ve kelime grupları morfolojik açıdan incelenmiştir. Ardından da Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan kelimelere ve eklere yer verilmiştir. İkinci bölümde orijinal metin, transkripsiyon alfabesinden faydalanılarak Latin harflerine aktarılmıştır. Üçüncü bölüm olan dizinde, metinde geçen bütün kelime ve kelime gruplarının günümüz Türkçesindeki anlamları verilerek alfabetik olarak sıralanmıştır. Son bölüm olan tıpkıbasımında ise daha sonraları bu çalışmadan faydalanmak isteyenler adına yazmanın orijinaline yer verilmiştir.

Tevârîh-i Feth-i Rados, muhtevası bakımından Osmanlı ve Türk tarihi için büyük önem arz etmektedir. Bizim eklediğimiz inceleme ve dizin bölümleriyle aynı önemi Türk dili için de göstermesi temenni edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rodos, Osmanlı İmparatorluğu, Kanunî Sultan Süleyman, Osmanlı Türkçesi, Feth-i Rodos, Şekil Bilgisi.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve SAYGIN
	Numarası	174201041004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Orhan YAVUZ
	Tezin Adı	TEVÂRİH-İ FETH-İ RODOS (Research – Text – Index – Facsimile)

ABSTRACT

Tevârih-i Feth-i Rados is a historical text which written by Celâlzâde Mustafa Çelebi in 16th or after this century. This work registered in Konya Regional Manuscript Directorate, Rhodes Hafez Ahmed Aga Library with the archive number RDS1183 (Date 48) consists of 58 leaves in total. The text, built on 22 chapters, describes the preparations for conquest, the process of conquest, and the events that took place after the conquest. In this work, which mainly includes Ottoman Turkish elements, the traces of Old Anatolian Turkish are rarely encountered.

Our work consists of 4 main chapters. In the first chapter, the words mentioned in our text are examined morphologically. Then frequently used words in Old Anatolian Turkish are take part. In the second chapter, the original text was transferred to Latin letters using the transcription alphabet. As a third chapter the index, all the words and groups of word in the text are arranged in alphabetical order by giving Turkish meanings. As the last chapter the facsimile, the original text is included for those who to benefit from this study.

In the terms of content, *Tevârih-i Feth-i Rados* is important for the Ottaman and Turkish history. It is hoped that it will show the same importance for the Turkish language as the research and index sections we have added.

Key Words: Rodos, Ottoman Empire, Suleyman The Magnificent, Ottoman Turkish, Feth-i Rodos, Morphology.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xviii
KISALTMALAR	xix
GİRİŞ	22
1. Araştırmanın Konusu	22
2. Araştırmanın Amacı	22
3. Araştırmanın Önemi.....	23
4. Sınırlılıklar.....	23
5. Yöntem	24
5.1. Metnin Latin Harflerine Aktarımı.....	24
5.2. İnceleme Bölümü	24
5.3. Dizin Bölümü	25
5.4. Müellifin Tespiti.....	25
6. RODOS ADASI ve TARİHÇESİ.....	27
6.1. Rodos Adası.....	27
6.2. Rodos'un Tarihçesi.....	27
7. KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN	31
7.1. Tahta Çıkışı.....	31
7.2. İcraatları.....	31
7.3. Edebî Yönü.....	33
8. OSMANLI TÜRKÇESİ.....	35
8.1. Başlangıç Dönemi	35
8.2. Klasik Dönem.....	36

8.3.	Yenileşme Dönemi	36
9.	FETİHNAME	38
9.1.	Mektup ve Ferman Şeklindeki Fetihnameler	38
9.2.	Edebî Tür Olarak Fetihnameler	39
10.	CELÂLZÂDE MUSTAFA ÇELEBİ	42
10.1.	Hayatı ve Eserleri.....	42
10.1.1.	Tarihle İlgili Eserleri	43
10.1.2.	Dinî ve Ahlakî Eserleri.....	43
11.	TEVÂRİH-İ FETH-İ RODOS	44
11.1.	Telif Tarihi.....	44
11.2.	Eserin Nüshaları	44
11.3.	Eserin Fizikî ve Muhteva Özellikleri	45
11.4.	Eserin Konusu ve Bölümleri	46
	İNCELEME.....	53
I.	ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ).....	54
1.	İSİM.....	54
1.1.	ÇEKİM EKLERİ.....	54
1.1.1.	Çokluk Eki	54
1.1.2.	İyelik (Aitlik) Ekleri	54
1.1.2.1.	Teklik I. Şahıs İyelik Eki: +(I)m, +(u)m	55
1.1.2.2.	Teklik II. Şahıs İyelik Eki: +(i)η	55
1.1.2.3.	Teklik III. Şahıs İyelik Eki: +I, +U, +sI.....	55
1.1.2.4.	Çokluk I. Şahıs Eki: +(X)mXz.....	56
1.1.2.5.	Çokluk II. Şahıs Eki: +(I)ηUz.....	56
1.1.2.6.	Çokluk III. Şahıs Eki: +IArI.....	56
1.1.3.	Hâl Ekleri	57

1.1.3.1.	İlgi Hâli Eki: +In, +un; +nIn, +nun	57
1.1.3.2.	Yükleme (Belirtme) Hâli Eki: +I; +n	57
1.1.3.3.	Yönelme Hâli Eki: +A	58
1.1.3.4.	Bulunma Hâli Eki: +dA	58
1.1.3.5.	Ayrılma Hâli Eki: +dan, +den	59
1.1.3.6.	Eşitlik Hâli Eki: +cA	59
1.1.3.7.	Yön Gösterme Hâli Ekleri	60
1.1.3.7.1.	+rA	60
1.1.3.7.2.	+erü	60
1.1.3.8.	Vasıta Hâli Ekleri	60
1.1.3.8.1.	+IIA	60
1.1.3.8.2.	+le	61
1.1.3.8.3.	+n	61
1.2.	SAYI İSİMLERİ	61
1.2.1.	Asıl Sayı İsimleri	61
1.2.2.	Sıra Sayı İsimleri	63
1.2.3.	Üleştirme Sayı İsimleri	64
1.2.4.	Yabancı Kökenli Sayı İsimleri	64
1.3.	YAPIM EKLERİ	66
1.3.1.	İsimden İsim Yapım Ekleri	66
1.3.1.1.	+An	66
1.3.1.2.	+cI, +çi	66
1.3.1.3.	+dı, +düş	66
1.3.1.4.	+düz	66
1.3.1.5.	+er	66
1.3.1.6.	+l	67

1.3.1.7.	+l(X)	67
1.3.1.8.	+l(X)K	67
1.3.1.9.	+ncI	68
1.3.1.10.	+ndi	68
1.3.1.11.	+sız, +suz.....	68
1.3.1.12.	+şer.....	69
1.3.1.13.	+(i)z	69
1.3.2.	Fiilden İsim Yapım Ekleri	69
1.3.2.1.	-a+.....	69
1.3.2.2.	-ak+	69
1.3.2.3.	-I+, -u+	69
1.3.2.4.	-ici+.....	70
1.3.2.5.	-iş+	70
1.3.2.6.	-k+, -k+	70
1.3.2.7.	-kuç+ (< güç)	70
1.3.2.8.	-m+	70
1.3.2.9.	-ma+	71
1.3.2.10.	-mak+, -mek+	71
1.3.2.11.	-mur+	71
1.3.3.	İsimden Fiil Yapım Ekleri	71
1.3.3.1.	+e-.....	71
1.3.3.2.	+IA-.....	72
1.3.4.	Fiilden Fiil Yapım Ekleri	72
1.3.4.1.	-mA-	72
1.3.4.2.	Ettirgenlik Eki	72
1.3.4.2.1.	-ar-	72

1.3.4.2.2.	-der-	72
1.3.4.2.3.	-d(X)r-, -tür-	73
1.3.4.2.4.	-t-	73
1.3.4.2.5.	-Ir-, -ür-	73
1.3.4.3.	Edilgenlik Eki.....	73
1.3.4.3.1.	-l-	73
1.3.4.3.2.	-n-	74
1.3.4.4.	İşteşlik Eki.....	74
1.3.4.4.1.	-ş-	74
2.	ZAMİRLER.....	75
2.1.	ŞAHIS ZAMİRLERİ.....	75
2.1.1.	Birinci Şahıs Zamirleri: ben, biz.	75
2.1.1.1.	Teklik I. Şahıs Zamiri	75
2.1.1.2.	Çokluk I. Şahıs Zamiri.....	75
2.1.2.	İkinci Şahıs Zamirleri: sen, siz.	76
2.1.2.1.	Teklik II. Şahıs Zamiri:	76
2.1.2.2.	Çokluk II. Şahıs Zamiri:	76
2.1.3.	Üçüncü Şahıs Zamirleri: a, o, ol; anlar.	76
2.1.3.1.	Teklik III. şahıs zamiri:	76
2.1.3.2.	Çokluk III. şahıs zamiri:	76
2.2.	İŞARET ZAMİRLERİ.....	77
2.3.	DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ	77
2.4.	BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ	79
2.5.	SORU ZAMİRLERİ	80
3.	SIFATLAR.....	81
3.1.	KÖKENLERİNE GÖRE SIFATLAR.....	81

3.1.1.	Türkçe Kökenli Sıfatlar	81
3.1.2.	Yabancı Kökenli Sıfatlar	81
3.1.2.1.	Arapça Kökenli Sıfatlar	82
3.1.2.2.	Farsça Kökenli Sıfatlar	82
3.1.2.3.	Karışık Kökenli Sıfatlar	82
3.2.	İŞLEVLERİNE GÖRE SIFATLAR.....	82
3.2.1.	NİTELEME SIFATLARI.....	84
3.2.1.1.	Sıfatlarda Karşılaştırma ve Berkitme	84
3.2.1.1.1.	Sıfatlarda Karşılaştırma	84
3.2.1.1.1.1.	Eşitlik Derecesine Göre Karşılaştırma	84
3.2.1.1.1.1.1.	“gibi” Edatı İle Yapılan Karşılaştırma	85
3.2.1.1.1.1.2.	“kadar” Edatı İle Yapılan Karşılaştırma	85
3.2.1.1.1.1.3.	“böyle” Sıfatı ile Yapılan Karşılaştırma	85
3.2.1.1.1.2.	Aşırılık Derecesine Göre Karşılaştırma.....	85
3.2.1.1.2.	Sıfatlarda Berkitme	85
3.2.2.	BELİRTME SIFATLARI.....	85
3.2.2.1.	İşaret Sıfatları	86
3.2.2.2.	Belirsizlik Sıfatları.....	86
3.2.2.3.	Sayı Sıfatları.....	88
3.2.2.3.1.	Asıl Sayı Sıfatları	88
3.2.2.3.2.	Sıra Sayı Sıfatları.....	89
3.2.2.3.3.	Üleştirme Sayı Sıfatları	89
3.2.2.3.4.	Kesir Sayı Sıfatları.....	90
3.2.2.4.	Soru Sıfatları.....	90
4.	ZARFLAR	91
4.1.	KÖKENLERİNE GÖRE ZARFLAR.....	91

4.1.1.	Türkçe Kökenli Zarflar	91
4.1.2.	Yabancı Kökenli Zarflar	91
4.1.2.1.	Arapça Kökenli Zarflar	91
4.1.2.2.	Farsça Kökenli Zarflar	92
4.1.2.3.	Karışık Kökenli Zarflar	92
4.2.	İŞLEVLERİ BAKIMINDAN ZARFLAR	92
4.2.1.	ZAMAN ZARFLARI	92
4.2.1.1.	İsim ve Sıfatlardan Yapılan Zarflar	92
4.2.1.2.	Edatlarla Oluşturulan Zarflar	98
4.2.2.	YER ve YÖN ZARFLARI	99
4.2.3.	MİKTAR ZARFLARI	100
4.2.4.	TARZ ZARFLARI	101
4.2.4.1.	Nitelik Bildirme Zarfları	101
4.2.4.2.	Durum Bildirme Zarfları	102
4.2.4.2.1.	“Benzerlik” Bildirenler	102
4.2.4.2.2.	“Birliktelik” Bildirenler	102
4.2.4.2.3.	“Dilek, İstek” Bildirenler	103
4.2.4.2.4.	“Görecelik” Bildirenler	103
4.2.4.2.5.	“İhtimal (Olasılık)” Bildirenler	103
4.2.4.2.6.	“Kesinlik” Bildirenler	104
4.2.4.2.7.	“Pekiştirme” Bildirenler	104
4.2.4.2.8.	“SebeP” Bildirenler	105
4.2.4.2.9.	“Tekrar” Bildirenler	105
5.	FİİLLER	107
5.1.	YAPILARI BAKIMINDAN FİİLLER	107
5.1.1.	Basit Fiİller	107

5.1.2.	Türemiş Fiiller	107
5.1.3.	Birleşik Fiiller	108
5.2.	FİİL ÇEKİMİ	108
5.2.1.	FİİLLERDE OLUMSUZLUK	108
5.2.2.	FİİLDE ŞAHIS	109
5.2.2.1.	Zamir Kaynaklı Şahıs Ekleri.....	109
5.2.2.2.	İyelik Kaynaklı Şahıs Ekleri.....	110
5.2.2.3.	Emir Kipinde Şahıs Ekleri.....	110
5.2.3.	FİİLDE KİP	111
5.2.3.1.	Bildirme (Haber) Kipleri	111
5.2.3.1.1.	Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman	111
5.2.3.1.1.1.	-üp-dür	111
5.2.3.1.1.2.	-mİş.....	112
5.2.3.1.2.	Görülen Geçmiş Zaman	112
5.2.3.1.3.	Şimdiki Zaman.....	114
5.2.3.1.3.1.	-mağda	114
5.2.3.1.3.2.	-mede	114
5.2.3.1.4.	Geniş Zaman	115
5.2.3.1.5.	Geniş Zamanın Olumsuzu.....	115
5.2.3.2.	Dilek (Tasarlama) Kipleri.....	116
5.2.3.2.1.	İstek Kipi	116
5.2.3.2.2.	Şart Kipi.....	116
5.2.3.2.3.	Emir Kipi.....	117
5.2.4.	EK FİİL	119
5.2.4.1.	Geniş Zaman Çekimi.....	119
5.2.4.2.	Görülen Geçmiş Zaman Çekimi.....	120

5.2.4.3.	Ek Fiilde Olumsuzluk.....	120
5.2.5.	BİRLEŞİK ÇEKİMLER.....	120
5.2.5.1.	Hikâye Şekli	120
5.2.5.1.1.	Geniş Zamanın Hikâyesi	121
5.2.5.1.2.	Geniş Zamanın Olumsuzunun Hikâyesi	121
5.2.5.1.3.	Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	122
5.2.5.1.4.	Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	122
5.2.5.1.5.	İstek Kipinin Hikâyesi	122
5.2.5.2.	Şart Şekli	122
5.2.5.2.1.	Geniş Zamanın Şartı.....	123
5.3.	BİRLEŞİK FİİLLER	123
5.3.1.	Tasvirî Fiiller	123
5.3.1.1.	Tezlik Fiili	123
5.4.	SIFAT – FİİLLER.....	123
5.4.1.	Geçmiş Zaman Bildiren Sıfat - Fiiller	124
5.4.1.1.	-d(X)K	124
5.4.1.2.	-m(X)ş	124
5.4.2.	Gelecek Zaman Bildiren Sıfat - Fiiller.....	125
5.4.2.1.	-acağ/-ecek	125
5.4.3.	Geniş Zaman Bildiren Sıfat - Fiiller	125
5.4.3.1.	-An	125
5.4.3.2.	-r, -Ar, -ir	125
5.4.3.3.	-mez	126
5.5.	ZARF – FİİLLER.....	127
5.5.1.	-dXKdA	127
5.5.2.	-e	127

5.5.3.	-erek	127
5.5.4.	-ıcağ, -icek, -ucağ	128
5.5.5.	-IncA, -unca	128
5.5.6.	-ken.....	128
5.5.7.	-mAdAn	128
5.5.8.	-(y)Up	129
6.	EDATLAR	130
6.1.	YAPI VE KÖKENLERİ BAKIMINDAN EDATLAR	130
6.1.1.	TÜRKÇE KÖKENLİ EDATLAR	130
6.1.1.1.	İsim Kökenli Edatlar	130
6.1.1.2.	Fiil Kökenli Edatlar.....	130
6.1.2.	YABANCI KÖKENLİ EDATLAR.....	130
6.2.	GÖREVLERİ BAKIMINDAN EDATLAR.....	131
6.2.1.	“Başkalık” İlişkisi Kuranlar.....	131
6.2.2.	“Benzetme, Benzerlik” İlişkisi Kuran Edatlar	131
6.2.3.	“Birlikte” veya “Vasıta” İlişkisi Kuran Edatlar.....	133
6.2.4.	“Miktar” İlişkisi Kuranlar	133
6.2.5.	“Sebep” İlişkisi Kuranlar	133
6.2.6.	“Yön Gösterme” İlişkisi Kuran Edatlar.....	134
7.	BAĞLAÇLAR	136
7.1.	KÖKENLERİNE GÖRE BAĞLAÇLAR.....	136
7.1.1.	Yabancı Kökenli Bağlaçlar	136
7.1.1.1.	Arapça Kökenli Bağlaçlar	136
7.1.1.2.	Farsça Kökenli Bağlaçlar.....	136
7.1.2.	Türkçe Kökenli Bağlaçlar.....	136
7.2.	İŞLEVLERİNE GÖRE BAĞLAÇLAR	136

7.2.1.	Sıralama Bağlaçları	137
7.2.2.	Pekiştirme Bağlaçları	138
7.2.3.	Cümle Başı Bağlaçları	138
7.2.3.1.	“Açıklama” Bildiren Cümle Bağlaçları	138
7.2.3.2.	“Sebep” Bildiren Cümle Bağlaçları	140
7.2.3.3.	“Şart” Bildiren Cümle Bağlaçları	141
7.2.3.4.	“Üsteleme” Bildiren Cümle Bağlaçları	141
7.2.3.5.	“Zıtlık” Bildiren Cümle Bağlaçları	141
8.	ÜNLEMLER	143
8.1.	Seslenme (Hitap) Ünlemleri	143
8.2.	Ses Yansımalı Ünlemler	143
8.3.	Diğer Ünlemler	144
II.	ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNDE KULLANILAN KELİMELEER VE EKLER	145
1.	Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Kullanılan Kelimeler	145
2.	Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Kullanılan Ekler	149
METİN		150
DİZİN		204
SONUÇ		387
KAYNAKÇA		389
ÖZ GEÇMİŞ	 Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	
TIPKIBASIM METİN	 Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e	ض	z, d
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	T	ع	,
ث	□	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
خ	Ç	ق	k
ح	h	ك	k, g, ŋ
خ	h	ل	l
د	D	م	m
ذ	z	ن	n
ر	R	و	v, o, ö, u, ü, ū
ز	Z	ه	h, a, e
ژ	J	ی	y, ı, i, ī
س	S	ع	'
ش	Ş		

Tablo 1. Transkripsiyon Alfabesi

KISALTMALAR

a:	Yazma eserde ön yüz
Ar.:	Arapça
Ar. + Far.:	Arapça ve Farsça kelimelerden oluşan terkipler
Ar. + T.:	Arapça kelime ile Türkçe yapım eklerinin birleşmesiyle oluşan kelimeler
b:	Yazma eserde arka yüz
bağ.:	Bağlaç
bhe:	Belirtme (yükleme) hali eki
bk.:	Bakınız
C:	Cilt
e.:	Edat
EAT:	Eski Anadolu Türkçesi
ET:	Eski Türkçe
Far.:	Farsça
Far. + Ar.:	Farsça ve Arapça kelimelerden oluşan terkipler
Far. + T.:	Farsça kelime ile Türkçe yapım eklerinin birleşmesiyle oluşan kelimeler
gze:	Geniş zaman eki
H:	Hicrî
ihe:	İlgi hali eki

İM:	İstanbul Üniversitesi ve Millet Kütüphaneleri Nüshası
İt.:	İtalyanca
İye:	İyelik eki
M:	Miladî
Met.:	Tevârîh-i Feth-i Rados metninin orijinal hali
M:	Miladî
MÖ:	Milattan Önce
Osm. T.:	Osmanlı Türkçesi
s.:	sayfa
sf.:	Sıfat
sfe:	Sıfat - fiil eki
SN:	Selim Ağa ve Nuruosmaniye Kütüphanesi nüshaları
TDK:	Türk Dil Kurumu
vb.:	ve benzeri
Yun.:	Yunanca
zfe:	Zarf - fiil eki
zm.:	Zamir
+:	İsme gelen eklere getirilir.
-:	Fiile gelen eklere getirilir.
A:	/a/, /e/
I:	/ı/, /i/

X: /ɪ/, /i/, /u/, /ü/

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Celâlzâde Mustafa Çelebi tarafından kaleme alınan ve Rodos fethini anlatan *Tevârih-i Feth-i Rados* adlı eser toplamda 58 varaktan oluşmaktadır. Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ve Kanunî Sultan Süleyman'a yapılan övgülerle başlayan metnimizin devamında ise sefere karar verilme süreci, sefer hazırlıkları, sefere çıkış, sefer sürecinde yaşanan olaylar, elde edilen zafer ve zafer sonucunda yapılan kutlamalar detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Latin temelli Türk harflerine aktarılan metinde geçen bütün kelimeler, *İnceleme* bölümünde anlamları ve görevleri bakımından 8 ana başlık (isim, zamir, sıfat, vb.) altında incelenmiştir. Aynı bölümün devamında ise Eski Anadolu Türkçesinde geçen kelimelere ve eklere de yer verilmiştir. Daha sonra ise anlam ve şekil bilgisi temeline dayalı bir dizin hazırlanmıştır. İncelemenin sonuna sonuç, kaynakça ve tıpkıbasım metin eklenmiştir.

2. Araştırmanın Amacı

Rodos'un fethi hem Osmanlı hem de dünya tarihinin önemli konularından biridir. Öyle ki bu fetih, Bizans kaynaklarına göre Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından beri amaçlanmış fakat ilk ciddi teşebbüslere Fatih Sultan Mehmet döneminde girişilmiştir. Bunun için çok kez seferler düzenlense de Rodos Adası'nın fethinin çözülmesi ancak Kanunî dönemine nasip olmuş bir başarıdır. Bu sebeple pek çok tarihçi, bu konu üzerinde farklı araştırmalar yapmış, makaleler yazmış ve Rodos'un önemini vurgulamaya çalışmışlardır. Bu anlamda da Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü koleksiyonunda yer alan Rodos Hafız Ahmed Ağa Kataloğunda yer alan *Celâlzâde Mustafa Çelebi*'nin *Tevârih-i Feth-i Rados* adlı eseri üzerinde tarihî çalışmalar olsa bile, dil özellikleri açısından inceleyen herhangi bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Amaç hem Rodos'un fethine Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin kaleminden bakmak hem de yapılacak olan şekil bilgisi ve dizin çalışmaları ile Türkoloji alanına hizmet etmektir.

3. Araştırmanın Önemi

Rodos Adası Osmanlı Devleti açısından hem coğrafi hem de stratejik olarak önemli bir konuma sahipti. Bu adaya sahip olmak Osmanlı Devleti'nin hem Akdeniz'deki egemenliğini sağlayacak hem de Yavuz Sultan Selim zamanında fethedilen Mısır'a ulaşımı kolaylaştıracaktı. Bu doğrultuda Kanunî, Rodos'un Osmanlı topraklarına katılması için 1521 / 1522 yılında sefer düzenlemiş ve uzun süren bir savaşın ardından Rodos Adası'nı Osmanlı topraklarına katmıştır. Kanunî'nin yapmış olduğu bu fetih, *fetihname* türünde kaleme alındığı için tarihe açık bir şekilde kaynaklık etmektedir. Öyle ki günümüze kadar ulaşan fetihnamelerin birçoğu savaş esnasında veya hemen akabinde kaleme alındığı için, olayların %100'e yakın bir gerçeklikle gelecek nesillere aktarılmasına büyük ölçüde aracı olmaktadır. Bunun yanı sıra döneminin dil özelliklerinin metne olan yansıması, o yüzyılda konuşulan ve o yüzyıla hâkim olan dil ve özellikleri hakkında da bizlere önemli ipuçları vermektedir. Bu hususta bu eserin incelenmesi hem tarihî açıdan hem de Türk dil bilimi açısından oldukça önemlidir.

4. Sınırlılıklar

Bu çalışma, *Celâlzâde Mustafa Çelebi*'nin *Tevârih-i Feth-i Rados* adlı eseri ve eserin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi ve İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nde tespit edilen nüshaları ile Doç. Dr. Murat Yıldız tarafından kaleme alınan *Celâlzâde'nin Rodos Fetihnâmesi (İnceleme - Metin)* adlı kitap ve *Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin Rodos Fetihnâmesi'ndeki Manzumeler Hakkında Bir Değerlendirme* adlı makalesi ile sınırlandırılmıştır. Bulunan diğer nüshalar elimizdeki asıl metinle karşılaştırılmış ve arada bir takım farklılıklar tespit edilmiştir. Ortaya çıkan bu farklılıklar ise ayrıntılı bir şekilde *Eserin Nüshaları* adlı bölümde verilmiştir.

5. Yöntem

5.1. Metnin Latin Harflerine Aktarımı

Diğer eski yazılı metin çalışmalarında olduğu gibi, bu çalışmada da öncelikli olarak metin, çeviri yazı alfabesinden faydalanılarak Latin harflerine aktarılmıştır. Elbette ki Latin harflere aktarma aşamasında bazı kelimelerin veya eklerin yazımında birtakım ikili kullanımlar tespit edilmiştir. Örneğin *anıñ* kelimesi kimi yerlerde düz ünlülü olarak geçerken, kimi yerlerde ise *anun* şeklinde yuvarlak ünlülü olarak geçmektedir. Bu hususta, metindeki orijinalliği korumak adına bu tarz kelimeler metinde oldukları şekilleriyle verilmiştir. Ancak okunamayan veya sözlüklerde tespit edilemeyen kelime ve kelime gruplarının yerine hem yazıldığı harfler hem de metnin anlam bütünlüğü esas alınarak farklı bir kelime yazılmış, yapılan bu değişiklikler de dipnotta belirtilmiştir. Herhangi bir şekilde tespit edilemeyen kelimeler de metinde geçen halleriyle transkripsiyonlu olarak Latin harflerine aktarılmıştır.

5.2. İnceleme Bölümü

İnceleme bölümü *Şekil Bilgisi (Morfoloji)* ve *Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Kullanılan Kelimeler ve Ekler* olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Şekil Bilgisi (Morfoloji) Bölümünde, kelimelerin cümle içerisindeki anlamlarının ve görevlerinin detaylandırılması isim, zamir, sıfat, zarf, fiil, edat, bağlaç ve ünlem olmak üzere sekiz ana başlık altında yapılmıştır. Kelimelerin ve eklerin örneklendirmesi hususunda, az sayıda olan bütün örnekler verilmiş, çok sayıda olan örnekler ise aralardan seçilerek verilmiştir. İkinci bölümde ise metnimizde geçen Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılan kelimeler ve anlamları ile ekler ve eklerin görevleri metinde yer aldıkları cümleler ile birlikte verilmiştir.

İnceleme Bölümü hazırlanırken Prof. Dr. Orhan YAVUZ'un *Anadolu Türkçesiyle Yapılan En Eski Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi ve Dil Özellikleri ve Kansu Gavri'nin Türkçe Dîvânı* adlı çalışmaları ile Zeynep KORKMAZ'ın *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* adlı çalışması temel olarak alınmıştır.

5.3. Dizin Bölümü

Metnimizin, Latin harflerine aktarımı tamamlandıktan sonra, *Dizin* bölümü hazırlanmıştır. Bu bölümde, hem kelimelerin anlamları hem de kelimelerin aldıkları ekler belirtilmiştir. Anlamları tespit edilemeyen ve tam olarak emin olunamayan kelimelerin anlamları ise “?” ile karşılanmıştır.

5.4. Müellifin Tespiti

Çalışmamıza konu olan *Tevârîh-i Feth-i Rados* adlı eserin müellifi Konya Bölge Yazma Eserler Müdürlüğüne ait Rodos Hafız Ahmed Ağa katalogunda yer alan bilgiye göre *el-Hacc Halîl Sofyavî*'dir. Fakat ne metnin içerisinde müellifin adı geçmiş ne de farklı kaynaklarda müellifle alakalı bilgilere rastlanmıştır.

Eserin farklı nüshalarının tespiti esnasında Doç. Dr. Murat Yıldız tarafından çalışılmış olan *Celâlzâde'nin Rodos Fetihnâmesi (İnceleme - Metin)* adlı bir kitap ve bu kitaptan yola çıkılarak yazılmış olan *Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin Rodos Fetihnâmesi'ndeki Manzumeler Hakkında Bir Değerlendirme* adlı bir makale karşımıza çıkmıştır. Makale incelendiğinde, Doç. Dr. Murat Yıldız'ın kitabında esas olarak alınan nüsha ile diğer nüshaların karşılaştırıldığı ve transkripsiyonlu metnimizin giriş kısmında yer alan manzum kısımlarla arasında benzerlikler olduğu görülmüştür.

Bu bilgiler ışığında *Celâlzâde Mustafa Çelebi* hakkında araştırmalar yaptığımızda, kendisinin Yavuz Sultan Selim zamanından beri önemli devlet görevlerinde bulunduğu, Kanunî ile birlikte pek çok sefere katıldığı ve *Nişânî* mahlasıyla kaleme aldığı eserleri olduğu tespit edilmiştir. Nitekim Agâh Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi* adlı eserinde üzerinde çalışma yaptığımız metnin üslubundan yola çıkarak Celâlzâde'nin daha münşiyane bir üslubu olduğunu ve hâlihazırda Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik'te Rodos'un fethinden bahsettiği için tekrardan aynı konuyu anlatan bir eser meydana getirmesine gerek olmadığını öne sürerek bu eserin Celâlzâde'ye ait olamayacağını belirtmiştir (Levend, 1956: 41-42). Ne var ki İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler katalogunda yer alan nüshalarda müellifimizin mahlası Nişânî;

3a/2-3 [Nişânî] baş idüp ferş ü rivāyet
Sefer ahvālını eyle hikāyet

beyitinde geçmektedir. Aynı şekilde *Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik*'te Mohaç seferini anlattığı bölümün girişinde de müellifimizin mahlası yer almaktadır.

Bu hususta üzerinde çalışma yaptığımız nüshanın ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Katalogunda yer alan nüshaların seferin bitiminde günlük mahiyetinde kaleme alındıkları için *Celâlzâde*'nin münşiyane üslubunun dışında yazıldığı, daha sonrasında kaleme aldığı *Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik*'teki ilgili bölümün ise ilk nüsha kaynak alınarak yazıldığı düşünülmektedir. Yine aynı şekilde adı geçen eserde Kanunî tarafından gerçekleştirilen Doğu seferinin anlatıldığı bölümün girişinde yer alan 35 (2+33) beyitlik manzum bölümler ile metnimizin girişinde yer alan 35 (2+33) beyitlik manzum bölümler, birbiriyle benzerlik göstermektedir.

Sonuç olarak yapılan araştırmalar göz önüne alındığında, metnimizin asıl yazarının *Celâlzâde Mustafa Çelebi* olduğu ve Rodos Hafız Ahmed Ağa katalogunda müellif olarak belirtilen *el-Hacc Halîl Sofyavî*'nin ise ancak müstensih olabileceği sonucuna varılmıştır.

Ancak şunu belirtmeliyiz ki bizim üzerinde çalıştığımız nüsha, İstanbul ve Millet kütüphanelerinde yer alan nüshalarla büyük çoğunlukta aynı olup bahsi geçen nüshalar üzerine Türk Dili ve Edebiyatı alanında herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Doç. Dr. Murat Yıldız'ın kitabında yer verdiği nüsha ise Nuruosmaniye ve Selim Ağa Kütüphanelerine ait olup içerik, dil ve üslup açısından üzerinde çalışma yapmış olduğumuz metinle arasında bir takım farklılıklar tespit edilmiştir. Bu konuya “*Eserin Nüshaları*” bölümünde detaylıca değinilmiştir.

6. RODOS ADASI ve TARİHÇESİ

6.1. Rodos Adası

Rodos Adası, Ege Adaları bölgesinde yer alan 12 Ada yönetim biriminin en büyük adasıdır. Ege Denizi'nin güneydoğusunda yer alırken Türkiye'nin güneybatı kıyısında yer almaktadır. Türkiye'ye en yakın noktası olan Muğla - Bozburun Yarımadası'na 18 km uzaklıktadır. Yüzölçümü 1399 km²'dir. Akdeniz ikliminin hâkim olduğu adanın 2004 yılına ait nüfusu 130.000'dir. 2011 verilerine göre ise bu rakam 115.490'dır. Adada uluslar arası havaalanı ile Rodos şehri arasında kalan kesimde toplanmış 3500 kişilik bir Türk azınlığı bulunmaktadır.

MÖ 280 yılında *Dorlar* tarafından Rodos limanı girişine inşa edilen *Rodos Heykeli (Kolossos)*, dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilmektedir. Makedonyalı *Antigonoslar* Büyük İskender'in ölümünden sonra şehre saldırmışlar ve bu saldırı bir yıl sürmüştür. Barışın sağlamanın ardından da birlikteliği simgelemek adına yapımı 12 yıl süren 32 metre yüksekliğindeki Yunan Güneş Tanrısı *Helios*'un heykeli dikilmiştir. Rodos limanının girişinde bulunan heykelin bacaklarının arasından gemilerin geçtiği rivayet edilir ancak o dönemin yapım teknikleri ve malzemeleriyle böyle bir heykelin yapılmasının mümkün olmadığı düşünülmektedir. MÖ 225/26'daki bir depremde dizlerinden kırılmış olan heykel, birkaç asır yan yatmış halde kalmıştır. Heykelin en etkileyici yanı ise yan yatmış haldeyken bile ayakta olduğu zamanlardaki kadar büyük olan ölçüsüdür.¹

6.2. Rodos'un Tarihçesi

M 1291 yılında *Saint Jean Şövalyeleri*, Müslümanlar tarafından fethedilen Kudüs'ü terk etmek zorunda kalmışlardır. Dünyanın yedi harikasından *Kolossos* heykelinin yükseldiği Rodos Adası'nı fethederek bu topraklara yerleşmek istemişlerdir. Ancak yerli halkı Müslüman ve Yunanlılardan oluşan Rodos ordusu şövalyeleri pek çok kez geri püskürtmüşlerdir. 1309 yılının Ağustos ayında ise içeriden bir Rodoslunun ihaneti sayesinde adayı fethederek iki yüz on üç yıl sürecek olan egemenliklerini başlatmışlardır. 12 Adayı birbirine bağlayan düğüm noktasında

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Clayton, Peter - Price, Martin (2000). *Antik Dünyanın Yedi Harikası* (çev. Betül Avunç). Homer Kitabevi ve Yayıncılık. İstanbul. s. 121-134

bulunan ve kısa zamanda Hristiyanlığın en önemli merkezlerinden biri haline gelen Rodos Adası böylelikle Akdeniz’de İslam’a karşı en güçlü kale haline gelmiştir.

Rodos Adasındaki şövalyeler “*mutlak idare*” ile yönetilmişlerdir. Askerî seflerden oluşan meclisin başına seçilen reise “*Grand Maitre (Büyük Reis)*” adı verilmiştir. 1309 yılında adaya adım attıkları tarihten 1521/22’de Rodos’u Osmanlı Devletine teslim ettikleri tarihe kadar süren 212/213 yıllık süreçte toplamda 19 *Büyük Reis* görev yapmıştır.

Bizans kaynaklarına göre Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan itibaren Rodos Adası ile ilgilenilmiş; hatta Osman Gazi döneminde gemilerle asker gönderildiği belirtilmiştir. Fakat bu hususta en önemli adım Fatih Sultan Mehmet döneminde atılmıştır. Onun siyasi anlayışına göre Anadolu’da birliği sağlama yolundaki en büyük engel Rodos’un şövalyelerin elinde olmasıdır. “*St. Jean Şövalyeleri’nin Türkler aleyhine kurulan ittifaklara girmeleri, Haçlı donanmalarının Rodos ve civarındaki adalarda üslenmeleri, şövalyelerin Türk ticaret gemilerine ve Anadolu sahillerine saldıran korsanlara yataklık yapmaları, İstanbul’un fethini takip eden yıllardan itibaren Osmanlı padişahı ile Rodos şövalyelerini karşı karşıya getirmiştir*” (Çelikkol, 1992: 7). Nitekim Fatih Sultan Mehmet döneminde yapılan seferler bir ara surlar aşılabilirse bile herhangi bir sonuca bağlanamamıştır.

Kanunî Sultan Süleyman tahta geçtikten sonra hem dedesi Fatih Sultan Mehmet’in başladığı işi tamamlamak hem de babası Yavuz Sultan Selim zamanında alınan Mısır ve Suriye’ye karayolu üzerinden yapılan ulaşımlarda çekilen zorluklar neticesinde 1521 yılında Rodos’un fethi meselesiyle ilgilenmeye başlamıştır. “*Aynı zamanda Doğu Akdeniz’de Türk hâkimiyetinin kesin olarak yerleştirilmesi ve bölgedeki ulaşımın emniyet altına alınması gibi devlet menfaatleri, bir taht müddeisinin ortadan kaldırılması gibi hanedan meseleleri ve nihayet zapt edilmez sanılan kaleleri fethetmek suretiyle şahsî ün kazanmak gibi psikolojik sebepler Rodos seferini kaçınılmaz hale getiriyordu*” (Çelikkol, 1992: 10).

[...]

“1521/1522 yılının 25 Temmuz günü şövalyelerin kıyı muhafızları Rodos açıklarında 300 yelkenli ile Bâb-ı Âli’nin efendisi Kanunî Sultan Süleyman’ın donanmasını görürler. Muhteşem Süleyman daha önce bütün doğuyu yutmuştu. Şimdi de “boğazındaki bu kılçık”tan kurtulmak istiyordu” (Çelikkol, 1992: 11).

Hem karadan hem de denizden atılan toplar ve güller, kazılan lağımlar, açılan gedikler, dökülen kızgın katranlar arasında geçen 6 aylık çatışmanın sonucunda kalenin güneybatısında açılan bir gedikle birlikte Türk askerleri kalenin içine hücum etmeye başlamıştır. Neticede Rodos’un düşmesi artık kaçınılmaz olmuş ve iki taraf arasında müzakerelere başlamıştır.

Kanunî Sultan Süleyman tarafından şövalye L’Isle-Adam ve askerleri ile yerli Rodos halkına tanınan imtiyazlara rağmen L’Isle-Adam *“Devletimden mahrum olmaktansa şu bahtsız hayatımın sona ermesini yahut adamlarımdan kaçarak daima şerefsiz yaşamaktansa mağlup diye anılmak istiyorum. Mağlubiyet talihin bir eseridir ve sizin gibi bir galibin karşısında mağlup olmak utanç verici değildir. Fakat kanaatime göre, kendi adamlarını terk etmek ve karşı tarafın ordusuna geçmek haince ve hicap verici bir şeydir”* (Çelikkol, 1992: 15) diyerek yapılan teklifi reddeder. Bunun sonucunda hem şövalyeler hem de yerli halk isterlerse Rodos’u terk etme isterlerse de Rodos’ta yaşamaya devam etme imtiyazlarına sahip olmuşlardır. Adada kalmak isteyenlerin ise hiçbir şekilde esir muamelesi görmeyecekleri, kendi kiliselerini koruyup kendi dinlerini icra edebilecekleri de söylenmiştir.

Rodos ve diğer adaların idaresi öncelikli olarak kuşatma esnasında oldukça önemli görevler üstlenmiş olan Kurtoğlu Muslihiddin Reis’e verilmiştir. Daha sonraları ise Rodos’un Midilli Sancağı’na bağlanmasıyla Dizdarzâde Mehmet Çelebi yönetimine 500 hisar eri ve 500 yeniçeri ile birlikte verilmiştir. *“Osmanlı döneminde adaları, halkın seçtiği ve genellikle 12 üyeden meydana gelen mahalli bir meclis idare ederdi. Bu meclis başkanı bir nevi belediye reisi olan şehir kethüdası idi”* (Çelikkol, 1992: 20).

Rodos şehri, *Eski Rodos (kale içi)* ve *Yeni Rodos (kale dışı)* olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. “*Sultan Süleyman adayı aldıktan sonra, Türklerin buraya yerleşip çoğalmaları için, yerleşenlere toprak dağıtmak, onları askerlik ve vergiden bağışlamak gibi birçok tedbirler almıştır*” (Çelikkol, 1992: 24).

Fethedilen topraklarda kendi dinini ve kültürünü yansıtmak isteyen Osmanlı Devleti, Avrupaî tarzdaki şehri şarklılaştıran yarım düzine cami inşa etmişlerdir. Fakat bu camiler inşa edilirken bile 1851’de meydana gelen deprem ve 1856’da yaşanan patlamaya kadar şehrin asıl mimarisi olduğu gibi korunmuştur.

Osmanlı Devleti’nin yerli halka tanıdığı (din, dil vb.) serbestlikler sonucu adaya hâkim olan dil – devlet makamlarında bile – Yunanca olmaya devam etmiştir. Kanunî Sultan Süleyman tarafından tek taraflı olarak bahşedilen bu imtiyazlar yerli halkın kendi dil, din, örf ve âdetlerini devam ettirmelerine ve kendi benliklerinden kopmamalarına aracı olmuştur. Ancak Osmanlı Devleti’nin gerileme dönemine girmesi ve zayıflaması sonucu dönemin büyük devletlerinden de güç alarak Rodoslular, Yunanistan ile birleşme hayallerine kapılmaya başlamışlardır.

“*Bizans İmparatorluğunu yeniden kurmak düşüncesi ile birlikte 1850 yılında Megali İdea’yı (Büyük Emel) ilan ederler. Bundan böyle de büyük Yunan emelleri Megali İdea’da, Bizans İmparatorluğunun yeniden diriltilmesi, Küçük Asya’nın (Anadolu) Elenleştirilmesi ve Balkanlarda ve Anadolu’da Türk hâkimiyetine son verilmesi prensiplerinde şekillenir*” (Çelikkol, 1992: 26).

Yunanistan’ın kurulması ile birlikte Ege Denizi’nde yeni dengeler kurulmaya başlamıştır. Ancak İtalya’nın da Akdeniz’de söz sahibi olma isteği Yunanistan’ın yaptığı planları bozmuştur. Rodos adası, 1912’de 1200 kişiden oluşan Türk ordusuna karşı çıkartma yapan İtalya’ya kolay bir şekilde teslim olmuştur.

45 bin şehit verilerek alınmış olan Rodos adası, 390 yıl sonra İtalya’nın eline geçmiş ve Rodos tarihinde yepyeni bir sayfa açılmıştır.

7. KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN

Babası Yavuz Sultan Selim, annesi Hafsa Sultan olan Kanunî Sultan Süleyman, 6 Safer 900 (6 Kasım 1494) tarihinde Trabzon’da dünyaya gelmiştir. *“Hünernâme’ye göre adını Kur’an’dan açılan sayfada geçen Hz. Süleyman’dan almıştır. Ayrıca babası Selim’in, bu adı kendi isminin küçültmesi olan ‘Süleyman’ dan hareketle verdiği hakkında bir rivayet daha vardır. Çağdaşı Batılı yazarlar onu ‘Muhteşem’ (Magnificent, Magnifique) veya ‘Büyük Türk’ (Grand Turc) lakaplarıyla anmışlardır”* (Emecan, 1995: 62).

7.1. Tahta Çıkışı

I. Selim’in taht mücadeleleri ve amcası Şehzade Ahmed’in itirazları sonucu ilden ile (Şebinkarahisar, Bolu, Kefe, Saruhan) Sancakbeyi olarak tayin edilişi arasında geçen Süleyman’ın şehzadelik dönemi, babasının ölümünden sonra 30 Eylül 1520’de İstanbul’a gelip saltanatın yeni ve yegâne varisi olarak tahta çıkması ile son bulmuştur. Böylelikle Osmanlı Devleti’nin en görkemli çağı başlamıştır.

7.2. İcraatları

Kanûnî Sultan Süleyman, siyasî faaliyetlerinde atası Fatih Sultan Mehmet’in izini ve stratejilerini takip etmiştir. Bu sebeple ilk sefer-i hümayûnu, Fatih Sultan Mehmet tarafından sefer düzenlenip de alınamayan Belgrat üzerine olmuştur. İkinci hedefi ise yine Fatih Sultan Mehmet tarafından alınamayan Rodos adasıdır. Üçüncü büyük seferini Macarlarla Mohaç ovasında gerçekleştirmiştir ve Macar kralının savaşta ölmesiyle birlikte bu savaş diğerlerine nazaran kısa sürmüştür.

Tahta çıkışının ardından başarılı fetihler yapan Kanûnî, bu sefer gözünü Viyana’ya dikmiştir. İlk kuşatması başarısız olmuş fakat Viyana çevresindeki bölgeleri alarak bölgeyi daha da kuvvetlendirmiştir.

Batıdaki başarılı seferlerinden sonra, bu sefer de zihnini bir süredir meşgul eden doğudaki meselelerle ilgilenmeye başlamıştır. Dinî ve siyasî gerekçeler neticesinde Safevi Devleti’ne son vermek istemiştir. Safevi Devletiyle savaşmak üzere çıktığı yolculukta Bağdat’ı ele geçirerek İstanbul’a dönmüş ve bu sefer sayesinde Safevi Devleti’nin kolay kolay teslim olmayacağını anlamıştır.

Kanûnî, karadan seferler yürütürken, bir yandan da Osmanlı donanmasının başına getirdiği Barbaros Hayreddin Paşa da denizden seferler yürütmektedir. Batıda bir süreliğine sükûnet ortamı sağladıktan sonra gözler tekrardan doğuya dikilmiştir. Süleyman artık yaşlandığı ve hastalıkları giderek arttığı için ordunun başında çok fazla duramamaya başlamıştır. Ancak oğulları arasında taht kavgaları olmaması için aralıklı olarak seferlerin başına geçmeyi düşünmüştür.

Hem doğuda hem de batıda gerçekleşen seferler esnasında Kanûnî, ordunun başına geçmemiş, yerine komutanlarını görevlendirmiştir. O sıralarda en büyük oğlu Şehzade Mustafa, babası hasta ve yaşlı olduğu için devlet yönetiminde hak iddia etmeye başlamıştır. Bunun üzerine de babası tarafından idam edilmiştir.

Üçüncü kez Safevi Devleti ile karşı karşıya gelinmiş ve sonucunda Amasya Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmanın sonucunda Kanûnî, İran'da oluşturulan hâkimiyetin ve çizilen sınırların geçici olduğunu anlamıştır.

Çok sevdiği kıymetli eşi Hürrem Sultan'ın ölümünden sonra oğulları Bayezid ve Selim arasında taht kavgaları başlamıştır ve bunun ardından iki şehzade arasında Konya ovasında savaş çıkmıştır. Yenilen Bayezid, Safevi Devleti'ne sığınmış, yapılan anlaşma sonucu Osmanlı devletine iade edilmiştir. Kanûnî emriyle Bayezid, oğulları ile birlikte idam edilmiştir.

Mihrimah Sultan ve Sokullu Mehmed Paşa'nın yönlendirmesiyle 1565'te Malta seferine çıkılmış ve uğranılan bozgundan sonra batıda Osmanlı Devleti'nin imajı sarsılmış ve halkın iktidara olan güveni giderek azalmaya başlamıştır. Son seferi olan Zigetvar seferinde şehrin kuşatılmasını otağından devamlı olarak takip etmiş ve şanına yakışır bir şekilde savaş meydanında H 974 - M 1566'da hayata gözlerini yummuştur.²

² Ayrıntılı bilgi için bk. Emecan, Feridun (1995). *Süleyman I. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. C. XXXVIII. s. 62-74

7.3. Edebî Yönü

Pek çok Osmanlı sultanı gibi şiirle ilgilenen, en bilinen mahlası *Muhibbî*'nin yanı sıra *Muhib*, *Meftûnî* mahlaslarını da kullanan Kanunî Sultan Süleyman, 3000 civarında kaleme aldığı şiirleriyle birlikte en çok şiir yazan padişahlar arasındadır.

“Şiirde yetişmesini işe nazire ile başlaması sağlamıştır. Nesîmî'den başlayarak Cem Sultan, Necâtî, Ahmed Paşa gibi şairler yanında Figânî, Fuzûlî, Taşlıcalı Yahyâ ve Bâkî gibi şairler okuyup takip ettiği sanatkârlar olarak görülür” (Yavuz ve Yavuz, 2016: 26).

Dedesi II. Bayezid'in etkisinde yazdığı şiirleri sultan olup da büyük şairlerle temas etmesi sonucu zamanla ustalık kazanmış ve olgunlaşmıştır. Önceleri duygu ve muhteva bakımından zayıf olan Kanunî, sonraları aşk, kahramanlık, düşünce, tabiat vb. konularda kaleme aldığı şiirleriyle büyük bir divan oluşturmuştur.

Muhibbî, Türkçe ve Farsça divanlarında toplamış olduğu şiirlerinde hem sultan şahsiyetini de yansıtan kahramanlık yönünü ön plana çıkarmış hem de didaktik mahiyette nasihat veren, dinî ve tasavvufî şiirler söylemiş hem de rindâne, âşıkane üslupta şiirler yazmıştır.

Hükümdarlığı boyunca pek çok zaferler kazanan Kanunî, yazdığı şiirlerinde meydan muharebelerini üstün bir tasvir yeteneği sayesinde bir tablo çizermişçesine anlatmıştır. Maddî aşkın sonsuz olduğunu dile getiren Muhibbî, sevgilinin karşısında boyun eğen, gönüllerde taht kurmayı başaran, bütün dünyaya baş eğerse bile sevgili karşısında çaresiz kalan bir sultandır.

“Şiirlerinde ortaya koyduğu değişik mazmunlar, atasözleri ve deyimlerin güzelliği, dilde gösterdiği özen ve dikkat, ses ve söz uyumu büyük şairlere ne ölçüde yaklaştığını ortaya koymaktadır. Sık sık saf gönüllü ve edepli olmanın gereğini vurgulayan Muhibbî büyüleyici bir şiir gücüne sahip olduğunu belirtirken her divan şairi gibi kendini de över” (Ak, 1995: 75).

Farsça küçük bir divanı da bulunan Kanunî'nin, ilk neşri Âdile Sultan tarafından yayımlanan *Muhibbî Divanı*'nın biri de kendi el yazısıyla yazılmış olması suretiyle Türkiye'deki çeşitli kütüphanelerde yirmiye yakın nüshası mevcuttur (Aktaran: Yavuz ve Yavuz, 2016: 24).

Hem şairlerin hem de âlimlerin koruyucusu olarak bilinen Kanunî'nin çevresi, şiirle ilgilenen, eli kalem tutan, hüner sahibi, padişahın gözüne girip de onun himayesi altında olmak isteyenlerle dolup taşmıştır. Öyle ki Bağdat, Konya, Bursa gibi kültür merkezleri eski önemini yitirmeye başlamış, tahsil için İran'a yapılan akınlar yön değiştirmiş ve bu anlamda İstanbul, büyük isimlerin yetiştiği önemli bir kültür merkezi haline gelmiştir. Böylelikle Kanunî devri, siyasi alanda elde edilen başarıların yanı sıra edebî alanda da önemli gelişmeler kaydedilmesiyle birlikte imparatorluğun en ihtişamlı devri olmuştur (İpekten, 1996: 80-118).

8. OSMANLI TÜRKÇESİ

Osmanlı Türkçesi, Osmanlı Devleti'nin zamanla daha da güçlenerek Anadolu'daki siyasî birliğin sağlanması ve özellikle de İstanbul'un fethiyle bilim, kültür ve uygarlık merkezinin İstanbul'a taşınmasıyla birlikte büyüyen ve gelişen bir yazı dilidir. (Tulum, 2011: 3)

Türk lehçeleri tasnifinde Batı Türkçesi olarak adlandırılan bu yazı dili, zamanla Azeri Türkçesi ve Türkiye Türkçesi olarak ikiye ayrılmıştır. Türkiye Türkçesi, *lisan-ı Türkî, Türkî* ve *Türkçe* olarak 19. yüzyılın ortalarına kadar anılmıştır. Tanzimatçılar ise Arapça, Farsça ve Türkçeden oluşan dil anlamında *lisan-ı Osmanî* olarak adlandırmışlardır.

Osmanlı Türkçesi gelişim evreleri, gramer ve söz varlığı açısından çeşitli dönemlerden geçmiştir. “*Muharrem Ergin, yabancı unsurlar bakımından Osmanlı Türkçesini kendi içinde üç devreye ayırır:*

1) 15. asrın sonu ile 16. asrın büyük bir kısmını içine alan ilk devre: Arapça ve Farsça unsurların Türkçeyi istilasının hızlandığı devre

2) 16. asrın sonundan 19. asrın ortalarına kadar süren devre: Karışık dil koyuluğunun son haddine vardığı devre

3) 19. asrın ortalarından 20. asrın başlarına kadar gelen devre: Karışık dilin koyuluğunu yavaş yavaş kaybettiği devre” (Aktaran: Ercilasun, 2011: 458).

Bu dönemleri şu başlıklar altında incelemek de mümkündür:

8.1. Başlangıç Dönemi

Eski Anadolu Türkçesi veya Eski Oğuz Türkçesi olarak da adlandırılan bu devre, Anadolu Selçukluları, beylikler ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemine rastlamaktadır. (Özkan, 1995: 483)

13 - 15. yüzyılları içine alan başlangıç döneminde gramer ve söz varlığı açısından oldukça sade olan Türkçe, hem resmî dil hem de bilim ve sanat dili olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Osmanlı saraylarında yabancı şairlere verilen önemin artması, Arapça ve Farsça eserler kaleme almanın övünç meselesi haline gelmesi, İran edebiyatının daha fazla değer görmeye başlamasıyla birlikte Türk yazı dilinin gelişmesi kısa zamanda büyük bir sekteye uğramıştır. Arapça kelime ve terkiplerinin kullanımının yanı sıra, İran edebiyatının etkisiyle Farsça kelime ve terkiplerin de kullanımı artmaya başlamıştır.

8.2. Klasik Dönem

XV. yüzyılda -özellikle de- İstanbul'un fethiyle birlikte başlayıp XIX. yüzyılın ortalarına kadar süren dönemdir. (Özkan, 1995: 484)

Bu dönemdeki Türkçeyi iki farklı aşamada incelemek mümkündür. Birinci aşamada, yazı dili anlaşma aracı olarak görüldüğü için kaleme alınan eserler halkın anlayabileceği ölçüde sade bir dille yazılmıştır. İkinci aşamada ise sanat anlayışı daha çok ön plana çıkmaktadır. Kelime dağarcığı açısından da daha zengin olan ikinci aşamada, Arapça ve Farsça kelime ve kelime türleri, terkipler bolca kullanılmaya başlanmıştır. Halkın anlayabileceği yazı dilinden uzaklaşıp kendisi başlı başına bir dil haline gelmiştir. Böylelikle okuma - yazma bilen ve bilgi seviyesi oldukça yüksek olan bir hedef kitle oluşturulmuştur.

8.3. Yenileşme Dönemi

XIX. yüzyılın ikinci yarısından XX. yüzyılın ilk yarısına kadar süren dönemdir. (Özkan, 1995: 484)

Yüzyıllarca İslam'ın ve İran edebiyatının etkisi altında olan dil, Tanzimat Fermanı (1839)'nın ilanı ile birlikte bu sefer de Batı kültürünün etkisi altına girmeye ve Avrupaî tarzda bir karakter ortaya koymaya başlamıştır.

Batının etkisiyle ortaya çıkan yeni fikirler daha çok nesir alanında işlenip Türk toplumuna tanıtılmaya ve kabul ettirilmeye çalışılmıştır. Bu hususta da gazeteler en kısa ve en etkili yol olarak görüldüğü için Tanzimat döneminde yeni gazete ve dergiler basılmaya başlanmıştır. Bu devrin şair ve yazarları, bilim ve edebiyat dili olarak Türkçenin yeniden önem kazanması gerektiğini vurgulamışlardır. Aynı zamanda yapılan tercümelerin de etkisiyle dilde sadeleşme görülmeye başlanmıştır. En önemli hususlardan biri ise XX. yüzyıl başlarına kadar medreselerde sadece Arapça ve Farsça dersleri okutulurken Türkçe dersleri de okutulmaya başlanmıştır.

1895-1901 yılları arasında ortaya çıkan Edebiyat-ı Cedîde topluluğu ile birlikte Tanzimatçıların ortaya koyduğu Türkçenin önemi ve dilde sadeleşme akımı yıkılarak Fransız edebiyatındaki duygu ve düşüncelerini derinliğini daha ahenkli bir şekilde aktarmaya yardımcı olan Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerin yoğun olarak kullanıldığı bir dil ortaya çıkmaya başlamıştır. Öyle ki tamlama veya cümle kurarken ya anlamına sözlükte bile rastlanmayan kelimeler uydurmuşlar ya da çok az kullanılan kelimeleri tercih etmişlerdir. Tanzimat döneminde “Toplum için sanat.” anlayışı yerini Servet-i Fünûn döneminde “Sanat için sanat.” anlayışına bırakmıştır.

Fecr-i Âtî topluluğundaki isimler ise dilde sadeleşme hareketine kayıtsız kalarak eserlerini tıpkı Servet-i Fünûncular gibi ağır bir dille kaleme almışlardır.

Dilde sadeleşme hareketi asıl olarak Genç Kalemler dergisi etrafında toplanan Yeni Lisancılar tarafından 1911’de gerçekleştirilmiştir. İstanbul ağzını esas alan Yeni Lisancılar, Arapça ve Farsça kelime ve terkipleri tamamen ortadan kaldırarak başka dillerden Türkçeye yeni kelimelerin girmesini engellemeye çalışmışlardır.

Sonuç olarak, Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile ortaya çıkan dilde sadeleşme hareketi edebiyat alanında da yenilikleri beraberinde getirmiş, başlarda köklü bir değişiklik sağlayamasa da Osmanlı Türkçesinde çözümlere sebebiyet vermiştir. Nihayetinde de 1911’de Yeni Lisan hareketiyle birlikte Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi sona ermiş ve Modern Türkiye Türkçesi adı verilen Batı Türkçesinin son devresine girilmiştir.

9. FETİHNAME

Kazanmak, elde etmek anlamına gelen “fetih” kelimesi ile mektup, ferman anlamına gelen “name” kelimesinin birleşmesiyle oluşan fetihname, fethedilen yerleri, düşmana karşı kazanılan zaferleri haber veren mektup ve fermanlar ile bu fetihleri anlatan tarihî metinlere verilen genel addır. (Aksoy, 1997: 7)

Genellikle mensur bazen de manzum - mensur karışık bir şekilde kaleme alınmış olan fetihname türündeki metinleri iki grupta incelemek mümkündür. Bunlardan ilki kazanılan zaferi diğer hükümdarlara, kendilerine bağlı krallara, şehzadelere vb. ilan etmek için kullanılan, ikincisi ise süslü bir dil ve üslup kullanılarak kazanılan zaferi anlatan tarihî belge niteliğindeki metinlerdir. *Zafername* ya da *gazaname* olarak da adlandırılan fetihnameler, çoğunlukla *nişancı* tarafından yazılmakla birlikte, başka resmî görevliler tarafından da kaleme alınmıştır. İkinci türdeki fetihnameler ise, savaş esnasında ya da hemen savaş sonrasında kaleme alındıkları için oldukça önemlidir. Çünkü müellif, şahit olduğu olayları hem bir savaş günlüğü tutar gibi hem de benzerine başka hiçbir yerde rastlanmayacak olan en ince ayrıntıları vererek kaleme almıştır. Bu hususta fetihnameleri şu başlıklar altında incelemek mümkündür:

9.1. Mektup ve Ferman Şeklindeki Fetihnameler

Hükümdarlar, hem ülke sınırları içinde hem de ülke sınırları dışında otoritelerini göstermek amacıyla komşu devletlere mektup veya fermanlar göndererek elde ettikleri zaferleri bildirirlerdi. (Aksoy, 1995: 470)

Fetihname yazma geleneği ilk olarak İslam devletlerinde başlamıştır. Daha sonraları da Türk-İslam devletleri de bu geleneği sürdürmüştür. Selçuklu Devletinde fetihnameler, devletin resmî dili olan Farsçayla kaleme alınmıştır. Osmanlı Devletinde ise genellikle İslam devletlerine Hristiyan devletlere karşı kazanılan zaferleri müjdelemek amacıyla yazılmıştır. Diğer ülkelerin hükümdarlarına gönderilen fetihnameler hem o ülkenin dilinde hem de Türkçe, Arapça ve Farsça olarak yazılmıştır. Fatih Sultan Mehmet döneminde kazanılan Otlukbeli zaferi, Doğu Anadolu halkına Uygur harfleriyle yazılan bir fetihnameyle ilan edilmiştir ve Akkoyunlular tarafından kullanılan terimler de kullanılmıştır.

“Osmanlı padişahlarına ait fetihnameler ekseriyetle Allah’a hamd, Hz. Peygamber’e salâvat, padişah için tebaanın işlerinin düzenlenmesi, zulme mani olunmasının lüzumu ve bunun padişahın görevi olduğu, düşmanın ne şekilde cezalandırıldığı, padişahın hareketi, askerin sayısı, düşmanın vaziyeti, harbin cereyanı, Allah’ın padişaha yardımı ile galibiyeti ve düşmanın hezimetini, Allah’a zafer şükrü, düşman ülkelerinin fethinin anlatılması, bu zaferin hükümdarlara ilanı, fetihnamenin kiminle gönderildiği ve padişahın Allah’a duası gibi yaklaşık on beş esasa dikkat edilerek yazılmaktaydı.”(Aksoy, 1995: 471)

9.2. Edebî Tür Olarak Fetihnameler

Edebî bir tür olarak fetihnameler, ilk kelimesinden son kelimesine kadar bir yerin alınmasını, fethedilmesini anlatan eserlerdir. Karşı tarafın mağlubiyetiyle sonuçlanan ya da elde edilen bir zaferin kaleme alındığı eserlere *fetihname* veya *zafername*, bir gazadan, bahsedene de *gazavatname*, sefer esnasında kazanılan topraklardan bahsedene de *sefername* adı verilmiştir.

Manzum veya mensur olarak yazılan fetihnameler genellikle şu plan çerçevesinde kaleme alınmıştır:

1. Tevhid
2. Münacat
3. Na't
4. Ashab-ı Kirama Dua
5. İslam Kahramanlarına Dua
6. Sebeb-i Te'lif
7. Zamanın Padişahına Dua
8. Savaşa Hazırlık
9. Teçhizat
10. Sefer
11. Düşmanla Karşılaşma
12. Düşmanın Durumu
13. Savaşın Cereyanı, Asakir-i İslamın Başarısı

14. Dönüş, Padişahın veya Kumandanın Karşılması

15. Dua

16. Hatime

İlk örneklerine XV. yüzyılda rastlanan fetihnameler, önceleri tek bir fethi ya da yüzyılın bir bölümünü aktaran eserlerden bir padişahın, bir kumandanın yaptığı bütün fetihleri anlatan eserlere dönüşmüştür. XVI. yüzyıldan itibaren ise sıkça yazılmaya ve sayıları giderek artmaya başlamıştır. Bu hususta fetihnameler, tarihe ışık tutmalarının yanı sıra, edebî eser niteliğinde de oldukları için kaleme alındığı dönemin dil özellikleri hakkında ileriki nesillere bilgi vermeleri açısından da oldukça önemlidir.

XV. yüzyıldan itibaren manzum ve mensur olarak kaleme alınan pek çok fetihname türünde örnekler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

9.2.1. Fetihnâme-i Sultan Mehmed: Aruzun “mefâîlün mefâîlün feûlün” kalıbıyla Kıvâmî tarafından 1490 yılında mesnevî tarzında kaleme alınarak Sultan II. Bayezid’e sunulmuştur. 28 bölümden oluşan eserin büyük bir bölümü (25 bölüm) Fatih Sultan Mehmed’in yaptığı fetihlere ayrılırken 3 bölümü de II. Bayezid’in fetihlerine ayrılmıştır.

9.2.2. Fetihnâme-i İnebahtı ve Moton: İnebahtı ve Moton seferlerine iştirak eden, Sultan II. Bayezid devri (1481-1512) şairlerinden Sinoplu Safâî tarafından aruzun “fâîlâtün fâîlâtün fâîlün” kalıbıyla mesnevî tarzında kaleme alınan bir fetihnamedir. 3500 civarında beyitten oluşmaktadır.

9.2.3. Fetihnâme-i Diyâr-ı ‘Arab: Manzum ve mensur karışık olarak kaleme alınan *Fetihnâme-i Diyâr-ı ‘Arab*, müellifinin bizzat iştirak ettiği Mısır seferi hakkında önemli bilgiler nakletmektedir. Ancak müellif, Yavuz Sultan Selim devrinde (1512-1520) yaşayıp kendisinden sadece *Silahşor* şeklinde bahsederek asıl ismini söylememiştir.

9.2.4. Mohaçnâme: Kanunî’nin Mohaç seferinin etraflıca anlatıldığı İbn Kemal tarafından kaleme alınan *Tevârîh-i Âl-i Osman*’ın müstakil bir bölümüdür.

- 9.2.5. Heft Meclis:** Gelibolulu Mustafa Âlî tarafından kaleme alınan fetihnamede, Kanunî'nin son seferi olan Zigetvar seferi, vefatı ve II. Selim'in tahta çıkışı anlatılmaktadır. Aynı zamanda Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Mirkâtü'l-cihâd* ve *Nusretnâme* adında başka fetihnameleri de vardır.
- 9.2.6. Ferah:** Donanma kâtibi olarak Zekerîyyâzâde ismiyle anılan müellif, kaleme aldığı eserinde bizzat kendisinin de katıldığı Piyale Paşa komutasındaki Cerbe seferinde olan biten bütün olayları, gördüklerini, duyduklarını ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Yer yer kıta, mesnevi gibi nazım türlerinden yararlandığı eserini sade bir üslupla kaleme almıştır.
- 9.2.7. Fütûh-ı Yemen (Fetihnâme-i Yemen):** Mesnevî tarzında Rumûzî tarafından 1569-70'te kaleme alınmış 20.000 beyitlik manzum bir fetihnamedir. II. Selim devrinde Yemen'e gönderilmiş olan Sinan Paşa'nın fetihleri anlatılmaktadır. Sinan Paşa'nın Yemen'de gerçekleştirdiği bütün fetihler için kaleme alınmış tarihler, methiyeler ve manzumeler bu fetihnamede bir araya getirilmiştir.
- 9.2.8. Fetihnâme:** Sipâhîzâde Ahmed'in kaleme aldığı I. İbrahim tarafından Venediklilere karşı başlatılan ve 22 yıl devam eden seferin sonuçlarının anlatıldığı fetihnamedir.
- 9.2.9. Fetihnâme-i Kamanîçe:** Yer yer manzum ve mensur biçimde Nâbî tarafından kaleme alınan eserde, IV. Mehmed zamanında fethedilen Kamanîçe Kalesi'ne dair geniş bilgiler verilmiştir.
- 9.2.10. Fetihnâme-i Belgrad:** Yer yer manzum olarak Koca Ragıp Paşa'nın kaleme aldığı eserde, Hacı Mehmed Paşa tarafından gerçekleştirilen Belgrad fethi ve sonrasında yapılan anlaşmalar anlatılmıştır.

10. CELÂLZÂDE MUSTAFA ÇELEBİ

10.1. Hayatı ve Eserleri

Koca Nişancı lakabı ile meşhur olan müellifimiz *Celâlzâde Mustafa Çelebi*, *Selîmnâme* adlı eserinde verdiği ipuçlarından yola çıkıldığında H 895/896 - M 1490/91 yıllarında dünyaya gelmiştir. Topyalı Kadı Celâlleddin'in en büyük oğludur. Sahn-ı Semân danışmentliğine kadar medrese tahsilini sürdüren Mustafa Çelebi, Divân-ı Hümâyûn Kâtipliğine getirilmesiyle birlikte devlet görevine başlamıştır ve Yavuz Sultan Selim zamanından Kanunî Sultan Süleymân'ın son dönemlerine kadar önemli devlet görevlerinde bulunmuştur.

H 931 - M 1525 yılında Reisülküttap olan *Mustafa Çelebi*, on yıl kadar bu görevini sürdürmüştür. Kanunî ile birlikte Irak Seferine katılmış, sefer sırasında ölen Seydi Bey'in yerine getirilerek yirmi üç yıl boyunca aralıksız olarak sürdüreceği “Nişancılık” görevine başlamıştır. Resmî yazışmalarda kalem ustalığı ve devlet kanunlarında, örf ve âdetlerinde ustalık gibi nişancıların başlıca özelliklerine sahiptir. Öyle ki kullandığı hitap ve ifade biçimleri kendisinden sonraki nişancılara da örnek olarak gösterilmiştir.

Devlet görevi süresince pek çok kanun düzenlenmesinde bulunan ve emekli olduktan sonra bile düzenlenen kanunlarda yetkili isim olarak kendisine yer verilen *Mustafa Çelebi*, Osmanlı kanunlarının istikrarlı ve kullanışlı olarak geliştirmesiyle *müftî-i kanûn* olarak anılmaya başlanmıştır. Hatta Süleyman'ın *Kanunî* olarak anılmasında da çok büyük payı vardır.

Celâlzâde'nin nişancılıktan çekilmesinin başlıca sebebi ise Rüstem Paşa'dır. Rüstem Paşa, Celâlzâde'ye görevinden çekildiği takdirde divan kâtipliği yapan oğlu Mahmud'un yerine getirileceğine dair söz verir. Fakat oğlunun yerine bir başka isim bu göreve getirilmiştir. Daha sonraları Celâlzâde kaleme aldığı eserlerinde görevinden yaşlılığı gerekçesiyle ayrıldığını, Rüstem Paşa ile bir alakası olmadığını söylemiştir.

Zigetvar Seferi sırasında nişancının ölümü üzerine tekrardan bu vazifeye getirilen *Mustafa Çelebi*'nin on üç ay kadar süren görevi, ölümü (M 1567) üzerine son bulmuştur.

Celâlzâde Mustafa Çelebi, hayatı boyunca pek çok eser kaleme almıştır. Konuları itibariyle eserlerini tarihî, dinî ve ahlakî eserleri olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Bunlar:

10.1.1. Tarihle İlgili Eserleri

10.1.1.1. Tabakâtü'l-memâlik: Asıl ismi *Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik* olan eser, Kanunî döneminin 1555 senesine kadarki olaylarını anlatmaktadır. Rodos, Mohaç ve Karaboğdan seferlerinin anlatıldığı bölümlere müstakil olarak da rastlanmaktadır. *Petra Kappert* tarafından tıpkıbasım metni yayımlanmıştır.

10.1.1.2. Meâsir-i Selim Hânî: Selimnâme adıyla da bilinen eser, Yavuz Sultan Selim'in şehzadeliğinden başlayarak hükümdarlığına kadarki olayları anlatır. Padişahın seferlerini anlatan “*rûznâme*” niteliğindeki bölümler hariç müellif, çoğunlukla münşiyane bir üslup kullanmıştır. Tıpkıbasım metin, transkripsiyonlu ve günümüz Türkçesine aktarılmış metin ile birlikte Kültür Bakanlığı yayınları tarafından yayımlanmıştır.

10.1.2. Dinî ve Ahlakî Eserleri

10.1.2.1. Mevâhibü'l-hallâk fî merâtibi'l-ahlâk: 56 bölümden oluşan eserde ahlakla ilgili çeşitli konulara yer verilmiştir.

10.1.2.2. Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî: Molla Miskîn adıyla bilinen Ferâhî'nin *Me'âricü'n-nübüvve fî medârici'l-fütüvve* adlı kitabının Türkçe çevirisidir.

10.1.2.3. Hediyyetü'l-mü'minîn: Çeşitli dinî konuların ele alındığı küçük bir risaledir.

10.1.2.4. Cevâhirü'l-ahbâr fî hasâili'l-ahyâr: *İbrahim el-Ensarî*'nin Kıssa-i Yûsuf'a dair *Zehrü'l-kimâm* adlı eserin Türkçe tercümesidir.

11. TEVÂRİH-İ FETH-İ RODOS

11.1. Telif Tarihi

Tevârih-i Feth-i Rados'un mevcut nüshaları incelendiğinde iki farklı grup göze çarpmaktadır. Bunlar fethin hemen akabinde sade bir dille kaleme alınan nüshalar ile Celâlzâde tarafından kaleme alınan *Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik*'de 51a - 81b varakları arasında yer alan nüshalardır. Üzerinde çalışma yaptığımız eser, ilk grup nüshalara dâhil olup metin içerisinde telif tarihi ile ilgili herhangi bir ipucuna rastlanmamıştır. Ancak metnin dil özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, istinsah tarihinin günümüze yakın bir tarih olabileceğini söylemek mümkündür. *Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik*'in bir bölümünü oluşturan ikinci gruptaki nüshalar ise H 1040 yılında istinsah edilmiştir.

11.2. Eserin Nüshaları

Çalışma yaptığımız eser esas alınarak *Rodos* veya *Tevârih-i Feth-i Rodos* başlığı altında yapılan araştırmalar sonucunda toplamda 7 adet nüshaya ulaşılmıştır. Bunlardan 4 tanesi İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler bölümünde (kayıt no. 791599, 791743, 792203, 794040), 1 tanesi İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nde (demirbaş no. SR_000244_01), 2 tanesi Ankara'da bulunan Milli Kütüphane'de (kayıt no. 484964, 484809) yer almaktadır. Tespit edilen nüshalar ile üzerinde çalışma yaptığımız nüsha arasında satır ve varak sayıları hususunda belli başlı farklılıklar bulunmaktadır.

Doç. Dr. Murat Yıldız'ın *Celâlzâde'nin Rodos Fetihnâmesi (İnceleme - Metin)* adlı kitabında temel olarak alınan nüsha, üzerinde çalışma yaptığımız ve tespit ettiğimiz nüshalardan farklıdır. Kendisinin çalıştığı nüshalar, Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi (nr. 757) ve Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde (nr. 3170) yer alan nüshalardır, bizim çalışmamız yaptığımız nüshalar ise Konya Bölge Yazma Eserler Müdürlüğüne ait Rodos Hafız Ahmed Ağa katalogunda RDS1183 (Tarih 48) arşiv numarası ile kayıtlı olan nüshadır. Bu nüshalar ile elimizdeki nüshalar arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu bariz farklılığın temel sebebi, ilk nüshaların savaş esnasında veya hemen akabinde yazılarak padişaha takdim edilmesi, ikinci nüshaların ise belli bir tarihten sonra ilk kaynak baz alınarak daha münşiyane bir

üslupla yazılmış olması şeklinde açıklanabilir. Karışıklık olmaması açısından ilk versiyon olan *İstanbul ve Millet Kütüphaneleri* nüshalarını İM, ikinci versiyon olan *Selim Ağa ve Nuruosmaniye Kütüphanesi* nüshalarını da SN olarak göstereceğiz.

Nüshalar arasındaki farklılıklara değinecek olursak;

Her iki nüsha arasındaki telif tarihi farkından dolayı 1521/22’de sefere katılan kişiler, İM nüshasında yalnızca isimleriyle geçerken SN nüshasında isimlerinin başına “merhum” kelimesi getirilerek geçmektedir. Buradan yola çıkılarak SN nüshasının daha sonradan kaleme alındığını söylemek mümkündür.

İM nüshalarını kaynak olarak aldığını düşündüğümüz müellif, SN nüshalarını kaleme alırken tekrara düşmekten kaçınmak adına cümlelerini hem farklı kelimeler kullanarak hem de daha sanatkârane bir üslupla, yeniden kaleme almıştır.

İki nüsha arasında ayırt edici özelliklerin başında manzum parçaların fazlalığı gelmektedir. İM nüshası girişte yer alan 35 beyitlik manzum bölümün dışında mensur şekilde ilerlerken SN nüshası 33 beyitlik manzum bölümün dışında kıta, kaside, mesnevi vb. bölümler de bulunmaktadır.

Olay, şahıs, şehir vb. konular SN nüshalarında ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. İM nüshalarında bir iki cümleyle aktarılan olaylar, SN nüshasında kimi zaman bir son dakika havadisi aktarır gibi kimi zaman da bahsi geçen konuların tarihçesi hakkında bilgiler verir gibi, ayrıntılı bir şekilde kaleme alınmıştır.³

11.3. Eserin Fizikî ve Muhteva Özellikleri

Çalışmamıza konu olan *Tevârîh-i Feth-i Rados*’un fizikî özellikleri şu şekildedir: Kütüphane kaydında belirtildiği üzere eserin dış boyutu 187 x 114 - 126 x 70 mm’dir. Söz başları ve cetveller kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Zencirekli deri cilt içerisindedir ve kırmızı deri, üzeri kabartma yeşili kâğıt kaplı mahfazası vardır. Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi’ne ait “vakıf” mühürleri vardır. Mürekkep yanıkları

³ Ayrıntılı bilgi için bakınız YILDIZ, Murat (2013). *Celâlzâde’nin Rodos Fetihnâmesi (İnceleme - Metin)*. Libra Kitapçılık ve Yayıncılık. İstanbul. s. 46-52

ve sayfa kenarlarında kopukluklar mevcuttur. Söz konusu eserin dijital kopyaları Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğünden temin edilmiştir.

Metnimiz “*Vücūdın diyār-ı ‘ademden ilāh / Ma‘mūr-ı vücūd-ile bula felāh*” (1b/1) satırıyla başlayıp, “*cezīre-i mezbūruḡ ba‘zı Anaṭolıdan zāhir olıcaḡ umūrların iḡün ta‘yīm eylediler*” (58a/9-10) satırlarıyla son bulmaktadır.

İçeriğine bakacak olursak da metnimiz, 1b’den başlamakta 58a’da ise son bulmaktadır. Başından sonuna kadar harekeli olan metin, nesih bir hatla yazılmıştır. Ağırlıklı olarak *düz yazı (nesir)* şeklinde kaleme alınan metnin içerisinde toplamda 37 beyitlik *manzum* bölüm bulunmaktadır. İlk iki beyit 1b’de 1 ve 2. satırlarda yer almaktadır. Araya 3 - 7. satırlar arası *düz yazı (nesir)* bölümü girdikten sonra 3a/9. satıra kadar olan bölümde ise *mesnevî* tarzında kaleme alınan 33 beyte yer verilmiştir. İlk iki beyit aruzun *Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl* vezniyle, 1b/7 - 3a/9 arasındaki beyitler *Mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ûlün* vezniyle, 4b/3 - 6 arasındaki beyitler ise *Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün* vezniyle kaleme alınmıştır. Metnimizin sayfaları çoğunlukla 11 satırdan oluşmakla birlikte, 2a - 6b arası, 8a - 9a arası ve 27b varakları 12 satırdan, son sayfa olan 58a ise 10 satırdan oluşmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş sürecinin devam ettiği bir dönemde kaleme alınmış olan metinde her iki döneme de ait izler olmakla birlikte, Osmanlı Türkçesinin ağır bastığı görülmektedir. Ancak müellifin metni savaş esnasında veya hemen akabinde kaleme aldığı için kimi yerlerde bazı yazım hatalarına düştüğü söylenebilir. Öyle ki metin içerisinde pek çok kelimedede yazım yanlışlığı yapılmış, bu yanlışlıklar metnin anlam bütünlüğü ve içerdiği harfler itibarıyla düzeltilerek yeniden yazılmıştır.

11.4. Eserin Konusu ve Bölümleri

Elimizdeki metnin temel konusu fetihtir. Özelde ise Rodos Adasının fethini anlatmaktadır. Fethin hazırlıkları, fetih süreci ve fethin sonucunda neler olduğu, neler yapıldığı o dönemin şartları ve düşmanların Osmanlı Devleti’ne karşı olan tutumları, düşünceleri göz önünde bulundurularak anlatılmıştır.

Metnimiz, kesin hatlarla ayrılmamakla birlikte toplamda 22 bölümden oluşmaktadır ve bu bölümlerin kronolojik sıra esas alınarak oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Bu bölümlerin isimleri ve içerikleri şu şekildedir:

1. Bölüm: Hicrî 928 yılında Recep ayının 18. gününde (13 Haziran 1521) fethin başladığı söylenir. Giriş bölümü olduğundan dolayı müellif, dilin önemine, Hz. Muhammed ve Kanunî için yapılan övgülere ve sebep-i te'lif konularına geniş bir şekilde yer vermiştir. (1b/1 – 3a/9)

2. Bölüm (hazret-i padişâh-ı encüm 'ibād ve settâr-ı sipâh u cedd-i yevm-i qarād): Bu bölümde Frenklerden, yani Avrupalılardan ve onların doğru yoldan nasıl saptıklarından bahsedilmiştir. (3a/9 – 3b/12)

3. Bölüm (Rodos): Bu bölümde ilk olarak Rodos kalesi tasvir edilmiştir. Ardından da kalenin sağlam ve geçilmez sandıkları duvarlarına güvenen Frenklerin, Rodos kalesinin alınmasının imkânsız olduğunu düşünerek İslâm ehline (Müslüman tüccarlar, hacca gidenler vs.) yaptıkları kötülüklerden bahsedilmiştir. (3b/12 – 4b/3)

4. Bölüm (Beyte): Bu bölümde birçok padişahın Rodos Adası'nı almak istediği, fakat bunun zorluğunu düşünerek vazgeçtikleri; hatta Fatih Sultan Mehmet'in de uzun bir süre burayı fethetmeye çalıştığı, lâkin başarısız olup geri döndüğü anlatılmıştır. Daha sonra Rodos'ta taşkınlıkların ve fesatlıkların artması ile birlikte, kalenin eski gücünün kalmadığı düşünülerek fetih hazırlıklarına başlandığı aktarılmıştır. (4b/3 – 6b/10)

5. Bölüm (Recebiñ onuncı günü / 5 Haziran): Bu bölümde ilk olarak fetih hazırlıkları tamamlandıktan sonra padişahın duası alınarak sefere çıkıldığı; Rodos halkının da bu sefer üzerine gerekli tedbirleri aldıkları anlatılmıştır. Daha sonra donanmanın ilk olarak Sakız Adası'na geldiği, buradaki kâfirlerin donanmadan korktukları ve neredeyse kıyamet koptuğunu sandıkları geçer. Fakat Osmanlı donanmasının halka hiçbir şekilde zarar vermeyip üstelik onlar için kurbanlar kesilerek hediyeler hazırlandığı aktarılır. (6b/10 – 13b/11)

6. Bölüm (Recebiñ on sekizinci günü / 13 Haziran): Bu bölümde âlemlerin padişahının askerleri için dua ettiği, kendisinin de donanmasıyla birlikte onların arkasından sefere çıktığı anlatılmıştır. (13b/11 – 16b/1)

7. Bölüm (Şa‘bānıñ yedinci günü / 2 Temmuz): Bu bölümde Hereke Kalesi’nin ele geçirilerek İslâm sancağı dikildiği;

Osmanlı donanmasının Rodos’a geldiğini duyan kâfirlerin, adaya yardıma gelmemesi için gerekli tedbirler alınarak geride birkaç yüz geminin bırakıldığı;

Kaleye yaklaşan İslâm askerlerini fark eden kâfirlerin onları uzaklaştırmak için top ateşine başladıkları ve bunun üzerine reisler tarafından Marmaris’te bir süreliğine mola vermeye karar verildiği;

Kâfirlerin elinde esir olan Müslümanlardan birinin, ellerinden kaçmayı başarak Rodos Kalesi hakkındaki önemli bilgileri reislere ilettiği ve bu bilgilere göre kalenin dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı çok iyi korunmakta olduğu, hatta bir yönünün bile yıkılması için yıllarca uğraşılması gerektiği;

Kaleye yaklaşan donanmaların kara ve deniz yoluyla kaleye ulaşmaya çalıştıkları, lâkin kale halkının hem toprakla ateş ettikleri hem de kaleye tırmanmaya çalışanların üzerlerine kazan kazan kaynatılmış katran ve zift döktükleri anlatılmıştır. (16b/1 – 28a/3)

8. Bölüm (māh-ı Ramazān-ı şerīfiñ on altıncı günü ‘ale’ş-şabāh / 9 Ağustos): Bu bölümde İslâm askerlerinin kaleye yaptığı saldırılar anlatılmıştır. (28a/3 – 29a/10)

9. Bölüm (māh-ı Ramazān-ı şerīfiñ on sekizinci günü / 11 Ağustos): Bu bölümde Rodos Kalesi’nin yıkılmasının çok güç olduğunun Türk askerleri tarafından anlaşıldığı;

Sadece top atışlarının yapıldığı yönlere doğru ateş edilerek düşmanların zarar vermelerine engel olunmaya çalışıldığı;

Hendek kazılarak askerlerin güvenliklerinin sağlandığı;

Çatışma esnasında birçok kişinin şehit olmasına rağmen hâlâ kalenin alınamadığı;

Kâfirlerin İslâm askerlerini pusuya düşürerek onları kılıçtan geçirmeyi plânladıkları aktarılmıştır. (29a/10 – 32a/10)

10. Bölüm (Ramazân-ı şerîfin yigirmi altıncı günü / 19 Ağustos): Bu bölümde yaralı olan askerlerle nasıl ilgilenildiği, daha sonra İslâm askerlerinin nasıl bir saldırı hazırlığı yaptığı ve kâfirlerin bunu öğrenerek onlara nasıl karşılık verdiği aktarılmıştır. (32a/10 – 34b/7)

11. Bölüm (Şevvâliñ on ikinci günü / 4 Eylül): Bu bölümde İlyaki Kalesi'nin İslâm askerleri tarafından fethedildiği ve kaleye girebilmek için lâğım kazarak içini barutla doldurup fitille ateşledikleri anlatılmıştır. (34b/7 – 35a/11)

12. Bölüm (mâh-ı Şevvâliñ on üçüncü günü / 5 Eylül): Bu bölümde kâfirlerin, “İslâm askerleri savaştan vazgeçti.” diye düşünerek mutlu oldukları sırada fitilin ateşlenerek patlatıldığı, kalenin bir bölümünün havaya uçtuğu ve bu durumu gören kâfirlerin korkuya düştükleri anlatılmıştır. (35a/11 – 36b/5)

13. Bölüm (mâh-ı Şevvâliñ on dördüncü günü / 6 Eylül): Bu bölümde kalenin fethinin nasıl olacağını yanındakilere soran padişaha bu işin o kadar da kolay olmayacağı anlatılır. İşin ehli olan biri de fethin lâğım kazılarak içeriye girilmek suretiyle mümkün olabileceğini söyler. Savaş bir yandan devam ederken padişahın da emriyle lâğımlar kazılmaya başlanır. Bunu fark eden kâfirler de yerin altını kazmaya başlarlar. Hatta yerin altında karşılaştıklarında da birbirleriyle savaşmaya devam ederler. Kale duvarlarından biri yıkılıp içeriye girmek için yol açılrsa da orada büyük bir mücadele olur ve İslâm askerlerinden pek çok kişi şehit olur. Daha sonra tekrardan topla tüfekle savaşmaya başlarlar. (36b/5 – 42b/1)

14. Bölüm (mâh-ı Zi'l-ka'de sekizinci günü / 29 Eylül): Bu bölümde şehitlerin defnedilip yaralıların tedavi edildiği söylenir. Ardından da kâfirlerden

birinin Müslüman olduğu ve top - tüfek ilminde ne kadar bilgili olduğundan bahsedilir. (42b/1 – 42b/9)

15. Bölüm (māh-ı Zî'l-ka'de on beşinci günü / 6 Ekim): Bu bölümde kazılan lâğım sayesinde hisar duvarlarından birinin yıkılarak gazilerin bir kısmının içeriye girmeye başladıkları anlatılır. Öyle ki bunun sonucunda bazı hisar bacalarına İslâm sancakları dikilmiştir. (42b/9 – 43a/7)

16. Bölüm (māh-ı mezbûruñ yigirminci günü / 11 Ekim): Bu bölümde Yeniçeri Ağası Bali Ağa'nın şehit düştüğünden, ama savaşın ara vermeksizin devam ettiğinden bahsedilmiştir. (43a/7 – 43b/7)

17. Bölüm (māh-ı mezbûruñ yigirmi sekizinci günü / 19 Ekim): Bu bölümde İslâm askerlerinin kale duvarlarında delikler açmasına karşılık kâfirlerin ise her defasında bu gedikleri tamir ettiklerinden bahsedilmiştir. Bu kalenin alınmasının çok zor olduğu için padişahın Allah'a dua ettiğinden, aynı şekilde askerlerinden de dua etmesini istediğinden söz edilmiştir. (43b/7 – 44a/8)

18. Bölüm (māh-ı Zî'l-ħiccenîñ on birinci günü / 1 Kasım): Bu bölümde:

Padişah'ın Rodos Adası'nda kışı geçirme kararı almasından;

Korkuya kapılan kâfirlerin Türklerden kurtulabilmek adına görüşüne başvurdıkları tecrübeli bir kişiyi, teslim olmaları gerektiğini söylediği için öldürüp dört parçaya ayırarak dört ayrı yere gömmelerinden;

Bu olaydan sonra büyük bir çatışmanın ardından İslâm askerlerinin iki gün içerisinde kaleyi fethetmelerinden;

Ertesi gün askerlerin İslâm sancaklarını bir bir kale başlarına diktiklerinden;

Kâfirlerin padişahın yardım istemeleri üzerine gerekli yardımın yapıldığından;

Pir Muhammed Paşa'nın, kâfirlere güvenilemeyeceği, belki de onlara yardım gelmeden önce kendilerini kandırabilecekleri düşüncesini dile getirdiğinden bahsedilmiştir. (44a/8 – 47b/6)

19. Bölüm (Muḥarremü'l-ḥarāmın yigirmi beşinci günü / 25 Aralık): Bu bölümde İslâm askerleri ile kâfirlere yardıma gelen 10-15 gemiden ibaret düşman donanması arasında yeni bir savaşın yaşandığı, bu vuruşmadan İslâm askerlerinin galip çıktığı ve kâfirlerin kendi gemilerini de onlara hediye ettikleri; savaşın istenilen şekilde kazanılması üzerine Allah'a dua edilip şükredildiği anlatılmıştır. (47b/6 – 50a/6)

20. Bölüm (māh-ı Şaferü'l-ḥayrın altıncı günü / 5 Ocak): Bu bölümde öncelikle Sultan Süleyman övülüp ardından fethin şerefine ezanlar, naatlar okunduğu betimlenmiş ve şehrin kapılarının açılıp İslâm askerlerinin şehre girdiği anlatılmıştır. (50a/6 – 51b/8)

21. Bölüm (māh-ı Şaferü'l-muzafferin onuncu günü / 9 Ocak): Bu bölümde ilk olarak Sultan Süleyman'ın atalarının Osmanlı topraklarına katmak için çabaladığı; ancak muktedir olamadığı Rodos adasını seyrettiği aktarılmıştır. Ardından fethettiği toprakta devlet görevi için birkaç kişiyi atayıp güvenlik amaçlı bazı adamlarını adada bıraktığı anlatılmıştır. (51b/8 – 52a/9)

22. Bölüm (māh-ı Şaferü'l-ḥayrın on ikinci günü / 11 Ocak): Bu bölümde Rodos seferinden sonra Cuma namazında fetih dolayısıyla Kur'an-ı Kerim tilaveti yapılarak dualar edilip naatlar söylendiğinden;

Daha önceki Osmanlı padişahlarına nasip olmayan bu fetih üzerine fetihnameler yazıldığından;

Rodos Adası'na padişah tarafından yöneticilerin atanıp çeşitli yardım malzemelerinin verilişinden;

Adada mescitler yapıldığından ve düşmanlardan korunmak için gerekli tedbirlerin alınmasından;

Savaş sonunda gazilere para dağıtıldığı, bir kısmının memleketlerine döndüğünden bir kısmının da kaleyi korumak amaçlı adada kaldıklarından;

Rodos'u Osmanlı topraklarına katan Kanunî Sultan Süleyman'ın kaleden çıkarken kutlama amaçlı toplar atıldığından bahsedilmiştir. (52a/9 – 58a/10)

İNCELEME

I. ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ)

1. İSİM

1.1. ÇEKİM EKLERİ

1.1.1. Çokluk Eki

Getirildiği ismin sayıca birden çok olduğunu belirten bu ek, ET devrinden bu yana *+lar*, *+ler* şeklinde kullanılmaktadır. Metnimiz içerisinde geçen Arapça ve Farsça kelimeler, kimi zaman kendi dil kurallarına göre kimi zaman da kelimeye *+lar*, *+ler* ekinin getirilmesiyle birlikte kelimeye çokluk ifadesi verilmeye çalışılmıştır. Metnimizde çokluk eki almış olan kelimeler şunlardır:

mel‘ün+*lar* 3b/4, cezīre+*ler*+de 4a/6, bāzīrgān+*lar* 5b/2, zenberek+*ler* 6a/2, ‘aṭīyye+*ler* 8b/11, ṭop+*lar*+a 9a/6, gice+*ler*+de 10a/11, ḳadırğa+*lar* 11a/6, bun+*lar* 13b/10, ḳapu+*lar*+ın 19b/4, re‘is+*ler* 20b/6, burc+*lar*+ının 21b/5, otak-ı hümāyūn+*lar*+ın 23a/11, tuğulḳa+*lar*+ın 32a/11, gūşe+*ler*+inde 36a/8, palamar+*lar*+ın 43a/2-3, tekbīr+*ler* 50b/9

1.1.2. İyelik (Aitlik) Ekleri

İyelik ekleri, ismin karşılığı olan nesnenin bir kişiye veya bir nesneye ait olduğunu ifade eden ekleridir. (Ergin, 1984: 221) Metnimizde geçen iyelik (aitlik) ekleri şunlardır:

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	+(I)m, (u)m	+(i)miz, +(U)mUz
II. Şahıs	+(I)ñ	+(I)ñUz
III. Şahıs	+I, +U, +sI	+lArI

Tablo 2. İyelik Ekleri

1.1.2.1. Teklik I. Şahıs İyelik Eki: +(I)m, +(u)m

Teklik I. şahıs iyelik eki olan *+m*, getirildiği kelimenin son sesine bağlı olarak bazen isme direk getirilirken bazen de yardımcı ünlü kullanılarak getirilmiştir. Metnimizde teklik I. şahıs iyelik eki almış olan kelimeler şunlardır:

sultān+i+m 10b/7, ‘asker+i+m+e 14b/4, sefer+i+m 16a/3,
padişāh+i+m 26b/2, 37a/11, yuvarlaklar+i+m+ı 28a/10, kullar+i+m+ı
39b/7, kullar+u+m 41a/4, hulk+u+m+a 46a/6, evkāf+i+m+ı 54b/4

1.1.2.2. Teklik II. Şahıs İyelik Eki: +(i)η

Teklik II. şahıs iyelik eki *+η*, tıpkı I. teklik şahıs iyelik ekinde olduğu gibi kelimenin son sesine bağlı olarak bazen kelimeye direk getirilirken bazen de yardımcı ünlü yardımıyla getirilmiştir. Metin içerisinde az sayıda örneklerine rastladığımız bu ekin, dudak uyumunun tam olduğu görülmektedir. Metnimizde teklik II. şahıs iyelik eki almış olan kelimeler şunlardır:

şehir+i+η+e 28a/11, el+i+η 33a/3, kudret+i+η+dedür 44a/6

1.1.2.3. Teklik III. Şahıs İyelik Eki: +I, +U, +sI

Teklik III. şahıs iyelik eki, getirildiği kelimenin son sesinin ünsüz ile bitmesine bağlı olarak *+ı*, *+i*, *+u*, *+ü*; ünlü ile bitmesine bağlı olarak da *+sı*, *+si* eklerinin getirilmesiyle yapılmıştır. Metnimizde teklik III. şahıs iyelik eki almış olan kelimeler şunlardır:

bende+si 2b/5, tañtana+sı 7a/5, atıldıg+ı 8a/10, re‘āyā+sı+nı 13a/5,
civār+ı+nda 16b/4, baştarda+sı 18b/6, toy+u+na 19a/6, şa‘şa‘a+sı
23b/7, bānī+si 25b/9, cānib+i+nden 27a/4, donanma+sı 28a/8,
mu‘ārrız+ı 30a/4, maḥall+i+ne 34b/5, kal‘a+sı 36b/6,
muḳābele+si+nde 40a/10, ibtidā+sı+nda 45a/7, taleb-i amān+ı+na
47b/3, pelīd+i 49a/7, t̃ā‘ife+si 50b/6, muḳaṭa‘a+sı 53b/6, esāme+si+ne
56a/6, cedīd+i 57a/9

1.1.2.4. Çokluk I. Şahıs Eki: +(X)mXz

Çokluk I. şahıs iyelik eki olarak *+miz*, *+muz*, *+müz* kullanılmaktadır. Eklendiği kelime ünsüz ile bitiyorsa *+i*, *+u*, *+ü* yardımcı sesleri kullanılarak kelimeye getirilmiştir. Metnimizde çokluk I. şahıs iyelik eki almış olan kelimeler şunlardır:

el+i+müz+den 12a/11, cezāre+müz+e 12b/11, şer‘ī+müz+de 13a/1, geldig+ü+müz+i 18b/1, uğraduğ+u+muz+dan 20a/1, el+i+müz+e 32b/11, dest-i re‘is+i+müz 33a/2, lağımcılar+i+muz+a 37b/8, hāl+i+müz 44b/1, atduğ+u+muz 44b/10, ādem+i+müz 45a/1, evlād+i+muz+ı 45a/2, cümle+müz+i 46b/7, mecāl+i+müz 47b/11

1.1.2.5. Çokluk II. Şahıs Eki: +(I)ñUz

Çokluk II. şahıs iyelik eki olarak *+ñuz*, *+ñüz* kullanılmaktadır. Metnimizde çokluk II. şahıs iyelik eki almış olan kelimeler şunlardır:

kullar+i+ñuz+ı 12b/8, olduğ+i+ñuz+dan 33a/2, çañlar+i+ñuz+ı 33a/4, bir+i+ñüz 40a/3

1.1.2.6. Çokluk III. Şahıs Eki: +lArI

Çokluk III. şahıs iyelik eki *+ları*, *+leri*’dir. Çokluk eki *+lar*, *+ler* ile teklik III. şahıs iyelik eki *+ı*, *+i*’nin birleşmesinden meydana gelmiştir. Metnimizde çokluk III. şahıs iyelik eki almış olan kelimeler şunlardır:

kadırga+lاری+n 18a/7, ‘aķıl+lاری 21a/3, filendere+leri+n 23b/10, üzer+leri+ne 27b/2, tuğulķa+lاری+n 32a/11, cengeci+leri 44b/3, aḥvāl+leri 47a/4, ‘ulūfe+leri 52a/4, ba‘zı+lاری+n 55b/10

1.1.3. Hâl Ekleri

1.1.3.1. İlgi Hâli Eki: +İn, +un; +nIn, +nun

İsme belirtme, aitlik, ilgi vb. anlamlar veren eke ilgi hâli eki denir. (Karahan, 1999: 605-611) Metnimizde ilgi hâli eki almış olan kelimeler şunlardır:

şimāl-i deşt-i Kıpçağ+ın 2b/9, ‘asker+ın 6b/7, paşa-yi mu‘azzam+ın 8a/10, merhūm+un 9a/1, küffār-ı hākisār+ın 11b/8, re‘āyā+sı+nın 13a/5, diyār-ı İslāmbol+un 16a/7, hışārı+nun 19a/4, kulle+nin 22a/8, gazīler+ın 27b/1, pelīd+ın 30a/4, māh-ı Şevvāl+ın 35a/11, kullarım+ın 39b/7, ehl-i İslām+ın 41b/3, ğurre-i Muḥarrem+ın 45a/7, bu+nun 48a/6, ālāyı+nın 51a/3, padişāh-ı gazī+nin 53a/1, cāmi‘-i şerīf+ın 54b/9, anlar+ın 56a/8, cezīre-i mezbūr+un 58a/9

Metnimizde I. teklik ve çokluk şahıslarında ilgi hâli eki olarak +im kullanılır. Metnimizde ekin ünlüsünün yuvarlak şekline rastlanmamıştır:

ben+im 10b/7, 14b/4; biz+im 13a/1, 28b/7, 36a/10, 37b/8, 44b/10

1.1.3.2. Yükleme (Belirtme) Hâli Eki: +I; +n

Yükleme hâli ekinin asıl şekli +ı, +i’dur. ET devresinde +(X)ğ, +(X)g (Gabain, 2007: 64) olarak kullanılan bu ek, sondaki /ğ/, /g/’nin düşmesi ile birlikte +I şeklini almıştır. Üzerinde çalışma yaptığımız metinde yükleme (belirtme) hâli ekinin üç farklı şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. I. şekli, doğrudan doğruya +I yükleme hâli ekinin kelimeye getirilmesiyle yapılmıştır:

zebān+ı 1b/7, İslāmbol+ı 16a/3, çaḡ+ı 29a/3, müşāvere+y+i 32a/9, sulṭān+ı 40b/8, ḡaber+i 44a/10, şerī‘at-i Muḥammediyye+y+i 47a/2, tevḥīd+i 50b/3, aḡvāl+i 57b/7

II. şekli, üçüncü teklik veya çokluk şahıs iyelik ekleri ile yükleme hâli ekinin arasına /n/ yardımcı ünsüzünün getirilmesiyle yapılmıştır:

cām+ları+n+ı 11b/9, kıl+ları+n+ı 14b/2, dīvār+ı+n+ı 21b/3, alt+ı+n+ı
35a/4, baca+ları+n+ı 48a/1, eṭrāf+ı+n+ı 51a/7

III. şekli ise üçüncü teklik veya çokluk şahıs iyelik eklerinden sonra +n yükleme hâli ekinin getirilmesiyle yapılmıştır:

ğadırğa+ları+n 9b/11, büyük+leri+n 12a/9, sancağ+ları+n 18a/2,
filendere+leri+n 23b/10, etdüğ+i+n 28a/1, ba‘zı+ları+n 30a/1,
tuğulka+ları+n 32a/11, tedārik+i+n 36a/5, doḡuk+ları+n 39a/1,
miḡdār+ı+n 43a/9, taşra+sı+n 46a/6, intikāl etmeg+i+n 50b/8,
levāzım+ı+n 53b/2, ġurre+leri+n 54b/5, yaş+ı+n 57b/3, tedārik+leri+n
58a/6

1.1.3.3.Yönelme Hâli Eki: +A

Metnimizde kullanılan yönelme hâli eki +A’dır. Ünsüz ile biten kelimelere doğrudan doğruya getirilen bu ek, ünlü ile biten kelimelere /n/ veya /y/ yardımcı sesleri getirilerek yapılmıştır. Metnimizde yönelme hâli eki almış olan kelimeler şunlardır:

hümā+y+a 1b/11, āsitāne+y+e 5b/2, iskele+y+e 7b/10, eflāk-ı
āsimān+a 9a/9, naẓar-ı ‘ālīleri+n+e 12b/5, otağ-ı hümāyūn+a 14b/7,
kal‘ası+n+a 17a/4, cānib+e 19b/1, hişār+a 22a/2, hendeg+e 26b/11,
delhīzler+e 29a/4, ravza-i cennet+e 31b/4, lağım+a 35a/9, gedügi+n+e
39a/2, ḡāk+e 41b/7, şuleḡā+y+a 44a/6, kıtāl+e 48a/4, eyyām-ı
nuḡūset+e 50a/3, meskūn+e 53a/5, zaḡīr+e 55a/9, esāmesi+n+e 56a/6,
küḡeylān+a 57b/3, Marmariş+e 58a/2

1.1.3.4. Bulunma Hâli Eki: +dA

Metnimizde kullanılan bulunma hâli eki +dA’dır. Ünsüz ile biten kelimelere doğrudan doğruya getirilen bu ek, ünlü ile biten kelimelere /n/ yardımcı sesi getirilerek yapılmıştır. Metnimizde bulunma hâli eki almış olan kelimeler şunlardır:

tārīḥ-i mezbūr+da 1b/5, cezāireleri+n+de 3b/6, ḥīn-i ṣaḥra+da 7b/1, giceler+de 10a/11, maḥall+de 11a/3, ḳazālar+da 15a/4, ḥuzūrı+n+da 20b/9, es'ad-ı sâ'at+de 25a/5, ḳurbı+n+da 28b/4, eḳnā+da 30a/3, nişfü'l-leyle+de 32b/1, gūşeleri+n+de 36a/8, yevm-i mezbūr+da 38b/1, ḳunbara+da 42b/8, mābeyni+n+de 46a/7, kenārı+n+da 50a/1, evvelin+de 53a/3, ocaḳ+da 55b/6, zamān+da 57b/7, Rados+da 58a/8

1.1.3.5. Ayrılma Hâli Eki: +dan, +den

Metnimizde kullanılan ayrılma hâli eki, +dAn'dır. Metnimizde ayrılma hâli eki almış olan kelimeler şunlardır:

diyār-ı 'adem+den 1b/1, gāret+den 3b/11, ācil+den 5a/9, Ḥazret-i Eyyübü'l-Enşārī+den 6b/11, başarda+dan 8a/8-9, bedenin+den 17a/3, uğraduğumuz+dan 20a/1, çādırlar+dan 23b/4, meteris+den 27a/1, mıṭbaḥ+dan 33b/2, uğur+dan 35b/4, ādem+den 38b/2, 'ayn-ı şerīfin+den 41a/3, tīg+den 45b/2, cidāl+den 47b/1, bāzırgān+dan 50a/1, tekālifin+den 54b/2, yerli+den 56a/5, ḳapusın+dan 57b/4, Anaṭolı+dan 58a/9

1.1.3.6. Eşitlik Hâli Eki: +cA

ET devresinde +çA (Akalin, 2007: 65) olarak kullanılan eşitlik hâli ekinin, metnimizde yalnızca +cA şekline rastlanmıştır. Metnimizde eşitlik hâli eki almış olan kelimeler şunlardır:

muḳtezāsın+ca 5a/5, 49a/11, yolların+ca 16a/9, ardın+ca 18a/5, 50b/4, 'aḳılların+ca 18b/6, yolun+ca 23b/11, fehvāsın+ca 27b/11, ḳasıdların+ca 32a/1, ādetlerin+ce 33b/7

1.1.3.7. Yön Gösterme Hâli Ekleri

İşin belli bir yönde yapıldığını göstermek için isme getirilen eklere yön gösterme hâli eki denir. (Karaağaç, 2012: 347) Metnimizde yön gösterme hâli ekinin üç farklı kullanımı tespit edilmiştir. Bunlar:

1.1.3.7.1. +rA

Bu ek Eski Türkçeden beri aynı şekilde görülmektedir. Metnimizde +rA yön hâli eki almış olan kelimeler şunlardır:

ıç+re 2a/11, taş+ra 5a/12, taş+ra+dan 13b/9, taş+ra+da 25b/6,
taş+ra+sın 46a/6

1.1.3.7.2. +erü

+ğa, +ge ile +ru, +rü eklerinin birleşmesi sonucu ortaya çıkan yön gösterme hâli ekidir. Metnimizde +erü yön hâli eki almış olan kelimeler şunlardır:

ıç+erü+si 4a/4, 21b/6, ıç+erü+den 25b/3, 37b/9, 43b/11, ıç+erü+ye
37b/2, ıç+erü+de 41b/4, 44b/2, il+erü+ye 16b/11, 17b/10, 41a/6

1.1.3.8. Vasıta Hâli Ekleri

İsmin fiil için bir vasıta olduğunu anlatan eklere vasıta hâli ekleri denir. (Gülensoy, 2000: 387) Metnimizde vasıta hâli ekinin üç farklı kullanımı tespit edilmiştir. Bunlar:

1.1.3.8.1. +IIA

Bu ek, *ile* edatının vasıta hâli görevinde kullanılan şeklidir. Metnimizde +ile vasıta hâli eki almış olan kelimeler şunlardır:

ma‘mür-ı vüçüd+ile 1b/1, ɗarp+ıla 4b/1, âlât-ı ɗarb+ile 6a/9-10,
feth+ile 7b/7, olmağ+ıla 9b/9, libâslar+ile 15a/6, ɗarb+ile 19a/2,
‘inâyet-i ɗaqq+ile 20b/8, vech+ile 21b/1, ɗâk+ile 29a/8, söz+ile
30a/9, güç+ile 33a/7, âletler+ile 37b/8, şan‘at+ile 42b/4, levâhiq+ile
49b/6, olmağ+ıla 52a/6, ɗaqq+ile 52b/8, seyf-i ɗahr+ile 53a/9

1.1.3.8.2. +le

Bu ek *ile* edatından türemiştir. Metnimizde *+le* vasıta hâli eki almış olan kelimeler şunlardır:

‘ālī+y+le 2b/1, ھاşmeti+y+le 3a/1, dimek+le 9a/5, 51b/5, sa‘ādet+le 16b/3, birbiri+y+le 35b/5

1.1.3.8.3. +n

+n, Türkçenin asıl vasıta hâli eki olarak kabul edilir. Eski Türkçe döneminde işlek olarak kullanılan bu ek, günümüzde işlekliğini yitirmiştir. Bugün ise bu ek kalıplaşmış olarak bazı kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. Metnimizde +n vasıta hâli eki almış olan kelimeler şunlardır:

dizi+n dizi+n 16/a/6, birbiri+n 41a/9

1.2. SAYI İSİMLERİ

Bu grupta yer alanlar, sayıların isimlerini belirttikleri için isim olarak kabul edilmesine rağmen kullanılışları bakımından belirtme sıfatı görevini karşılarlar. Metnimizde geçen sayı isimlerini 4 başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar:

1.2.1. Asıl Sayı İsimleri

altı: *altı* gün 58a/3

beş: *beş* kerre 14a/11, *beş* ‘aded 39a/3, 39a/7, 54b/9

beş yüz: *beş yüz* ğadırğa 6a/3, *beş yüz* ‘aded 18b/5

biñ: *biñ* päre 6a/1, 29a/10, 41a/10

dört: *dört* küregine 20a/8, *dört* tarafından 34a/9, *dört* sā‘at 42a/5, *dört* eṭrāfına 45a/5, *dört* şolağ-başı 51a/5

dört yüz: *dört yüz* şolağlar 15b/1, 51a/4

elli: *elli mā'ūne* 6a/4, *elli kāfirler* 49a/8, *elli çift* 55a/3

elli iki: *elli iki bölük* 52a/4

iki: *iki tarafına* 15a/7, *iki tarafın* 25b/4, *iki lağma* 38a/10, *iki nāmidārları* 47a/7, *iki 'aded* 53b/11

iki biñ: *iki biñ miqdārı* 43a/3

iki yüz: *iki yüz 'aded* 18b/4

kırk: *kırk şāfı* 15b/1, *kırk odabaşı* 51a/5

kırk biñ: *kırk biñ kürekçi* 6a/7

on: *on pāre* 17b/8, *on akçe* 21a/6, *on yerde* 57a/5, *on 'aded* 58a/8

on beş: *on beş pāre* 47b/7

on iki: *on iki şāfı* 15b/2, *on iki ocağ başları* 40b/10, *on iki tüccār* 53b/10, *on iki hātım* 57a/6

on iki biñ: *on iki biñ muğ buğday* 55a/10

toğuz yüz sekiz: *toğuz yüz sekiz* Recebiñ 13b/11

toğuz yüz yigirmi sekiz: *toğuz yüz yigirmi sekiz* Recebiñ 6b/10

üç: *üç gün* 16b/7, 34a/4, 58a/6, 58a/7, *üç bige* 50a/2

üç biñ: *üç biñ kāfir* 32a/11

üç yüz dört: *üç yüz dört doğukların* 39a/6

yedi: *yedi zirā'dur* 21b/6, *yedi kudretiñdedür* 44a/6

yedi yüz: *yedi yüz pāre* 17b/5, 23b/10, *yedi yüz 'aded* 17b/6

yedi yüz elli: *yedi yüz elli müceddeden binā* 6a/12

yigirmi beş: *yigirmi beş* gün 56b/2

yigirmi beş biş: *yigirmi beş biş* ‘azab 6a/7-8

yigirmi dört: *yigirmi dört* ‘aded 28a/2

yüz: *yüz* ‘aded 6a/4, *yüz* miqdārı 18b/2, *yüz* ġazī 38b/7, birinün yerine *yüz+i* 44b/11

yüz biş: *yüz biş* ādemden 38b/2, *yüz biş* ehl-i İslāmın 41b/3

1.2.2. Sıra Sayı İsimleri

Asıl sayı isimlerine kelimenin son harfi ünlü ise *+ncı*, *+nci*; ünsüz ise *+ıncı*, *+inci* isimden isim yapım eklerinin getirilmesiyle yapılır. Metnimizde geçen sıra sayı isimleri şunlardır:

beşinci: *beşinci* günü 25a/5

dördinci: *dördinci* gün 34a/4

on altıncı: *on altıncı* günü 28a/4

on beşinci: *on beşinci* günü 42b/9

on birinci: *on birinci* günü 44a/8

on dördüncü: *on dördüncü* günü 36b/5

on ikinci: *on ikinci* günü 34b/7-8, 46a/2, 52a/9

on sekizinci: *on sekizinci* günü 13b/11-14a/1, 29a/10

on üçüncü: *on üçüncü* günü 35a/11

onuncu: *onuncu* günü 6b/10, 51b/8

sekizinci: *sekizinci* günü 42b/1

yedinci: *yedinci* günü 16b/2, 45a/9

yigirmi altıncı: *yigirmi altıncı* günü 32a/10-11, 38a/10

yigirmi beşinci: *yigirmi beşinci* günü 47b/6

yigirmi sekizinci: *yigirmi sekizinci* günü 39a/9, 43b/8

yigirmi üçüncü: *yigirmi üçüncü* günü 38a/7

yigirminci: *yigirminci* ılal'a 17a/10, *yigirminci* günü 43a/8

1.2.3. Üleştirme Sayı İsimleri

Asıl sayı isimlerine kelimenin son harfi ünlü ise -şar, -şer, ünsüz ise -ar, -er isimden isim yapım eklerinin getirilmesiyle yapılır. Metnimizde geçen sıra sayı isimleri şunlardır:

dörder: *dörder* direkli 15b/1

yedişer: *yedişer* akçe 53b/10

1.2.4. Yabancı Kökenli Sayı İsimleri

Arapça, Farsça kelimelerin ağırlıklı olarak kullanıldığı metnimizde yabancı kökenli sayı isimlerine de rastlanmaktadır. Bunlar:

çihār “dört” (Far.): çarķ-ı *çihār* 11b/7

erba‘a “dört” (Ar.): cevānib-i *erba‘a* 21b/1, 22a/10

hezār “bin” (Far.): *hezār*-ı hıcāb 49b/2

hezārān “binler” (Far.): *hezārān* minnet 2b/2, *hezārān* şüret-i temşilāt

21a/9, *hezārān* āferīn 22a/1

rubū‘ “dörtte biri” (Ar.): aķālīm-i *rubū‘* 53a/5

□ālī□ “üçüncü” (Ar.): vezīr-i □ālī□ 24b/11

□ānī “ikinci” (Ar.): maḳām-ı vekālet-i Süleymānī □ānī 15b/5, menzil-i

□ānīden daḥı 16a/11

1.3. YAPIM EKLERİ

“Kelime kök ve gövdelerine getirilerek kelimenin yeni bir kavram kazanmasını sağlayan ektir.” (Gülensoy, 2000: 368) Türkçede 4 tip yapım eki vardır. Bunlar:

1.3.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

1.3.1.1. +An

ET devrinde *çokluk* görevinde kullanılan bu ek, bugün Türkiye Türkçesinde kullanımdan düşüp kalıplaşmış birkaç kelimedede karşımıza çıkmaktadır.

er+en+ler 37a/11, oğ(u)l+an 46b/9

1.3.1.2. +cİ, +çi

Genellikle meslek isimleri yapmak için kullanılan işlek isimden isim yapım eklerinden biridir.

kürek+çi 6a/7, du‘ā+cı+sı 6b/7, dümen+ci+ye 19a/5, göz+ci+ler 29a/2, tüfek+çi+ler 29b/11, lağım+cı+lar 35a/3, demir+ci 53b/11

1.3.1.3. +dı, +dü

Yansıma sözcüklerde /l/ ile biten gövdelere gelen isimden isim yapım ekidir.

gümül+dü 7a/5, çağıl+dı 7a/8

1.3.1.4. +düz

Metnimizde örneğine sadece bir kelimedede rastladığımız isimden isim yapım ekidir.

gün+düz 23a/8, 31a/7, 37b/4, 52b/3

1.3.1.5. +er

Bu ek çoğunlukla ünsüz ile biten sayı isimlerine gelerek onları üleştirme sayı sıfatı yapmaktadır.

dörd+er 15b/1

1.3.1.6. +I

1.3.1.6.1. *Ses yansıtan köklere getirilerek yansıma sözcükler yapar* (Hatiboğlu, 1981: 86).

güm+ü+l+dü 7a/5, çağ+ı+l+dı 7a/8, güm+ü+l güm+ü+l 36a/2

1.3.1.6.2. İsimlere gelerek onlardan renk isimleri yapar.

yeşil 15a/2 yāş “*yaş, taze, yeşil ot*” < yaşıl < yeşil (Tekin, 2016:81),
kız+ı+l 51b/10

1.3.1.7. +I(X)

Türkçenin eski dönemlerinden beri kullanılan en işlek yapım eklerinden biridir. Metnimizde getirildiği isimlere farklı anlam ve görevler yüklemektedir:

1.3.1.7.1. “*Kök ya da gövdedeki kavrama ‘sahip’ olunduğunu bildiren sıfat kurar*” (Hatiboğlu, 1981: 100-101).

‘ālem+lü 7b/5, mehābet+lü 7b/11, sa‘ādet+lü 10b/7, direk+li 15b/1,
baş+lu 18b/10, çağ+lı 28b/4, yara+lu 33a/7, mıl+lı 39a/6, sebük+li
52a/11

1.3.1.7.2. “*Bağlandığı kökle ilgili ‘mensubiyet’ kavramı sağlar*” (Hatiboğlu, 1981: 101).

fen+li+ye 18a/4, yer+li+den 56a/5

1.3.1.8. +I(X)K

Metnimizde ünlü uyumuna tabi olarak kullanılan bu ek, getirildiği kelimeye farklı anlamlar ve fonksiyonlar yüklemektedir. Kendisinden sonra ünlü bir ek aldığı anda ise yumuşama sonucunda ekin bünyesindeki /k/, /k/, /g/, /ğ/’ya dönüşmüştür. Bu ek, getirildiği isimlere farklı anlam ve görevler yüklemektedir. Bunlar:

1.3.1.8.1. Meslek isimleri yapar.

ma'mūr+luḡ+da 4a/1, ḡorṣan+luḡ 17a/1, sipāhi+lik 21a/6, teḡa'ūd+lūk
42b/3, bey+lik 56a/7

1.3.1.8.2. Soyut isimler yapar.

ṣarp+luḡ+da 4a/6, muḡkem+lig+in 4b/8, ḡoḡ+luḡ+a 9b/6, ḡalın+luḡ+ı
21b/6, ṡoyum+luḡ+lar 22b/7, kibār+luḡ 22b/9, aḡ+luḡ+ı 33a/9, ṣen+lik
35b/9, kāfir+lig+i 42b/5, barıṣıḡ+luḡ 47a/10, ḡarḡ+luḡ 55b/9, aḡır+luḡ+ı
56b/11

1.3.1.8.3. Zaman bildiren sıfatlar yapar.

ḡuṣ+luḡ vakti 8b/1, ara+luḡ+da 42b/4

1.3.1.9. +ncI

Bu ek sayı isimlerine gelerek sıra sayı sıfatı türetmektedir.

on+u+ncı 6b/10, on sekiz+i+nci 13b/11, yedi+nci 16b/2, yigirmi+nci
17a/10, beṣ+i+nci 25a/5, on altı+ncı 28a/4, yigirmi altı+nci
32a/10-11, dörd+i+nci 34a/4, on üç+ü+nci 35a/11, yigirmi üç+ü+nci
38a/7, on bir+i+nci 44a/8, on iki+nci 52a/9

1.3.1.10. +ndi

İsimden isim yapan ve yalnızca bir örnekte geçen bu ek, zaman anlatmak için kullanılmıştır. Metnimizde hem harekeli hem de ı harfi ile düz ünlülü yazılmış olarak geçen bu ek, Karahanlı ve Harezmi Türkçesinde ise yuvarlaktır (Argunṣah ve Yüksekaya, 2017: 59, 188).

iki+ndi+den 11b/1, iki+ndi 48b/11

1.3.1.11. +sız, +suz

İsimden isim yapım eki +lı, +li'nin olumsuzu olan +sIz, +sUz eklendiḡi kelimeyi sıfat yapmaktadır. Metnimizde bu ekin sadece +sız, +suz şeklindeki kullanımlarına rastlanmıştır.

‘akıl+sız 26a/11, top+suz 26b/2, hisāb+sız 42a/6

1.3.1.12. +şer

Bu ek çoğunlukla ünlü ile biten sayı isimlerine gelerek onları üleştirme sayı sıfatı yapmaktadır.

yedi+şer 53b/10

1.3.1.13. +(i)z

İsimden isim yapım eki olarak kullanılan bu ek, metnimizde sadece bir örnekte geçmektedir.

beñ+(i)+z+emez 48a/7

1.3.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri

1.3.2.1. -a+

Fiilden isim yapım eki olan -a+, metnimizde sadece bir kelimedede tespit edilmiştir.

yar-a+lu 33a/7

1.3.2.2. -ak+

Fiilin işaret ettiği iş veya harekette kullanılan aracın adını yapmaktadır (Eker, 2005: 358).

şav-ak+larını 11b/8, otur-ak 16b/7

1.3.2.3. -I+, -u+

Fiilden isim yapım ekidir.

korğ-u+ları 4a/9, tol-ı 7a/3, diz-i+n diz-i+n 16a/6, tol-u 18b/11, aşıl-u 28b/6

1.3.2.4. -ici+

Fiillere gelerek onlardan sıfat yapan fiilden isim yapım eklerinden biridir.

şūrāb id-ici bir civān 9b/9

1.3.2.5. -iş+

Fiillerden hareket isimleri yapan bu ek, ünlü ile biten bir kelimeye eklendiğinde araya /y/ kaynaştırma ünsüzü getirilerek kullanılmıştır.

yürü-y-iş 11b/5

1.3.2.6. -k+, -k+

Fiilden isim yapım eki -k+, -k+, fiillere gelerek onları sıfat yapmaktadır. Ünlü ile biten bir ek aldığı anda ekin ünsüzü /g/, /ğ/’ye dönüşmüştür. Metnimizde ekin yardımcı ünlüsünün hem düz hem de yuvarlak şekilleri kullanılmıştır.

küre-g+ine 20a/9, del-i-k del-i-k 26b/7, doğu-k+ların 39a/6,
barış-ı-k+lık 47a/10, böl-ü-k 52a/4

1.3.2.7. -kuç+ (< ğuç)

“Alet ismi yapan fiilden isim yapım ekidir (Eckmann, 2005: 49)”

şor-kuç+lar (< şor-guç) 51a/7

1.3.2.8. -m+

Fiilden isim yapım eki olan -m+, eklendiği fiillerden nesne isimleri yapar. Getirildiği fiilin son harfi ünsüz ise araya yardımcı ünlü alarak fiile eklenmektedir.

toy-u-m+luğlar 22b/7

1.3.2.9. -ma+

Oluş isimleri yapan, oldukça işlek olarak kullanılan fiilden isim yapma eklerinden biridir.

al-*ma*+ları 4a/9, şa‘şa‘a-yı yıldır-*ma*+sı 7a/7, donan-*ma*+sı 18a/11, tır-*ma*+sı 18b/3, yağ-*ma*+dur 40a/2, kıpar-*ma*+ya 53a/8, kal-*ma*+sına 55b/10

1.3.2.10. -mağ+, -mek+

Mastar eki olarak işlek kullanılan bu ek, eklendiği fiilleri isimleştirir. Bazen ekin ünlüsü devamında aldığı hal eklerinin etkisiyle /k/, /k/ yerine /ğ/, /g/ şeklinde de yazılmaktadır.

ol-*mağ*+ın 3b/5, ol-*mağ*-ıla 5a/7, di-*mek*+le 9a/5, kal-*mağ* 12a/6, dehşet vir-*mek* 19a/7, helāk et-*mek* 21a/1-2, zarar gel-*mek* 25b/10, at-*mağ*+a 28b/9, getir-*meg*+e 31a/3, tıldır-*mağ*+a 34a/5, aş-*mağ* 36b/2, gir-*meg*+e 38a/2, dik-*mek* 46b/5, git-*meg*+e 49b/7, intıkal et-*meg*+in 50b/8, tedārik göröl-*mek* 53b/3, çürü-*mek* 55a/11, et-*mek* 56a/1

1.3.2.11. -mur+

Fiilden isim yapım eki olarak kullanılan bu ek, metnimizde yalnızca bir kelimeye tespit edilmiştir.

yağ-*mur* 31b/4

1.3.3. İsimden Fiil Yapım Ekleri

1.3.3.1. +e-

İsimlerden geçişli veya geçişsiz fiiller yapmak için kullanılmaktadır.

ben(i)z+*e*-mez 48a/7, dil+*e*-r ise 56a/8

1.3.3.2. +IA-

ET zamanından beri çok işlek olarak kullanılan isimden fiil yapım ekidir.

hâzır+la-nsun 5b/8, bağ+la-mışdı 7a/10, baş+la-dı 9a/11, bere+le-ndi 21a/3, şap+la-nup 30b/4, helâl+le-şüp 35b/5, iş+le-r 37b/5, kış+la-mak 44a/9, kap+la-yup 45b/2, yok+la-ndı 56a/1

1.3.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

1.3.4.1. -mA-

Türkçenin her devrinde işlek olarak kullanılan bu ek, fiilin anlamını olumsuz yapmaktadır.

nihâyet ol-ma-yup 3b/7-8, fark olun-ma-yup 8b/1, rağbet et-me-yüp 11a/1, zarar eyle-me-diler 12b/11, rağbet et-me-yeler 19a/6, görün-me-yüp 21b/4, fâ'ide et-me-yüp 25b/7, hedm ol-ma-sun 29a/6, kıo-ma-yup 31a/2, müyesser ol-ma-dı 34b/7, döğül-me-dik 38a/5, rızâ vir-me-diler 41a/7, bak-ma-yup 46b/3, bil-me-yenler 57b/7

1.3.4.2. Ettirgenlik Eki

1.3.4.2.1. -ar-

Çok işlek olmayan fiilden fiil yapım ettirgenlik eklerinden biridir.

çık-ar-up 6a/3, kop-ar-up 8a/2, çık-ar-mağa 21a/9, kop-ar-amadılar 26b/5

1.3.4.2.2. -der-

Çok işlek olmayan fiilden fiil yapım ettirgenlik eklerinden biridir.

gön-der-üp 4b/12, yüz dön-der-meyüp 38b/6

1.3.4.2.3. -d(X)r-, -tür-

İşlek olarak kullanılan bu ettirgenlik ekinin aslı yuvarlak ünlülü olmasına rağmen, metnimizde ekin düz ünlülü şekillerine de rastlanmaktadır.

kal-*dir*-up 7b/8, getirüp < gel-*tür*-üp 10a/6, gey-*dir*-üp 16a/2, tol-*dur*-up 21a/3, çek-*dir*-mezlerdi 22b/9, bin-*dir*-üp 23b/10, at-*dir*-mazlardı 26a/6, bil-*dür*-ürlerdi 29a/4, ko-*dur*-up 33b/2, kan-*dur*-urlardı 40a/7, al-*dir*-mayup 43b/1, gey-*dir*-üp 49b/3, oturup < ol-*tur*-up 58a/4

1.3.4.2.4. -t-

Ettirgenlik ekidir.

geçür-*t*-meyüp 4b/1, çağır-*t*-up 5b/7, tona-*t*-mak 18a/3, göze-*t*-irdi 21a/1, kayna-*d*-up 27a/10

1.3.4.2.5. -Ir-, -ür-

Ettirgenlik ekidir.

geç-*ür*-tmeyüp 4b/1, havfe düş-*ür*-mek 12b/9, geç-*ür*-mege 23b/2, kaç-*ır*-up 30a/1, geç-*ür*-ürler 45a/3, iç-*ir*-üp 45b/3, kılıçdan geç-*ir*-irler 46b/7

1.3.4.3. Edilgenlik Eki

1.3.4.3.1. -I-

İşlek olarak kullanılan edilgenlik eklerinden biridir.

gönder-i-*l*-üp 6a/9, yaz-ı-*l*-mış idi 7b/7, göç-ü-*l*-üp 9a/4, çek-i-*l*-üp 11b/2, at-ı-*l*-up 13a/10, ay(ı)r-ı-*l*-dı 16a/6, at-ı-*l*-an 19b/10, kur-u-*l*-up 23a/1, âteş vir-i-*l*-sün 25a/6, aş-ı-*l*-u 28b/6, ur-u-*l*-up 31b/6, kes-i-*l*-üp 36a/6, yık-ı-*l*-up 37b/2, aç-ı-*l*-up 40b/5, kaķ-ı-*l*-mış 42a/2, kır-ı-*l*-dı 44b/11, koy-u-*l*-up 48a/5, icāzet vir-i-*l*-üp 49b/7, din-i-*l*-di 53a/6, karar ver-i-*l*-üp 55b/2

1.3.4.3.2. -n-

İşlek olarak kullanılan edilgenlik eklerinden biridir.

dona-*n*-up 6b/6, du‘ā ol-u-*n*-up 9a/2, müşāvere ol-u-*n*-up 13b/9-10, emīr ol-u-*n*-dı 17a/4, toķu-*n*-up 19b/11, al-ı-*n*-maz 26b/2, ‘arz ol-u-*n*-up 29b/3, ta‘yīn ol-u-*n*-up 33a/11-33b/1, tenbīh ol-u-*n*-up 35b/1-2, fermān ol-u-*n*-dı 37b/4, hāzır bul-u-*n*-an 39a/2, kıra‘at ol-u-*n*-up 41a/2, şıĝ-ı-*n*-dım 44a/4, ihsān ol-u-*n*-up 47a/6, çal-ı-*n*-dı 51a/11, kayıd ol-u-*n*-up 53b/6

1.3.4.4. İşteşlik Eki

1.3.4.4.1. -ş-

Bir işi beraber veya karşılıklı yapma anlamında kullanılan en işlek işteşlik ekidir.

aĝla-ş-dılar 12b/11, yap-ı-ş-up 18a/9, helālle-ş-üp 35b/5, çağır-ı-ş-up 49a/3

Asıl görevi işteşlik olan bu ek, bazı kelimelerde dönüşlülük görevinde de kullanılmıştır.

kar-ı-ş-ması 7a/8, yet-i-ş-ür 20b/2, ir-i-ş-üp 33b/5

2. ZAMİRLER

İsmi yerini tutup isim gibi kullanılan kelimelere zamir denir. (Hacıeminoğlu, 1996: 33) Zamirler, birçok açıdan isimlere benzerler, isim çekimine girip tamlama oluşturabilirler. Yine aynı şekilde cümle içerisinde ismin karşıladığı görevleri karşılayabilirler. Zamirler kullanış şekillerine göre farklı başlıklar altında incelenmektedir. Metnimizde geçen zamirler ve türleri şu şekildedir:

2.1. ŞAHIS ZAMİRLERİ

Varlıkları şahıslar halinde karşılayan kelimelere şahıs zamirleri denir. (Kocasavaş, 2004: 31) Metnimizde 1. ve 2. şahıs zamirleri “ben, biz; sen, siz”, tıpkı bugün Türkiye Türkçesinde de kullanıldıkları şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. 3. teklik ve çokluk şahıs zamirleri ise eski zamanlardan beri kullanılan “ol, anlar” şekilleriyle geçmekte olup sadece bir yerde 3. teklik şahıs zamininin günümüzde kullanılan şekli “o” olarak karşımıza çıkmaktadır.

İsim başlığı altında önemli bir bölüme sahip olan zamirler, aldığı ekle birlikte kökün ünlüsünü değiştirmesiyle isimlerden ayrılmaktadır. “sen” II. teklik şahıs zaminine yönelme hâli eki getirilmesiyle ortaya çıkan “saña” kelimesi metnimizde sadece bir yerde geçse de birçok yazma eserde ve günümüzde oldukça sık bir şekilde kullanılmaktadır. Aynı şekilde 3. teklik şahıs zamiri “ol” da çekime girdiğinde değişime uğramış olan “a” şekliyle, hem metnimizde hem de eski metinlerde sık sık kullanılmaktadır. Metnimizde geçen şahıs zamirleri şunlardır:

2.1.1. Birinci Şahıs Zamirleri: ben, biz.

2.1.1.1. Teklik I. Şahıs Zamiri

ben: benim sa‘âdetlü sultânım 10b/7, benim bu ‘askerime 14b/4, söz benim olsun 26b/1

2.1.1.2. Çokluk I. Şahıs Zamiri

biz: bizi ve cānı ve elimizi 12b/8, bizim Radosa geldigümüzü 18b/1, Türklerin tutdukları iş bize ziyâde elem 32a/2, biz size müştâklar idik

33a/1, *bizim* lağımcılarımıza 33a/8, *bize* ƙal‘a içinde 44b/9, *yoğsa bizi* bunlara 45a/2, *biz* dağı levāzımın idüp 54b/7

2.1.2. İkinci Şahıs Zamirleri: *sen, siz.*

2.1.2.1. Teklik II. Şahıs Zamiri:

sen: *yā Rabbi sen* 25a/10, *ilāhī saña* şığındım 44a/4, *fetiğ seniğ* yedi ƙudretiñdedür 44a/6

2.1.2.2. Çokluk II. Şahıs Zamiri:

siz: *size* hibe etdim 12b/6, *biz size* müştāklar idik 33a/1, *sizler* dağı Allahu ekber déyüp 35b/4, *sizler* dağı 40a/10, *sizi* Hāzret-i Sübhāna emānet etdüm 41a/4, *hemān* fırsat *siziñdür* 46a/6, *siz* ƙādir olursağuz 47b/11, dağı *sizden* ‘ibret olsun 48b/2, *size* tevfiğ-i şer‘i ile ve efđal 54a/11

2.1.3. Üçüncü Şahıs Zamirleri: *a, o, ol; anlar.*

2.1.3.1. Teklik III. şahıs zamiri:

a: *aña* müte‘allik 4a/5, *anun* söz-ile 30a/9, *andan* münādīler 34a/1, *aña* su‘āl iderler 44b/7, *anı* gördük 49a/1, *anın* içün 55a/9, *andan* şonra 55b/5

o: *o* urulup 31b/6

ol: *ol* dağı 10a/7, 10b/3, 22a/7, 43a/6

2.1.3.2. Çokluk III. şahıs zamiri:

anlar: *anlara* uğrayup 9a/5, *anlar* dağı 12a/1, *anlar* ile du‘ā ve □enā ile ayrıldı 16a/6, mübāriz-i meydān şecā‘at idi *anları* ta‘yīn eyledi 25a/2, *anlar* dağı āmīn déyüp 39b/3, *anlara* cerrāğlar ta‘yīn olundu 42b/3, *anların* dağı 56a/8

2.2. İŞARET ZAMİRLERİ

Bir nesneyi işaret etmek ya da göstermek amacıyla kullanılan işaret zamirleri, metnimizde bu ve bunlar olmak üzere iki şekilde geçmektedir. Metnimizde geçtikleri yerler ise şu şekildedir:

bu: sebep *budur* 26a/2, çäre *budur* 32a/5, *bu*ña gayr-i tedbîr gerekdir 37a/10, *bu*ña birkaç lağım idüp 37b/1, *bundan* âgâh idi 48a/3, *bunun* yanında 48a/6, *bundan* sonra 48b/3, mefhûm *bu* idi 54a/6

bunlar: *bunlar* Rados cânibine 13b/10, *bunları* dahı gördükde 15a/8, *bunlara* kalb-i kuvvet 32a/8, *bunlara* ziyâde te'îr idüp 39b/6, *bunlar* hışârı 43b/9, *bunları* şehriyâr-ı fâtiḥ ḥazretleri 56b/2

2.3. DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ

Yapılan işin yapan kişiye geri döndüğünü ya da kişiyi etkilediğini gösteren zamirlere *dönüşlülük zamirleri* denir. Dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirlerinin asıl şekillerinden daha kuvvetli bir anlama sahiptirler.

Eski Türkçe döneminde *käntü*, EAT döneminde ise *kendüz* (*kendü*+*öz*) olarak kullanılan dönüşlülük zamiri, günümüz Türkçesinde “bizzat” anlamına gelen “*kendi*”dir. “*kendi*” zamiri isimlere gelen iyelik eklerini alarak bütün şahısları karşılayabilmektedir.

Metnimizde dönüşlülük zamiri olarak “*kendü*” veya onun düz ünlülü şekli olan “*kendi*” zamirleri geçmektedir. Bu bu zamirin metnimizde geçtiği yerler şu şekildedir:

kendi/kendü: *kendü*lere şıgıncaḵ ḵal‘a idüp 4a/8, *kendi* re‘âyânuzdur 13a/4, *kendilerine* münāsib olan 15a/6, *kendü* ḵadırgaların 18a/2, *kendiye* gelüp 20b/1, *kendüye* te'îr idüp 30a/11, *kendülerin* ḥendege biraḡup

36a/7, *kendini* aldırmayup 43b/1, evlâdımızı ve *kendi*müzi 45a/2,
*kendü*lerine ihsân olup 49b/8

2.4. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ

Kişileri veya nesneleri belirsiz olarak karşılayan zamirlere belirsizlik zamiri denir (Karasoy, Yavuz, vd., 2012: 158). Metnimizde geçen belirsizlik zamirleri şunlardır:

ba‘zı: kefereniñ *ba‘zıları* didiler 13b/2, *ba‘zıların* mürde idüp 30a/2, te‘[□]ir idüp *ba‘zıların* ağladı 39b/7, *ba‘zıların* vilāyetleri 56a/4

birbiri/biribiri: *birbirine* olan cevāb anlamazdı 14b/1, hendek içinde şehīd *biribiri* üzerine düşüp 34b/4, tedārik idüp *birbiri* ile helālleşdiler 40b/2, *birbirin* kal‘aya hücum idüp 41a/9

birkaç: atılan toplardan *birkaçı* gemiye tokunup 19b/10, kâfirlerden gazīler *birkaçın* diri tutup 48a/10

cümle: *cümleye* pişvā olup 17b/8, bu söz üzere *cümleye* tenbīh olunup 37b/3, dañı *cümlesi* iç hişāra girdiler 46a/5, tuğyānın görüp *cümlemüzi* kılıçdan geçirirler 46b/7, *cümlesine* etmek ve ihsānlar véirilüp 56b/4

her biri: *her biri* fırka fırka olup 3b/7, *her birleri* mahzenlere girüp 11b/10, *her biri* kendülere lāzım topları 25a/3, *her birinüz* hāzır ve furşata nāzır oluñ 40a/3, *her birine* mümkün olduğı 56a/2

her ne: *her ne* cānibe 21b/1, *her ne* cānibde 39a/10, *her ne* dirlikde ise 56a/6

herkes: *herkese* ta‘yīn olunan 11a/1

ķamu: *ķamu* anlardır aşhāb-ı kirāma 2b/2

kimesne “kim+ise+ne”: hayli *kimesne* şehīd 25b/7, tedbīr *kimesne* idi 29b/7, andan *kimesne* bir mīh alındı 53a/8

kimi: *kimi* yer öpüp 33b/9, *kimin* şehīd ve *kimin* mecrūh idüp ‘amelden kalurlardı 42a/3, *kimi* kaldı 56a/10, *kimi* Rūm elinden ve *kimi* Anaṭolıdan ƙal‘a ƙulı olup 56a/11-56b/1, vüzerāya ve paşalara *kimine* hil‘at fāhire ve *kimine* kürk geydirüp 56b/7

kimse: ma‘kūl görüp her bir *kimseye* bir cānibi ta‘yīn idüp 10b/7, nice *kimseler* şehīd olup 31b/5, ‘asker-i İslāmdan çok *kimseler* şehīd olup 31b/8, bilüp *kimseler* daħı iĉerü ƙal‘aya gönderilüp 47a/11

nesne: düşmān müstevlī olursa ašlā bir *nesneden* hā‘ili olmayup 21b/2

2.5. SORU ZAMİRLERİ

Kişileri veya nesneleri soru ile karşılayan zamirlere soru zamirleri denir (Karasoy, Yavuz, vd., 2012: 158).

nice: bu ƙal‘anın aħvāli *nice* olur 37a/8, hālimüz *nice* olur déyü ziyāde ƙorƙuya düşüp 44b/1

3. SIFATLAR

Sıfatlar, isimlerden önce gelerek onları niteler, gösterir ve çeşitli yönlerden belirtir. (Vural ve Böler, 2011: 203). Metnimizde kullanılan sıfatlar, kökenlerine ve işlevlerine göre iki başlık altında incelenmiştir:

3.1. KÖKENLERİNE GÖRE SIFATLAR

Metnimize geçen sıfatları kökenlerine göre ayırdığımız zaman Türkçe ve yabancı kökenli (Arapça, Farsça, karışık kökenli) sıfatlar olmak üzere 2 başlık altında incelememiz mümkündür.

3.1.1. Türkçe Kökenli Sıfatlar

Günümüz Türkçesinde sıfatların sayısı oldukça fazladır. Fakat üzerinde çalışma yaptığımız *Tevārih-i Feth-i Rodos*, 16. yüzyılda EAT döneminden Osmanlı Türkçesi dönemine geçiş zamanında yazıldığı, aynı zamanda Osmanlıca üzerinde İran ve İranlı şairlerin etkisinin arttığı bir dönemde kaleme alındığı için Türkçe kökenli sıfatlara çok fazla yer verilmemiştir. Metnimizde tespit ettiğimiz Türkçe kökenli sıfatlar şu şekildedir:

aç kurt, *al* kınbara, *altun* kisvet, *birkaç* lağım, *bütün* hisār, *büyük* liman, *çağlı* kulle, *çok* kimseler, *dinç* ‘asker, *doğru* küheylān, *egri* kapu, *ırak* yerler, *karanlık* giceler, *kırmızı* Bostancı kayıkları, *kızıl* kapu, *küçük* yelken, *yaralı* gazīler, *yeñi* şehir-i nām-ı maḥall.

3.1.2. Yabancı Kökenli Sıfatlar

Arapça veya Farsça kelimelerin çoğu İslamiyetin veya ticaret gibi değerlerin bir araya gelmesiyle Türkçeye girmiştir. Türklerin ilk yüzyıllardan beri süregelen savaşçı fakat aynı zamanda farklı dil ve dine mensup topluluklara veya devletlere karşı anlayışlı tutumları bu tarz topluluklarla, devletlerle bir araya gelmesine vesile olmuştur. Bu sonucunda da kültürel, dilsel, dinsel farklılıklar ortaya çıkmış ve her alanda çeşitlilik oluşturmuştur. Bu hususta metnimizde kullanılan yabancı kökenli sıfatlar şu şekilde sıralanmıştır:

3.1.2.1. Arapça Kökenli Sıfatlar

‘*acāib* liman, ‘*azīm* cengeler, *beyāz* şorğuclar, *cedīd* “yeni, taze” buğday, *cemī* küffār, *ihtiyār* erenler, *cümle* ovalar ve taşlar, *envā’i* hakāret, *havā’ī* “gök renginde, mavi” toplar, *ḳavī* “kuvvetli” zincir, *mağfūr* “bağışlanmış” Sultān Mehmed Fātiḥ ḥazretleri, *maḳhūr* “yenilmiş” mābeyn, *ma’rūf* “meşhur” kulle, *meşhūr* kāfirler, *mu’tedil* “ılıman” havā, *mücedded* “yeni” mescid, *sā’ir* “diğer” ḥuddām, ‘*umūmen* ḳadırgalar, *vāfir* “çok” asker.

3.1.2.2. Farsça Kökenli Sıfatlar

āsān “kolay” iş, *āşikāre* kāfirler, *dilāver* “yiğit” gaziler, *gūn-ā-gūn* “renk renk” ālāy bayrakları, *gūne-gūne* “rengârenk” bayrakları, *ḥayli* kimesne, *her* taraf, *merd* Ḳurdoğlı, *nem-nāk* “nemli” kirpikleri, *yek* padişāh, *yekpāre* kulle.

3.1.2.3. Karışık Kökenli Sıfatlar

Bu sıfatlar, ya Arapça kelimeye Farsça bir ek getirilmesiyle ya da Arapça veya Farsça bir kelimeye Türkçe bir ekin getirilmesiyle yapılır.

‘*aḳıl-dāne* (Ar.+Far.) “akılsız” beg, ‘*aḳılsız* (Ar.+T.) ḥār, *bī-naẓīr* (Far.+Ar.) “eşsiz” ḳal’a, *ḥaṭar-nāk* (Ar.+Far.) “tehlikeli” yer, *ḥisāb+sız* (Ar.+T.) ehl-i īmān, *mehābet+lü* (Ar.+T.) yürük, *sa’ādetlü* (Ar.+T.) sultānım.

3.2. İŞLEVLERİNE GÖRE SIFATLAR

Sıfatlar işlevlerine göre *niteleme sıfatları* ve *belirtme sıfatları* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kişi veya nesnelerin kendi bünyesindeki özelliklerini anlatan sıfatlara *niteleme sıfatları*, dış bünyesindeki yeri, sayısı gibi özelliklerini anlatan

sıfatlara ise *belirtme sıfatları* denir. Metnimizde geçen niteleme ve belirtme sıfatları (işaret, belirsizlik, sayı, soru) şu şekildedir:

3.2.1. NİTELEME SIFATLARI

Varlıkları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren kelimeler niteleme sıfatları denir. (Gencan, 2001: 197) Metnimizde tespit ettiğimiz niteleme sıfatları şunlardır:

hayır du‘ālar 6b/6, *karanlık* giceler 10a/11, *kırmızı* Bostancı kayıkları 14a/5, *nem-nāk* kirpikleri 15b/7, ‘*aẓīm* nehir 16b/5, *meşhūr* Kāra Maḥmūd-nām Re’is 17a/2, *küccük* yedi yüz pāre yelken 17b/5, *gūn-ā-gūn* ālāy bayrakları 18b/11, *kızıl* kapu 20b/10, *ḳavī* zincīr 22a/4, *bī-nazīr* ḳal‘a 22b/5, *çaḡlı* kulle 28b/4, *ırak* yerlerden 31a/6, *egri* kapu 32b/1, *aç* kurda 33a/5, *iḥtiyār* ve iş görmüş erenler 37a/11, *al* ḳunbaralarından 39a/5, *ḥisābsız* ehl-i īmān 42a/6, *büyük* kulle 45b/4, *dilāver* ḡazīlerūn 48b/3, *evvelki* ḥīleden 49a/5, *beyāz* şorkuçlar 51a/7, *mücedded* mescidlere 54a/2, *yaralı* ḡazīlerin 55b/6, *mu‘tedil* havā 58a/2.

3.2.1.1. Sıfatlarda Karşılaştırma ve Berkitme

3.2.1.1.1. Sıfatlarda Karşılaştırma

Sıfatlar, kişi ve nesnelerin özelliklerini ya doğrudan ya da başka bir varlıkla karşılaştırma yoluyla bildirmektedirler. Benzetme ve karşılaştırma esaslı bu niteleme şekli, sıfattaki özelliğin miktarını veya derecesini ortaya koymaktadır.

3.2.1.1.1.1. Eşitlik Derecesine Göre Karşılaştırma

İki ya da daha fazla kişi veya nesnelerin arasındaki özelliklerin benzer ya da birbirlerine denk olduğunu gösteren sıfatlardır. Benzerlik ve karşılaştırma ifadelerini belirtmek için de *gibi* ve *kadar* edatları kullanılmaktadır.

3.2.1.1.1.1. “gibi” Edatı İle Yapılan Karşılaştırma

tağlar *gibi* kalyonlar 17b/3, arşlan *gibi* harb-ile 19a/2, ‘azīm ƙal‘a *gibi* 22a/5, top ve kurt *gibi* muntazırlar 32b/10, tağlar *gibi* ‘asker-i İslām 34a/6, 45b/7

3.2.1.1.1.2. “kadar” Edatı İle Yapılan Karşılaştırma

hardāl *kadar* zarar 13b/4, el ayası *kadar* taş 26b/5

3.2.1.1.1.3. “böyle” Sıfatı ile Yapılan Karşılaştırma

böyle ƙal‘a 4a/1, *böyle* bir bī-naẓīr ƙal‘a 22b/5, *böyle* bir iş 46b/5

3.2.1.1.2. Aşırılık Derecesine Göre Karşılaştırma

En üstünlüğe yakın olan işlevi bildirme derecesidir. (Korkmaz, 2014: 374)

nice ƙazālarda 15a/3, *hayli* kimesne 25b/7, *çok* ğazī 27b/4, *ziyāde* elem 32a/2, *ğāyet* üstād-ı kāmīl 42b/7

3.2.1.1.2. Sıfatlarda Berkitme

Kelimenin ilk hecesine “m, p, r, s” ünsüzlerinden birinin getirilmesiyle türeyen hecenin kelimenin önüne getirilmesiyle yapılan sıfatlara berkitme sıfatları denir. (Timurtaş, 1994: 90) Kelimenin anlamını daha da güçlendirmek amacıyla kullanılmaktadırlar. Metnimizde ise yalnızca “toptolu” kelimesinde bu türden bir sıfata rastlanmıştır:

toptolu: *toptolu* her gemi 18b/9, *toptolu* ‘asker ve ẓahīre 47b/8

3.2.2. BELİRTME SIFATLARI

Kişi veya nesneleri işaret etme, miktarını belirtme, sorma ya da belirsiz olarak ifade etmek için kullanılan sıfatlara belirtme sıfatları denir (Ergin, 1984:

247). Bu hususta belirtme sıfatlarını metnimizde geçen kelime veya kelime grupları dikkate alınarak 4 bölümde incelemek mümkündür. Bunlar:

3.2.2.1. İşaret Sıfatları

Kişi veya nesnelerin yerlerini işaret ederek belirten sıfatlara *işaret sıfatları* denir. Metnimizde geçen işaret sıfatları şunlardır:

bu: *bu* ‘asker 12a/6, *bu* cānibden 23a/9, *bu* al‘adan 35b/8, *bu* Türkler 44b/1, *bu* feth-i ‘azīm 53a/2

berü: *berü* cānibinden 26b/11, 29b/8

ol: *ol* arafa 4b/9, *ol* mendirek ullesi 19b/10, *ol* anı 29a/3, *ol* ulleden 35a/1, *ol* hşār 48a/1, *ol* limana 51b/11

3.2.2.2. Belirsizlik Sıfatları

Belirsizlik sıfatları, “*varlıkları belirsiz olarak belirten sıfatlardır*” (Ediskun, 1985: 137). Metnimizde geçen belirsizlik sıfatları şunlardır:

bira: *bira* papazlar 12b/3, *bira* havāle ulleler 29b/10, *bira* laım 37b/1, *bira* mīl 41a/6

bütün: *bütün* hşāra 22a/2, *bütün* yerinden 36a/2

cemī‘: cümle, bütün.

cemī‘ gemiler 17b/1, *cemī‘* küffār 31b/1, *cemī‘* levāzım 53b/2, *cemī‘* evāf 54b/3

cemī‘an: hep, bütün.

cemī'an ‘asker-i İslām 26b/8, *cemī'an* bārūt 31a/2, *cemī'an* ihtiyār ve iş görmüş erenler 37a/11, *cemī'an* kal‘a muḳābelesi 40a/10

cümle: *cümle* Firengistān 5a/4, *cümle* ovalar ve tağlar 16b/6, *cümle* re'isler 20a/11, *cümle* kāfir 36a/4, *cümle* gemiler 41a/9, *cümle* ordu-yı hümāyūn 57a/3

çok: *çok* gāzī 27b/4, *çok* kimseler 31b/8, *çok* cenge 44b/7

ek□erī: çoğu.

ek□erī taş 21a/2, *ek□erī* gāzīler 35a/2

her: *her* gemi 7a/2, *her* zābiḡ 23b/11, *her* şehīd 36a/9, *her* cenge ahvāl 42b/8

hiçbir: *hiçbir* yerden 37a/9, *hiçbir* vech-ile 44a/2

ḳamu: *ḳamu* mülk 53a/11

nice: çok.

nice cezīreler 4a/5, *nice* ḳazāl 15a/3, *nice* kimseler 31b/4, *nice* cenge 47b/10

sā'ir: diğ er, başka.

sā'ir huddām 12b/10, *sā'ir* vüzerā 26b/3, *sā'ir* ‘asker-i İslām 33b/7, *sā'ir* melā'īnler 48b/2, *sā'ir* levāzımlar 55b/4

‘umūmen: bütün, hep.

‘umūmen donanma-i hümāyūn 8a/3, *‘umūmen* gemiler 20a/5, *‘umūmen* ḳadırgalar 40a/8, *‘umūmen* icāzet virilen kāfirler 52b/1

vāfir: çok.

vāfir ‘asker 4b/12, *vāfir* dībā ve şīb 12b/2, *vāfir* in‘ām ve esbāb 21a/6,

vāfir bağışlar 39a/7

3.2.2.3. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları, isimlerin sayılarını bildirerek belirten sıfatlardır. Bu Metnimizde geçen kelimelere göre sayı sıfatlarını 4 başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar:

3.2.2.3.1. Asıl Sayı Sıfatları

Önüne getirildiği ismin tam sayısını belirten sıfatlardır. Metnimizde geçen asıl sayı sıfatları şunlardır:

bir: *bir* du‘ācısı 6b/7, *bir* dürr-i yektā 24b/8, *bir* fitl 35a/7, *bir* bāğ-ı hurrem 40b/8, *bir* düşmān 55a/8

iki: *iki* tarafına 15a/7, *iki* ‘azīm cengede 33b/4, *iki* büyük kulle 45b/4, *iki* ‘aded demirci 53b/11

üç: *üç* bige qarīb Müslimānlar 50a/2

dört: *dört* küregine 20a/8, *dört* direk 35a/4, kal‘anıñ *dört* etrāfına 45a/5, *dört* şolak-başı ve *dört* ketḥudā 51a/4

beş: *beş* ‘aded sancaqlar 39a/3, *beş* ‘aded kāfir 39a/7, *beş* ‘aded cāmi‘-i şerīf 54b/9

altı: *altı* gün 58a/3

yedi: *yedi* zirā‘dur 21b/6, *yedi* kudretiñdedür 44a/6

on: *on* pāre gadırğa 17b/8, *on* akçe 21a/6

3.2.2.3.2. Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları, kişi veya nesnelerin derecesini, sırasını gösteren sıfatlardır. Metnimizde geçen sıra sayı sıfatları şunlardır:

dördinci: *dördinci* gün 34a/4

beşinci: mäh-ı Ramazan-ı şerîfiñ *beşinci* günü 25a/5

yedinci: mäh-ı mezbûruñ *yedinci* günü 45a/9

sekizinci: mäh-ı Zî'l-ka'de *sekizinci* günü 42b/1

onuncu: mäh-ı Şaferü'l-muzafferiñ *onuncu* günü 51b/8

3.2.2.3.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Üleştirme sayı sıfatları, bir bölme veya paylaşırma belirten sıfatlardır. Metnimizde geçen üleştirme sayı sıfatları şunlardır:

dörder: *dörder* direkli 15b/1

yedişer: *yedişer* akçe 53b/10

3.2.2.3.4. Kesir Sayı Sıfatları

Kesir sayı sıfatları, nesnelerin sayılarını kesirli bir biçimde belirten sıfatlardır. Metnimizde sadece bir yerde Arapça kökenli bir kesir sayı sıfatı olan *rubū* ‘ tespit edilmiştir.

rubū ‘ “dörtte bir”: aḳālīm-i *rubū* ‘ meškūne 53a/5

3.2.2.4. Soru Sıfatları

Kişileri veya nesneleri soru yoluyla karşılayan sıfatlara soru sıfatları denir (Gülsevin - Boz, 2011: 97).

ne: laḡmuṇ āvāzı *ne* yerden gelürse 37b/6

4. ZARFLAR

Zarflar, fiillerin, sıfatların ya da başka zarfların önüne gelerek onları yer-yön, zaman, durum, miktar ve soru bakımından niteler. (Eker, 2005: 394). Metnimizde kullanılan zarflar, kökenlerine ve işlevlerine göre iki başlık altında incelenmiştir:

4.1. KÖKENLERİNE GÖRE ZARFLAR

Pek çok açıdan fiil ve fiil soylu kelimeleri etkileyen zarfları metnimizde geçtiği şekilleri göz önünde bulundurularak kökenlerine göre incelediğimizde Türkçe ve yabancı kökenli (Arapça, Farsça, karışık kökenli) zarflar olmak üzere 2 başlık altında toplamak mümkündür.

4.1.1. Türkçe Kökenli Zarflar

Günümüz Türkçesinde sayıca oldukça fazla olan Türkçe kökenli zarflar, metnimizin Osmanlı Türkçesi ile yazıldığı düşünüldüğünde yabancı kökenli zarflara nazaran daha az yer verildiği görülmüştür.

anda, andan, ardınca, biraz, böyle, burada, degin, deñlü, déyü, gibi, gice, gündüz, içre, ikindi, imdi, irtesi, karşı, şöyle, taşra, yaña, yarın, yatsu, yukarı.

4.1.2. Yabancı Kökenli Zarflar

Günümüz Türkçesinde çok da fazla rastlamadığımız yabancı kökenli zarflara metnimiz içerisinde sıkça rastlamak mümkündür. Tespit ettiğimiz yabancı kökenli zarfları üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar:

4.1.2.1. Arapça Kökenli Zarflar

‘ale’l-ğafle “boş bulunarak”, *‘ale’s-sabāḥ* “sabahleyin”, *‘ale’t-tevālī* “arka arkaya”, *ān* “zaman”, *aşlā* “hiçbir zaman”, *ba‘de* “sonra”, *dā‘imā* “her vakit”, *defā‘āt* “tekrar tekrar”, *eḥḥnā* “ara, aralık, vakit”, *evvel* “önce”, *evvelā* “her şeyden önce”, *fevc fevc* “bölük bölük”,

fi'l-cümle “nihayet, sonunda”, *gāyet* “çok”, *hufyeten* “gizli, saklı olarak”, *huşūšen* “hususî olarak”, *illā, kere, māl-ā-māl* “dolu, dopdolu”, *muḳaddemā* “önce, eskiden”, *nısfü'l-leyle* “gece yarısı”, *nihāyet, şabāḥ, taḳrībēn* “aşağı yukarı”, *tedrīc* “derece derece”, *tekrār*.

4.1.2.2. Farsça Kökenli Zarflar

belki, berāber, cā-be-cā “yer yer”, *dem* “vakit, zaman”, *dem-ā-dem* “her zaman”, *ferdā* “yarın”, *gūyā* “sanki”, *ḥayli, hemān* “hemen”, *nāgāḥ* “ansızın”, *pey-ā-pey* “birbiri ardınca”, *rū-be-rū* “yüz yüze”, *şeb ü rûz* “gece gündüz”, *zîr ü zeber* “alt üst”.

4.1.2.3. Karışık Kökenli Zarflar

der-‘aḳab (Far.+Ar.) “hemen arkasından”.

4.2. İŞLEVLERİ BAKIMINDAN ZARFLAR

Zarflar, görevleri ve fiil ve fiil soylu kelimelere verdikleri anlamlar bakımından birbirlerinden ayrılırlar. Bu hususta işlevleri bakımından zarfları şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

4.2.1. ZAMAN ZARFLARI

Bir işin, bir oluşun hangi zaman diliminde yapıldığını anlatan, “*ne zaman?*” sorusuna karşılık veren zarflardır. Metnimizde tespit ettiğimiz zaman zarflarının türleri ve örnekleri şunlardır:

4.2.1.1. İsim ve Sıfatlardan Yapılan Zarflar

aḥşam: *aḥşam* olunca vāfir cenge olup ḥarb ve kıtāl oldı 45a/7,

‘ale’s-sabāḥ: sabahleyin, erkenden.

‘ale’s-sabāḥ gūzāt-ı mü’minīn ḥendege dögölüp 26b/10,

‘ale’s-şabāḥ deryādan yelkenler açup 28a/4

altı gün: anda dahı *altı gün* oturup 58a/3

ān: bir *ānda* nice yerden ƙal‘a başlarına çıkup 46b/4

andan: sonra.

andan buyurdılar andan nidā-yi nefīr idüp 13a/7-8,

andan padişāḥ-ı ‘ālem-penāhdan ḥayır du‘ā alup 28b/2,

andan münādīler nidā eyledi 34a/1,

andan ‘asker-i İslām ve cūş ü ḥurūş idüp 41a/8,

andan donanma-i ḥümāyūna sefīnelerin tenbīḥ olundı 56b/10

ba‘de: sonra.

du‘ā olunup *ba‘de* iskeleye gelüp 7b/10,

ba‘de şehir kāfirleri görüp 11a/7,

ba‘de muvāfıƙ rüzigār esüp 17b/1,

ḥarāb ve yebāb idüp *ba‘de* gelüp ... mülḥaƙ oldılar 28b/1

beşinci günü: māḥ-ı Ramażan-ı şerīfın *beşinci günü* ... āteş virilsün 25a/5

bir dem: *bir dem* içinde toprağa girdiler 34b/5

bir gün: bu Şakızı *bir günde* elimüzden alurlardı 12a/11

bir zamān: *bir zamān* merḥūm ve mağfūr ... vāfir ‘asker gönderüp 4b/10,

yevm-i mezbūrda olan cenge dahı *bir zamān* olmadı 38b/4

birkaç gün: esbāb-ı sefer için *birkaç gün* anda ārām eylediler 8b/9

cum‘a irtesi: *cum‘a irtesi* gün tuğlar revān oldı 57a/1

der-‘aḳab: hemen arkasından.

paşa huzūrında iken *der- ‘aḳab* gelüp 20b/9

dördinci gün: *dördinci gün* ‘asker ... mübāşeret eylediler 34a/4

dört sâ‘at: *dört sâ‘at* miḳdārı cenge olup 42a/5

eḳnā: bu *eḳnā*da memālik-i Mıṣır iḳlīmine mālīk olan 27b/11,

bu *eḳnā*da ‘ayid ü Ramazān iriṣüp 33b/5,

bu cenge *eḳnā*sında ... ḡazīler birḳaçın diri tutup 48a/9

evvel: *evvel* bahār dünyāya zīb ü zīnet virüp 6a/10,

evvelā: *evvelā* ḥiṣāruḡ yir içinde olup 26a/1

ferdā: yarın.

ferdā olup mürūr u eyyām ile nazīrini görmek muḥāldür 22b/2

fi’l-cümle: nihayet, sonunda.

fi’l-cümle gelüp gemilere tevzī‘ ve takṣīm olundı 6b/5,

fi’l-cümle İslāmbol iskeleleri mā-Ḥalāḳa’llahü görünmeden ḳalup 8a/4

gice: toplar ḳurulup *gice* dögülüp 29a/8,

ehl-i İslām ḡazīleri *gice* ile rū-be-rū olup 32b/7,

ol *gice* daḡı cenge ārām olmayup 43b/4

gice ve gündüz: *gice* ve *gündüz* rāḡatı terk idüp 23a/8,

gice ve *gündüz* toprak çekmege iḳdām eylediler 31a/7,

lağımıcılar *gice ve gündüz* yer altında lağım işler 37b/4,

gündüz: *gündüz* Radosı görmeyelüm 52b/3

hemān: *hemān* ol sā‘at hazīne kapusın açup 5b/6,

hemān hişāra hücum idüp 31b/3,

hemān toprakdan ferāgat idüp 34a/11,

hemān anı dört tarafından tutup 45a/4

imdi: *imdi* bu mertebe geliñ 12a/11,

imdi Anadolı yaķasına Marmariş limanı bir büyük limandur 20b/3,

imdi dīn-i mübīn gazīlerine ilediñüz 48b/1

irtesi gün: *irtesi gün* Üsküdarā gelüp 14b/5

ikindi: *ikindiden sonra ... du‘alar □enālar olunup* 11b/1,

ikindiye karīb ol ālāy dāhīl oldu 58a/2

muqaddemā: önceden.

‘asker-i İslām taşrada olup *muqaddemā* meterisler olundu idi 25b/6

nāgāh: *nāgāh* kal‘adan esīr olan Müslimānlardan ... ħalāş olup 20b/7

nısfü'l-leyle: gece yarısı.

nısfü'l-leylede egri kapu kırbından çıkdılar 32b/1,

nısfü'l-leylede bir lağma āteş vérilüp 42b/11,

ol gice *nısfü'l-leylede* ‘umūmen icāzet virilen kāfirler 52b/1

nice yıllar: *nice yıllar* top urulunsa bir dīvārı yıķılmaķ muħāldür 25b/10

nice zamān: *nice zamān* topların ... fark olunmayup 8a/12

nihāyet: *bī-dīnlere nihāyet* olmayup 3b/7,

nice eṭfāl ü ‘ayāl bu resme fesādlarına *nihāyet* yok 4b/6,

şehīd olup mecrūha ḥod nihāyet yok idi 42a/7

ol gice: *ol gice* yine Pīr Muḥammed Paşa kolından mübārızler ittifāk idüp
38b/11,

ol gice dahı cenge ārām olmayup 43b/4,

ol gün: *ol gün* gūne-gūne dehşet müstevlī olup 7a/10,

ol gün ‘asker-i İslāmdan çok kimseler şehīd olup 31b/7-8,

ol gün şühedādan ayak başacak yer kalmadı 38b/9,

ol gün iki büyük kulle fetih olundu 45b/4

ol sâ‘at: *ol sâ‘at* hazīne kapusın açup 5b/6,

ol sâ‘at vezīrin çağırdup 5b/7,

ol sâ‘at fermān olduğı üzere ... topları çıkarmağa meşgūl oldılar 21a/8

on altıncı günü: Ramazān-ı şerīfın *on altıncı günü* ... uğrayup 28a/4

on beşinci günü: Zī'l-ka‘denin *on beşinci günü* dahı ... vāki‘ olup 42b/9

on birinci günü: mäh-i Zī'l-ḥiccenin *on birinci günü* dīvān olup 44a/8

on dördüncü günü: mäh-ı Şevvāl-i şerīfī *on dördüncü günü* Rados
cezīrelerinden ... muhkem olup 36b/5

on ikinci günü: Şevvālī *on ikinci günü* İlyaki ƙal‘ası fetih olup cezīresi
tevābi‘ ile tābi‘ olup 34b/7,

mäh-ı Muħarremī *on ikinci günü* ƙal‘adan ... ƙaçup 46a/2,

mäh-ı Şaferü'l-ħayrī *on ikinci günü* dīvān olup 52a/9

on sekizinci günü: Recebī *on sekizinci günü* otağ-ı hümāyūn dağı Üsküdar
şahrāsına nüzül virüp 13b/11,

mäh-ı Ramazān-ı şerīfī *on sekizinci günü* dīvān-ı hümāyūn olup
29a/10

on üçüncü günü: mäh-ı Şevvālī *on üçüncü günü* lağmın cümle umūrı tamām
olup 35a/11

onuncu günü: Recebī *onuncu günü* deryā ‘askeri cūş ü ħurūşa gelüp 6b/10

öyle: ögle.

öyle zamān-ı vakit idi 19a/2,

öyle namāzı vakti olunca taraf taraf cenge ziyāde olup 27b/4

pazar: pazar gün otağ-ı hümāyūn revāne oldu 57a/2

pazar irtesi: pazar irtesi gicesi ... fetḥ-i şerīfler tilāvet olunup 57a/3

rūz ü şeb: gece ve gündüz.

donanmayı *rūz ü şeb* tayy-i mekān ƙılup 16b/10

şabāḥ: çünkü *şabāḥ* olup ādem deryāsı cūş u ħurūş idüp 40b/5,

ol gice dahı yürüiş olup *şabāh* olunca cenge olup 43b/5

sekizinci günü: mäh-ı Zı'l-ka'de *sekizinci günü* fermān olunup 42b/1

üç gün: *üç gün* oturağ eylediler 16b/7,

bu hāl üzere *üç gün* oldu 34a/4,

üç gün tedāriklerin görüp 58a/6

yarın: *yarın* yürüişdür kâfirlerin evlādı ve ezvācı ve mälları yağmadur 46a/9

yatsu: *yatsu* zamānı maḥalde ḥişārdan bir top atılup 20a/7

yedinci günü: Şa'bānıñ *yedinci günü* maḥrūsa-i Kütahyaya gelüp 16b/2

yigirmi altıncı günü: mäh-ı Şevvāliñ *yigirmi altıncı günü* ... virilüp 38a/10

yigirmi beş gün: *yigirmi beş gün* bunları ... tedāriklerin gördi 56b/2

yigirmi beşinci günü: Muḥarremü'l-ḥarāmıñ *yigirmi beşinci günü* ... kal'aya girdiler 47b/6

yigirmi sekizinci günü: mäh-ı Şevvāliñ *yigirmi sekizinci günü* büyük dīvān olup 39a/9,

mäh-ı mezbūruñ *yigirmi sekizinci günü* dahı 'azīm cenge olup 43b/8

yigirmi üçüncü günü: mäh-ı Şevvāliñ *yigirmi üçüncü günü* ... ziyāde ve elem virüp 38a/7

yigirminci: Şa'bān-ı şerīfiñ *yigirminci* ... fetḥ-i fütūḥ olup 17a/10

4.2.1.2. Edatlarla Oluşturulan Zarflar

+a **dek:** kâfirler şabāḥa *dek* yapmağda 43b/10

+a **degin:** şabāḥa *degin* her biri āb-ı ḥuzūrı 40b/1,

aḥşama *degin* cenge oldu 43b/2-3,

şabāha *degin* tedārikin gördiler 46b/1

+dAn sonra: boğazdan çıktıklarından *sonra* gelüp ... ārām eylediler 10b/4,

üç günden *sonra* İstanbula revāne oldılar 58a/7

+dıđı/+duđı/+dükleri gibi: deryāya *çıkdıđı gibi* ‘umūmen donanma-i hümāyūn üslūb-ı ‘acib üzere şaflar bağlayup 8a/3,

gemisinden atıldığı *gibi* ... toplar atılup 8a/10,

donanma-i hümāyūnu *gördükleri gibi* ... sancağların diküp 18a/2

4.2.2. YER ve YÖN ZARFLARI

Yer ve yön zarfları, fiillerdeki işin, oluşunu yerini veya yönünü belirten zarflardır. Bunlar cümle içerisinde “*nerede?, nereden?, nereye?*” gibi soruların cevabını karşılarlar. Metnimizde geçen yer ve yön zarfları şunlardır:

anda: orada.

birkaç gün *anda* ārām eylediler 8b/9,

iki yüz ‘aded gemi *anda* kıdılar 18b/5,

anda olan toplar hıfza idüp 22a/7,

anda gūyā kabāk me□ābesinde yaturdı 45b/8,

anda dağı altı gün oturup 58a/3

burada: gemiler *burada* tırması ma‘kūldür 18b/3

cā-be-cā: yer yer.

cā-be-cā cezīreler olup görünmege başladı 9a/11,

cā-be-cā İslām sancağların diküp 43b/7

karşu: hişāra *karşu* bülend ve müstahkem ... vücūda getirüp 30b/2,

kāfirler dağı *karşu* lağım idüp 37b/7

taşra: hişārdan *taşra* çıkmaga iktidārları kalmadı 5a/12,

yaḡa: ‘āyān-ı Radosdan *yaḡa* kāfirler ... kōrku ile gelüp 49b/1

zīr-i zemīn: yerin altı.

mel‘ūnlar dem-beste olup *zīr-i zemīn* kaçdılar 29a/1

4.2.3. MİKTAR ZARFLARI

Miktar zarfları, fiildeki işin veya oluşun miktarını, ölçüsünü belirten zarflardır. Bunlar cümlede “*ne kadar?*” sorusunun karşılığını verirler.

bir kerre beş kerre: *bir kerre beş kerre* birbirine olan cevāb anlamazdı
14a/11

ḡāyet: çok, son derece.

gemilerün geldüğün görüp *ḡāyet* muḡtarr olup 28a/6,

māl-ā-māl: dolu, dopdolu.

fırkatalar ile *māl-ā-māl* olup 7a/2,

mevzi‘ye varınca kadirğalar *māl-ā-māl* olmuşdı 11a/6,

kubbe-i āsımāna *māl-ā-māl* olup 35b/11,

başları ve gedükleri tutmuş ve *māl-ā-māl* tolmış idi 45b/7,

hişārın içi *māl-a-māl* olup 51b/4

taḳrībēn: aşağı yukarı.

taḳrībēn yüz biḳ ādemden ziyāde ... şadāsın işidilmeyüp 38b/2

ziyāde: çok.

taş haddinden *ziyāde* taldurup 21a/2,

cenge *ziyāde* olup hendekler içi şühedādan taldardı 27b/5

4.2.4. TARZ ZARFLARI

Bir iş, oluş veya kılışın meydana gelme şeklini anlatmaya yarayan zarflara tarz zarfları denir. (Banguoğlu, 2015: 374) Tarz zarflarını da kendi içinde şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

4.2.4.1. Nitelik Bildirme Zarfları

Bir işin ya da oluşun nasıl meydana geldiğini ve niteliğini anlatan zarflardır. Cümle içerisinde “nasıl?, ne şekilde?” sorularının karşılığı olan zarflardır.

‘ale’l-ğafle: boş bulunarak.

‘ale’l-ğafle nişfü’l-leylede eğri kapı kurbından çıktılar 32b/1

böyle: hattā böyle kalkdılar ki 12a/8,

Hakk dahi *böyle* dir 32a/8,

böyle iken bu kadar âdemimiz kırıldı 45a/1,

cezâre-i mezbûrda dursunlar *böyle* izin virildi 56a/10

hufyeten: gizlice, gizli olarak.

hufyeten bu kal'anın ahvâli nice olur déyü her birine su'al eyledi 37a/7

rû-be-rû: yüzyüze.

berüden gazîler içëruden kâfirler *rû-be-rû* olup 'azîm cenge 43b/11

şöyle: hîle etdügi kâfirlerün déyüp *şöyle* kırdılar 48a/8

tedrîc: derece derece.

cemî'an 'asker-i İslâma *tedrîc* ile haber virdiler 26b/9

yakın: Rados cezâresine *yakın* kaldı 16b/10

4.2.4.2. Durum Bildirme Zarfları

Fiilde meydana gelen oluşun ve kılışın durumunu anlatmak için kullanılmaktadırlar. Bu grupta yer alan zarfların görevleri oldukça çeşitlidir. Bu hususta durum bildirme zarflarını metnimizde yer alan zarflar ölçüt olarak alındığında şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

4.2.4.2.1. “Benzerlik” Bildirenler

Bu zarflar fiildeki işe, oluşa benzerlik anlamı vermektedirler.

gibi: top ve tüfeng yağmur *gibi* yağdı 31b/4,

yeryüzi bir bozulmuş bāğ *gibi* idi 45b/7

4.2.4.2.2. “Birliktelik” Bildirenler

Bir işin veya oluşun birlikte, beraber yapıldığını anlatan zarflardır.

ma'an: beraber.

birkaç mīl *ma'an* gidüp daḥi ilerüye gitmege kıl rızā virmediler 41a/6

4.2.4.2.3. “Dilek, İstek” Bildirenler

Bir dileği, isteği anlatan zarflardır.

İnşā'llahü: *İnşā'llahü* fetih olur didiler 37b/2,

İnşā'llahü elem üzere olmañuz dēyü buyurdı 39b/2

4.2.4.2.4. “Görecelik” Bildirenler

Edat grubu niteliğindeki zarflardır.

göre: aña *göre* mühimmāt tedārik etmege başladılar 5b/11

gūyā: diyār-ı İslāmboluñ *gūyā* cümle rūḥı idi 16a/8,

deryā yüzi *gūyā* bir bāğ-ı İrem olup 24a/1,

zelzeleye varup *gūyā* cezāre-i mezbūr ... ref' olundu 36a/1,

ḥarāb idüp *gūyā* küffārıñ başına kıyāmet kōpdı şanursuñ 41b/8,

nefirler çalınup *gūyā* deryā yüzi bir bahār oldu 58a/1

4.2.4.2.5. “İhtimal (Olasılık)” Bildirenler

Fiildeki işin, oluşun gerçekleşme durumunun ihtimallerini, olasılıklarını anlatan zarflardır.

belki: cümle Firengistān *belki* 'umūmen Kāfiristānıñ ... Ka'beleri idi 5a/5,

ṭaleb-i amānına inanmak ḥaḳīḳat degildür *belki* ḥīledür 47b/3,

feth-i Radosın *belki* fetih oldu 53a/10

4.2.4.2.6. “Kesinlik” Bildirenler

Fiildeki işe, oluşa anlamca kesinlik veren ve bu yönüyle onları pekiştiren zarflardır.

aşlā: *aşlā* baş göstermeyüp hişār önünden bī-pāk ve bī-pervāz olalum 19a/9,

topuñ *aşlā* fā'idesi olmaz idi 26a/2,

aşlā bir zarar virmezdi 30b/5,

aşlā küffārın topına ve tūfengine bakmayup 48b/9

dā'imā: *dā'imā* cebe-ḥāne üzere olup 16a/4,

dā'imā şehre duḥūl kaşdın iderlerdi 48b/4

dem-ā-dem: her zaman.

ol çañı *dem-ā-dem* çalup şadāsı mü'mine dehşet virdi 28b/6

illā: *illā* bu bahāne ile re'āyā fuḡarāsına ihtirāz idüp 16a/4

4.2.4.2.7. “Pekiştirme” Bildirenler

Fiildeki işi, oluşu anlamca pekiştiren, kuvvetlendiren zarflardır.

delik delik: ba'zı yerlerin şan'at ile yıkup *delik delik* eylediler 26b/7

dizin dizin: sıra sıra.

dizin dizin zuhūr idicek küffār-ı ḥākisār ... limana koyup 18a/6

fevc fevc: bölük bölük.

fevc fevc mevce mevce şehre duḥūl eylediler 51b/2

fırka fırka: her biri *fırka fırka* olup 3b/7

gürüh gürüh: grup grup.

gürūh gürūh fırsatı ‘alemlerin çözüp 6b/3

ķazan ķazan: *ķazan ķazan* zift ve ķatrān ķaynadup 27a/9

loķma loķma: *ķiķār dīvārını loķma loķma* idüp 43a/1

4.2.4.2.8. “Sebep” Bildirenler

Fiildeki işin, oluşun sebebini açıklayan zarflardır. Bunlar aynı zamanda fiile sorulan “*neden?, niķin?*” sorularına karşılık veren zarflardır.

+den: ehl-i küfriñ yüzinden başların bedeninden tirāş eylemiş idi 17a/3,

bu yüzden bir maşlahat olsa cā'izdür didiler 30a/3,

bu yüzden feth-i fütüh müyesser olmadı 44a/2

iķün: deryādan revān olmak *iķün* ... tedārik olunsun 6a/3,

küffāra dehşet vermek *iķün* ... top ve tūfeng atmayup 19a/7,

ķal‘anuñ fetih aķvāli *iķün* ... vāķi‘ olup 29b/4,

anıñ *iķün* dahı iç ķal‘ada ... buğday koyup 55a/9

4.2.4.2.9. “Tekrar” Bildirenler

Fiildeki işin veya oluşun tekrar tekrar gerçekleştiği, pekiştiği ya da süreklilik anlamı verdiği zarflardır.

‘ale't-tevālī: arka arkaya.

ol gün küffār ile cenge idüp *‘ale't-tevālī* aķşama degin cenge oldu
43b/2

defa‘āt: *defa‘āt*-ile cenge vāķi‘ olup 5a/1

pey-ā-pey: birbiri ardınca.

donanma-i hümāyūn ile *‘ale'l-menazil*him *pey-ā-pey* yürüdüp 18b/8

tekrār: *tekrār* ol maḥallde ... māl ve defīne ḥarc itdiler 5b/9,

tekrār cenge ve ḥarbe ve kıtāle urdılar 48a/3

yine: *yine* size hibe etdim 12b/6,

yine fetih müyesser olmayup 38a/5,

‘asker ve ağırlığı *yine* Marmariş iskelesine götürdiler 56b/11

5. FİİLLER

Bir işi, oluşu veya kılışı anlatan kelimelere fiil denir. (Banguoğlu, 2015: 408)
Türkçenin cümle yapısında oldukça önemli bir yere sahip olan fiilleri metnimizde geçtikleri şekilleri temel alınarak şu başlıklar hâlinde toplamamız mümkündür:

5.1. YAPILARI BAKIMINDAN FİİLLER

Türkçede fiiller yapıları bakımından üç ayrı grupta incelenirler. Bunlar:

5.1.1. Basit Fiiller

Herhangi bir ek almamış, ögelerine daha fazla ayrılamayan kök şeklindeki fiillere *basit fiiller* denir. Metnimizde geçen basit yapıdaki fiiller şunlardır:

aç-, ağla-, al-, bak-, bil-, bul-, çal-, çek-, çık-, çürü-, di-, dik-, dol-,
dög-, dön-, dur-, düş-, es-, eşit-, eyit-, geç-, gel-, gey-, gez-, gir-, git-,
göç-, gör-, inan-, inle-, ir-, iste-, it-, kaç-, kal-, kes-, kıl-, ko-, koş-, ol-,
öp-, saç-, şan-, sil-, sür-, taya-, tol-, tur-, uç-, ur-, var-, vir-, yağ-, yap-,
ye-, yet-, yık-, yum-, yüri-/yürü-

5.1.2. Türemiş Fiiller

İsim veya fiil soylu kelimelere çeşitli yapım ekleri getirilerek yapılan fiillere *türemiş fiiller* denir. Metnimizde geçen türemiş yapıdaki fiiller şunlardır:

açıl-, aşı-, atdır-, ayrıl-, bağla-, benze-, berelen-, bindir-, çağırt-,
çekil-, dikil-, dile-, donan-, dögül-, geçir-/geçür-, götür-, geydir-,
gömül-, göster-, gözet-, hâzırlan-, helâlleş-, ısmarla-, içir-, iriş-, işidil-,
işle-, kaçır-, kakıl-, kaldır-, kandur-, kapla-, kaynat-, kesil-, kırıl-,
kopar-, otur-, örtül-, şaplan-, şıgın-, söyle-, tokun-, tonat-, urul-, varıl-,
viril-, yapış-, yetiş-, yıkıl-, yoklan-, yürüt-

5.1.3. Birleşik Fiiller

Türkçe veya yabancı kökenli isimlere *et-*, *eyle-*, *ol-*, *kıl-* vb. yardımcı fiiller getirilerek oluşturulan fiillere *birleşik fiiller* denir. Metnimizde geçen birleşik fiiller şunlardır:

āgāh ol-, āmāde ol-, āram eyle-, āteş it-, āzād ol-, cenge it-, cereyān it-, dāhil ol-, da‘vet it-, defin it-, du‘ā eyle-/it-, el öp-, emānet et-, esir et-/ol-, fā‘ide et-, ferāgat it-, feryād it-, firār eyle-/it-, gālib ol-, gāzā it-, haber vir-, hākāret it-, harāb it-, hāzır ol-, helāk ol-, hibe et-, hitāb et-, hücüm et-/it-, ‘ibādet et-, icāzet vir-, ihtirāz et-/it-, itā‘at it-, kabūl et-/it-, kādir ol-, kıyās it-, kurbān kes-, mağdūr ol-, ma‘lūm ol-, merhamet eyle-, meşgūl ol-, müşāvere et-/it-, naşīb et-/it-, niyāz et-/it-, rağbet et-, recā it-, şabır it-, selām vir-, seyir it-, şefkat it-, tābi‘ ol-, taleb it-, tekbīr getir-, terk it-, vāki‘ ol-, vāveylā it-, vedā‘ it-, vuşul bul-, yeksān ol-, zarar vir-, zuhūr it-

5.2. FİİL ÇEKİMİ

Fiil çekimi, bir iş, oluş, kılış ve durum bildiren fiil ve fiil soylu kelimelere zaman ve şahıs ekleri getirilerek yapılır.

5.2.1. FİİLLERDE OLUMSUZLUK

Eski Türkçeden günümüz Türkiye Türkçesine kadar olan Türkçenin bütün devirlerinde aynı anlam ve görevde kullanılan *-mA* eki, fiillere olumsuz bir anlam yüklemektedir. Bu hususta metnimizde de fiillerin olumsuz şekilleri bu ekle yapılmış olup geçtiği yerlerse şu şekildedir:

nihāyet ol-*ma*-yup 3b/7-8, gör-*me*-müştür 4a/2, geçürt-*me*-yüp 4b/1, kal-*ma*-dı 5b/1, fark olun-*ma*-yup 8b/1, rağbet et-*me*-yüp 11a/11, at-*ma*-yup 19a/8, zarar et-*me*-yüp 19b/9, iriş-*me*-sün 20b/3, görün-*me*-yüp 21b/4, gir-*me*-sün 22a/3, fā‘ide et-*me*-yüp 25b/7, çäre

ol-ma-dı 26b/7, hedm ol-ma-sun 29a/6, yıkıl-ma-yup 29b/8, dermānları kal-ma-dı 30b/8, ihtirāz et-me-yüp 31b/3, müyesser ol-ma-dı 34b/7, fā'ide ol-ma-yup 37a/10, yüz dönder-me-yüp 38b/6, rızā vir-me-diler 41a/7, aldır-ma-yup 43b/1, gör-me-miş idi 46b/6, gör-me-yelüm 52b/3, bil-me-yenler 57b/7

5.2.2. FİİLDE ŞAHIS

“Şahıs ekleri, fiildeki oluş ve kılışı, bir şekil veya zaman kalıbı içinde şahıslara bağlayan eklerdir” (Korkmaz, 2014: 518). Yapım ekleri ve kip (zaman) eklerinden sonra gelen şahıs ekleri kendilerinden sonra sadece soru eki almaktadırlar.

Türkiye Türkçesinde şahıs eklerini köken bakımından üç başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar:

5.2.2.1. Zamir Kaynaklı Şahıs Ekleri

Zamir kaynaklı şahıs ekleri, şahıs zamirlerinin ekleşmesinden oluşmuşlardır. Bu tip şahıs ekleri şimdiki zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman; gereklilik ve istek kiplerinin çekiminde kullanılmaktadırlar.

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	-(X)m	-(X)z
II. Şahıs	-s(X)n, -s(X)ñ	-s(X)z, -(X)sXñXz
III. Şahıs	-	-lAr

Tablo 3. Zamir Kaynaklı Şahıs Ekleri

bul-a 1b/1, ābād id-er 2a/1, vā'ki' ol-muş-dur 8b/8, zulüm ol-maz 13a/2, ol-a-sın 16a/5, şadā etme-y-e-ler 19a/8, binā eyle-miş 21b/1, zincir çek-miş-ler 22a/4, müyesser eyle-y-e 25a/11, zāyi' id-er-ler

30a/9, şan-ur-*sun* 41b/2, kılıçdan geçür-ür-*ler* 45a/3, gel-ecek-dür
47b/4, āzād ol-muş-dur 49b/10, ‘arz id-e-siz 54b/7

5.2.2.2. İyelik Kaynaklı Şahıs Ekleri

İyelik kaynaklı şahıs ekleri, iyelik eklerinin fiil çekiminde kullanılan şekilleridir. Bu tip şahıs ekleri görülen geçmiş zaman ve şart kiplerinin çekiminde kullanılmaktadırlar.

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	-m	-k, -k
II. Şahıs	-ŋ	-ŋXz
III. Şahıs	-	-lAr

Tablo 4. İyelik Kaynaklı Şahıs Ekleri

ziyāde ol-dı 5a/11, ‘arz eyle-di-*ler* 5b/3, qabūl et-di-*m* 12b/5-6,
varıl-sa 20b/4, hibe et-dü-*m* 28a/11, rücū‘ et-di-*ler* 36b/5, qādir
cenge eyle-*dü-k* 47b/10, qādir ol-ur-sa-*ŋuz* 47b/11, gör-*dü-k* 49a/1,
gönder-di 54a/6, ta‘yīn eyle-di-*ler* 58a/10

5.2.2.3. Emir Kipinde Şahıs Ekleri

Emir kipinde fiile getirilen kip ekinin aynı zamanda şahsı da karşılaması sonucu oluşan şahıs ekleridir.

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	-AyIm	-Al(X)m
II. Şahıs	-	-(X)ŋ
III. Şahıs	-sXn	-sXnlAr

Tablo 5. Emir Kipinde Şahıs Ekleri

kıl 1b/7, şarf ol-sun 1b/8, armağan vir 3a/5-6, hâzırlan-sun 5b/8, vér-elüm 12b/1, kabûl buyur-u-η 13a/5, geçür-elüm 32a/6, teslīm id-ü-η 33a/4, olma-ηuz 39b/3, merḥamet eyle 46b/10

5.2.3. FİİLDE KİP

“Kip, fiillerin eylemleri, oluşları, durumları zamanla ilgili olarak anlatırken girdikleri biçim demektir” (Dizdaroğlu, 1963: 8).

Kipler kendi aralarında *Bildirme (Haber)* kipleri ve *Dilek (Tasarlama)* kipleri olmak üzere ikiye ayrılırlar.

5.2.3.1. Bildirme (Haber) Kipleri

Bir işin, oluşun, durumunda hangi zamanda gerçekleştiğini, gerçekleşeceğini ya da gerçekleşmekte olduğunu anlatmaya yarayan kiplere *bildirme (haber) kipleri* denir. Metnimizde geçen bildirme (haber) kipleri şunlardır:

5.2.3.1.1. Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman

Fiildeki işin, oluşun, durumun önceden gerçekleştiğini, bunun başkasından duyulduğunu ya da sonradan fark edildiğini anlatan zamanlara *öğrenilen (duyulan) geçmiş zaman* denir. Türkiye Türkçesinde bu ekin asıl şekli *-mXş*’tır ve zamir kaynaklı şahıs ekleriyle birlikte çekimlenmektedir. Metnimizde bu ekin iki farklı şekli tespit edilmiştir. Bunlar:

5.2.3.1.1.1. -üp-dür

-Up zarf - fiil eki ile -dUr ihtimal kuvvetlendirme ekinin birleşmesiyle oluşan *öğrencilen geçmiş zaman ekidir*. (Gülsevin, 2017: 91).

III. Teklik Şahıs: -üp-dür (eksiz)

vér-üp-dür 2b/4

5.2.3.1.1.2. -mİş

Öğrenilen (duyulan) geçmiş zaman eki *-mİş*, metnimizde yalnızca III. şahıslarla birlikte kullanıldığı için ekin ünlüsü - *tut-muş* kelimesindeki kullanımı hariç - daima düzdür.

III. Teklik Şahıs: -miş (eksiz)

ma'mūr eyle-*miş* 21b/11, et-*miş* 25b/9, tut-*muş* 45b/6

III. Çokluk Şahıs: -mİş-lAr

zincīr çek-*miş-ler* 22a/4, der-bend eyle-*miş-ler* 22a/11, çık-*muş-lar* 39a/2

5.2.3.1.2. Görülen Geçmiş Zaman

Fiilde anlatılan işin, oluşun, durumun daha önceden gerçekleştiği, fiilde belirtilen şahıs tarafından yapıldığı ya da tanık olunduğu zamanlara *görülen geçmiş zaman* denir. Görülen geçmiş zaman eki *-dX*'dir. Bu zamanın çekiminde iyelik kaynaklı şahıs ekleri kullanılmaktadır. I. ve II. şahıslarda ekin ünlüsünün yuvarlak ünlülü şekli kullanılırken metnimizde bu ekin aynı şahıslarda düz ünlülü şekillerine de rastlanmaktadır. Her zaman olduğu gibi III. şahıslarda ekin ünlüsü düz ünlülüdür.

I. Teklik Şahıs: -dX-m

ķabūl et-*di-m* 12b/5-6, hibe et-*di-m* 12b/6, hibe et-*dü-m* 28a/11, emānet et-*dü-m* 41a/4, şıgın-*dı-m* 44a/4

II. Teklik Şahıs Eki: -di-η

şafā gel-*di-η* 13a/11-13b/1

III. Teklik Şahıs: -dİ

çek-*di* 3a/2, ziyāde ol-*dı* 5a/11, taleb eyle-*di* 7b/3, teslīm eyle-*di* 10b/3, şadā vir-*di* 14a/10, ma'dūd ol-*dı* 17b/3, ħaber vir-*di* 20b/10,

naşīb et-*di* 22b/6, ta'yīn eyle-*di* 24b/8, çāre olma-*dı* 26b/7, mümkün
olma-*dı* 31b/9, nidā eyle-*di* 34a/1, cevāb vir-*di* 39b/3, kıyāmet kop-*dı*
41b/1-2, kıtāl ol-*dı* 45a/8, eyit-*di* 47b/2, tebdīl ol-*dı* 50a/4, şa'b et-*di*
53a/6, revāne ol-*dı* 56a/4, tilāvet olun-*dı* 57a/5-6, dāhıl ol-*dı* 58a/3

I. Çokluk Şahıs: -dü-k

cenge eyle-*dü-k* 47b/10, gör-*dü-k* 49a/1

III. Çokluk Şahıs: -dI-lAr

‘arz eyle-di-ler 5b/3, revān ol-dı-lar 8b/3, ārām eyle-di-ler 10b/5, taḥayyūr eyle-di-ler 13b/2, firār eyle-di-ler 16b/7, ḳo-dı-lar 18b/5, ṣādān ol-dı-lar 21a/7, ḳal-dı-lar 24a/5, ḥaber vir-di-ler 26b/9, mülḥaḳ ol-dı-lar 28b/1, di-di-ler 30a/3, mübāṣeret eyle-di-ler 34a/5, helāk ol-dı-lar 36a/5, meṣḡūl ol-dı-lar 38b/10, ḥelālleş-di-ler 40b/2, ḳaṭ‘ et-di-ler 42a/11, ihtimām et-di-ler 45a/6-7, niyāz et-di-ler 48a/1, duḡūl eyle-di-ler 51b/3, götür-di-ler 57a/1, ta‘yīn eyle-di-ler 58a/10

Fiil ve fiil soylu kelimelere doğrudan doğruya getirilen bu ek, isim ve isim soylu kelimelerle birlikte kullanılmak istendiğinde i- yardımcı fiili kullanılmıştır.

‘azīmet etmek i-di 3b/2, Ka‘beleri i-di 5a/6, māhir i-di 10a/8, yelken i-di 17b/6, maḳām-ı cān-fezā i-di 19a/1, dürr-i yektā i-di 24b/8, mu‘ayyen i-di 26a/1, var i-di 28b/6, kimesne i-di 29b/7, yok i-di 33a/2, ḥāzır i-di 36a/7, üstād-ı kāmīl i-di 42b/7, bāḡ gibi i-di 45b/8, āḡāḥ i-di 48a/3, böyle i-di 53a/8, bu i-di 54a/6

5.2.3.1.3. Şimdiki Zaman

İsimden isim yapım eki -mA/-mAḳ ile bulunma hâli eki -dA’nın birleşmesinden oluşan şimdiki zaman ekidir. Fiildeki işin, oluşun sürekliliğini anlatmaktadır.

5.2.3.1.3.1. -maḳda

III. Teklik Şahıs: -maḳda (eksiz)

yık-maḳda 43b/10, yap-maḳda 43b/10

5.2.3.1.3.2. -mede

III. Teklik Şahıs: -mede (eksiz)

git-mede 13b/10

5.2.3.1.4. Geniş Zaman

Bir işin, oluşun, durumun geçmişte, gelecekte ve günümüzdeki sürekliliğini anlatan zamanlara *geniş zaman* denir. Metnimizde kullanılan geniş zaman ekleri -r, -ar, -er; -ur, -ür'dür. Geniş zaman çekiminde zamir kaynaklı şahıs ekleri kullanılmaktadır.

II. Teklik Şahıs: -ur-sun

şan-ur-sun 41b/2

III. Teklik Şahıs: -r, -Ar, -Ur (eksiz)

ābād id-er 2a/1, ol-ur 4b/5, şan-ur 15a/10, yetiş-ür 20b/2, velvele
vér-ür 21b/9, hayret vér-ür 22a/4-5, gömül-ür 26a/4, di-r 32a/8,
yan-ar 35a/9, işle-r 37b/5, ur-ur 44b/10

I. Çokluk Şahıs: -er-iz

id-er-iz 54b/8

III. Çokluk Şahıs: -r-ler, -er-ler, -ir-ler

zāyī' id-er-ler 30a/9, de-r-ler 31a/9, su'āl id-er-ler 44b/7, kılıçdan
geçir-ir-ler 46b/7, hīle id-er-ler 47b/5

5.2.3.1.5. Geniş Zamanın Olumsuzu

Geniş zamanın olumsuzluk eki -maz, -mez'dir.

III. Teklik Şahıs: -mAz

zulüm ol-maz 13a/2, ta'bīr olun-maz 16a/7, taḥrīr olun-maz 22b/3,
alın-maz 26b/2, bil-mez 37a/1, uç-maz 37a/2, git-mez 44b/1,
benze-mez 48a/7

5.2.3.2. Dilek (Tasarlama) Kipleri

“Fiilin olumlu ya da olumsuz yönündeki gerçekleşmesini; tasarlanan istek, emir, şart ve gereklilik kavramları içinde veren kiplerdir” (Korkmaz, 2014: 576). Dilek (tasarlama) kiplerini 3 başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar:

5.2.3.2.1. İstek Kipi

Fiile istek, arzu anlamı veren kiplere *istek kipi* denir. Metnimizde kullanılan istek kipinin eki günümüz Türkiye Türkçesinde de kullanıldığı şekliyle -a, -e’dir. İstek kipinin çekiminde zamir kaynaklı şahıs ekleri kullanılmaktadır.

II. Teklik Şahıs: -a-sın

ol-a-sın 16a/5

III. Teklik Şahıs: -A (eksiz)

bul-a 1b/1, ‘ibret ol-a 3a/4, gel-e 18b/2, darp ol-a 18b/2, müyesser eyle-y-e 25a/11, alınma-y-a 55b/4

II. Çokluk Şahıs: -e-siz

cengī id-e-siz 40a/11, ‘arz id-e-siz 54b/7

III. Çokluk Şahıs: -A-lAr

rağbet etme-y-e-ler 19a/6, şadā etme-y-e-ler 19a/8

5.2.3.2.2. Şart Kipi

Bir işin gerçekleşmesini şarta bağlayan kiplere *şart kipi* denir. Şart kipinin eki -sa, -se’dir ve bu kipin çekiminde iyelik kaynaklı şahıs ekleri kullanılmaktadır.

Leyla Karahan -sa/-se Eki Hakkında adlı makalesinde her ne kadar bu eki zarf - fiil eki olabileceği fikrini ortaya koymuş olsa da (Karahan, 1994: 471-474) bu konu hakkında genel kabul gören düşünce kip eki olduğu yönünde olduğu için *Dilek (Tasarlama) Kipleri* başlığı altında bu eke yer verilmeye devam etmektedir.

Metnimizd -sa/-se kipinin geçtiği yerler şu şekildedir:

III. Teklik Şahıs: -sA (eksiz)

varıl-sa 20b/4, 21b/5, nazar olun-sa 21b/4, urulun-sa 25b/1, ol-sa 30a/3

Şart kipi, isim ve isim soylu kelimelerde ise *i-* yardımcı fiili getirilerek yapılmaktadır.

paşa hâzretleri *i-se* 23a/4, kâfirler *i-se* 34a/2, dirlikde *i-se* 56a/6

5.2.3.2.3. Emir Kipi

Yapılması istenen iş emir biçiminde ifade eden kiplere *emir kipi* denir. Emir kipinin çekiminde şahıs ekleri ile kip ekleri iç içe girmiştir. Öyle ki fiile getirilen kip eki aynı zamanda şahsı da karşılamaktadır.

II. Teklik Şahıs: - (eksiz)

Tevârîh-i Feth-i Rados'a yakın döneme ait eserlerde II. teklik şahıs emir çekiminde *-gıl, -gil* eki de kullanılmasına rağmen metnimizde II. şahsın çekimi eksiz olarak kullanılmıştır.

kıl 1b/7, eyle hikâyet 3a/3, re'âyâ eyle 13b/3, şıhhat-i beden vir 14b/4, naşlb it 19a/3, çek 41a/7, merhamet eyle 46b/10

III. Teklik Şahıs: -sUn

şarf ol-sun 1b/8, vér-sün 3a/6, hâzırlan-sun 5b/8, helâl ol-sun 12b/8, irişme-sün 20b/3, girme-sün 22a/3, âteş viril-sün 25a/6, hedm olma-sun 29a/6, mübârek ol-sun 33b/9, kırâ'at olun-sun 44a/7, yâdigâr ol-sun 48b/1-2

I. Çokluk Şahıs: -AlUm

vér-*elüm* 12b/1, bī-pervāz ol-*alum* 19a/10, kılıçdan geçür-*elüm* 32a/6,
vére id-*elüm* 45a/1, iṭāʿat id-*elüm* 45a/3, görme-y-*elüm* 52b/3

II. Çokluk Şahıs: -(X)η, -ηUz

Metnimizde II. çokluk şahıs emir çekimi olarak -η eki kullanılmıştır. Ancak bir örnekte saygı anlamında ekin genişletilmiş hâli olan -ηuz ile karşılaşmıştır.

gel-i-η 12b/1, 20b/3, al-ı-η 12b/8, kabûl buyur-u-η 13a/5, şabır id-ü-η 20b/6, teslîm id-ü-η 33a/4, tıldur-u-η 33b/11, yürü-η 35b/4, hâzır ol-u-η 46a/10, var-ı-η 48b/1; olma-ηuz 39b/3, iled-i-ηüz 48b/1

III. Çokluk Şahıs: -sinler, -sunlar

git-sinler 56a/9, dur-sunlar 56a/10

5.2.4. EK FİİL

İsim ve isim soylu kelimelerin bir oluşu, kılışı anlatabilmeleri için *i-* yardımcı fiil kullanılmaktadır. Eski Türkçe döneminde *er-* olarak kullanılan bu yardımcı fiil *er-* > *ir-* > *i-* şekliyle daha sonraki dönemlerde kaleme alınmış olan metinlerde tespit edilmeye başlanmıştır. Metnimizde ek fiilin iki farklı kullanımı mevcuttur. Bunlar:

5.2.4.1. Geniş Zaman Çekimi

III. Teklik Şahıs: +d(X)r

III. teklik şahıs bildirme eki *+dur*, *+dür*'dür. Ekin asıl ünlüsünün yuvarlak olarak kullanılmasına karşın, metnimizde ekin düz ünlülü şekillerine de rastlanmaktadır.

fetih-nāme-i Sultān Süleyman+*dır* 1b/7, gerek+*dir* 10b/8, göz+*dür* 13a/3, ihtimāl+*dür* 18b/1, ma'kûl+*dür* 20b/4, şehir-i zibā+*dur* 21b/7, muhāl+*dür* 25b/11, şarp+*dur* 29b/7, bu+*dur* 32a/5, qarīb+*dür* 39b/5, kudretiñde+*dür* 44a/6, mükedder+*dir* 46a/4, hîle+*dür* 47b/3, bi'l-küllîyye+*dür* 49b/5, nā-ma'dūd+*dur* 51b/7, lāzım+*dur* 55a/9

5.2.4.2. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi

III. Teklik Şahıs: -ı-dı

nihâyet yoğ-ıdı 4b/7

5.2.4.3. Ek Fiilde Olumsuzluk

Fiil ve fiil soylu kelimelere menfi anlam vermek için kullanılan -mA eki, ek fiillerle birlikte kullanılamaz. Onun yerine aynı anlamı karşılamak adına i- yardımcı fiilinin olumsuz karşılığı *degil* kullanılır.

degil+dür 9b/7, mümkün *degil+dür* 23a/3, müyesser *degil* 37a/10, eksik *degil+dür* 37b/6, hakikat *degil+dür* 47b/3

5.2.5. BİRLEŞİK ÇEKİMLER

Fiil ve fiil soylu kelimelerde birden fazla kip ekinin bir arada kullanıldığı çekimlere *birleşik çekimler* denir. *Tevârih-i Feth-i Rados*'ta birleşik çekimler kip eklerinin hem doğrudan doğruya fiile getirilmesi hem de i- yardımcı fiiline getirilmesiyle yapılmıştır. Üzerinde inceleme yaptığımız metne göre birleşik çekimler, hikâye ve rivayet şekli olarak ikiye ayrılmaktadırlar. Bu çekimler de kendi aralarında doğrudan doğruya fiile getirilerek yapılan birleşik çekimler ve i- yardımcı fiili kullanılarak yapılan birleşik çekimler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadırlar. Bunlar:

5.2.5.1. Hikâye Şekli

“*Hikâye kipi, bildirme ve tasarlama kiplerindeki şekil ve zaman kavramlarına bağlı olarak, geçmişte gerçekleşmiş, halen gerçekleşmekte olan ve gerçekleşmesi tasarlanan bütün oluş ve kılışların geçmişte kaldığını bildiren, onları hikâye eden bir birleşik kip türüdür*” (Korkmaz, 2014: 645).

Metnimizde geçen hikâye birleşik çekimleri şunlardır:

5.2.5.1.1. Geniş Zamanın Hikâyesi

III. Teklik Şahıs: -r-dI, -er-di, -Ur-dI; -ar i-di, -ür i-di

ğazā id-er-di 1b/2, hayret gel-ür-di 7a/11, ko-r-dı 10a/11 gözed-i-r-di 21a/1, atıl-ur-dı 23a/2, toğun-ur-dı 38b/9, yat-ur-dı 45b/8, id-er-di 53a/7, şan-ur-dı 57b/8;

gel-ür i-di 24a/2, bil-ür i-di 26a/9, fikir tut-ar i-di 30a/9-10

III. Çokluk Şahıs: -r-lAr-dI, -Ar-lAr-dI, -Ur-lAr-dI, -Ar-lAr i-di, -ür-ler i-di

zincîr ur-ur-lar-dı 4b/3, gid-er-ler-di 8b/6, kaç-ar-lar-dı 11b/11, daşı-r-lar-dı 14a/6, feryād id-er-ler-di 21a/4, tar id-er-ler-di 23a/3, seyir id-er-ler-di 24a/3, bildür-ür-ler-di 29a/4, mātem id-er-ler-di 34a/3, şehīd ol-ur-lar-dı 35a/2, kandur-ur-lar-dı 40a/7, ihtimām id-er-ler-di 43b/9, su'āl id-er-ler-di 44b/5-6, kıyās id-er-ler-di 46a/1; bil-ür-ler i-di 5b/11, at-ar-lar i-di 26b/4, cenge id-er-ler i-di 37b/8, çık-ar-lar i-di 41b/9

5.2.5.1.2. Geniş Zamanın Olumsuzunun Hikâyesi

III. Teklik Şahıs: -mAz-dI, -maz i-di (eksiz)

aqla-maz-dı 14b/1, zarar vir-mez-di 30b/5;

mütezelzil ol-maz i-di 26a/4

III. Çokluk Şahıs: -mAz-lAr-dI

ol-maz-lar-dı 3b/11-12, çekdir-mez-ler-di 22b/11, atdır-maz-lar-dı 26a/6

5.2.5.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

III. Teklik Şahıs: -muş-dı, -muş-dı; -miş i-di, -muş i-di

meşhūr ol-muş-dı 4a/7, bağla-mış-dı 7a/10, havāle
ol-muş-dı 30b/7, naşīb olma-mış-dı 53a/4;

mağdūr ol-muş i-di 10a/7, kal-mış i-di 14a/11, tirāş eyle-miş i-di
17a/3, müheyyā ol-muş i-di 19a/2, hāzır et-miş i-di 23b/3, dön-müş
i-di 23b/5, taḫsīm eyle-miş i-di 24b/5, düş-miş i-di 41b/7, mu‘allaḳ
kal-mış i-di 43a/2, tol-mış i-di 45b/7

III. Çokluk Şahıs: -miş-lAr i-di

ferāḡat et-miş-ler i-di 4b/9-10, gel-miş-ler i-di 5a/3, ḳoş-muş-lar i-di
31a/1, var-muş-lar i-di 34a/10, bil-miş-ler i-di 35a/11

5.2.5.1.4. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

III. Teklik Şahıs: -dı i-di

istimā‘ olun-dı i-di 18a/11-18b/1, olun-dı i-di 25b/7

III. Çokluk Şahıs: -di-ler i-di

iddiā‘ sın eyle-di-ler i-di 22b/9

5.2.5.1.5. İstek Kipinin Hikâyesi

III. Teklik Şahıs: -e-y-di

murād id-e-y-di 12a/10

5.2.5.2. Şart Şekli

Zaman eki almış fiile hem doğrudan doğruya hem de *i-* yardımcı fiili kullanılarak getirilen, fiildeki işe, oluşa, kılışa şart anlamı veren çekimlerdir.

5.2.5.2.1. Geniş Zamanın Şartı

III. Teklik Şahıs: -Ur-sA, -r i-se (eksiz)

müstevlî ol-ur-sa 21b/2, gel-ür-se 37b/6, ol-ur-sa 55a/9;

dile-r i-se 56a/8

II. Çokluk Şahıs: -ur-sa-ñuz

kādir ol-ur-sa-ñuz 47b/11

5.3. BİRLEŞİK FİİLLER

“Birleşik fiiller, bir ad ile bir yardımcı fiilin veya iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden fazla kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir” (Korkmaz, 2014: 693).

5.3.1. Tasvirî Fiiller

Esas fiilin anlatmak istediği işin, oluşun, kılışın şeklini, tarzını anlatan fiillere *tasvirî fiiller* denir. Kendi içerisinde yeterlik, tezlik, süreklilik, yaklaşma olmak üzere 4 ana başlık altında toplanan tasvirî fiillerden yalnızca sınırlı sayıdaki örnekleriyle birlikte tezlik fiili, üzerinde inceleme yaptığımız metinde tespit edilmiştir.

5.3.1.1. Tezlik Fiili

vir- yardımcı fiiliyle yapılan tezlik fiili, asıl fiildeki işin, oluşun, kılışın çabuk, ansızın ya da kolay bir şekilde gerçekleştiğini anlatmaktadır.

al-ı-vir-iñ 48a/1, koy-u-vir-diler 48a/11

5.4. SIFAT – FİİLLER

Fiil görevi taşıdıkları halde fiil gibi çekime giremeyen, yan cümlede ise fiil görevi alabilen kelimelere sıfat - fiil denir (Bilgegil, 1984: 197). Sıfat - fiiller kendi aralarında geçmiş zaman, gelecek zaman ve geniş zaman bildiren sıfat - fiiller olmak

üzere üçe ayrılmaktadırlar. Bu hususta metnimizde tespit ettiğimiz sıfat - fiil eki almış olan kelimeler şu başlıklar altında incelenmişlerdir:

5.4.1. Geçmiş Zaman Bildiren Sıfat - Fiiller

5.4.1.1. -d(X)K

Geçmiş zaman sıfat - fiil eklerinden biri olan ve oldukça işlek olarak kullanılan bu ekin, metnimizde *-dık*, *-dik*, *-duğ*, *-dük* şekillerinin hepsine de rastlanmıştır. İsim çekim ekleriyle çekime girebilen bu ek, ünlü ile başlayan bir ek aldığı anda /k/, /k/, /g/, /ğ/’ya dönüşmüştür. Metnimizde tespit ettiğimiz -d(X)k sıfat - fiil ekleri şunlardır:

olma-*dığ*+ından 4a/9, vukūf ol-*duğ*+ı 5b/4, çık-*dığ*+ı 8a/3, rızā virme-*düğ*+i 13a/2, gör-*dük*+leri 18a/1, at-*dık*+ları 21a/3, yet-*düğ*+i 27a/3, uğra-*duğ*+ı 28a/10, irsāl eyle-*düğ*+i 29b/2-3, var-*dık*+larında 31b/1, iste-*düğ*+in 33b/2, git-*dik*+lerinde 35b/7, dögölme-*dik* yir 38a/5, ĩcād eyle-*dik*-leri 39a/4, şāyi‘ ol-*duğ*+ı 46a/8, hīle et-*düğ*+i 48a/8, çek-*dik*+leri 52a/1, mümkün ol-*duğ*+ı 56a/1

5.4.1.2. -m(X)ş

Geçmiş zaman kaynaklı sıfat - fiil eklerinden biridir. Ancak fiil çekimlerinde olduğu gibi fiile başkasından duyma veya sonradan fark etme anlamlarını yüklememiştir. Metnimizde tespit ettiğimiz -mİş, -mUş sıfat - fiil ekleri şunlardır:

müzeyyen ol-*muş* altun kafes 15a/3, donan-*muş* begler 15a/11, peyveste ol-*muş* çanlar 21b/8, havāle ol-*muş* kuvvet-i rüzigār 22a/2, mürde ol-*muş* kıyāfet 24b/2, cenge gör-*müş* kal‘a ahvālī 37a/6, fetih ol-*muş* bāb 39b/1, kayna-*muş* kaṭrān 41b/11, bozul-*muş* bāğ 45b/7

5.4.2. Gelecek Zaman Bildiren Sıfat - Fiiller

5.4.2.1. -acağ/-ecek

Gelecekteki bir zamanı anlatan sıfat - fiil eki *-acağ, -ecek*, getirildiği fiildeki işin gelecekte gerçekleşeceğini anlatmaktadır. Metnimizde tespit ettiğimiz *-acağ, -ecek* sıfat - fiil ekleri şunlardır:

dög-ecek yerlerin 24b/4, ayak baş-acağ yer 38b/9

5.4.3. Geniş Zaman Bildiren Sıfat - Fiiller

5.4.3.1. -An

ET devrinde *-ğan, -gen* olarak kullanılan, daha sonraları /g/, /ğ/'nın düşmesi ile bugünkü şeklini alan *-an, -en* eki, işlek olarak kullanılan sıfat - fiil eklerinden biridir. Metnimizde tespit ettiğimiz *-An* sıfat - fiil ekleri şunlardır:

ma'ruf ol-an korşanlar 3b/8, ta'yin olun-an makām-ı tezkire-yi şāhī
11a/1, münāsib ol-an libāslar 15a/6, gör-en+ler 17b/6, esir ol-an
Müslimānlar 20b/7, var-an Müslimānlar 23a/1, baş göster-en kāfirler
27a/1, Mışırdan gel-en Hayrī Beg 29b/2, binā id-en Türk 32a/4, sağ
kal-an mel'unlar 33a/7, yat-an gāziler 36b/1, atıl-an top 41a/11,
muttaşıl ol-an kulle 43a/6, mahbūs ol-an ehl-i İslām 49b/9, icāzet
viril-en kāfirler 52b/2, vāz' ol-an kul 53b/4, helāl
ol-an tekālif 54b/2, zikir olun-an yaralılar 58a/7

5.4.3.2. -r, -Ar, -ir

Eklendiği fiile şimdiki zamandan gelecek zamana kadar olan süreçteki sürekliliği anlatan sıfat - fiil ekidir. Metnimizde tespit ettiğimiz *-r, -Ar, -ir* sıfat - fiil ekleri şunlardır:

tut-ar elidür 1b/10, selām vir-ir gibi 15a/7, yara-r 'avrat 32b/9

5.4.3.3. -mez

Geniş zamanın olumsuz şekli olan *-mAz*, fiillere getirilerek iş, oluş veya kılıştaki sũreklilięi anlatmaktadır. Metnimizde yalnızca bir kelimedenden geçen bu ekin ȳrneęi şu şekildedir:

ķuř gir-*mez* ol ķulleniņ 22a/8

5.5. ZARF – FİİLLER

Fiil kök veya gövdelerine getirilerek hem bağlaç görevi gören ve hem de zarf özelliği taşıyan, fiil olarak işi ve zamanı belirten, zarf olarak ise bir işin, oluşun, kılışın durumunu veya şeklini belirterek yan cümlede yüklem görevinde kullanılan yapılara zarf - fiiller denir (Bilgegil, 1984: 283). Metnimizde tespit ettiğimiz zarf - fiil eki almış olan kelimeler şunlardır:

5.5.1. -dXKdA

-dIK geçmiş zaman sıfat fiil eki ile -dA bulunma halinin birleşmesiyle oluşan zarf - fiil ekidir. Metnimizde tespit ettiğimiz -dXKdA zarf - fiil ekleri şunlardır:

mübāşeret eyle-dikde 9b/2, cevāb vir-dükde 13a/3, varıl-dıkda 16b/11, āteş vir-dikde 29a/3, git-dikde 35b/3, hıṭāb et-dikde 37a/10, tenbīh olun-duḡda 40a/3, vārid ol-duḡda 50b/1, iḡtifā eyle-dikde 55a/11, sivār ol-duḡda 57b/5

5.5.2. -e

Eklendiği fiille birlikte ikileme oluşturarak anlamı pekiştiren zarflar yapan ektir. Bu ek, fiilin durumunu, nasıl yapıldığını anlatır. Metnimizde tespit ettiğimiz -e, zarf - fiil eki şunlardır:

getür-e getür-e 14b/11, selām vér-e vér-e gelüp 15b/9

5.5.3. -erek

EAT dönemi eserlerinde birkaç örneğine rastlanan, asıl gelişimini ise Osmanlı Türkçesi ile yapmış olup günümüz Türkçesinde de oldukça fazla olarak kullanılan -araḡ, -erek eki, aynı zamanda farklı işlerin yapıldığını anlatır. Metnimizde örneklerine çok fazla rastlanmayan bu ekin tespit ettiğimiz şekilleri şunlardır:

du‘ā id-erek 6b/7, fuḡarā id-erek 15b/10, sil-erek 57b/3

5.5.4. -ıcaḳ, -ıcek, -ucaḳ

Zaman belirten zarf - fiil eklerinden biri olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde işlek olarak kullanılmıştır. Metnimizde de birkaç örnekte de karşımıza çıkan bu ekin, bir örnekte ise ekin ünlüsü yuvarlak olarak yazılmıştır.

ḳaṭ‘-i ‘alāḳa ol-ıcaḳ 8a/6, zuhūr id-ıcek 18a/6, ma‘lūm ol-ucaḳ 38a/9, cārī ol-ıcaḳ 42b/1, ‘arz ol-ıcaḳ 47a/4, zāhir ol-ıcaḳ 58a/9-10

5.5.5. -InçA, -unca

ET döneminde -gInçA olarak kullanılan daha sonraları /g/’nin düşmesi ile birlikte günümüzde de kullanılan şeklini alan bu zarf - fiil eki, zaman belirtir. Metnimizde tespit ettiğimiz -InçA, -unca zarf - fiil ekleri şunlardır:

gel-ince 8a/8, ol-unca 27b/4, de-y-ince 45a/3

5.5.6. -ken

ET’de er- olarak kullanılan i- yardımcı fiilinin durum bildiren zarf biçimidir. Çoğu zaman i- fiilinin düşmesiyle doğrudan doğruya isme getirilen bu ek için, metnimizde bu tarz bir kullanım mevcut değildir. Bundan yola çıkılarak metnimizde, -ken zarf - fiil ekinin büyük ünlü uyumuna aykırı herhangi bir durumuna rastlanmamıştır. Metnimizde tespit ettiğimiz -ken zarf - fiil ekleri şunlardır:

mü'min i-ken 4b/5, üzere i-ken 18a/3, huzūrında i-ken 20b/9, gāfil i-ken 32a/5, fikirde i-ken 35b/10, böyle i-ken 45a/1, aşnām i-ken 52b/7

5.5.7. -mAdAn

ET ve EAT devirlerinde -mAdIn olarak kullanılan, -A, -araḳ, -erek, -(X)p eklerinin olumsuz olarak kullanılan fiildeki oluşun zaman ve tarzını bildiren zarf - fiil ekidir. Ekin yapısı olumsuz olduğu için doğrudan doğruya olumlu fiil kök ve gövdelerine getirilmektedir (Korkmaz, 1965: 259-269). Metnimizde tespit ettiğimiz -mAdAn zarf - fiil ekleri şunlardır:

baḳ-madan 4b/9, görün-meden 8a/4, işit-meden 14a/11, gel-meden 23a/5, at-madan 30b/9, bin-meden 57b/4

5.5.8. -(y)Up

Asıl fiildeki işin biraz önce gerçekleştiğini bildiren ve cümleleri birbirine bağlama görevinde kullanılan en işlek zarf fiil ekidir. Metnimizde de oldukça işlek olarak kullanılan bu zarf - fiil ekinin ünlüsü daima yuvarlaktır. Eklendiği fiilin son harfi ünlü ile bitiyorsa /y/ ünsüzü kullanılarak -Up eki getirilmiştir. Metnimizde tespit ettiğimiz -(y)Up zarf - fiil ekleri şunlardır:

murād id-*üp* 1b/4, irsāl eyle-y-*üp* 5a/8, vuşul bul-up 6b/2, vedā‘ id-*üp* 8a/2, seyir eyle-y-*üp* 10a/10, luṭf id-*üp* 13a/4, ḡālib ol-up 17a/9, muḳarr eyle-y-*üp* 19b/2, vāḳi‘ ol-up 21b/10, terk id-*üp* 23a/8, peyveste ol-up 25a/9, ṭaya-y-up 27a/3, yeksān ol-up 29a/9, müşāvere id-*üp* 32a/1, müzeyyen id-*üp* 34a/8, muḥkem ol-up 36b/7, bırağ-up 38a/3, te'□īr id-*üp* 39b/7, güm güm id-*üp* 41a/1, defin id-*üp* 42b/2, vāveylā id-*üp* 44a/1, ḳapla-y-up 45b/2, ḥalāş ol-up 47b/1, dé-y-*üp* 49a/9, ezānlar oḳu-y-up 50b/5, temāşā eyle-y-*üp* 52a/1, defter id-*üp* 54b/6, geydir-*üp* 56b/6, gör-*üp* 58a/6

6. EDATLAR

Tek başlarına bir anlamları olmayan ancak anlamlı kelimelerle birlikte çeşitli anlam ilgileri kuran ve böylelikle kendi anlamlarını yansıtan kelimelere edat denir. (Ediskun, 1985: 284)

6.1. YAPI VE KÖKENLERİ BAKIMINDAN EDATLAR

6.1.1. TÜRKÇE KÖKENLİ EDATLAR

6.1.1.1. İsim Kökenli Edatlar

İsim köklerine umumiyetle iyelik eki, vasıta, yönelme hâli eki ve başka hâl eklerinin getirilmesiyle oluşturulmuştur (Hacıeminoğlu, 1984: VI). Günümüz Türkçesinde isim kökenli edatlar oldukça azdır. Bunlar da eklerin zamanla görevlerini yitirerek kalıplaşmasından meydana gelmiştir.

birle, gibi, için, kadar, üzere

6.1.1.2. Fiil Kökenli Edatlar

Fiil köklerine umumiyetle zarf - fiil ekleriyle, çekim ekleri getirilmesiyle oluşturulmuştur (Hacıeminoğlu, 1984: VI). Günümüz Türkçesinde fiil kökenli edatların sayısı, Eski Türkçeye ve diğer lehçelere baktığımız zaman oldukça fazladır.

ile

6.1.2. YABANCI KÖKENLİ EDATLAR

Metnimizde tespit ettiğimiz *‘alā* “üzere”, *ğayrı* “ayrı, başka”, *mā‘adā* “-dan/-den başka, gayrı”, *mi□āl*, *mi□illī* “benzer, gibi” vb. edatlar Arapça kökenli; *ber* “gibi” ise Farsça kökenli edatlardır.

6.2. GÖREVLERİ BAKIMINDAN EDATLAR

Edatlar, getirildikleri kelime, cümle içindeki pozisyonu ve diğer kelimelerle kurduğu anlam ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda birbirinden farklı işlevlere bürünebilirler. Bu bölümde metnimizde tespit ettiğimiz edatlar, görevleri bakımından şu şekilde sınıflandırılmıştır:

6.2.1. “Başkalık” İlişkisi Kuranlar

Getirildiği ismin kişi veya nesnelerden farklı, başka olduğunu anlatan edatlardır.

ğayrı: buña *ğayrı* tedbîr gerekdir 37a/10

mā‘adā: -dan/-den başka.

toplardan *mā‘adā* kal‘a içine ... atmağa başladılar 28b/8,

top ve tüfengden *mā‘adā* kazanlar ... kaṭrānları ve ziftleri 41b/10

6.2.2. “Benzetme, Benzerlik” İlişkisi Kuran Edatlar

Getirildiği ismin kişi veya nesnelerle olan benzetme, benzerlik ilişkisini anlatan edatlardır.

ber: gibi.

Kāfiristān eylediği Rados *ber* āsīb-i devlete sivār olup 51b/90

gibi: taşlar *gibi* kalyonlar 17b/3,

arşlan *gibi* harb-ile müheyyā olmuş idi 19a/2,

bir ‘azīm kal‘a *gibi* yekpāre kulle binā idüp 22a/6,

taşlar *gibi* ‘asker-i İslām 34a/6

mi□āl: ‘anḳā *mi□ālī* yelken açup 17b/5,

örümcek *miṣālī* nerdübānlar ve ipler 41b/8,

ezder *miṣālī* gazīler 49a/6

miṣillī: gibi

peḷidīḡ mu‘ārrızı Ebū Cehil *miṣillī* olup 30a/5

6.2.3. “Birlikte” veya “Vasıta” İlişkisi Kuran Edatlar

Getirildiği ismin kişi veya nesnelerle olan birlikte, vasıta ilişkisini anlatan edatlardır.

birle: gül-beng-i Muḥammedī tekbīr *birle* yerlerin zīr ü zeber eylediler 43a/4,

ḍarb-ı dest *birle* bir kulle daḥı fetih idüp sancaḳ dikdiler 43a/7

ile: ‘asākīr-i İslām *ile* ḡazā murād idüp 1b/4,

birḳaç papazlar *ile* gönderdiler 12b/4,

ba‘zı yerlerin şan‘at *ile* yıḳup delik delik eylediler 26b/6,

bu ḳal‘a cenge *ile* alınmaz 37a/1,

Ḥaḳḳ te‘ālīnīn ‘ināyeti *ile* ol gün iki büyük kulle fetih olundu 45b/4,

bir mu‘tedil havā *ile* Marmarişe ikindiye ḳarīb ol ālāy dāḥil oldu 58a/2

6.2.4. “Miktar” İlişkisi Kuranlar

Getirildiği ismin kişi veya nesnelerle olan miktar ilişkisini anlatan edatlardır.

ḳadar: bir ḥardāl *ḳadar* zarar eylemediler 12b/11,

el ayası *ḳadar* taş iḳdām idüp taşın ḳoparamadılar 26b/5,

mümkün olduğu *ḳadar* ḥarḳlık iḥsān olunup 56a/3

6.2.5. “Sebep” İlişkisi Kuranlar

Getirildiği ismin kişi veya nesnelerle olan ilişkisini sebep göstererek anlatan edatlardır.

‘alā: üzere

ol gice cümle ‘asker-i İslām ve kaffe-i ehl-i imān ‘alā ḳadri’t-ṭaḳa cenāb-yārī te‘ālīye niyāz idüp 40a/4

bināen: +dan dolayı.

aña *bināen* burclardan mā‘ūnlar qadırğalardan iki yüz ‘aded gemi anda
kodılar 18b/4

déyü: Radosuñ fethi içün mühimmāt hāzırlansun *déyü* işāret buyurup 5b/8,

kanūnum üzere olasin *déyü* tenbīh idüp 16a/6,

cümle kılıçdan geçürelüm *déyü* bu müşāvere idüp 32a/6,

akçe alınmaya *déyü* maḥalline qayd olunup 55b/4

içün: paşa ḥazretleri *içün* bir ‘azīm meḥābetlü yürük qadırğa hāzır olmuş idi
7b/11,

qal‘a aḥvālını tecessüs *içün* ilerüye irsāl eylemiş idi 17b/10,

otağ-ı şehriyār *içün* maḥmil hāzır etmiş idi 23b/3,

‘ömri ve rif‘atı *içün* du‘ālar eylediler 53a/2

nāṣī: ötürü, dolayı.

evvelki ḥīleden *nāṣī* aṣlā feryāda baqmayup 49a/5

üzere: taşradan gitmek *üzere* müşāvere olunup 13b/9,

fermān olduğu *üzere* ... topları çıkarmağa meşğūl oldılar 21a/8,

ṭālib ve müsāfirin olanlara ekl etmek *üzere* qayd olundu 55a/5

6.2.6. “Yön Gösterme” İlişkisi Kuran Edatlar

Getirildiği ismin kişi veya nesnelerle olan taraf, yön ilişkisini anlatan edatlardır.

+a kadar: İslāmbola *kadar* ḥarçlık verilüp İstanbula irsāl olundu 55b/9

+e degin: kuşluk maḥalline *degin* 8b/1,

şalā maḥalline *degin* 34b/5

7. BAĞLAÇLAR

“Kelimleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yüklendikleri işlevler ile bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğelerine bağlaç denir” (Korkmaz, 2014: 1091).

7.1. KÖKENLERİNE GÖRE BAĞLAÇLAR

7.1.1. Yabancı Kökenli Bağlaçlar

Dilimize Arapça ve Farsçadan giren yabancı kökenli bağlaçlar, Osmanlı Türkçesinin hâkim olduğu dönemlerde oldukça sık bir şekilde kullanılmaktaydı. Günümüz Türkçesinde bazıları halen kullanılan bu tür bağlaçların metnimizde tespit ettiğimiz örnekleri şunlardır:

7.1.1.1. Arapça Kökenli Bağlaçlar

‘ale’l-*huşûş* “hele”, *ammā* “ama, fakat”, *el-hakk* “hakikaten, doğrusu”, *fî’l-hakika* “hakikatte, gerçekte”, *fî’l-vāki* “hakikaten, gerçekten”, *lâkin*, ve, *ve’l-hāşıl* “sözün kısası, kısacası”.

7.1.1.2. Farsça Kökenli Bağlaçlar

çün, çünkü, eger, hele, ki, şâyed, u/ü, zîrâ

7.1.2. Türkçe Kökenli Bağlaçlar

ancak, artuk, da/de, ile, ne.../ne..., yoksa

7.2. İŞLEVLERİNE GÖRE BAĞLAÇLAR

Cümle içindeki yerleri, görevleri ve kullanılışları bakımından da bağlaçları belirli bir sınıflandırmaya tabi tutmak mümkündür. Metnimizde tespit ettiğimiz bağlaçlar ve işleri şunlardır:

7.2.1. Sıralama Bağlaçları

Arka arkaya gelen, eş anlama veya eş göreve sahip olan kelimeleri, kelime gruplarını veya tümceleri birbirine bağlayan bağlaçlardır.

ile: Kırdoglı ŗāhib-kerem *ile* ba'zı seffine begleri 13b/6,

altun gemiler *ile* başardaya binüp 18a/4,

'asākir-i manřūr *ile* dūřmān 4b/4,

cevāhirler *ile* peşkeşlerin vérüp 52b/1

ne .../ ne ... : *ne* deryādan ve *ne* karadan kuş uçmaz 37a/1-2,

ne topdan ve *ne* tūfengden fā'ide olmayup 37a/3-4

u/ü: sipās *u* řūkūr řarf olsun 1b/8,

řīm *ü* zerden donanmış biñler 15a/10,

nākūs *u* gāhlar cihāna velvele virür 21b/8,

şağır *ü* kebīrine selām idün 39b/8,

yas *u* māteme ġarķ eylediler 40b/9,

zemīn *ü* zamānda kıyāmet kōpdı 57b/6

ve: fetħ-i nuşret ve teřhīr-i hidāyet 1b/5,

cevāhir raħtlar ve cevahir kalkanlar 15b/2,

vezīrleri ve yenīçeri aġası ve şolaklar ve maħfil-i řerīf ve ġırķa-i řerīf

ve sancaġ-ı Resūl-i ekrem ve müfti ve ķazı-'askerler ve bu āyīn-i

İskender 24a/8-9-10,

ehl-i İslâmın bu tedârikin ve bu ahvâlin fikir iderken 36a/6,

sancağlar açılup ve serdengeçdi gazîleri bayrakları açup 40b/5,

harâcı kabûl eylediler ve İstânköyi ... harâcı kabûl eylediler

7.2.2. Pekiştirme Bağlaçları

Birbiriyle alakalı iki ögeden birini, diğerine göre daha da güçlendiren bağlaçlardır.

hem... /hem....: [*hem*] Habeş ikliminin cânânıdur

[*hem*] diyâr-ı Mısır Şâmın serveridür

7.2.3. Cümle Başı Bağlaçları

Art arda gelen cümleleri farklı anlamlar vererek birbirine bağlayan bağlaçlardır. Bu gruptaki bağlaçların diğerlerinden farkı doğrudan doğruya cümleleri birbirine bağlamasıdır. Bu bağlaçları şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

7.2.3.1. “Açıklama” Bildiren Cümle Bağlaçları

Kendisinden önce veya sonra gelen tümceleri açıklama yoluyla birbirine bağlayan bağlaçlardır.

ammā: tahayyür eylediler *ammā* adada olan keferenin ba‘zıları didiler 13b/2,

deryā yüzi gūyā bir bāğ-ı İrem olup gelür idi *ammā* küffār-ı hākisār bī-

dīnler ve burclar ve bedenler başına çıkup seyir iderlerdi 24a/2,

huzūr-ı padişāhda Müslimān oldu *ammā* gāyet üstād-ı kāmīl idi 42b/7,

ol gün iki büyük kulle fetih olundu *ammā* hun-ı ādem ile yeryüzi lāle rengen oldu 45b/5

artuḡ: gayri.

yaş ve mâtemler idüp feryād iderlerdi *artuḳ* Öküz Burnın ıorur toplan
yokdur 21a/5

el-ḥaḳḳ: hakikaten.

‘azā olup yatan ğazīlere ḥisāb yok idi *el-ḥaḳḳ* bu cenge ‘azīm olup
ḥiṣāra aşmak olmadı 36b/1

fi'l-ḥaḳīḳa: gerçekte.

ol daḥı aḥaṣṣ ḥaṣṣı padişāhıdan maḡdūr olmuş idi *fi'l-ḥaḳīḳa* deryā
'ilminden ol mertebe māhir idi 10a/8

fi'l-vāḳi': hakikaten.

ol ācilden ḥīle iderler didi *fi'l-vāḳi'* mel'unlar bu vech-ile ḥīleleri
muḥaḳḳaḳ olup 47b/5

ki: ol mertebe ziyāde oldu *ki* bāzīrgān gemileri ... iḳtidārı kalmadı
5a/11,

dīvān idüp müşāvere etdiler *ki* kāfir donanması ḥāzır olunduḡı istimā'
olundu 18a/11,

Rados ḥiṣārı ... etmiş *ki* ṭop ile bir cānibine zarar gelmek ihtimālī
olmayup 25b/9,

bir vech-ile cenge oldu *ki* sābıḳda olan cengeler bunun yanında bir
şey'e benzemez 48a/6

ve'l-ḥāşıl: kısacası.

ve'l-ḥāşıl cezāre-i mezbūrdan Rados cānibine revāne olup 13b/4,

ve'l-ḥāşıl dīn-i İslām ḡazīleri girüye rücū' etdiler 36b/4,

ve'l-ḥāşıl dört sā'at miḳdārı cenge olup 42a/5

7.2.3.2. “Sebep” Bildiren Cümle Bağlaçları

Cümleler arasındaki bağlantıyı sebep gösterek veren bağlaçlardır.

çün: Rados fetḥi oldu tārlḥ şāh-ı ḡazī etdi *çün* fetḥ-i Radosın belki fetih oldu
53a/10

çünkü: padişāha 'arz eylediler *çünkü* padişāh-ı 'ālem-penāh ḥazretleri bu
aḥvāle vuḳūf olduḡı gibi 5b/3,

ālāt-ı harb-ile mühimmāt olmak emīr olundu *çünkü* evvel bahār
dünyāya zīb ü zīnet virüp 6a/10

zīrā: māl ve defīne harc itdiler *zīrā* Rados ƙal‘asının muhkemligi
ma‘lūmları bilürler idi 5b/10,

ol maħallde ƙal‘aya girmek olmadı *zīrā* hendek içinde bir ƙullesi var
idi 34b/11

7.2.3.3. “Şart” Bildiren Cümle Bağlaçları

eger: mecālīmüz ƙalmadı vére eyledük *eger* siz ƙādir olursañuz hişār
bacalarını bize alıviriñ 47b/11

şāyed: ƙa‘lanuñ topı kendiye gelüp yetişür *şāyed* donanma-i hümāyūna bir
zarar işābet idüp irişmesün 20b/2

7.2.3.4. “Üsteleme” Bildiren Cümle Bağlaçları

‘ale’l-ħuşūş: hele

āyende ve revendeye ... ħāli olmazlardı *‘ale’l-ħuşūş* fecere-i Firenge
... mi□li olmamışdur 3b/12

hele: paşa ħāzretleri daħı ma‘ƙūl *hele* şabır idüñ didi 20b/6

7.2.3.5. “Zıtlık” Bildiren Cümle Bağlaçları

ammā: şerbet-i şehādet nūş idüp şehīd oldılar *ammā* ġazīler ve murābıtlar cān
ü gönülden baş açup 48b/7,

cezīre-i mezbūrda dursunlar böyle izin virildi kimi ve kimi ƙaldı
ammā Müslimān ‘asākir-i ġarīb yenı de ... Anaṭolıdan ƙal‘a ƙulı olup
ƙaldılar 56a/11

ancaḳ: üç günden sonra İstanbula revāne oldılar *ancaḳ* on ‘aded ḳadırğa
Radosda ḳaldı 58a/8

lākin: Budin cānibine teveccüh ve ‘azīmet etmek idi *lākin* Fireng t̄ā'ifesi
eşerr-i bāb ḳalāl olup 3b/3,

toptaşları ehl-i İslām gemileriniḡ üzerinden geçüp bir zarar etmeyüp
lākin ol mendirek ḳullesinden atılan toplardan birḳaḳı gemiye toḳunup
19b/10,

biz size müştāklar idik *lākin* ḳal‘a içinde olduḡunuzdan ve bir dahı
dest-i re‘isimiz yok idi 33a/1,

şehre duḡl ḳaşdın iderlerdi *lākin* imdādı gelen kāfirler ... nūş idüp
48b/5

yohsa: hemān vire idelüm *yohsa* bizi ... ḳılıçdan geçürürler 45a/2

8. ÜNLEMLER

“Ünlem, söz içinde konuşanın acıma, beğenme, sevinç, korku, çaresizlik, şaşkınlık, üzüntü, dua, hayret, pişmanlık, kıskançlık, özlem gibi çok çeşitli duygu ve heyecanlarını etkili ve kısa bir biçimde anlatmaya; karşısındakilere seslenmeye, çağırmaya, cevap vermeye, göstermeye, sormaya, onları onaylamaya, redde veya tabiattaki sesleri taklit yolu ile kelimeler türetmeye yarayan bir söz türüdür” (Korkmaz, 2014: 1140).

Metnimizde geçen ünlemleri nitelik ve görevleri bakımından şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

8.1. Seslenme (Hitap) Ünlemleri

ey: ey rāhibler alup kabūl etdim 12b/5,
ey kāfir-i bī-dīn déyüp taş ve demür yuvarlaqlarımı şehriñe hibe etdüm
28a/10,
ey cemā‘at-i mü‘minīn ve ey cemā‘at-i Müslimīn didi 39b/9,
ey kullarum sizi Hāzret-i Sübhāna emānet etdüm 41a/3

Hudāyā: Hudāyā [hamde] gūyā kıl zebānı 1b/7

yā: yā Muḥammed yazılmış idi 7b/7,
yā Rabbi benim bu ‘askerime sağlık ve sıḥḥat-i beden vir déyüp ağladı
14b/3,
yā Rabbi déyüp Rados ḥişārınun muḳābelesinde ... tenbīh etdiler
19a/3,
yā Rabbi sen fetḥin müyesser eyleye 25a/10

8.2. Ses Yansımali Ünlemler

Canlı ya da cansız varlıkların seslerinin taklit etme yöntemiyle çağrışılmasıdır.

güm güm: eflāk-ı felek güm güm idüp gūne-gūne şadā virdi 14a/10,

nāle-i efgānda felek *güm güm* idüp 41a/1

gümül gümül: zīr-i zemīn *gümül gümül* ve güne-güne şadālar peydā olup

36a/2

8.3. Diğer Ünlemler

āmīn: yerde insān semāda melekler *āmīn* déyüp 7b/10,

anlar dahı *āmīn* déyüp du‘āsın alup revāne oldılar 39b/4

elḥamdüllillah: *elḥamdüllillah* iki tarafından ‘azīm yüz aklıḡı olup 33a/8

ḥalleda'llahü: Allah daim ve baki eylesin!

Ḥalleda'llahü yevmü'l-kıyām ḥazretleri 9b/1,

padişāh-ı rüy-i zemīn *Ḥalleda'llahü* ilā yevmiddin ḥazretleri 54a/4

raḥmetu'llahi 'aleyhi: Allahın rahmetine üzerine olsun!

raḥmetu'llahi 'aleyhi ol gün 'asker-i İslāmdan 31b/7

II. ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNDE KULLANILAN KELİMELER VE EKLER

Eski Anadolu Türkçesi veya Eski Türkiye Türkçesi diye adlandırdığımız yazı dili, Anadolu ve Rumeli bölgesinde ve Oğuz - Türkmen lehçesi temelinde kurulup gelişmiş olan Türk yazı dilinin XIII – XV. yüzyıllar arasını kaplayan ilk dönemdir. (Korkmaz, 2006: 100)

EAT devri, Arapça ve Farsça unsurlar açısından yazılı Oğuz Türkçesinin en sade ve en temiz evresidir. II. Murad devrinden sonra ise saray ve çevresindeki şairlerin çoğalması ve İran edebiyatının etkisinin artmasıyla birlikte Farsça kelime ve terkipler dilimize girmeye başlamıştır. Böylelikle de XV. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Türkçesinin temelleri atılmıştır.

Üzerinde çalışma yapmış olduğumuz metin, ağırlıklı olarak Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmış olsa da içerisinde EAT dönemine ait kelimeler ve ekler de bulunmaktadır:

1. Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Kullanılan Kelimeler

birle: İle.

göl-beng-i Muhammedî tekbîr *birle* yerlerin zîr ü zeber eylediler
(43a/4)

darb-ı dest *birle* bir kulle dağı fetih idüp sancağ dikkiler (43a/7)

çalık: Delice hareket eden; çok sıçrayan, rahat durmayan.

her şehîd *çalık* koyun düşüp ... yaturlardı (36a/9)

kağıl-: Çakılmak, saplanmak.

kunbara ve çivi *kağılmış* direkleri ve tomrukları atarlar idi (42a/2)

kır-: Öldürmek, yok etmek.

küffārın üzerine hücum idüp *kırdılar* (33a/7)

böyle hîle etdügi kâfirlerün déyüp şöyle *kırdılar* ki ta‘bîr olunmaz
(48a/8)

koşıl- / koşul-: Hazırlanmak.

biraz gazîler *koşulup* üzerine varup hişârı muhâşara eyledik (17a/5)

diyâr-ı Mışırdan gelen gazîler ... *koşulup* ... gazîler idi (32b/3-4)

küfeke: Çabuk kırılan bir taş.

taşları *küfeke* olup ne kadar top urulsa ... mütezil olmaz idi (26a/3)

oturağ eyle-: Konaklamak, ikamet etmek.

Miğal ile firâr eylediler üç gün *oturağ* eylediler (16b/7)

şorkuç: tuğ. (< şorguç)

beyâz *şorkuç*lar etrâfını ihâta idüp küheylâna sivâr oldu (51a/7)

tanbuldu: Dımbırtı, tıngırtı. (< tanburdı)

tabılların tanţanası na‘raların *tanbuldusı* ve küsların gümöldüsü (7a/5)

taşra: Dışarı.

içerüsi ve *taşrası* burclar ile ... kal‘aya ihâta eyleyüp (4a/4)

birazı dahı *taşradan* gitmek üzere müşâvere olunup (13b/9)

maḥfi idüp *taşradan* nazar olunsa aşlâ hişâr görünmeyüp (21b/4)

ol kadar toplar var idi *taşradan* top atdırmazlardı (26a/5)

dağı cümlesi iç hişāra girdiler *taşrasın* bırağıdılar (46a/6)

toptaş: Gülle.

küffâr-ı hâkisârın cümle topları ve *toptaş*ları ... üzerinden geçüp
(19b/8)

ne kadar top urulsa *toptaş*ı dīvāra gömülür mütezelzil olmaz idi
(26a/3-4)

toyumluk: Ganimet.

cezîreye ve köye çıkup *toyumluk*lar eyleyüp (22b/7)

tuğulka: Çelik başlık, miğfer.

mel'ûnlar üç bin kâfir *tuğulka*ların demüre gark olup (32a/11)

yaña: Tarafa, cihete.

‘âyân-ı Radosdan *yaña* kâfirler yüzi ... itâ‘at idüp (49b/1)

2. Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Kullanılan Ekler

-İcAķ: Eski Anadolu Türkçesinde sıkça kullanılan zarf fiil eklerinden biridir.

dizin dizin zühür idicek küffâr-ı hâkisâr kadırgaların limana koyup
(18a/6)

mel'unlar hücum idicek ehl-i İslâm gazîleri gice ile rû-be-rû olup
(32b/6)

padişâha 'arz olıcaķ merhamet ve şefkat idüp amânların kabûl etdi
(47a/4)

Anaîolıdan zâhir olıcaķ umûrların içün ta'yîn eylediler (58a/9-10)

-n: Vasıta hâli ekidir.

asker-i İslâm ve cûş ü hurûş idüp birbirin ıal'aya hücum idüp (41a/9)

-üpdür: Öğrenilen geçmiş zaman ekidir.

Cihân baķş idüp nûr-ı mu'azzam
Vérüpdür Rûma bir şâh-ı mükerrem (2b/4)

A decorative graphic consisting of several parallel diagonal lines in a light gray color, arranged in a series of 'V' shapes that point downwards. The word **METİN** is centered over this graphic.

METİN

Hezā Kitāb-ı Tevāriḥ-i Rados

- (1b) [1] Vücūdın diyār-ı ‘ademden ilāh
Ma‘mūr-ı⁴ vücūd-ile bula felāḥ
- [2] Emr-i Ḥaḳḳ-ile dīn-i mübīn padişāh
‘Adū ile ğazā iderdi dā’im āh
- [3] imdi zamān-ı sa‘ādetlerinde Ḥazret-i Süleymān ḥazretleri [4] raḥmetu’llahi
‘aleyhi ḥazretleri ‘asākır-i İslām ile ğazā murād idüp [5] tārīḥ-i mezbūrda
Rados ḳal‘asının fetḥ-i nuşret ve teşḥīr-i [6] hidāyet sene 928 bi-Recebi'l-ferdi
fī-yevmi 18 olup [7] fetih-nāme-i⁵ Sultān Süleymāndır
- Ḥudāyā [ḥamde]⁶ gūyā kıl zebānı
- [8] Sipās u şükür⁷ şarf olsun zamānı
Nevā-yı ḥamd⁸ ile [9] kılsun terennüm
Kelām-ı şükür ile etsün tekellüm
Zebān⁹ [10] gencīne-i¹⁰ ‘ilmiḡ delīldür
Ma‘ārif milkiniḡ tutar elidür
- [11] Zebān [bir]¹¹ şehbāz u pür-hünerdür
Me‘ālī ol hümāya bāl u perdür
- (2a) [1] Ziyād ābād ider mülk-i¹² ḥazānı
Zebān irşād ider āh-ı [2] □evābı
- Zebān vaşşāf-ı sultān-ı rüsüldür
Zebān meddāḥı bir cān-ı [3] sebīldür

⁴ Met. ma‘mūr u vücūd

⁵ Met. fetihnāme Sultān Süleymān’dur

⁶ Yıldız, 2016: 112.

⁷ Met. sipās u ve şükür

⁸ Met. nevā-yı ḥamid ile

⁹ Met. zebānı

¹⁰ Met. güncīne

¹¹ Yıldız, 2016: 112.

¹² Met. mülk ü ḥazānı

Resûl-i hak şefâ'at hânı ümmet
Çerâğ-ı rûşen-i [4] rûz-ı kıyâmet

Hidāyet bahş-ı kerāhān için¹³

Selāmet [5] rüz-ı mü□ennā¹⁴ kan için

Ser-efrāz-ı maḳām-ı ḳābe ḳavseyn¹⁵

[6] Ḥidīv-i şer‘i bu¹⁶ sitteye sālār kevineyn

Musaḥḥar ümmetine ‘arşa-i [7] ḥāk¹⁷

Burāk ḳadrine cevlan-geh-i eflāk¹⁸

Risālet [8] milkinün padişāhidur

Nübüvvet taḥtının sulṭānidur

[9] Ḳureyşī Hāşimī Ebṭaḥ senebdür

Ḥanefī millet-i İbrāhim [10] nesebdür

İmām-ı enbiyā'-i sābıkın ol

Hümām-ı aşfiyā-yı [11] lāḥikın¹⁹ ol

Gürūh u enbiyā' içre ser-āmed

Ebū'l-Ḳāsım [12] lāḳab-nāmı Muḥammed²⁰

Şalāt-ile selām ol kāmḳāra²¹

(2b) [1] Melāz-ı mücrimīn²² ol şehsüvāra

Daḥı ‘ālīyle aşḥāb-ı kirāma

[2] Ḳamu anlardır aşḥāb-ı kirāma

Hezārān minnet ol ḥayy ü kerīme

¹³ Met. diḥün

¹⁴ Met. mü□ebbenā

¹⁵ Met. ser-ferāz-ı maḳām-ı ḳābe ḳavseyn

¹⁶ Met. ḥadd-i bu şeri‘

¹⁷ Met. arza ḥāk-i

¹⁸ Met. cevlan-geh-i eflāk-ı

¹⁹ Met. aşfā-yı lāḥikın

²⁰ Met. küllī Muḥammed

²¹ Met. kāmıkāra

²² Met. melāz-ı tecrimān

[3] İlāhü'l-vāḥidü'l-Rabbü'l-ḳadīme

Cihān baḥş²³ idüp nūr-ı mu‘azzam

[4] Vêrüpdür Rūma bir şāh-ı mükerrem

²³ Met. baḥş

- Hümā-cāy ve Sikender-mertebedir
[5] Hümāyūn-baht-ı Süleymān-menziletidir
Kapusı bendesi Dārā [6] ve Cemdir
Kevākib-i ‘askeri encüm²⁴ haşemdir
Yemen şāhı [7] ‘Arab sultānıdır [hem]²⁵
Habeş iklīminiñ cānānıdır [hem]²⁶
[8] Diyār-ı Mısır u Şāmın²⁷ serveridür
Hidiv-i Rum²⁸ ve Mağrib [9] dāveridür
Şimāl-i deşt-i Kıpçağın penāhı
Haleb Bağdād [10] Başra padişāhı
Belğırad [ve] Radosun fātihidür
Budin [ve] [11] Engerūsun fātihidür
Berr ü bahre cihānın hākimidür
[12] Harem Kudüs [ve] Ka‘be hādimidür
(3a) Süleymān-ı zamāndur²⁹ [1] haşmetiyle³⁰
Cihān fermān-beridür devletiyle
‘Acem iklīmine [2] çekdi ‘alemler
‘Adū-i dīne virdi çok elemeler³¹
[Nişānı]³² baş idüp [3] ferş ü rivāyet
Sefer ahvālını eyle hikāyet
Kalem çek safha-i [4] devr-i zamāna
Ola ‘ibret gürz-i şāhib-kırāna

²⁴ Met. encim

²⁵ Yıldız, 2016: 115

²⁶ Yıldız, 2016: 115

²⁷ Met. şāhın

²⁸ Met. hadd-i Rum

²⁹ Met. Süleymān zamāndur

³⁰ Met. hışmetiyle

³¹ Met. ‘alemler

³² Yıldız, 2016: 116

Lisān [5] hāmeve nuṭuḵ ve beyān vir
Hüner ehline gevher armağan [6] vir

Ma‘ānī tahtına şāh it kelāmı

Sūḥan iklīmine vérsün [7] nizāmı

Cihān gūşine ola gūş-vāra
Naẓar ehli ide dā'im [8] naẓara³³

Ola maḥbūb erbāb-ı yakīnı

Gözine hār ola³⁴ her ‘ayb [9] pelīdın

**hāzret-i padişāh-ı encüm ‘ibād ve settār-ı [10] sipāh u cedd-i yevm-i
karād** penāh u hüsrev Radur Efrasiyāb [11] çāker-i Sikender gūlām u seher
āb u terger sulṭān-ı³⁵ ‘ālem-cihān [12] teshīr ḥaḳān-ı gītī-sitān³⁶ ve āfitāb-ı
zamīr padişāh-ı Zıllullah

- (3b) [1] hāzretlerinün aḳşā-yı merām-ı zafer encāmları Engerūs menḥūsuṅ³⁷ taht-ı
[2] gāhī olan Budin cānibine teveccūh ve ‘azīmet etmek idi [3] lākin Fireng
tā'ifesi eşerr-i bāb ḍalāl olup fesād ḥīle- [4] de daḥı şeyṭāndan aḍall mel‘ūnlar
olup ek□er-i deryā ‘ilminden [5] dā'im şeyṭanet āyīn beyān müfsidler
olmaḡın ek□er-i [6] Aḳdeniz yalılarında ve cezīrelerinde müstaḥkem ḳal‘alar
[7] binā eyleyüp her biri fırḳa fırḳa olup bī-dīnlere nihāyet [8] olmayup
şecā‘at ile ma‘rūf olan ḳorşanları [9] çekdiri ḳadırga ve fırḳatalar ile ḳaṭ‘-ī
tarīḳ deryā [10] idüp bāzırgān tā'ifesine envā‘i ḥaḳāret mūrūr [11] iden āyende

³³ Naẓar ehli ide dā'im anı naẓara

³⁴ Yıldız, 2016: 116

³⁵ Met. sulṭān ‘ālem-cihān

³⁶ Met. ḥaḳḳān-ı gītī-sitān

³⁷ Met. menḥusuṅ

ve revendeye nehb ü ğāretten hālī³⁸ olmaz- [12] lardı ‘ale’l-ḥuṣūṣ fecere-i Firenge mesāwī³⁹ olan **Rados**

- (4a) [1] ḳal‘ası ma‘mūrluḳda mi□li olmamışdur ve dīde-i binā böyle ḳal‘a [2] görmemişdür padişāh-ı ‘ālem-penāh ḥazretlerinūn memālik-i maḥmiyyelerinde [3] Menteşe sancağı muḳābelesinde cezīre-i derya muḥīt olup [4] iḳerüsi ve taşrası burclar ile vāreste ve meşiiyeti [5] üstü varınca ḳal‘aya ihāta eyleyüp ve anā müte‘allik nice [6] cezīrelerde müstahkem idüp her biri şarplıḳda āfāḳa [7] meşhūr olmuşdı fırḳa-i ehl-i Fireng fesād ehlinin [8] Rados ḳal‘asın kendülere sığınacak ḳal‘a idüp [9] aṣlā bir padişāhdan almaları ve ḳorḳuları olmadığından [10] ehl-i İslāma zarar ḳaṣdı ile çekdirme ve fırḳatalar [11] ve ḳadırgalar ile deryāyı gezüp memālik-i İslāmiyyede [12] Mıṣır cānibine giden tüccār-ı Müslimīn ve ḥüccāc-ı mü‘minīn
- (4b) [1] deryādan geçürtmeyüp ṭop ve tūfeng ḍarp-ıla gemilerin [2] şikeste⁴⁰ eyleyüp ḍarb-ı dest⁴¹ Müslimānları esīr idüp [3] zincīr ururlardı **beyte**

Nice sā‘at esīr eyleyüp [4] ol ḳavm ü ḍalāl

Geçürür gerdānına zincīr ayağına bend-i □iḳāl

[5] Çeküp envā‘i belā-yı kāfir olur mü‘min iken

Nice āb-kār u nebāt [6] nice etḫāl ü ‘ayāl

bu resme fesādlarına nihāyet yok [7] ve erbāb-ı īmāna⁴² zararlarına nihāyet yoḡ-ıdı ve selefden [8] geçen padişāhlar Rados ḳal‘asının muḥkemligin ve ma‘mūr- [9] lıḡın her vech-ile bilüp ol ṭarafa bakmadan ferāḡat [10] itmişler idi bir zamān merḥūm ve maḡfūr Sultān [11] Meḥmed Fātiḥ ḥazretleri

³⁸ Met. hālī

³⁹ Met. mea‘vi

⁴⁰ Met. sekeşte

⁴¹ Met. ḍarb u deste

⁴² Met. erbāb u īmāna

zamān-ı şerīflerinde Mesīh Paşa ile [12] vāfir ‘asker gönderüp deryādan gelüp hayli zamān

(5a) [1] Rados al‘asını muh       id  p defa‘  t-ile cenge v     [2] olup fethe   biliyyeti olmayup evc iden        me‘y  s [3] olup gelmi  ler idi ol t  r    den k  ff  r-ı h      r M  slim  nlar [4] al‘a almad  klarına aviyy  l-  l  b olup c  mle Firengist  n [5] belki ‘um  men K  firist  n  n zu‘m u b      n  n m          nca [6] bil   te      h Ka‘beleri idi ve Senciv  n n  mında olan [7] putları anda olma  -  la c  mle Firengist  n K  firist  nda [8] v     ‘ olan nez  rlerin ve   ada  kların irs  l eyley  p ve nice [9] al‘aları ve k  yleri v     f eylemi  ler idi ol   cilden [10] k  ff  r Rados al‘asında gel  p     r t  t  p mel‘  nların [11] t      nları ve fes  dları ol mertebe ziy  de oldu ki [12] b  zir    n gemileri bo  az h        n ta    ra       ma  a

(5b) [1] i        ları   lmadı k  firler bu mertebe t       n ve fes      ları [2]   cilden b  zir    nlar              gel  p bu a  v  li rik    b-ı [3] h  m  y  nda⁴³ padi      a ‘ar  ⁴⁴ eylediler       nki padi      h-ı ‘  lem- [4] pen    h h        leri bu a  v  le v      f oldu  u gibi tev      -i [5] raf      -i ilh    m-ı Rabb  n   olup Rados  n feth  n cen    b-y  r    n [6] rec   id  p hem  n ol s    t h      ne   pus  n a    p [7] ol s    t vez  r  n   a    rd  p vez  r-   ‘     m h            ne [8] Rados  n feth  i i    n m            ⁴⁵ h            n d  y  ⁴⁶ i      t [9] buyurup tekr  r ol ma        de h      ne   pus  n a    p h        n [10] m    l ve def    ne h      c itdiler z  r   Rados al‘as  n  n [11] mu        li ma‘      nları bil      r idi a    a g    re m             [12] ted         etme  e ba           ve ol h        r bulunan t        n

⁴³ Met. rik    b-ı h  m  y  nda

⁴⁴ Met. ‘ar    

⁴⁵ Met. m            

⁴⁶ Met. dey  

(6a) [1] mā‘adā⁴⁷ nice biñ pāre zarbuzānlar dögdiler cebe-ḥāne [2] kapusın açup tüfengler ve zenberekler ve bu denlū işlāḥlar [3] çıkarup ba‘de deryādan revān olmak için beş yüz [4] ğadırğa ve elli mā‘ūne ve elli ‘aded başarda ve yüz ‘aded [5] ḳalyetalar ve fırkatalar tedārik olunsun dēyü fermān olunup [6] ve ba‘de memālik-i İslāmiyyeye donanma-i hümāyūn için [7] kırk biñ kürekçi fermān olunup ba‘de silāḥı mükemmel yigirmi [8] beş biñ ‘azab yazılmaḳ fermān olunup ve ba‘de beglerbegilere [9] ve sancaḳ beglerine fermān cihān emīrlar gönderilüp ve ālāt-ı [10] ḥarb-ile mühimmāt olmaḳ emīr olundı çünki evvel bahār [11] dünyāya zīb ü zīnet vērüp dünyā müzeyyen olduḡı maḥallde [12] yedi yüz elli müceddeden binā olunan gemiler gelüp ters-ḥāne-yi

(6b) [1] ‘āmiye dāḥil oldılar ve ba‘de fermān olunan kürekçiler ve ‘azablar [2] bi’l-külliyeye gelüp İslāmbola vuşul bulup ālāy ālāy [3] gürūḥ gürūḥ fırşante ‘alemlerin çözüp ve İslām sancaḳların [4] açup ṭabıl ‘ilmler ve zurnālar ve nefīrlar ve na‘ralar⁴⁸ döğölüp tekbīr [5] ve tehlīl ile fi’l-cümle gelüp gemilere tevzī‘ ve taḳsīm olundı [6] ve daḥı cümle gemiler donanup ḥayır du‘ālar olunup ve her gelen [7] gemilere tevzī‘ ‘askerin bir du‘ācısı önünce du‘ā iderek [8] maḥalline padişāḥ-ı ‘ālem nazarından sonra olduḡı dua‘ idüp [9] teslīm olunup bu minvāl üzere cümle gemiler donanup [10] **toḳuz yüz yigirmi sekiz** Recebiñ onuncı günü deryā ‘askeri [11] cūş ü ḥurūṣa⁴⁹ gelüp Ḥazret-i Eyyübü'l-Enşārīden ters-ḥāne-yi [12] mabeyni ve Ğalata öninden tā tekmīller Beşiktaşā varınca

(7a) [1] cümle ḳadırğalar ve mā‘ūneler⁵⁰ ve ḳalyonlar ve ḳalyetalar [2] fırkatalar ile māl-ā-māl olup her geminiñ başında ve kıçında [3] ve direk dibinde nuşret

⁴⁷ Met. mā‘idā

⁴⁸ Met. naḡārlar

⁴⁹ Met. cürüş ve ḥurūṣa

⁵⁰ Met. mā‘une

sancaqları tolı sancaqların altun [4] topların⁵¹ ve levîn ve elvân reng-âmîz ve
nefirlerin ve dahı [5] tabılların tañtanası na‘raların tañbuldusı ve kûsların
gümöldüsü [6] ve zurnâların şayhası nefirlerin figânı sancaqların şa‘şa‘a-yı
[7] yıldırması levîn levîn dönüp ve erenlerin hengâmesi kürekçiler
[8] çağıldılar şandâllar şadâsı deryâ çağıldısı demirlerin qarışması
[9] palamarların buruşması cihâna gulgule bırağup dünyâ bir [10] şüret-i
ğarîb bağlamışdı ol gün güne-güne dehşet [11] müstevlî olup âdemin ‘aqlına
hayret gelürdi ol gün

- (7b) [1] hîn-i şahrada vezîr-i ‘âzam hâzretleri padişâh-ı ‘âlem-penâh hâzretlerinin
[2] huzûr-ı ‘âlî makâm-ı şerîflerine girüp hâk-i pâ-yi şerîflerine yüz sürüp
[3] icâzet-i hümâyûnların taleb eyledi padişâh-ı rûy-i zemîn Halled-
[4] a'llahü ilâ yevmiddin ‘âlem-penâh hâzretleri hâzîne-yi ‘âmireden
[5] nuşret sancaqlarından bir altun ‘âlemlü sancağ çıkarup [6] ki üzerinde
naşrun Minallahi ve fethü'n-karîbün ve beşeri'l-mü'mine [7] yâ Muhammed
yazılmış idi nice nice gazâlara varup feth-ile [8] gelmiş idi ol sancağı vérüp ol
du‘âya kaldırup Hakk [9] te‘âliden feth-i nuşret taleb eyleyüp ‘umûmen yerde
insân [10] semâda melekler âmîn déyüp du‘â olunup ba‘de iskeleye [11]
gelüp paşa hâzretleri içün bir ‘azîm mehâbetlü yürük

- (8a) [1] qadırğa hâzır olmuş idi devlet-ile sivâr olup bâkî kalan [2] vüzerâya vedâ‘
idüp andan sonra qadırğalar demir kıparup [3] deryâya çıkdığı gibi ‘umûmen
donanma-i hümâyûn üslûb-ı ‘acib [4] üzere saflar bağlayup deryâ yüzü
görünmeden kaldı fi'l-cümle [5] İslâmbol iskeleleri mâ-Halâka'llahü

⁵¹ Met. topların

görünmeden kalup [6] fi'l-cümle donanma-i hümayün kenârdan kaç'-i 'alâka olıcağ [7] padişâh-ı rüy-i zemîn Sultân Süleymân serîr-i saltanat [8] zamân hazretlerinin sarây-ı mukâbelesine gelince baştar-[9] dadan şâ'ika-yı semâ-menendi ra'di üslûb bir top [10] paşa-yı mu'azzamın şumrû⁵² mi□âli gemisinden atıldığı gibi Allahu [11] ekber kebîrân cümle donanma-i hümayün berķ-i nişân ezder figânı [12] toplan atılup nice zamân toplanın darp u şadâsı figânından

(8b) [1] gemiler fark olunmayup kuşluk mahalline deġin dehşet hengâme- [2] gâr üzere deryâda ve karada olanlar ser-â-ser⁵³ ve rüzigâr murâd [3] yerinden esüp maîlûbları olan cânibe revân oldılar her [4] ġadırġa bir taht-ı Süleymânî ve şaff-ı hüsrevânî ile ki her [5] ġadırġa ġazîler huzûr ile 'îş ü 'işret⁵⁴ eyleyüp sürûr u [6] şafâ ile giderlerdi ol ġün ġidüp ġazîler ocaġı [7] ve şühedâ menzili ve evliyâ mahfili mahrûsa-i Gelibolı limanına [8] ġelüp temûr bıraktılar Rûm iline miftâh vâķi' olmuştur [9] ba'zı meşâlih esbâb-ı sefer için birkaç ġün anda ârâm [10] eylediler anda ol mühimmâtlar dahı ġelüp paşa-yı müşârûn ileyh [11] Hakk te'âlî rızâsına vâfir kurbânlar kesüp ve 'aîyyeler vérüp [12] vâfir fuķarâ mesrûr idüp ve du'â alup ve mümkün⁵⁵ olduķça

(9a) [1] ġazîlere 'aîyye virüp ve Yazıcıoġlu merhûmunın türbesinde [2] du'â olunup ġül-beng-i Muhammedî çekilüp ġözyaşları âb-ı [3] revân⁵⁶ olup ve sefer âyetlerin ve kırâ'at va'zlar idüp [4] tekrâr olunup ġöçülüp revâne olup boġaz hişârlarına [5] ġelüp kilîdü'l-bahîr sultânîyye demekle meşhûr anlara uğrayup [6] ezder mi□âli toplan heybetle meşhûrelere âteş vérilüp [7] ve cümle

⁵² Met. şamrû

⁵³ Met. ser-â-ser

⁵⁴ Met. 'îş ü 'işret

⁵⁵ Met. mümkün

⁵⁶ Met. âb u revân

sefînelerden dağı topar atılup berr ü bahre zelzele [8] vërüp ve cümle ve hoş
ve tuyûr mekânından âvâre oldılar şadâ-yi [9] top eflâk-ı âsımâna revâne
oldılar anda dağı du‘âlar olunup [10] kurbânlar kesilüp göçdiler boğazdan
taşra çıkup Akdenize [11] zâhir olup cā-be-cā cezîreler olup görünmege
başladı [12] ammâ Hâzret-i Paşa-yi Ferudûn ‘asîr⁵⁷ Sultân Süleymân

(9b) [1] Halleda'llahü yevmü'l-kıyâm hâzretleri deryâ seferiniñ mühimmâtına
[2] mübâşeret⁵⁸ eyledikde cümle Firengistâna ıztırâb düşüp [3] Firengistân
‘azîm havfe üzere olup bî-dînler dağı [4] vâfir gemiler binâ idüp ve ‘asker
cem⁵⁹ eyleyüp hâzır [5] oldukları istima‘ olup padişâh hâzretleri dağı
[6] ihtiyât üzere olup çokluğa tayanmak muhteżâ-yı [7] ‘ağıldan degildür
düyüp gızât-ı iftihâr Kırdoğlı [8] Muşlihiddîn Re'is⁶⁰ ki Akdeniz ebâ‘an-cedd
kadîmden [9] korşanı olmağ-ıla kâfirlerin kanı şûrâb idici bir civân [10]
dilber-i bî-naẓîr ol maḥallin Rüstem-i zamân-ı kahramânı nice
[11] mel‘ûnların gadırgaların şikeşte idüp ve kendülerin

(10a) [1] esîr ve bend ü zincîr idüp padişâh-ı heft-iklîm⁶¹ merḥûm [2] Sultân Selîm
nevvera'llahü merḳade ü memâlik-i ‘asker-i [3] İslâm ile Mısır fethine gitmek
murâd eyledikde müşârûn [4] ileyhi Kırdoğluna hük-m-i hümâyûn⁶² ile
kapucıbaşı [5] irsâl olunup envâ‘i istimâlet ve va‘idler ile [6] getürüp
‘atebe-i ‘âlîlerinden ‘ulûfe ta‘yîn olunup [7] ol dağı aḥaşş ḥaşşı padişâhıdan
mağdûr⁶³ olmuş idi [8] fi'l-ḥaḳîka deryâ ‘ilminden ol mertebe mâhir idi ki

⁵⁷ Met. ‘aşîr

⁵⁸ Met. mübâşiret

⁵⁹ Met. cem‘a

⁶⁰ Met. Kırdaoglı Maşlihiddîn Re'is

⁶¹ Met. padişâh-ı heft-i iklîm

⁶² Met. hük-m ü hümâyûn

⁶³ Met. ma‘rûr

Aķ- [9] deniz yalılarında Mağrib zemīni ve sedde-nām boğaza varınca
[10] seyir eyleyüp cümle limanları ve ھاatar-nāk yerleri bilüp [11] ve karanlık
gicelerde limanlarına gemi ķordı ol ācilden

(10b) [1] padişāh ھاızretleri Kırdoğlunu da‘vet idüp kaftān [2] geydirüp ‘umūmen
donanma-i hūmāyūnı Kırdoğlı mezbūra [3] teslīm eyledi ol daķı
donanma-i hūmāyūna ķulağız olup [4] boğazdan çıkdıklarından sonra gelüp
Każ tağı [5] ķurbında çay ağızında ārām eylediler mezbūr Kırdoğlı [6] paşa
ھاızretlerine gelüp dest-i şerīflerin pūş⁶⁴ idüp [7] didi ki benim sa‘ādetlū
sulţānım şimden sonra Aķdenize [8] çıķıldı kāfir donanmasından ihtiyāt
gerekdir donanma-i [9] hūmāyūna ķarağol ta‘yīn olunup tertīb itmek
lā- [10] zımdur dēyüp cevāb eyledi paşa ھاızretleri daķı [11] ma‘ķul görüp her
bir kimseye bir cānibi ta‘yīn idüp

(11a) [1] ve herkese ta‘yīn olunan maķām-ı tezkire-yi şāhī ile ‘ilām [2] olundu her
gemi ta‘yīn olduğı maķāmda ārām eylediler ol [3] maķallde daķı ‘avdet
olunup kaţ‘-i menāzil tayy-i mūdāķil [4] kılınup Aķdenize vāķi‘ cezīrelerden
Şaķız cezīre-[5] sine gelüp ārām olundu hışār öninden tā çeşme [6] mevzi‘ye
varınca ķadırğalar māl-ā-māl olmuşdı [7] demür bırağup saflar bağladılar
ba‘de şehir kāfirleri [8] görüp kendülerine bir büyük ķorku dehşet düşüp
[9] ve ıztırār iden ‘aķılları başlarından gidüp güne- [10] güne fikirlerinden
gün inķilāb ‘arız oldu vezīr-i [11] müşārün ileyhi ھاızretleri aşlā Şaķıza rağbet
etmeyüp

(11b) [1] ikindiden sonra devām-ı padişāhı ھاızretlerine du‘ālar □enālar [2] olunup
gül-beng-i Muḥammedī çekilüp şadāsı eflāk-ı āsımāna [3] çıķup Anaṭolı

⁶⁴ Met. pūs

kıyıları dağı inledi Şakız küffârları [4] dağı başlarına kıyâmet kopdı kıyâs idüp Şakıza [5] yürüiş şanup cânları yerinden hareket eyledi ve gemiler- [6] den şudür iden tekbîrleri ‘âlemi velveleye virdi [7] çark-ı çihâr meh mest-i peyveste olup Allahu ekber [8] şehir içinde olan küffâr-ı hâkisârın evlerinün şavaqlarını⁶⁵ [9] ve câmlarını döğüp cümle Firengler vehim ‘azîme olup [10] her birleri mahzenlere⁶⁶ girüp ve şokaqlara firâr idüp [11] kaçarlardı padişâh-ı ‘âlem-penâh hâzretleri Anadolu

(12a) [1] dağı biraz mühimmât çeşme-nâm mahalle irsâl idüp anlar dağı [2] aldılar ba‘de bir es‘ad-ı sâ‘atde rüzigâr kolayından esüp [3] ol cezîre-i mezbûrdan nakil fermân-ı ‘âlî⁶⁷ olup şandâl ile [4] münâdîler nidâ idüp ferzendeler müzeyyen olup andan Şakızda [5] olan efrence kefereleri gördiler ki ‘asâkir-i İslâm gazîleri [6] Şakızda⁶⁸ kalmak murâdın bilüp her biri ‘ayn u bâtılları üzere [7] Hâzret-i ‘İsâ ‘aleyhi’s-selâma du‘âlar idüp kurbânlar [8] kesdiler mezbûr cezîreden hattâ böyle kalkdılar ki kefer-i [9] zâbîti olan kâfir büyüklerin cem‘ idüp müşâvere idüp [10] didiler bu ‘asker murâd ideydi bu kıyıları harâb idüp [11] bu Şakızı bir günde elimüzden alurlardı imdi bu mertebe

(12b) [1] gelin biraz hediye tedârik idüp vérelüm didi anlar dağı [2] ma‘kül görüp ve'l-hâşıl vâfir dîbâ ve şîb ve gûne-gûne [3] harîr tedârik idüp paşa hâzretlerine birkaç papazlar ile [4] gönderdiler gelüp şâhib devlete niyâz eylediler hediyeleri [5] nazar-ı ‘âlîlerine göturdiler buyurdu ey râhibler alup kabûl [6] etdim yine size hibe etdim anlar dağı ağlayup ey [7] kerem-gânî mürüvvet mekânı sultânıma ve padişâhın kullarına [8] helâl olsun alın bizi ve

⁶⁵ Met. sivaqlarını

⁶⁶ Met. mahzenlere

⁶⁷ Met. fermân ‘âlî

⁶⁸ Met. Şakız

cānı ve elimizi ve re‘āyā⁶⁹ kullarınızı [9] mahzūn idüp havfe düşürmek bu kadar dīn-i İslām [10] ğazīleri ve sālir huddām donanma-i hümāyūn pehlivānları [11] cezāremūze bir hardāl kadar zarar eylemediler dēyü ağlaşdılar

(13a) [1] paşa-yi celīlū’ş-şān buyurdı ey rāhibler bizim şer‘īmüzde [2] padişāhımız rızā virmedügi re‘āyāya zulüm olmaz dēyü buyurdı [3] cevāb virdükde rāhibler didiler ey kerem İnşā’llahü [4] te‘ālī bu Şakız dahı kendi re‘āyānızdur lutf⁷⁰ idüp padişāhın [5] re‘āyāsının hediyyelerin qabūl buyuruş dēyü niyāz etdikleri [6] şāhib-keremin hoşına gelüp alup qabūl idüp ‘asākir-i [7] İslām zābitlerine takşīm eyledi andan buyurdılar [8] andan nidā-yi nefir idüp donanma-i hümāyūn demürlerin [9] alup gül-beng-i Muhammedī dēyüp denizin yüzi yelkenler ile [10] müzeyyen olup toplar atılup şadāları āsımāna ref⁷¹ olup [11] tütünün dumanı gitdikde Şakız kal‘asından dahı şafā

(13b) [1] geldiñ topları atılup kefereniñ ‘aķılları başlarına geldi [2] tahayyür eylediler ammā adada⁷² olan kefereniñ ba‘zıları [3] didiler bizi āl-i ‘O□māna re‘āyā eyle bu kadar ‘askerden [4] bir ferde bir hardāl kadar zararı olmadı didiler ve’l-hāşıl [5] cezāre-i mezbūrdan Rados cānibine revāne olup bu [6] hāl üzere merd⁷³ Kırdoğlı şāhib-kerem ile ba‘zı [7] sefine begleri meşhūr olan Şuşam Boğazın [8] müşāvere idüp gemilerin birazı boğazdan şāhib- [9] kerem ile gider birazı dahı taşradan gitmek üzere müşāvere [10] olunup şeb ü rüz bunlar Rados cānibine gitmede ammā [11] İslāmbol tarafından dahı **toķuz yüz sekiz Recebiñ on**

⁶⁹ Met. re‘āyā

⁷⁰ Met. lutfē

⁷¹ Met. ref‘a

⁷² Met. aţada

⁷³ Met. merde

- (14a) [1] **sekizinci günü** otağ-ı hümāyūn⁷⁴ dağı Üsküdar şahrāsına [2] nüzül vérüp İstanbuldan ve Ğalata ve Tophāneden [3] Beşiktaş iskelelerinden Üsküdar yakasına varınca [4] gemilerden ve kayıklardan ve kanca baş kayıklarından [5] ve kırmızı Bostancı kayıklarından deryā görünmez oldu [6] ‘asākır-i İslām gazīlerinden daşırlardı gazīler sīne- [7] lerin ‘üryān idüp götürürlerdi her biri sürür kalbe [8] ile tıyūr mi□li varup gelürlerdi ve ‘atıfet ‘asākır-i [9] İslām’ın āvāzından⁷⁵ gūş-i cān⁷⁶ şadā vérüp eflāk-ı [10] felek güm güm idüp güne-güne şadā vardi [11] ve kulaklar işitmeden kalmış idi bir kerre beş kerre
- (14b) [1] birbirine olan cevāb anlamazdı padişāh-ı ‘ālem-penāh [2] hāzretleri kullarını Üsküdar muķābili olan köşkten [3] seyir idüp Hāzret-i Rabbü'l-‘ālemine niyāz idüp yā Rabbi [4] benim bu ‘askerime sağılık ve sıhhat-i beden vir dēyüp ağıladı [5] ba‘de padişāh-ı ‘ālem-penāh hāzretleri dağı irtesi gün [6] Üsküdar gelüp ‘ale’s-şabāh bir es‘ad-ı sā‘atde [7] otağ-ı hümāyūna geçüp şevket-i padişāhı şalābet-i [8] evā’il-i Süleymānī üzere göçüp tabıl ‘alemler ve kūsar [9] ve nefīrlar hadden efzūn ālāy ve ‘ulemā ve şulehā ve meşāyih [10] ve evlād-ı Resūl ve sancağ-ı Hāzret-i Resūlullah ‘aleyhi [11] ve sellem kelime-i şehādet getüre getüre bir evlād-ı Resūl
- (15a) [1] ve anıñ ardında dağı maḥfil-i şerīf anıñ dağı üzerinde Hāzret-i [2] Sultānıñ hırka-i şerīfi yeşil ile örtölmüş üzerinde [3] cevāhir ile müzeyyen olmuş altun kafes içinde nice [4] kazālarda Hāzret-i ‘O□mān raḍiyallahü ‘anhü hāzretlerinin [5] ḥaṭṭ-ı kūfī-ile⁷⁷ olan muşḥaf-ı şerīf ve ol mübārek āyetler dağı [6] kendilerine münāsib olan libāslar-ile müzeyyen ve maḥbūblar- [7] dır ki iki tarafına gūyā selām virir gibi şalābet ile insān [8] bunları dağı gördükde

⁷⁴ Met. oṭāğ-ı hümāyun

⁷⁵ Met. ‘āvāz

⁷⁶ Met. gūş u cihān

⁷⁷ Met. kūfī ḥaṭṭ-ile

gözlerinden yaş āb-ı revān olup [9] kelime-i şehādet şadāsı birbirin koyup
zemīn ü zamān [10] tağyīr oldu şanur andan dağı altun kisvetler başlarından
[11] ve sīm ü zerden donanmış begler

(15b) [1] ve dört yüz şolaqları dörder direkli ve kırk şāfī cebel yedek [2] ve on iki
şāfī cevāhir rahtlar⁷⁸ ve cevahir kalkanlar ile [3] donanmış küheylān yedekler
vezīr-i vūzerāyı ve kazı-‘asker [4] ve nakīb-i eşrāf⁷⁹ ve şeyhū’l-İslām ve
maḳām-ı şadāret ve on [5] Hāzret-i Hālīfe-yi Resūl maḳām-ı vekālet-i
Sūleymānī □ānī padişāh-ı [6] rüy-i zemīn Hālleda'llahū ilā yevmiddin
hāzretleri mübārek gözleri [7] nem-nāk kirpikleri ve çeşm-i ebrūları top top
küheylānıñ üzerinde [8] cenge āletler-ile müzeyyen olmuş iki tarafına ol ḡanī
Settārıñ [9] emri üzere selām vére vére gelüp ālāy ile Mal-[10] depesine nām
menzile sīm ü zer bezl-i⁸⁰ fuḳarā iderek dāḡil [11] olup biraz teneffūs idüp
andan İslāmbolda ḳaim-makam

(16a) [1] ve yeniçeri aḡası yerine ḳalan seyman başına ve cebeci başına [2] ve
kazıya ve ba‘zı ‘ulemāya ve zābiṭlere ḡil‘at geydirüp [3] meşāyiḡe ‘aṭiyye
vérüp İslāmbolı ışmarlayup ve seferim [4] umūrında dā'imā cebe-ḡāne üzere
olup ve illā bu bahāne [5] ile re‘āyā fuḳarāsına iḡtirāz idüp ḳanūnum üzere
ola- [6] sīn déyü tenbīh idüp anlar ile du‘ā ve □enā ile ayrıldı [7] ol maḡalilde
olan du‘āda gözyaşı ta‘bīr olunmaz diyār-ı İslāmboluñ [8] ḡüyā cümle rūḡı idi
‘adl-i ‘adālete andan ehli seferi götürüp [9] du‘ā ve □enā idüp cümle ocak
zābiṭlerine yollarınca [10] ḡil‘at geydirüp andan resm-i ḳanūn üzere ḳalkup
[11] menzil-i □ānīden dağı menāzil ve merāḡil ol ‘ūnvān-ı ḳanūn

⁷⁸ Met. rahteler

⁷⁹ Met. nakīb-i eşref

⁸⁰ Met. bezil

(16b) [1] üzere tayy kılınup sene-i mezbürda⁸¹ **Şa‘bânın** [2] **yedinci günü** maḥrûsa-i Kütahyaya gelüp ve kilîdü'l-baḥir [3] Anaṭolunın dārü'l-mülkü olup ba‘de Kütahyadan sa‘âdetle [4] teveccüh ve ‘azîmet idüp yeni şehr-i nām-ı maḥallin civārında [5] mûnderic⁸² nām-ı nehir ‘azîm nehir olmak ile üzerine konulup [6] cümle ovalar ve tağlar ‘asker ile māl-ā-māl olup ferzende⁸³ [7] Miğal ile firār eylediler üç gün oturağ eylediler padişāh-ı [8] rûy-i zemîn anda şafâda bu cānibde deryādan teveccüh [9] iden vezîr-i mübârek hıızır-nām Muştafâ Paşa cemi‘ân donanmayı [10] rûz ü şeb⁸⁴ tayy-i mekân kılup Rados cezîresine yakın [11] kaldı dahı ilerüye varıldıkda bî-dînlerün ḳal‘alarından

(17a) [1] Hereke demek ile ma‘rûf ḳal‘aya deryādan ḳorşanlıḳ [2] ile meşhûr Ḳara Maḥmûd-nām Re‘is nice yıllar ehl-i küfrin [3] yüzinden başların bedeninden tirāş eylemiş idi Hereke [4] ḳal‘asına varmağa emîr olundı donanma-i hümâyûndan [5] bir miḳdār ḳadırğa ceyš-i Müsliminden biraz gazîler ḳoşulup [6] üzerine varup ḥişârı muḥāşara eyledikde ḳal‘a içinde [7] olan küffâr-düzaḥ ḳarâr déyüp ḥarb⁸⁵ u cenge mübāşeret [8] idüp bir nice eyyām mābeynlerinde cenge ve ḳitāl vāḳi‘ [9] olup aḥirü'l-emir ‘asākir-i İslām küffāra ḡālib olup [10] Şa‘bân-ı şerîfin yigirminci ḳal‘a-i mezbûra⁸⁶ fetḥ-i fütûḥ [11] olup İslām sancagı dikilüp ḳal‘a padişāhıdan

(17b) [1] ma‘dûd oldı ba‘de muvāfıḳ rüzigār esüp cemî‘ gemiler [2] yelken açup şād ve ḥandân⁸⁷ olup deryā yüzi dil-güşāde [3] dönüp tağlar gibi ḳalyonlar

⁸¹ Met. sene mezbürda

⁸² Met. mûnderiz

⁸³ Met. farzunda

⁸⁴ Met. rûz-ı şeb

⁸⁵ Met. çarb

⁸⁶ Met. ḳal‘a mezbûra

⁸⁷ Met. şād-ı ve ḥandân

‘azīm ve ‘azīmü'l-cü□□e mā‘ünlar [4] ezder mi□āli baştardalar ve
kadirğalar ve kalyetalar simurg [5] ‘ankā mi□āli yelken açup büyük ve
küccük yedi yüz pāre [6] yelken idi mezbūr yedi yüz ‘aded gemi görenler
gözine [7] hayret ve kulūbe havf ve haşyet⁸⁸ vērđi ve Hāzret-i [8] Paşa
cümleye pişvā olup on pāre gadırğa ile [9] ümerā-yı devlet-i intimādan ‘izz-i
sancağı begi Muştafā Beg [10] ile kal‘a ahvālını tecessüs içün ilerüye irsāl
[11] eylemiş idi mīr-i mezbūr Rados cezāresiniñ üzerine

(18a) [1] varup küffār-ı hākisārın gözleri donanma-i hümāyūnı gördükleri [2] gibi
kendü kadirğaların limandan taşra küffār kefare sancaqların [3] diküp
tonatmak üzere iken Hāzret-i Paşa mübārek re’y-i [4] evc fenerliye altun
gemiler ile baştardaya binüp Rados [5] göründüğü boğazı çıkup ardınca
gemiler turna katarı [6] olup ālāy ile dizin dizin zuhūr idicek küffār-ı
[7] hākisār kadirğaların limana koyup gayr-i ahvāle [8] meşgūl oldılar paşa
hāzretleri cemi‘ān gemiler ile Rados [9] cezāresiniñ Yılanlıova-nām mahalle
yapışup demür [10] birağup paşa hāzretleri dīvān idüp müşāvere
[11] etdiler ki kāfir donanması hāzır olunduğı istimā‘ olundu

(18b) [1] idi ihtimāldür bizim Radosa geldigümüzü işidüp [2] imdādı gele āsān
işimüz darp ola birkaç yüz [3] miqdārı gemiler burada tırması ma‘kūldür
didiler aña [4] bināen burclardan mā‘ünlar kadirğalardan iki yüz ‘aded
[5] gemi anda kodılar beş yüz ‘aded gemiler ile paşa [6] hāzretleri baştardası
pişvā olup ‘ağıllarınca [7] Kurdoğlı Muştafā Re’is baştardası sā’ir donanma-i
[8] hümāyūn ile ‘ale’l-menazilihim pey-ā-pey⁸⁹ yürüdüp gazīler [9] feth-i
naşşāb ile toptolu her gemi kıçında ve direk başında [10] ve mangalarda altun
top başlı ‘O□mānī sancaqlar [11] gün-ā-gün ālāy bayrakları ve zafer fūrūg
tuğlar tolu gūyā

⁸⁸ Met. havf-ı ve haşyet

⁸⁹ Met. pāy-ā-pāy

- (19a) [1] bir bāğ-ı dil-güşā ve makām-ı cān-fezā idi ve gāzīler arşlan [2] gibi harb-ile müheyyā olmuş idi ve öyle zamān-ı vakit [3] idi ve Hāzret-i Paşa fethin naşīb it yā Rabbi dēyüp [4] Rados hisārının muķābelesinde geldikleri maḥallde [5] dümenciye tenbīh etdiler ki yakın yūri küffār-ı ḥākisārın [6] toyuna ragbet etmeyeler ve gemilerde olan ‘asker-i İslāma [7] atdılar ki küffāra dehşet virmek için gemilerden aslā [8] top ve tūfeng atmayup āvāz ve şadā etmeyeler ve gemi içinde [9] olanlar aslā baş göstermeyüp hisār önünden bī-pāk [10] ve bī-pervāz olalum ve hisārun alt cānibinden Öküz [11] Burnı demek ile ma‘rūf liman olup gemiler anda qarār
- (19b) [1] etmege andan maḥall liman olmadığı ācilden ol cānibe teveccūh [2] muķarr eyleyüp küffār-ı cehennem qarār ehl-i İslāmın bu vech-ile [3] hücumlarına vukūf olup hisārun deryā cānibine olan [4] top kapuların açup toplarına āteş vērüp cihānı [5] pūr-zulümāt idüp paşa ḥāzretleri cenāb-yārī te‘ālīye [6] sığınup gemiler hisāra gāyet yakın uğramak ile [7] top altına girüp Hāzret-i Hākkın ‘ināyeti feth-i nevāl [8] olup küffār-ı ḥākisārın cümle topları ve toptaşları [9] ehl-i İslām gemilerinin üzerinden geçüp bir zarar etmeyüp [10] lākin ol mendirek kullerinden atılan toplardan birkaçı [11] gemiye tokunup yedege alup Öküz Burnı limanına revāne
- (20a) [1] olunup lākin ḳal‘aya yakın uğraduğumuzdan küffār-ı ḥākisār [2] deryā kenārında vāḳi‘ burclara ve bedenlere cem‘ olup [3] donanma-i hümāyūnı temāşaya meşgūl oldılar ve ehl-i [4] İslām’ın bu vakārın görüp ve böyle bī-elem geçdüğine [5] müteḥayyir ve ḥayretde ḳaldılar ‘umūmen gemiler mezkūr limana [6] sa‘ādet ile girüp demür bırağup ārām eylediler ve [7] yatsu zamānı maḥallde hisārdan bir top atılıp taş [8] müşārün ileyhi Ḳurdoğlunun baştardasının dört [9] küregine rāst gelüp helāk eyledi ‘ināyet-i [10] bārī ḥudā

kılup⁹⁰ âdemden bir ferde zarar vërmedi cümle [11] re'isler bir yere cem' olup müşâvere eylediler bu liman

(20b) [1] ziyâde hâtar-nâk yerdür ka'lanuñ topı kendiye gelüp [2] yetişür şâyed donanma-i hümayûna bir zarar işâbet idüp [3] irişmesün gelin imdi Anañolu yakasına Marmariş⁹¹ [4] limanı bir büyük limandur anda varılsa ma'kûldür didiler [5] bu müşâvereyi paşa hâzretlerine 'ilâm etdiler birkaç [6] re'isler ve paşa hâzretleri dahı ma'kûl hele şabır idüñ [7] didi nâgâh kal'adan esîr olan Müslimânlardan [8] bir esîr 'inâyet-i Hakk-ile ol maḥalḥde ḥalâş olup firâr [9] idüp ol re'isler dahı paşa huzûrında iken der-'akab [10] gelüp haber virdi kal'ada kızıl kapu üzerinde [11] kâfirin bir 'azîm topı var idi ol top Öküz Burnı

(21a) [1] limanın gözedirdi bi-emri'llahi te'âlî bu gice gemileri helâk [2] etmek üzere zincîr ve ek□erî taşı ḥaddinden ziyâde [3] tıdutup atdıkları sâ'at berelendi kâfirlerin 'aḥılları [4] başlarından gidüp yaş ve mâtemler idüp feryâd iderlerdi [5] artuk Öküz Burnın ḳorur toḫları yokdur déyü cevâb vërüp [6] paşa-yi 'Âlî ḳadr-i esîren vâfir in'âm ve esbâb ve on akçe sipâhilik [7] iḥsân idüp ḡazîler dahı bu aḫvâli bilüp vâfir şâdân oldılar [8] hemân ol sâ'at fermân olduḡı üzere gemilerde olan 'azîmü'l [9] -cü□□e balyemez toḫları ḳıḳarmaḡa meşḡul oldılar ve lâkin hezârân [10] şûret-i tem□îlât ile aşıl şehir kenârı bahre vâḳi' olup [11] mi'mar 'ulûm hendesede mâhir ve kâmil olup ḥiṣârı

⁹⁰ Met. 'inâyet-i ḥudâ bârî ḳınup

⁹¹ Met. Marmaraş

- (21b) [1] bir vech-ile binā eylemiş ki cevānib-i erba‘adan her ne [2] cānibe düşmān müstevlī olursa ašlā bir nesneden [3] hā'ili olmayup olursa ƙal‘a dīvārını zīr-i zemīn⁹² içinde [4] maḥfī⁹³ idüp taşradan nazar olursa ašlā ḥiṣār görünmeyüp [5] burclarının ucu görünüp ammā ḥaddeki⁹⁴ üzerine varılrsa [6] bir cāh-ı caḥīmdür dīvārının ƙalınlığı yedi zirā‘dur iƙerüsü [7] bir şehir-i zibādur ve minvāl-ı ‘azīm⁹⁵ ve ‘ālī binālar bālā-yı bülend⁹⁶ [8] kilīsalar evc-i āsımāna⁹⁷ peyveste olmuş ƙaṇlar nāḳus u [9] gāhlar cihāna velvele vērür ve deryā tarafından ‘acāib [10] limanı vāḳi‘ olup gūyā bir ḥavz-ı vāsi‘ ki etrāfını ihāṭā [11] ma‘mūr eylemiş ḥuṣūšen ‘Arab ƙullesi demek ile ma‘rūf
- (22a) [1] ƙulle āsımāna baş ƙeküp üstādına hezārān āferīn binā [2] eyleyüp bütün ḥiṣāra ḥavāle olmuş ƙuvvet-i rüzigār ile [3] düşmān gemileri limana girmesün dēyü anıḡ mezbūr limanın [4] aḡzın bir ƙavī zincīr ƙekmişler temāṣāsı ‘aḳla ḥayret [5] vērür ḥuṣūšen deryā içine taş tıdudur bir ‘azīm ƙal‘a [6] gibi yekpāre ƙulle binā idüp ṭabyalar binā ve bedenler binā idüp [7] ol daḡı deryā ṭarafın ve yalılarını anda olan ṭoplar ḥıfza [8] idüp limana ƙuş girmez ol ƙullenin ismini mendirek [9] dēyü müsem mā eylemişdür ve anıḡ daḡı iƙi ṭarafı liman öḡi [10] büyük deniz ve cevānib-i erba‘ası burclar yeyüp [11] ‘azīmü'l-cü ƙe ṭoplar ile deryā cānibine der-bend eylemişler
- (22b) [1] Rados ƙal‘ası vech-i mezkūr üzere ƙal‘a mā‘adāsı [2] gerdün⁹⁸ vaḳār-ı zemīn ferdā olup mūrūr u eyyām ile nazīrini [3] görmek muḥāldür dil ile ta‘bīri ve ƙalem ile taḥrīr olunmaz [4] ṣūḳūr bī-ḥadd ü ƙenā-i bī‘ad ol

⁹² Met. zīr ü zemīn

⁹³ Met. maḥfī

⁹⁴ Met. ḥatdeki

⁹⁵ Met. minvāl-ı ‘azīm

⁹⁶ Met. bālā bülend

⁹⁷ Met. evc ü āsımāna

⁹⁸ Met. girdün

padişāh-ı bī-zevāl hazretlerinin [5] ki böyle bir bī-naẓīr al'a m 'min n muvaḥḥid k llarına [6] naṣīb etdi ba'de gemilerde olan 'asker-i 'İsl m⁹⁹ [7] cez ireye ve k ye ık p  oyumluklar eyley p an  ve t v n  [8] oldılar alar ve muḥt aclar keseler  oldurup fuar  aniy ya [9] kib rlık iddi 'sın eylediler idi env 'i me'k l t ḥod [10] r yg n olup 'asker-i 'İsl ma aṣl  bir Şey' zar ret [11] ekdirmezlerdi ve ḥiṣ r iinde olan k firler  op

(23a) [1] 'ilminde m hir ve  st d olup al'a seyrine varan [2] M slim nlara ve ol kadar  oplar atıldı ki ta'b ri m mk n [3] degild r net ce Ő hr y  baṣlarına  ar iderlerdi [4] paṣa hazretleri ise etek dermiy n id p¹⁰⁰ padiŐ h-ı [5] ' lem-pen h hazretleri gelmeden cem 'an  opları meterislere [6] varmak gerekdir taṣlar kes p yir iinde g t rmek [7]  zere p lı altunı a e yerine ḥarc iderdi [8] gice ve g nd z r ḥatı terk id p id m ve ihtim m [9] iderdi bu c nibden padiŐ h hazretleri feth-i reh-n m  [10] sa' det ile Marmariş iskelesine¹⁰¹ d ḥil [11] olup ot k-ı h m y nların arapınar-n m menzile

(23b) [1] urulup donanma gel p 'asker-i 'İsl m alup Rados cez resine [2] ge rmege id m eyley p vez r-i m kerrem daḥı bu  arafdan [3] ot g-ı Őehriy r i n maḥmil ḥ z r etmiş idi ve ḥiṣ rın [4] etr f-ı ot klardan ve  adırlardan l le-z r g l-z r [5] dehşet     ra d nm Ő idi hazret-i padiŐ h-ı asker [6] Şevket i n ızıldepe-n m maḥalle ot k urulup [7] Ő ' a'ası al'aya ber  v r p donanma-i h m y n [8] 'asker-i 'İsl mı get r p ve padiŐ h-ı ' lem-pen h hazretlerin [9] MarmariŐden donanma-i h m y n başardaya ' zamet ile [10] bindir p yedi y z p re gemiler her biri filenderelerin [11] aÇup ve daḥı her z bi  yollu yolunca bir mu'temed

⁹⁹ Met. 'asker 'İsl m

¹⁰⁰ Met. dermey n id p

¹⁰¹ Met. iskeleyesine

(24a) [1] hevāda ālāy ālāy deryā yüzi güyā bir bāğ-ı İrem¹⁰² olup [2] gelür idi ammā küffār-ı hākisār bī-dīnler ve burclar ve bedenler [3] başına çıkup seyir iderlerdi küsların ve tabıl ve ‘alemlerin [4] ve nefirlerin ve zurnaların ve ālāyın mehābeti küffār-ı hākisāra [5] ziyāde dehşet ve elem vérüp kaldılar devlet ü iqbālleri¹⁰³ [6] ile küffāra vuşul bulup padişāh-ı rüy-i zemīn [7] sağında ve şolunda kulları ve önünde vezīrleri [8] ve yenīçeri ağası ve şolaqlar ve maḥfil-i şerīf ve hırka-i [9] şerīf ve sancağ-ı Resūl-i ekrem¹⁰⁴ ve müfti ve kazı-‘asker- [10] ler ve bu āyīn-i İskender üzere otağ-ı hümāyūna [11] selāmet ile dāhil olup donanma-i hümāyūndan

(24b) [1] ve karadan toplar ve tūfeng şadāsından turulmaz oldu [2] kāfirler bu ḥālī görüp mürde olmuş kıyāfet bağladılar [3] bu zamāna gelince paşa-yi Āşaf menzilet ḥiṣārın ba‘zı [4] etrāfında semtlerin öyle top ile dögecek yerlerin [5] tevzī‘ ve takṣīm eylemiş idi deryā semtine qarīb [6] kızıl kapu-nām maḥalle vezīr-i ‘āzam Pīr Muḥammed Paşa Ḥazret-i [7] Ababekr raḍiyallahū ‘anhū evlādlarından idi bir zāt-ı [8] pākīze bir dürr-i yektā idi anları ta‘yīn eyledi [9] ve yanlarına Anaṭolı mübādirlerinin pişvāsı Kāsım [10] Paşayı ta‘yīn eyledi şol tarafında ek□erī kızıl [11] kapu-nām maḥallde vezīr-i □āli□ Aḥmed Paşa Urūm

(25a) [1] ili beglerbegisi İlyās Paşa ve yenīçeri ağası Bali [2] Ağa ki mübāriz-i meydān şecā‘at idi anları ta‘yīn [3] eyledi her biri kendülere lāzım toprakları maḥalline getürüp [4] mühimmātların ḥazır eyleyüp kudūm-i padişāhiye muntazır- [5] lar māh-ı Ramażān-ı şerīfin beşinci günü bir es‘ad-ı sā‘atde

¹⁰² Met. bāğ-ı āram

¹⁰³ Met. devlet-i iqbālleri

¹⁰⁴ Met. sancağ-ı Resūl-i ekrem

[6] toplara âteş virilsün déyü emr-i hümayûna vârid [7] olup her tarafa çavuşlar gidüp anlar dağı semi'nâ [8] déyüp pîrlere¹⁰⁵ dilinden du'â ve □enâ olup Allahu ekber [9] ve gül-beng-i Muhammedî cihâna peyveste olup andan [10] naşrun Minallahi ve fethü'n-şarîb Minallahi yâ Rabbi sen [11] fethin müyesser eyleye déyü toplara âteş virilüp

(25b) [1] topların şadâsı ve erenlerin tekbîr şadâsı ve âvâzı küffâr-ı [2] hâkisârı havf-ı haşyete bırakup 'azîmü'l-cümlere topları [3] olup atılurdu içerüden toplara âteş verüp bu [4] iki tarafın toplarından olan şadâ eflâk-ı 'urûc ve cihân [5] zemîn velveleye vârdi küffâr-ı hâkisâr kal'a içinde [6] 'asker-i İslâm taşrada olup muḳaddemâ meterisler [7] olundu idi fâ'ide etmeyüp hayli kimesne şehîd [8] oldu murğ-ı rûhları bâğ-ı cinâne pervâz eyledi Rados [9] hîşârı bânîsi bir üstâd-ı kâmil etmiş ki top ile [10] bir cânibine zarar gelmek ihtimâli olmayup nice yıllar [11] top urulursa bir dîvârı yıkılmak muḥâldür bu ma'nî

(26a) [1] mu'ayyen idi evvelâ hîşârın yir içinde olup taşra- [2] dan topun aşlâ fâ'idesi olmaz idi sebeb budur ki [3] taşları küfeke olup ne kadar top urulsa top- [4] taşı dîvâra gömülür mütezzel¹⁰⁶ olmaz idi ve dağı [5] kal'a bedenlerinde ol kadar toplar var idi taşradan [6] top atdırmazlardı müşârün ileyhi Pîr Muhammed Paşa ki [7] ol zamânın kemâl-i mertebe 'aḳıldâne ve 'allâme-i 'asîr [8] idi şâhib-tedbîr Eflâtûn zamîr idi top ahvâlinde [9] bilür idi ferâğat idüp gayr-i tedbîr olmak déyü gördi [10] olmadı müşârün ileyhi

¹⁰⁵ Met. pîr

¹⁰⁶ Met. mütezzel

Aḥmed Paşa cehālet¹⁰⁷ milkiniñ cānı [11] ve rezālet milkiniñ bir ‘aқılsız ḥār idi bī-ḥayā ve bī-

(26b) [1] edeb ‘inādda nazīri yok idi söz benim olsun [2] déyü padişāhım ḳal‘a topsuz alınmaz déyü da‘vāsında [3] muşirr olup sā‘ir vūzerā daḥı şerrinden ḥavf-ile aḥa [4] tābi‘ olup ‘alā vechü'l-ittişāl toḥları atarlar idi [5] el ayası ḳadar taş iḳdām idüp taşın ḳoparamadılar [6] ve mendirek berāberi ba‘zı yerlerin şan‘at ile yıḳup [7] delik delik eylediler bir vech-ile çāre olmadı ve bu [8] maḥallde bu Rados alınmaḳ muḥāldür déyü cemī‘an ‘asker-i [9] İslāma tadrīc ile ḥaber virdiler nerdübānlar ve [10] kemendler peydā idüp ‘ale's-sabāḥ guzāt-ı mü'minīn [11] ḥendege dögölüp berü¹⁰⁸ cānibinden tūfekçi yan

(27a) [1] cenge varup meterisden ḳal‘a başından baş gösteren [2] kāfirlere baş göstermeyüp ‘asker-i İslām ‘umūmen [3] toḥ yetdüḡi yerlere varup nerdübānlar ṭayayup göndere [4] atup her cānibinden ‘asker-i Muḥammedī ‘ankebūt miḳli dīvār- [5] lara çıkmaḡa başladılar ve küffār-ı ḥākisār daḥı iḳerüden [6] ol ḳadar toḥ ve tūfeng atarlar idi ki ta‘bīri mümkün [7] degildür ḡazīleriñ bu āteş içinde tekbīr āvāzı daḥı [8] semāvāt-i ‘aliyyeye māl-ā-māl olup küffār-ı ḥākisārlar [9] ḳal‘a başından ḳazan ḳazan zift¹⁰⁹ ve ḳatrān¹¹⁰ [10] ḳaynadup gicelerden ḡazīleriñ üzerlerine saçar- [11] lardı melā‘ikeler şehīdlere cennet ḳapuların

¹⁰⁷ Met. cihālet

¹⁰⁸ Met. bervā

¹⁰⁹ Met. zifte

¹¹⁰ Met. ḳatrān

- (27b) [1] açarlardı hışāra çıkmāğa hücūm iden gāzīlerin [2] üzerlerine bedenlerden büyük büyük taşları ve tōmrukları [3] birağurlardı ve zenberenler ve sā'ir ālāt-ı hārbler atup [4] çok gāzī şehīd iderlerdi öyle namāzı vakti olunca [5] taraf taraf cenge ziyāde olup hendekler içi şühedādan [6] tōlardı yaralıya hōd hīsāb yok idi ibtidā [7] bu cengede çok gāzī firdevs-i mekān-ı şehīd olup [8] murğ-ı cānları ravza-i Rıdvana pervāz eyledi [9] cumhūr u Müslimīne infī'āl gelüp maḥzūn oldılar lākin [10] girü cenāb-ı mūncū'l-ebrāra tevekkül olup recāda [11] oldılar ba'de 'usri yūsran fehvāsınca bu e□nāda memālik-i [12] Mışır iklīmine mālīk olan ahīr yek padişāh hāzretleri
- (28a) [1] Radosa söz etdügin haber alup mübārizān ta'yīn [2] idüp yigirmi dōrt 'aded gemi baştardalar donanup [3] bārūt ve zāhīre ve 'asker-i şimār ile māh-ı Ramazān-ı şerīfin [4] **on altıncı günü 'ale's-şabāh** deryādan yelkenler [5] açup ḳal'a önüne uğrayup küffār-ı hākisār [6] gemilerün geldügin görüp ḡāyet muḫtarr olup [7] gemilere ol ḳadar tōplar atdılar ki cihān zelzeleye [8] varup Mışır donanması daḫı ḳal'a altına gelüp [9] ezder mi□ālī baş tōplarına āteş vērüp imdi el-Mışır [10] yādigārın ey kāfir-i bī-dīn dēyüp taş ve demür yuvarlaḳlarını [11] şehriḡe hibe etdüm dēyüp şehir içi hārab ve yebāb
- (28b) [1] idüp ba'de gelüp donanma-i hümāyūna mülḫaḳ oldılar [2] andan padişāh-ı 'ālem-penāhdan ḡayır du'ā alup ḫil'atler [3] geyüp ve iḫsānlar alup anlar meteris istediler ba'de hışāruḡ [4] Sencivān ḳurbında ḳanlı ḳulle dimek ile ma'rūf [5] bālā-yı bülend mināre¹¹¹ hemtā metīn olup üzerinde bir nāḳus [6] nāmūs gibi aşılu ḳanı var idi ol ḳanı dem-ā-dem ḳalup [7] şadāsı mū'mine dehşet virdi ba'de bizim ḡayrı [8] tōplardan mā'adā ḳal'a içine havāt tōplar

¹¹¹ Met. münāre

dögüp [9] atmağa başladılar mel'unların evlerin ve çārşuların [10] yıķup
ħarāb ve yebāb idüp uğraduğı yeri tālān [11] idüp bu şan'atdan ziyāde
mel'unlar dem-beste olup

- (29a) [1] zīr-i zemīne kaçdılar 'ākıbet bī-dermān olup çanlı [2] kulleye gözciler
kodılar taraf-ı İslāmdan ol havāī [3] toplara āteş virdikde gözedüp ol çanı
çalup [4] kāfirlere bildürürlerdi anlar dahı mahzenlere ve delhīzlere [5] ve
zemīne girerlerdi ve ehl-i İslām bu ahvāle vuķūf olup [6] padişāh-ı Zıllullāh
ħazretleri ol kullenün hedm olmasun [7] emir idüp esāsın ħarāb ve yebāb ve
bināsın bilā e□er [8] eylemege topar kurulup gice dögölüp 'ākıbet ħāk-ile
[9] yeksān olup kāfirlere 'azīm vāķi' olup 'aķılları [10] bin pāre oldı **māh-ı**
Ramazān-ı şerīfiñ on [11] sekizinci günü dīvān-ı hümāyūn olup ħazret-i

- (29b) [1] padişāh-ı cemşīd şāhen-şāh¹¹² gönderüp 'izzet ħazretlerinin [2]
ħuzūrlarına ħāzır Mısırdan gelen Ħayrī Beg irsāl [3] eyledügi hedāyā çekilüp
rikāb-ı hümāyūna 'arz olunup [4] kabūl-i padişāhı şonra ħal'anun fetih ahvāli
içün [5] müdebbirān-ı umūruñ ihtilāl vāķi' olup dīvān-ı hümāyūnda [6] kıl ü
kal¹¹³ üzere olan Meħmed Paşa ħazretleri şāhib- [7] tedbīr kimesne idi
buyurdi bu ħişār ġāyet şarpdur [8] top ile yıķılmayup 'askere yol açılmaķ
muħāldür berü [9] cānibinden toprak ile çuvalları tıldurup çuvaldan [10]
ħişāra birkaç ħavāle kulleler binā idüp üzerine [11] tüfekçiler koyup ħişār
bedenlerinden ehl-i İslāma top

- (30a) [1] ve tüfeng atan bī-dīnleri kaçırup ve ba'zıların mecrūh [2] ve ba'zıların
mürde idüp ġazīler ħendek içine girüp [3] bu yüzden bir maşlahat olsa

¹¹² Met. şehin-şāh

¹¹³ Met. kıl ü kal

cā'izdür didiler bu e□nāda [4] Aḥmed Paşa nākışatü'l-'aql¹¹⁴ pelīdin
mu'ārrızı Ebū Cehil [5] mi□illī olup paşa ḥazretleri ḥod ehl-i ḥayā ve edeb
[6] ḥilm-i sa'ādet idi cevābına cevāb ve galebe göstermeyüp [7] müfsid-i
mezbūr ile münāza'āt etmeyüp sākit oldu [8] ve mezbūr Aḥmed seferiyyede
şu'ūrı olmayup ve vakitlerin [9] zāyi' iderler déyüp fikir eyledi anuñ söz-ile
fikir tıtar [10] idi top atmağa başladılar mezbūr Muhammed Paşanın sözi
[11] kendüye te'□ir idüp Muştafa Paşa kendi kolından

(30b) [1] ḥendegi qarīb maḥallden çuvalara ve ḥarārlara tamām toprak [2] tıldurup
ḥişāra qarşı bülend ve müstahkem toprakdan [3] bir kulle vücūda getürüp
küffār-ı ḥākisār top ile yıkmak [4] murād eyledi gelen dāneleri toprağa
şaplanup kavī olup [5] ašlā bir zarar virmezdi ve 'asker-i İslām ol kulle
kendülerine [6] perde idinüp tüfekçiler çıkarup ḥişār bedenlerine [7] ḥavāle
olmuşdı beden başlarında küffār-ı ḥākisārı bulunmayup [8] top ve tüfeng
atmağa dermānları kalmadı bi'l-zarūr [9] top atmadan ferāḡat idüp ḥişāruñ
içine kaçdılar [10] paşa ḥazretlerinüñ re'y-i tedbīrleri netīce buldı ol
[11] münāfık mezkūr cümle sözünde nedāmet kendüye geldi

(31a) [1] cümle erkān-ı mübārizān Aḥmed Paşaya koşmışlar idi [2] cemī'an bārūtı
ḥarc idüp bārūt kımayup etrāf-ı [3] eknāfa bārūt kımayup getürmege
kadirğalar gitmişdi [4] ve topların ba'zılarını ibtāl eylediler 'ākıbet toptan
[5] ferāḡat idüp toprağa başlayup ḥār ü ḥāsın¹¹⁵ ile [6] ḥendegi tıldurmağa
niyyet idüp ırak yerlerden [7] toprak sürüp tağlar peydā eylediler gice ve
gündüz [8] toprak çekmege iḳdām eylediler Radosa müte'allik İlyakı¹¹⁶
[9] derler cezīre vāsi' ve ma'mūr olup şecā'at ile nā- [10] murād¹¹⁷

¹¹⁴ Met. nākışi'l-'aql

¹¹⁵ Met. ḥār-i ḥāsın

¹¹⁶ Met. İllegi

¹¹⁷ Met. na-mudār

korşanlıkda meşhūr olmağın Maḥmūd Re'is [11] baş idüp irsāl eylediler
mezbūr cezīreye

(31b) [1] vardıklarında cemī' küffār ƙal'alarına girüp tūfeng [2] atmağa başladılar
müşārün ileyhi Maḥmūd Re'is küffārın [3] ƙopından ihtirāz etmeyüp
fī-Sebīli'llah hemān ƙışāra [4] hücūm idüp ƙop ve tūfeng yağmur gibi yağdı
nice [5] kimseler şehīd olup rūḥları ravza-i cennete dāḥil [6] oldılar Maḥmūd
Re'is daḥı tūfeng ile o urulup sākī-yi [7] taḫdīr elinde cām-ı sebīl nūş idüp
raḥmetu'llahi 'aleyhi ol [8] gün 'asker-i İslāmdan çok kimseler şehīd olup
ƙal'a [9] alınmak mümkün olmadı bu cānibden Rados kāfirleri [10] padişāh-ı
'āzam tarafından ziyāde ḥavf idüp bī-'aḳıl [11] ve bī-idrāk olup ve bir yere
cem' olup re'y-i

(32a) [1] ƙasıdlarınca müşāvere idüp Aḥmed Paşa semtinde [2] olan Türklerin
tutdukları iş bize ziyāde elem [3] ve zarar virdi didiler ammā ol cānibde
toprağdan [4] ƙulle binā iden Türkten ihtirāz lāzımdur imdi hemān [5] çāre
budur ki Türkler ġāfil iken bunları başup cümle [6] ƙılıçdan geçürelüm déyü
bu müşāvere idüp sözlerin [7] aynı bātılları üzere rāhiblerine söyleyüp ol
mel'ün [8] daḥı ser-cüvān Ḥaḳḳ daḥı böyle dir déyü bunlara ƙalb-i ƙuvvet
[9] yolun ḥaber vérüp ol mel'ünler daḥı müşāvereyi bir yere ƙoyup
[10] şebḥūn eylemek üzere **Ramazān-ı şerīfin yigirmi** [11] **altıncı** günü
mel'ünler üç biḡ kāfir tuğulƙaların¹¹⁸

(32b) [1] demüre ġarḳ olup 'ale'l-ğafle nışfü'l-leylede egri [2] ƙapu ƙurbından
çıkdılar paşa gedüğinde olan 'asker-i [3] İslām ve diyār-ı Mısırdan gelen
ğazīler paşa ḥazretine ƙo-[4] şılıp mücāhedeler ve murābıtlar mücāz-ı vekil
ḥaḳīƙat [5] ġazīler idi küffār-ı ḥākisārın ḥurūcından āġāḥ olup [6] yerlü

¹¹⁸ Met. tuğulukların

yerlerinde □ābit-ka-dem olup mel‘ūnlar hücum idicek [7] ehl-i İslām gāzīleri
gice ile rū-be-rū¹¹⁹ olup gāzīler [8] hōd bu kadar zamāndur kāfir-i bī-dīnlerūn
karınları āş¹²⁰ [9] yarar ‘avrat gibi ve koyuna kızuya hasret kırt [10] gibi
muntazırlar iken hūdā virdi kāfirler kendü ayakları [11] ile geldiler gāzīler
şükür ni‘met murādımız elimūze girdi

(33a) [1] dēyūp biz size müştāklar idik lākin kal‘a içinde [2] olduğunuzdan ve bir
dahı dest-i re‘isimiz yok idi [3] lākin bu defa‘ elin etdi ey kāfirler bir seyf-i
kaṭī‘ [4] çanlarıñuzı¹²¹ cehenneme teslīm idūn dēyūp dilāverler [5] cenge urup
Allahu ekber dēyūp tekbīr getirūp aç [6] kūrda koyuna girer gibi küffārın
üzerine hücum idūp [7] kırdılar sağ kalan mel‘ūnlar bī-dīnler yaralı güç-ile
[8] firār idūp kal‘aya girdiler elḥamdülillāh iki taraftan [9] ‘azīm yüz aklıgı
olup şehriyār-ı zamān mesrūr olup [10] gāzīlerin yaralı olanlarına ihsān-ı
hümāyūn ve mecrūh [11] olanlarına müteḳā‘idlik virilūp ve cerrāhlar ta‘yīn

(33b) [1] olunup ve ziyāde zāhire ta‘yīn idūp ‘azīm ḥaymeler [2] kodurup dahı
gōñülleri istedūgin mıṭbahdan [3] virilsūn dēyū fermān-ı ‘ālīler şādır olup ve
bu mertebe [4] iki ‘azīm cengede ‘asker-i İslām şād-kām¹²² oldılar ve [5] bu
e□nāda ‘ayid ü Ramazān irişūp erkān-ı devlet ve [6] ‘āme-i ‘āyān dīn-i
mübīn ve begler ve beglerbegüsü ümerā-yı [7] ‘izām ve ‘ulemā-yi kirām ve
sā‘ir ‘asker-i İslām¹²³ ‘ādetlerince [8] padişāh-ı rikāb-ı zemīn Ḥalleda’llahū ilā
yevmiddin ḥazretlerine [9] idinūz göz mübārek olsun dēyūp kanūn üzere kimi

¹¹⁹ Met. rū-ebrū

¹²⁰ Met. ‘aş

¹²¹ Met. çan

¹²² Met. şād-ı kām

¹²³ Met. ‘asker İslām

yer [10] öpüp ve kimi el öpüp yerlü yerince al‘a avālini [11] feti üzere müşāvere idüp endek oldurun

(34a) [1] déyü emir olundı andan münādīler nidā eyledi āşikāre [2] kāfirler ise bu ‘askeri ‘īd-i mübārege vardıkların [3] görüp ziyāde çokluından yas u mātem¹²⁴ iderlerdi [4] bu āl üzere üç gün oldu dördinci gün ‘asker [5] endek oldurmaa mübāşeret eylediler ‘ale‘ş-şabā [6] alar gibi ‘asker-i İslām endek arafına hücūm [7] idüp küffār-ı ākisār aber alup işār bedenlerin ālāy [8] bayraları ile müzeyyen idüp abıl menkūs alup [9] ve dört arafından oplarına āteş idüp ‘asker [10] daı endeye oldurmaa varmışlar idi lākin [11] hemān oprakdan ferāat idüp endek iine

(34b) [1] girüp işār dibine varup cenge üzere olup [2] ayli azīler şehīd olup rūları¹²⁵ firdevs-i a‘lāya [3] İnşallahü te‘ālī vuşul buldı ve endek iinde [4] şehīd biribiri üzerine düşüp a mānendi [5] bir dem iinde opraa girdiler şalā maalline dein [6] ‘azīm cenge olup bu adar azīler şehīd olup [7] bir yerden fetih müyesser olmadı **ammā Şevvālī on [8] ikinci gūni** İlyaki al‘ası fetih olup cezīresi tevābi‘ [9] ile tābi‘ olup mumā-ileyhi Muştafā Paşa yapışduı [10] ve bu ziyāde şarp olup ol maallda al‘aya [11] girmek olmadı zīrā endek iinde bir ullesi var idi mel‘ūnlar

(35a) [1] ol ulleden ol adar op ve tūfeng atarlardı [2] ekerī azīler andan şehīd olurlardı padişā-ı ‘ālem- [3] penā azretlerine ziyāde ol ulle ü elüp laımcılar [4] getirüp ol ullenin altını mücevvef idüp ulle dört [5] direk üzerine alup ve altını furun miālī idüp [6] iine bārūt ile oldurup ve azın ve erafın [7] avī yapup ve iine bir fitil oyup üstādlar [8] vūkelā-yı

¹²⁴ Met. yas u ve mātem

¹²⁵ Met. rūları

devlet¹²⁶ padiřāh-ı rūy-i zemīn yanında hılāf [9] olmayup fitīl ne adar sā‘atde
yanar laıma varır dēyü [10] ol fitīl dahı tecrube idüp ne adar sā‘atde laım
alur [11] bilmişler idi **māh-ı řevvālī on üünci güni**

¹²⁶ Met. vekülā-yı devlet-i padiřāh-ı rū-yi zemīn

(35b) [1] lağmın cümle umûrı tamâm olup ‘asker-i İslâma tenbîh [2] olunup cümle
ğazîler hâzır silâh olup İnşâ'llahü [3] lağıma âteş olduğda lağmın zulûmâtı
gıtdikde ğazîler [4] sizler dağı Allahu ekber déyüp bir uğurdan yürün déyü
[5] tenbîh olup ğazîler dağı birbiriyle helâlleşüp âmâde [6] olup izn-i sultân
ile fitîle âteş verilüp ğazîler [7] dağı gerüye gıtdiklerinde kâfir-i bî-dînler
görüp Türk cengeden [8] fâriğ olup bu ħal‘adan ümîd kesdi déyü ħal‘aya
[9] ħadden efzûn şenlik üzere taraf taraf gelüp şâd [10] olup bu fikirde iken
lağımda olan fitîl bārûta irüp [11] lağım âteş alup Allah Allah nidâsı-ile
kubbe-i âsımâna mâl-â-

(36a) [1] mâl olup zamân zelzeleye varup güyâ cezîre-i mezbûr¹²⁷ [2] bütün
yerinden eflâka ref‘ olundu zîr-i zemîn gümül [3] gümül ve güne-güne şadâlar
peydâ olup emr-i Rabbânî ile [4] ol kulle hevâya pervâz idüp dîvârında¹²⁸ olan
cümle kâfir [5] helâk oldılar kâfirler ehl-i İslâmın bu tedârikin [6] ve bu
ahvâlin fikir iderken toz ve toprak kesilüp [7] ğazîler hâzır idi kendülerin
ĥendeg e bırağıp ‘azîm [8] cenge olup peyveste olup ĥendek içi güşelerinde
[9] püştîler¹²⁹ vâkı‘ ve zâhir olup ve her şehîd çalığ [10] koyun düşüp bizim
nevm-i şehâdet nüş idüp yatur- [11] lardı ve her cânibinden top çarpından
mütelâşî ‘âzâ

(36b) [1] olup yatan ğazîlere ĥisâb yok idi el-ĥaqq bu cenge [2] ‘azîm olup ĥişâra
aşmak olmadı ol küffâr-ı menkûs [3] bu dîn-i mübînîñ ğazîlerin ahvâlin görüp

¹²⁷ Met. cezîre mezbûr

¹²⁸ Met. dîvârında

¹²⁹ Met. püşteler

ziyāde havfe [4] düşdiler ve'l-hāşıl dīn-i İslām gazīleri girüye [5] rücū' etdiler
māh-ı Şevvāl-i şerīfīn on dördünci [6] günü Rados cezārelerinden İncirli
cezāreler kal'ası [7] bināsı ziyāde muhkem olup lākin Radosda olan
[8] cengeleri eşidüp kāfirler havf ve dehşet gelüp [9] ihālesi dergāh-ı
şehriyāriya kal'a miftāhların [10] 'atebe-i a'lāya getürüp teslīmi ve itā'at
[11] eylediler bu cānibde Rados kal'asında olan

(37a) [1] kāfirlerin ne hālde olduğın cezāre kāfirleri bilmez ne [2] deryādan ve ne
karadan kuş uçmaz ve'l-hāşıl Rados [3] kal'ası fetih ümīdinden kaç'-i murād
olundı ne topdan [4] ve ne tüfengden fā'ide olmayup dem-beste hayrān
[5] ammā padişāh-ı 'ālem-penāh hāzretleri dahı fikir idüp [6] gāyet muẓtarr
olup cemī'an ve cenge görmüş [7] kal'a ahvāli bilenleri dīvān idüp hufyeten
[8] bu kal'anın ahvāli nice olur déyü her birine [9] su'āl eyledi ve buyurdi
hiçbir yerden fetih müyesser [10] degil buña gayrı tedbīr gerekdir didi bu
hiṭāb etdikde [11] cemī'an ihtiyār ve iş görmüş erenler didiler padişāhım

(37b) [1] bu kal'a cenge ile alınmaz buña birkaç lağım idüp ola kim [2] bir yeri
yıkılıp içerüye 'asker girdikde İnşā'llahü fetih [3] olur didiler bu söz üzere
cümleye tenbīh olunup birkaç [4] taraftan lağım olmaḵ fermān olundı
lağımcılar gice ve gündüz [5] yer altında lağım işler ve 'asker dahı yine
yerlerinde cenge [6] eksik degildür lağmun āvāzı ne yerden gelürse kāfirler
[7] dahı karşı lağım idüp rāst getürüp yer altında hemān [8] ellerinde olan
āletler-ile cenge iderler idi bizim lağımcılarımıza [9] gālib gelüp 'ākıbet-i
mel'unlar¹³⁰ bārūt getürüp içerüden [10] āteş vérüp hayli mü'minleri şehīd
itdiler ve Muṣṭafā [11] Paşa kolından iki yerden gāyet kuvvet bulup āteş
virilüp

¹³⁰ 'ākıbet mel'unlar

(38a) [1] üzerinde bulunan kâfirler evc-i âsımâna gidüp cân-ı cehenneme [2] revân olup hışârûn dīvârı yıkıldı girmege yol açıldı [3] déyü gazîler kendülerin hendege bırağup hışâra çıkmak [4] murād idenler ‘azîm cenge idüp ol kadar şehîd olduğu [5] hendek içinde şühedâ kanı dögülmedik yir kalmadı yine [6] fetih müyesser olmayup yaraluya hod hisâb yok idi [7] mäh-ı Şevvâlin yigirmi üçüncü günü kal‘anun bir muhkem ve şarplığı [8] ‘asker-i İslâma ziyâde ve elem vérüp hatt-ı top ve tûfeng [9] ve lağım ile fethi muhâldür déyü ma‘lûm olucağ yine mäh-ı [10] Şevvâlin yigirmi altıncı günü Aḥmed Paşa kolundan iki lağma [11] dahı âteş vérilüp lağımdan sonra ‘asker-i İslâm hendege

(38b) [1] dögölüp küffâr-ı bed-ma‘âş ile yevm-i mezbûrda ziyâde cenge [2] olup takrîben yüz biñ âdemden ziyâde âdem tekbîri [3] top ve tûfeng sadâsın işidilmeyüp ‘anḳa¹³¹ peyveste [4] olup yevm-i mezbûrda olan cenge dahı bir zamân olmadı [5] hendek içinde şühedâ küşte küşte olup guzât-ı Müslimîn [6] yüz döndermeyüp bu mertebe ki bir âdem şehîd olduğu [7] yerde yüz gazî dururdu kâfirlerün atduğı top [8] ve tûfeng âdeme ve İslâm gazîlerinin atduğı dīvâra [9] toḳunurdu ol gün şühedâdan ayak başacağ yer [10] kalmadı dönüp şühedâyı defne meşgûl oldılar [11] ve ol gice yine Pîr Muḥammed Paşa kolından bir nice mübârizler

(39a) [1] ittifâḳ idüp şüret-i tebdîl câme ta‘bîr idüp hendek [2] içinde hışâr gedüğine çıkmışlar hâzır bulunan kâfirleri [3] ta‘am-ı şimşîr idüp dört beş ‘aded sancağların [4] alup cenge günlerinde İslâm üzerine icâd eyledikleri [5] al ḳunbaralarından beş yüzden ziyâde alup getürüp [6] ve dahı üzerine

¹³¹ Met. ‘anūḳa

mıhlı üç yüz dört dokukların hendege bırağup [7] ve beş ‘aded kâfirin kellesin getirüp vâfir bağşışlerin [8] alup ve du‘âsın alup gazîler revâne oldılar ve mâh-ı Şevvâlin [9] yigirmi sekizinci günü büyük dīvân olup padişâh-ı cihân- [10] penâhın ‘izz-i huzûrına girüp hışâr ahvâli ve her ne [11] cānibde gedikleri ki mertebeye irişdügin müşâvere

(39b) [1] ve haber vērüp ve fetih olmuş bâbında tedbîr üzere eylediler [2] ve padişâh-ı ‘âlem-penâh hâzretleri buyurdi İnşâ'llahü [3] elem üzere olmañuz déyü buyurdi cevâb virdi anlar [4] dahı âmîn déyüp du‘âsın alup revâne oldılar ve [5] bu kal‘anın fethi karîbdür hemân başîret üzere olun [6] déyü padişâhdan bu defa‘ olan cevâb bunlara ziyâde [7] te‘îr idüp ba‘zıların ağladı ve buyurdi kullarımın [8] şağır ü kebîrine selâm idün yürümiş olsun didi andan [9] münâdîler nidâ idüp ey cemâ‘at-i mü'minîn¹³² ve ey cemâ‘at-i [10] Müslimîn¹³³ didi [11] Padişâh-ı Zıllullah

(40a) [1] hâzretlerinin emr-i şerîfleri budur ki İnşâ'llahü şabâhdan [2] yürümişdür kâfirlerin evlâdı ve ezvâcı ve mâl ve erzâkı yağmadur [3] her birinüz hâzır ve furşata nâzır olun déyü tenbîh olundukda [4] ol gice cümle ‘asker-i İslâm ve kaffe-i ehl-i imân ‘alâ kadri't- [5] tağa cenâb-yârî te‘âlîye niyâz idüp güşe-be-güşe [6] taraf-be-taraf ‘ulemâ va‘z idüp gazîlere mertebe-i şehâdet [7] fazîletin beyân idüp Müslimânları cihâda kandururlardı [8] ve dahı ‘umûmen kadırgalar ve mâ‘ûnlara ve sâ'ir donanma-i hümâyün [9] ve deryâ beglerine tenbîh olunup İnşâ'llahü ‘asker-i İslâm [10] kal‘aya yürüyüş

¹³² Met. cemâ‘at mü'minîn

¹³³ Met. cemâ‘at Müslimîn

etdiklerinde sizler daḥı cemī'an ḳal'a muḳābele- [11] sinde varup ṭop cengī

idesiz déyü tenbīh idüp

(40b) [1] şabāḥa deḡin her biri āb-ı ḥuzūri¹³⁴ terk idüp ḥarb-i cenge [2] tedārik idüp birbiri ile ḥelālleşdiler çünki şabāḥ [3] olup ādem deryāsı cūş u ḥurūş idüp ṭabil-ḥāne ve [4] na'ra ve gürsler şadāsı ḳaradan ve deryādan cihān-ı müzeyyen¹³⁵ [5] bālā idüp sancaḳlar açılup ve serdengeçdi ḡazīleri [6] bayraḳları açup ve donanma-i ḥümāyūndan bayraḳları ve filendere- [7] ler açup ḳal'a-i mezbūruḡ¹³⁶ eger deryā ve eger ḳara ṭarafı [8] ḡüyā bir bāḡ-ı ḥurrem oldı küffār bu ṭal'at sultānı ḡörüp [9] yas u māteme ḡarḳ eylediler vüzerā ve 'ulemā ve şuleḥā ve begler- [10] begileri ve on iki ocaḳ başları rikāb-ı şehriyārıya gelüp [11] 'azīm du'ālar olup ḡazīlerüḡ āmīn şadāsı eflāk-ı āsımāna

(41a) [1] pervāz idüp nāle-i efgānda¹³⁷ felek ḡüm ḡüm idüp [2] ve feth-i şerīf ḳırā'at olunup ba'de'd-du'ā şehriyār-ı mu'azzam [3] daḥı 'ayn-ı şerīfinden āb yerine¹³⁸ dem cereyān idüp ey [4] ḳullarum sizi Ḥazret-i Sübhāna emānet etdüm déyüp [5] du'ā idüp ve āsīb cihān peymāne peyveste olup [6] şehriyār-ı cihān birḳaç mīl ma'an gidüp daḥı ilerüye [7] gitmeḡe ḳul rızā virmediler padişāḥım at başı çek déyüp [8] cevāb eylediler andan 'asker-i İslām ve cūş ü ḥurūş¹³⁹ idüp [9] birbirin ḳal'aya ḥücüm idüp ve deryādan cümle gemiler daḥı [10] muḳābele¹⁴⁰ gelüp biḡ pāre ṭoplara āteş vérüp gemilerden [11] atılan ṭop dāneleri ḳal'a içine girüp küffārıḡ evlerin

¹³⁴ Met. āb u ḥuzur

¹³⁵ Met. cihān müzeyyen

¹³⁶ Met. ḳal'a mezbūr

¹³⁷ Met. nāle-i ve efgānda

¹³⁸ Met. āb u yerine

¹³⁹ Met. cürüş ve ḥurūş

¹⁴⁰ Met. muḳābilene

(41b) [1] ve çārşuların harāb idüp gūyā küffārın başına kıyāmet [2] kopdı şanursun şadāsı ve tabıl-hāne ve gürsler ve neffirler [3] efgānı ve nice yüz biñ ehl-i İslāmın Allahu ekber Allahu [4] ekber āvāzesi ve içerüde küffār-ı hākisārın ricāl [5] ve nisā feryādı cihāna zelzele vérüp başlarından [6] ‘ağılları zāyi‘ oldı ve her beden dahı zelzeleden [7] hāke düşmiş idi ‘asker-i İslām gāzileri hendege [8] māl-ā-māl olup hisār dīvārlarına örümcek mi□āli [9] nerdübānlar ve ipler ile şarmaşup çıkarlar idi [10] yukarudan kāfirler top ve tufengden mā‘adā kazanlar [11] ile kaynamış kaṭrānları ve ziftleri gāzilerin üzerlerine

(42a) [1] saçarlardı ve guzāt-ı Müslimīn ḳal‘a bedenlerine varmış iken [2] ḳunbara ve çivi ḳaḳılmış direkleri ve ṭomrukları atarlar idi [3] kimin şehīd ve kimin mecrūh idüp ‘amelden ḳalurlardı [4] ol gün rüz-ı kıyāmetden nişān vérüp etṛāf-ı Rados [5] ‘arşa-i ‘araşāt mahşer olmuşdı ve'l-hāşıl dört [6] sā‘at miḳdārı cenge olup hisābsız ehl-i īmān [7] şehīd olup mecrūha ḳod nihāyet yok idi lākin [8] taḳdīr-i Hāḳḳdan fetih muḳadder degil imiş andan cengeden [9] ārām olup şühedā defnine mübāşeret etdiler fetḫ-i mübīn [10] ile şād-ı kelām olmadılar ve lākin küffār-ı hākisār dahı [11] gāyetde kendülerinden ümīdi ḳaṭ‘ etdiler ve İrādetu'llah

(42b) [1] bu yüzden cārī olıcaḳ **māh-ı Zī'l-ḳa‘de¹⁴¹ sekizinci** [2] **güni fermān** olunup şühedāyı defn idüp mecrūhlara [3] teḳa‘üdlük iḥsān olunup ve anlara cerrāḫlar ta‘yīn [4] olundı ve bu aralıkda içerüden bir şan‘at-ile kāmil [5] üstād hidāyet-i Rabbānī irişüp kāfirliği terk [6] idüp İslāmı ḳabül idüp firār idüp ḫuzūr-ı padişāhda [7] Müslimān oldı ammā gāyet üstād-ı kāmil idi

¹⁴¹ Met. māh-ı Zī'l-ḳa‘de-yi

topda [8] ve tūfengde ve k̄unbarada ve her cenge aḥvālinde māhir [9] idi
Zi'l-ka'deniḡ on beşinci günü daḡı [10] 'azīm cenge vāḡı' olup Ayās Paşa
kolından daḡı [11] nıṣfū'l-leylede bir laḡma āteş vérilüp bi-ḡamdili'llahi te'ālī

(43a) [1] ḡiṣār dīvārını loḡma loḡma idüp ḡiṣār bacanınḡ temeli [2] ḡazılup dīvārı
mu'allak ḡalmıṣ idi bedenlerine gemiler pala- [3] marların baḡlayup iki biḡ
miḡdārı ḡazīler yürüyiş eyleyüp [4] ve ḡül-beng-i Muḡammedī tekbīr birle
yerlerin zīr ü zeber eylediler ve [5] ḡiṣār bacalarının ba'zı yerlerin İslām
sancaḡları dikilüp [6] ḡiṣāra muttaşıl olan ḡullelerden ol daḡı ḡarb-ı dest
[7] birle bir ḡulle daḡı fetih idüp sancaḡ dikdiler **māh-ı mezbūruḡ**
[8] **yigirminci** günü Pīr Muḡammed Paşa kolından olan ḡiṣār bacanınḡ [9] bir
miḡdārın daḡı yevm-i mezbūrda yeḡiçeri aḡası Bali Aḡa [10] şehīd oldu
mūṣārūn ileyhi Bali Aḡa bir zāt-ı şerīf ve cengede [11] dilāverlikde meşḡūr
kāfirler ile eḡnā-i cengede mecrūḡ

(43b) [1] oldu kendüni aldırmayup ḡazīlere kişmār vérüp idi [2] ol ḡün küffār ile
cenge idüp 'ale't-tevālī aḡşama [3] deḡin cenge oldu 'arşa-i meydān kāfir ḡanı
ile māl-ā-māl [4] olup ḡün-ā-ḡün reḡe baḡladı ol gice daḡı cenge ārām
[5] olmayup ol gice daḡı yürüyiş olup şabāḡ olunca [6] cenge olup 'ināyet-i
Rabbānī ḡiṣār bacaları bi'l-küllıyyeye [7] fetih olup cā-be-cā İslām
sancaḡların diküp **māh-ı mezbūruḡ** [8] **yigirmi sekizinci günü** daḡı 'azīm
cenge olup ḡazīler ḡiṣāra [9] 'ankebūt miḡālī yapışup ihtimām iderlerdi
bunlar ḡiṣārı [10] top ile yıḡmakda kāfirler şabāḡa dek yapmakda berüden
[11] ḡazīler içerüden kāfirler rü-be-rü olup 'azīm cenge

- (44a) [1] ve kıtāl idüp her ʔarafdan ānīn vāveylā idüp hīkmet-i hūdā [2] hiçbir vech-ile bu yüzden¹⁴² fetih-i fütüh müyesser olmadı [3] ve padişāh-ı rüy-i zemīn ziyāde inkisār¹⁴³ ʔalbe gelüp cenāb- [4] yārī hāzretlerine münācāta başladı ilāhī saḡa şıgındım [5] bu ʔal‘a ‘asker-i cenge¹⁴⁴ ile alınmak muhāldür ve mümkün daḡı [6] degildür ve fetih seniḡ yedi ʔudretiḡdedür ve ‘ulemā ve şulehāya [7] süver-i fetih kırā‘at olunsun dēyü tenbīh olundı [8] **māh-ı Zi‘l-ḡiccenīḡ** on birinci ḡüni dīvān olup [9] cezīre-i Radosda kışlamak tedbīr olup ve Ferhād [10] Paşaya dergāh-ı mu‘allāya gitmek emir olunup bu ḡaberi [11] daḡı iḡerü ʔal‘ada kāfirler bilüp bu ʔal‘adan
- (44b) [1] bu Türkler gitmez ḡālīmüz nice olur dēyü ziyāde ʔorḡuya [2] düşüp imdi düşmān düşmāndan ḡaberi yok iḡerüde [3] kāfirlerden daḡı söz başları ve iş erleri cengecileri [4] cem‘ olup dīvān idüp umūru ʔal‘a ve ‘asker-i Müslimīn [5] aḡvālin müşāvere idüp ‘āḡıl olanlarına su‘āl [6] iderlerdi kāfirler beglerinden bir ‘āḡıl-dāne beg var idi [7] ve ʔok cenge ḡörmüş idi aḡa su‘āl iderler cevāb [8] virdi bu Türkleriḡ elinden bir vech-ile ʔurtulmak [9] olmaz bize ʔal‘a iḡinde Türkün atduḡı taşa [10] urur ve bizim atduḡumuz top ve ʔurşun ādeme urur [11] bu ʔadar Türk kırıldı birinün yerine yüzi gelür
- (45a) [1] böyle iken bu ʔadar ādemimüz kırıldı gelün hemān vére idelüm [2] yoḡsa bizi bunlara ehli ve evlādımız ve kendümüzü [3] ʔılıḡdan geḡürürler itā‘at idelüm ve ma‘ḡül budur deyince [4] hemān anı dōrt ʔarafından tutup dōrt pāre idüp [5] ʔal‘anıḡ dōrt eḡrāfına şulb etdiler ‘asker-i İslām [6] bu aḡvāle vuḡūf olup fetih bābında cehd ve ihtimām [7] etdiler ḡurre-i Muḡarremiḡ ibtidāsında şabāḡdan aḡşam olunca [8] vāfir cenge olup ḡarb ve kıtāl oldu ve māh-ı mezbūruḡ [9] yedinci ḡüni Pīr Muḡammed Paşa ʔolından Mesīh ʔullesinde ve

¹⁴² Met. bir yüzden

¹⁴³ Met. inkesār

¹⁴⁴ Met. ‘asker-i ve cenge

[10] yanında bir kulleye dağı mübārizler hücum idüp firāvān [11] āteş üzere cenge olup bi-ḥamdili'llahi küffār-ı ḥākisārı

(45b) [1] devletleri kūsūfa yüz tıtdı ve 'asker-i İslām gāzīleri [2] kulleleri kaplayup kāfirleri tūğden geçürüp cānlarına [3] zehir hışım içirüp 'azīm cenge olup Ḥaqq te'ālīniñ [4] 'ināyeti ile ol gün iki büyük kulle fetih olundı [5] ammā ḥun-ı ādem¹⁴⁵ ile yeryüzi lāle renge oldı ve küffār-ı [6] ḥākisār nār-ı cehennem ile başları ve gedükleri tutmuş [7] ve māl-ā-māl tölmiş idi gūyā yeryüzi bir bozulmuş bāğ gibi [8] idi kelle anda gūyā kabak me□ābesinde yaturdı deryā [9] tarafından dağı kadirğalar ve mā'ūneler toplara āteş [10] vérüp dāneleri ve taşları ḥişāruñ için ḥarāb [11] idüp kāfirler ve 'avratları mürde olup sağ olanları

(46a) [1] zemīne girdiler ve kıyāmet koptı kıyās iderlerdi ve māh-ı [2] Muḥarremiñ on ikinci günü kal'adan bir ḥarbī kāfir kaçup [3] gelüp ḥuzūr-ı padişāhıda küffāruñ aḥvāllerin gāyet [4] mükedderdir déyü ve zarūretleri dağı ziyādedür déyü gün-ā-gün [5] dertleri vardur déyü haber virdi ve dağı cümlesi iç [6] ḥişāra girdiler taşrasın bıraktılar hemān fırsat sizinür [7] didikde Allahu ekber bu ḥaberi 'asker-i İslām manşūr mābeyninde [8] şāyi' olduğı gibi padişāh-ı 'ālem ḥazretleri münādīler nidā [9] idüp yarın yürüyüşdür kāfirleriñ evlādı ve ezvācı ve mālaları [10] yağmadur karadan ve deryādan ḥāzır oluñ déyü münādī [11] şadāsı 'asker-i İslām gāzīlerinüñ ḥaberi olup ol

(46b) [1] gice şabāḥa degin tedārikin gördiler şabah olduğda [2] gāzīler gāzā kaşdı fī-Sebīli'llah déyüp karadan [3] ve deryādan göz yumup sağa ve sola bakmayup bir [4] ānda nice yerden kal'a başlarına çıkup İslām [5] sancaqların dikmek maḥallinde küffār-ı ḥākisār böyle bir [6] iş görmemiş idi cān

¹⁴⁵ Met. ḥun ādem

habî□leri hulkuma gelüp gazîlerin [7] tuğyanın görüp cümlemüzi kılıçdan geçirirler déyüp karar- [8] ları kalmayup ve yere sancağların diküp er ve ‘avrat [9] ve oğlân el-amân padişāhım dīn-i mübīn-i mürüvvet-gānī [10] ve merḥamet ma‘deni déyüp bize merḥamet eyle déyüp [11] efgānları āsımāna çıkdı cezīre-i mezbūr efgān-ı figān ile

(47a) [1] tldı padişāh-ı rüy-i zemīn ḥazretlerinin ḥoşına gelüp [2] şerī‘at-i Muhammediyyeyi fikir idüp emr-i Rabbānī mülāḥaza [3] idüp amān diyene¹⁴⁶

kılıç yokdur déyü fikirde iken [4] kāfirlerin bu ahvālleri padişāha ‘arz olıcak [5] merḥamet ve şefkat idüp amānların qabūl etdi [6] amān ihsān olunup qal‘a kapudānı ve şultān [7] başları olan iki nāmīdārları ve tācidārları [8] ḥiṣārdan çıkup ḥuzūr-ı padişāhiya gelüp ‘arz-ı [9] ‘ubūdiyyet eylediler padişāh-ı zafer-makām tarafından [10] zağarcıbaşı ile ba‘zı cenge ve barışıklık ahvālī [11] bilüp kimseler dahı içerü qal‘aya gönderilüp

(47b) [1] ahvāl-i cenge ve cidālden ḥalāş olup lākin Pīr Muhammed Paşa [2] gedüğinden bir kāfir firār idüp gelüp eyitdi kāfirlerin [3] taleb-i amānına inanmak ḥaḳīkat degildür belki ḥīle- [4] dūr Firengistān tarafından imdādı gelecekdür ol ācilden [5] ḥīle iderler didi fi‘l-vāḳi‘ mel‘ūnlar bu vech-ile ḥīle- [6] leri muḥakkaḳ olup **Muḥarremü'l-ḥarāmın yigirmi beşinci günü** [7] nişfü'l-leylede imdāda kāfirlerin on beş pāre qadırğa [8] ve toptolu ‘asker ve zāḥīre gelüp qal‘aya girdiler gelen [9] mel‘ūnlar ile müşāvere idüp biz bu zamāna gelince [10] Türk ile nice cenge eyledük ‘ākıbet zebūn olup [11] mecālimüz qalmadı vére eyledük eger siz kādir olursañuz

(48a) [1] ḥiṣār bacalarını bize alıviriñ déyüp niyāz etdiler ol ḥiṣār baca- [2] larda olan ‘asker-i İslām gāfillerdür déyü hücum etdiler [3] gazīler ḥod bundan

¹⁴⁶ Met. deyane

āgāh idi tekrār cenge ve Һarbe [4] ve kıtāle urdılar andan şadāsı nefirler ve kūs lar urulup [5] mübāriz ğazīler her Һarafdan küffār-ı ĥākisāra қoyulup bir [6] vech-ile cenge oldu ki sābıkda olan cengeler bunun [7] yanında bir şey'e benzemez ğazīlerün güçlerine gelüp [8] böyle ĥile etdügi kāfirlerün déyüp şöyle kırdılar ki [9] ta'bir olunmaz ve bu cenge e□nāsında ol imdāda gelen [10] kāfirlerden ğazīler birkaçın diri tutup burunların [11] ve kulaқların dibinden kesüp қal'aya қoyuvirdiler

(48b) [1] varıñ imdi dīn-i mübīn ğazīlerine ilediñüz ĥile yādigār [2] olsun ve sā'ir melā'īnlere dağı sizden 'ibret olsun [3] déyüp cevāb vérdiler imdi bundan sonra dilāver ğazīlerün [4] қарarı қalmayup gice ve gündüze қatup dā'imā şehre [5] duğul қаşdın iderlerdi lākin imdādı gelen kāfirler [6] dinç 'askere 'azīm cengeler olduğı ācilden ğazīler [7] şerbet-i şehādet¹⁴⁷ nüş idüp şehīd oldılar ammā ğazīler [8] ve murābıtlar cān ü göñülden¹⁴⁸ baş açup ve etek dermiyān [9] idüp ğayret ve ĥamiyyet idüp aślā küffārıñ topına ve tüfengine [10] baқmayup hemān gediklerinden қal'a içine hücüm etdiklerinde [11] kāfirlerin āfītāb-ı devletleri vaқt-i zevāle irişüp ikindi

(49a) [1] zamānı idi anı gördük bir amān el-amān ey şehriyār bu [2] zamānda İslām Sultān Süleymān Һān ve 'asākir-i İslām [3] el-amān çağırışup er 'avrat tıfıl sağır at mağlūṭ efgān- [4] ları cezīre-i mezbūra zelzeleye vardı 'asākir-i İslām ğazīleri [5] evvelki ĥileden nāşī aślā feryāda baқmayup tüfekçi yan ezder [6] mi□ālī ğazīler feryādlarına baқmayup ta'am-ı şimşir ururlardı [7] ol mağallde қal'a ĥākimi olan Miğal Mestūrī sencivān pelīdi [8] iş erleri olan

¹⁴⁷ Met. şerbet şehādet

¹⁴⁸ Met. cān göñülden

kāfirlerden elli kāfirler ile ƙal‘adan taşraya [9] gönderüp padişāh-ı nuşret dest-i gāhın havānına dēyüp recā [10] eylediler padişāh-ı ‘ālem-penāh Һazreti daҺı ƙanūn-ı şāhib-ƙırān [11] muƙtezāsınca ‘afve amān hūmāyūn iҺsān idüp şehrü'l-muzaffer

(49b) [1] dīvān-ı ‘ālīşān¹⁴⁹ idüp ‘āyān-ı Radosdan yaҺa kāfirler yüzi [2] yerde hezār-ı Һicāb ve ƙorku ile gelüp itā‘at idüp ve [3] inkıyād idüp Һil‘at-i fācireler¹⁵⁰ geydirüp ve nice güne [4] yemīn ve ‘ahd ü peymān¹⁵¹ eylediler ‘asākir-i manşūr ile düşmān [5] maƙhūr mābeyninde olan resüm ü ‘adāvet vahşet bi'l-külliyye- [6] dūr ve mehcūr mezbūr Miğal Mestūrī tevābi‘ ve levāhiƙ-ile [7] Firengistāna gitmege icāzet virilüp limanlarda olan [8] gemileri ve ƙadırğaları ve ƙalyonları daҺı kendülerine iҺsān [9] olunup ve nice yıldan berü ol kāfirler esīr maħbūs olan [10] ehl-i İslāmı tebdīl-i zindāndan¹⁵² Һalāş ve āzād olmuşdur dēyü fermān-ı [11] ‘ālī şādir olup sādāt dan ve sādāt ‘ulemā ve meşāyihden

(50a) [1] ve zāhid ve şulehādan ve ehl-i ticāret ve bāzırgāndan ve deryā kenārında [2] olan ƙaralardan ve deryāda ƙorşan üç bige ƙarīb Müslimānlar [3] Һalāş olup eyyām-ı nuħūsete encāmlarını ferecām nuħūsete [4] tebdīl oldu cenāb-ı Һaƙƙa celle ve ‘alāya Һamd ü firāvān idüp [5] devām-ı padişāh-ı ‘ālem Һazretlerine du‘ālar ve □enālar eylediler [6] **māh-ı Şaferü'l-Һayrın** **altıncı** günü yevmü'l-cem‘ padişāh-ı [7] fetih-nevāl Һalleda'llahü ilā-yevme'l-ƙıyām Һazretleri ƙanūn-ı [8] Һazret-i ‘Ömer rağiyallahü ‘anhü fetih-i cedīdi üzere erkān-ı [9] salţanatları ile ‘Arab ƙullesine dāħil olup ol [10] ƙola ki

¹⁴⁹ Met. dīvān ‘ālīşān

¹⁵⁰ Met. Һil‘at fācireler

¹⁵¹ Met. ‘ahd-i peymān

¹⁵² Met. tebd-i zindāndan

evc-i āsımāna nüzül üzere şeklinde anı çıkup [11] vakt-i zuhūr eylediği
şehriyārī kahrīmān eyyām hāzretlerine

(50b) [1] icāzet taleb idüp izn-i sa‘ādet-i sultān¹⁵³ vārid olduğda [2] Dāvudī-nefes
bülendī ‘avāz¹⁵⁴ gūyā Hāzret-i Bilāl Habeşī her biri [3] şehriyārī Süleymān
Ġazī eferr zamānıñ mü'ezzīnleri evvelā tevḥīdi [4] kelime-i şehādet ve ardınca
na‘t-ı Resūlullah andan naşrun [5] Minallahi ve andan eşrefü'l-abāz ezānlar
okuyup ol ‘avāz-ı [6] bülendī na‘t-ı şerīf-i zimmiyān tālīfesi işidüp ve kal‘a
[7] etrāfı ol ‘avāz-ı bülendī na‘t-ı tālā ile dolup bi-hamdilillahi nevbet [8] naşr
u zırrve dīn-i mübīn Muḥammediyye intikāl etmegın [9] gül-beng-i
Muḥammedī ve şerī‘at-i Aḥmedī ve tekbīrler şadāsı evc-i [10] āsımāna ref‘ī
olup kal‘a-i mezbūra ve cezīre-i mezkūra [11] dīn-i dünden çıkup rüşen¹⁵⁵ ve
müzeyyen olup şehir-i mezbūra

(51a) [1] daḥı tal‘at-ı dīn-i mübīn ile münevver oldu andan şehriyārī [2] zamān
fermān idüp andan rikāb-ı hümāyūnların yenıçeri [3] ālāyının ‘alem
sancaḳları dikilüp önünde şīb dībā ve [4] altun kisvet cevāhir teberler ve
andan dört yüz şolaklar [5] ve dört şolak-başı ve dört kethudā ve kırık odabaşı
[6] ve sā‘ir pür-şolaklar cevāhir ḳoḳular ve cevāhir tırkeşler¹⁵⁶ başlarında
[7] beyāz şorkuḳlar etrāfını ihāta idüp küheylāna sivār oldu [8] toplara āteş
vérilüp donanmadan atılup dünyā zelzele vérüp [9] ‘ālem güft ü gūya
velveleye düşdi andan ṭabıl ḥüsrevānīler ve [10] küslar ve nefirler Süleymānī-

¹⁵³ Met. izn-i sa‘ādet sultān

¹⁵⁴ Met. ‘avez

¹⁵⁵ Met. rüşān

¹⁵⁶ Met. terkeşler

salṭanat ve nevbet-i ḥüsrevānīler [11] çalındı şehir ḍalāletden ayn u bāṭıldan ḥalāş olup baḥr-i¹⁵⁷

(51b) [1] İslām ile münevver olup dārü's-selām oldu 'umūmen kapular açılup [2] 'asker-i İslām feth-i nuşret gürūh gürūh fevc fevc¹⁵⁸ mevce [3] mevce şehre duḥūl eylediler ol maḥallde āvāze-i Allah Allah [4] ve gül-beng-i Muḥammedī ile eṭrāf-ı eknāfī ve ḥişārın içi māl-a- [5] māl olup şehrin ortasında Sencivān dimekle ma'rūf [6] bir de yeri 'ālī ve şān-ı kenīsā 'azīmü'l-beyān ki 'imāret-i 'ālīde [7] mi□ālī nā-ma'dūddur resm-i küfürden pāk idüp namāz kılınup [8] 'ibādet etmege başladılar **māh-ı Şaferü'l-muzafferin** onuncı [9] günü padişāh-ı şehristān Kāfiristān eyledigi Rados ber āsīb-i [10] devlete¹⁵⁹ sivār olup salṭanat-ı 'ālī üzere kızıl kapudan [11] eṭrāf-ı eknāfī kal'ayı ve limanları ve baḥri ve ol limana

(52a) [1] çekdikleri kebīr zincīri ve sā'ir mevāzı' 'acībe-i seyir [2] ve temāşā eyleyüp maḥrūsa-i Radosa sancaḳ begi ve ḳazı [3] ve ḥişāra gerdüne¹⁶⁰ ve medārına dizdār ve muḥāfızını yenīçeri [4] odalarından elli iki bölük 'ulūfeleri ile ḳalmaq [5] emir olundı ve mendirek 'Arab ḳullesin seyir idüp [6] ve daḥı Taḥtalı ḳal'ası şarp olmağ-ıla anlar daḥı miftāḥın [7] getürüp teslīm idüp ḥarācı ḳabūl eylediler ve İstānköyi [8] ḳal'a-i Hemcenā anlar daḥı miftāḥın teslīm idüp ḥarācı ḳabūl [9] eylediler **māh-ı Şaferü'l-ḥayrın on ikinci** günü dīvān [10] olup zābiṭi Miḡal Mestūrīye icāzet vérüp déyü [11] niyāzında ḥazīne-i 'āmireden bī-nihāye altun sebükli¹⁶¹

¹⁵⁷ Met. bahr-i

¹⁵⁸ Met. fevce fevce

¹⁵⁹ Met. āsib-i devlete

¹⁶⁰ Met. girdüne

¹⁶¹ Met. sebikli

(52b) [1] ve cevāhirler ile peşkeşlerin vérüp ol gice nışfü'l-leylede 'umūmen [2] icāzet virilen kâfirler kalyon ve kadırgalarına ve sâ'ir gemilerine [3] binüp yas u mâtem idüp gündüz Radosı görmeyelüm déyü Kâfiris- [4] tâna melûl ve mağbûn revâne oldılar padişâh-ı 'âlem-penâh [5] hâzretleri 'âmme-i 'asker guzât ile câmi'-i cedîd Sencivâna [6] ikâmet-i şalât için Cum'a namâzına cem' olup mü'ezzinîn¹⁶² [7] direk evc çıkup temcîdler vérüp mevâzı' aşnām iken [8] hidāyet Hakk-ile mesâcid-i İslām ve ehl-i îmān oldı [9] ve imāmlar ve haṭībler ve dār-ı gurreler ḥatm-i şerîf Kelāmu'llahlar [10] eylediler ve rūḥ-ı pāk¹⁶³ şāhib-i tāk ve mi'rāc vema erselnāke [11] şalavātullahi 'aleyhi ve selāmlar hâzretlerine şalāt ve selām

(53a) [1] eylediler ve el-mağazî padişâh-ı gâzîniñ devāmı devleti ve mezîdi [2] ilā-yevme'l-kıyām 'ömri ve rif'atı için du'âlar eylediler ve bu [3] fetḥ-i 'azîm ki hüsrevānî evvelinde bir ferde naşīb [4] olmamışdı hâzret-i padişâh-ı 'âlem-penahıñ¹⁶⁴ zamānı mes'ûdlarına [5] bu fetih bi-ḥamdili'llahi te'ālî müyesser olup ve aḳalîm-i rubû'¹⁶⁵ meskûne [6] fetihnāmeler yazıldı irsāl olundı ḥişārı şa'b etdi [7] ḥaşn Radosıñ ki iderdi ḳal'a eflāka tercîbi¹⁶⁶ [8] cihānıñ ittifākı böyle idi ki ḳoparmaya andan kimesne [9] bir mîh alındı seyf-i ḳahr-ile dēnildi bi-ḥamdili'llahi Rados fetḥi [10] oldı tārîḥ şāh-ı gâzî etdi çün fetḥ-i Radosın belki [11] fetih oldı ḳamu mülk Fireng şāh-ı 'adil olmağa bu da'vāya

¹⁶² Met. mü'ezzinān

¹⁶³ Met. rūḥ u pāk

¹⁶⁴ Met. hâzret-i padişâh-ı 'âlem-penahıñ

¹⁶⁵ Met. aḳalîm-i rubu'

¹⁶⁶ Met. terbîc

(53b) [1] oldu tārīḥ-i milk-i Fireng tārīḥ-i mezbūrdan ḳal‘a-i mezbūri [2] fetih idüp cemī‘ levāzımın şurūṭ-ı feth-i cedīdi sā‘ir gibi [3] tedārik görülmek tarafına emir eyledi ve ḳal‘a-i mezbūruḡ [4] vaż‘ olan ḳulın ve ḳaydī berātları Anaṭolı muḥāsebesinde [5] olup mevācib-i aḳlāmları defter-ḥāneye daḡı tezḳire- [6] leri kefe muḳaṭa‘ası ḳalemine ḳayd olunup ve cümle [7] levāzımı ve sünün bārūtı ḳurşun ta‘yīn olup ve cezīre-i [8] mezbūruḡ ehl-i tūmārı bağlanup ve ‘öşür ‘ādī ḳanūn [9] virilüp ve tekālif-i ‘arifıyye ve seferıyye ve cezīreden [10] mu‘āf¹⁶⁷ yevmi yedişer aḳçe ‘ulūfe on iki tüccār [11] ta‘yīn olunup ve iki ‘aded demirci ta‘yīn olunup

(54a) [1] ve ḳal‘a-i mezbūruḡ cümle iḳtizā iden levāzımı ve der-āmeti [2] olunup ve kilīsalar mināre ihdā□ olunup ve mücedded [3] mescidlere izin vērilüp ve daḡı padişāḥ-ı rüy-i zemīn [4] Ḥalleda'llahü ilā yevmiddin ḥāzretleri fermān-ı ‘ālī ve şeyḫü'l- [5] İslām sellemehü's-selām ḥāzretlerine bir ḡaṭṭ-ı ḥümāyūn [6] gönderdi mefhūm bu idi ba‘de'l-ḡarām ma‘lūm ‘ināyet-i [7] Rabbānī şefā‘at-i ḥāzret-i Resūl-i ekrem peygamber anı ve dīn-i [8] mübīn Muḡammed anı ile feth-i nuşret-i cedīdim olan Rados [9] ḳal‘ası dāḡilinde Sencivān binā-yi mi□l-i Ebū-Ḥanīfi¹⁶⁸ [10] ve şerī‘at-i Muḡammedıyye üzere cāmī‘-i şerīf olmaḡ murād-ı şehri- [11] yārum olup size tevfiż-i şer‘i ile ve efḍal

(54b) [1] olan mesā’il ile medrese ve dārü'l-ḡadī□ ve ‘imāreti [2] daḡı cezīre-i mezbūruḡ ḡelāl olan tekālifinden ve ḳanūn-ı [3] Ḥāzret-i ‘Ömer üzere cemī‘

¹⁶⁷ Met. ma‘āf

¹⁶⁸ Met. binā-yı mi□l-i Ebū-Ḥanīfi

evkâfımın dahı cāmi‘de ‘imāretde [4] evkâfıma lâzım gelen huddāmın ve imām ve hıtebā ve dār-ı gurra¹⁶⁹ [5] ve şeyhi ve ders-i ‘ām vakıf gurraların¹⁷⁰ ve ‘imāret huddāmının [6] ve sâ'irın vazîfelerin ta'yîn idüp defter idüp [7] ‘arz idesiz ‘arza geldikde biz dahı levâzımın idüp [8] evkâfı dahı şurûtı şer‘ üzere ideriz ve'l-hâşıl [9] beş ‘aded cāmi‘-i şerîfin cümle şer‘-i şerîf üzere [10] imām ve hıtebâların şeyhü'l-İslām hâzretleri yerli [11] yerince defter idüp irsâl-i ‘arz idüp rikâb-ı şehri-

(55a) [1] yârıya geldikde nazâr-ı sa‘âdetleri olup şurût u vakfiyyesi [2] haremeyn-i şerîfeyn defterlerine kayıd ve bâb-ı sa‘âdet ağası [3] nezâretine¹⁷¹ dâhil idüp elli çift fuṭula izdiyâd [4] âyende ve revende tâlib ve müsâfirin olanlara ekl etmek [5] üzere kayıd olundu ve ‘imâretlerinin dahı cümle şurûtı [6] vakıfları yazıldı ve dahı ol ‘imâret tedârikinde minâsebet [7] idüp şeyhü'l-islâm Yahyâ Efendi buyurdi padişâhım [8] bir iş kaldı bir düşmân zuhûr idüp kal‘a-i muḥâşara [9] olmak olursa zâhîre lâzımdur anı içün dahı iç [10] kal‘ada yer mahzenlerine on iki biñ muṭ buğday [11] koyup çürümek iktifâ eyledikde ata-yı mezbûrda¹⁷²

(55b) [1] olan karıya re‘âyâlarına vérüp yerine cedîd buğday [2] alınmak üzere cevâb ve karar vérilüp ziyâde ve nokşân [3] alınmak üzere ve re‘âyâdan bu bahâne ile akçe [4] alınmaya déyü mahalline kayıd olunup ve sâ'ir levâzımların [5] dahı murâd-ı şehriyârî üzere ta'yîn idüp ve andan [6] sonra cerrâhlar ocaḳda olan yaralı gâzîlerin ahvâllerin [7] müşâvere idüp ve mecrûh olanlarına etmek vérüp [8] gemiye tayan ve yola tayan zahm-nâke mümkün İslâmbola [9] kadar harçlık vérilüp İstanbula irsâl olundu

¹⁶⁹ Met. dār-ı gurra

¹⁷⁰ Met. gurraların

¹⁷¹ Met. nazârâtına

¹⁷² Met. ata-yı mezbûrda

ve etmek [10] vérilenlerin ba‘zıların dağı cezāre-i mezbūrda kalmasına

[11] izin virildi ve andan seffnelerde olan levendān

(56a) [1] yoklandı anlar dağı mümkün olduğu üzere mecrūhlarına etmek [2] virildi yaralıları cerrāhlar ile her birine mümkün olduğu [3] kadar harçlık ihsān olup ve zāhūreleri ta‘yīn [4] olup İstanbula revāne oldu ve ba‘zıların vilāyetleri [5] cezāre-i mezbūra yakın olmağın yerliden harçlık vérilüp [6] ve her ne dirlikde ise esāmesine dağı şerh virildi [7] ve andan seffnelerde olan beylik pāy-zenler yoklandı [8] anların dağı eskilerin āzād vérildi diler ise [9] bilā İstanbula gitsinler ve dilerler ise cezāre-i [10] mezbūrda dursunlar böyle izin virildi kimi ve kimi [11] kaldı ammā Müslimān ‘asākīr-i ġarīb yeni de kimi Rūm

(56b) [1] elinden ve kimi Anaṭolıdan kal‘a kulu olup kaldılar bu hāl [2] üzere olup yigirmi beş gün bunları şehriyār-ı fātiḥ ḥazretleri [3] tedāriklerin gördi andan Mışırdan gelen ġazlilerin dağı [4] cümlesine etmek ve ihsānlar vérilüp ser-‘askerlerine [5] ve zābiṭlerine ‘azīm ihsān ve Mışırdan etmek virüp [6] ḥil‘atler geydirüp izin vérildi andan cümle olan [7] vūzerāya ve paşalara kimine ḥil‘at-i fāḥire¹⁷³ ve kimine [8] kürk¹⁷⁴ geydirüp izin virildi andan dağı sene-i mezbūrun [9] māh-ı kavmi ġurresi māh-ı Şaferin ibtidā Cum‘a namāzın Sencivān [10] cāmi‘nde kılup andan donanma-i hūmāyūna seffnelerin [11] tenbīh olundu ‘asker ve ağırlığı yine Marmariş iskele-

(57a) [1] sine götürdiler cum‘a irtesi gün tuğlar revān oldu [2] pazar gün otağ-ı hūmāyūn¹⁷⁵ revāne oldu pazar gicesi [3] pazar aḥşamı pazar irtesi gicesi cümle ordu-yı [4] hūmāyūnda fetḥ-i şerīfler tilāvet olup ve otağ-ı

¹⁷³ Met. ḥil‘at fāḥire

¹⁷⁴ Met. kürke

¹⁷⁵ Met. oṭāğı hūmāyun

[5] şehriyārīde¹⁷⁶ dahı on yerde hatm-i şerīfler tilāvet [6] olundı du‘āları on iki hatim yine gāzī şehri- [7] yārī emr-i siyāb Sultān Süleymān hāzretleri Sencivānda [8] kılup ‘azīm du‘ālar olup gözyaşları āb-ı revān [9] olup cümle cāmi‘lerin cedīdi meşāyiḥleri ve dār-ı gurre- [10] leri ve imām ve ḥuṭebā ve mü'ezzin kayımān cem‘ olup [11] dizdār ve re'is azabān ve sā'ir zābiḥ ḳal‘a

(57b) [1] ve aḡa yeñiçeri yan ve mālīye cezīre-i Rados ve mütevellī ḥil‘at [2] geyüp ve iḥsānlar geyüp revān olup¹⁷⁷ Sencivān cāmi‘nde doḡrı [3] küḥeylāna sivār olup mübārek gözlerinin yaşın silerek [4] ḳal‘a ḳapısından çıkup başardaya binmeden toplar [5] atılup ḳal‘adan andan başardaya sivār olduḡda [6] donanma-i hümāyūndan ve ḳal‘adan toplar atılup zemīn ü [7] zamānda¹⁷⁸ kıyāmet ḳopdı şanursın bu aḥvālī bilmeyenler [8] şanurdu velveleden kıyāmet ḳopdı biraz topların [9] duḡānı def‘ olup ve ehl-i dīvān yollı yolunca ḳadırgalar [10] ve ba‘zı fırkatalara ve ba‘zı ḳalyonlara binüp ve gemilerde [11] gūne-gūne bayrakları ve tuḡlar ve içinde kūsar

(58a) [1] ve ṭabil ‘alemler dögülüp nefīrler çalınup gūyā deryā yūzi [2] bir bahār oldu bir mu‘tedil hevā¹⁷⁹ ile Marmarişe ikindiye [3] ḳarīb ol ālāy dāḥil oldu anda dahı altı gün [4] oturup andan dahı ḳalkup padişāh-ı gāzī taḥt [5] ilāhī İslāmbola revāne oldu donanma-i hümāyūndan bu¹⁸⁰ [6] dahı Radosa gelüp üç gün tedāriklerin görüp [7] zikir olunan yaralıları alup üç günden¹⁸¹ sonra İstanbula [8] revāne oldılar ancak on ‘aded ḳadırga Radosda¹⁸² [9] ḳaldı

¹⁷⁶ Met. oṭāḡı şehriyārīde

¹⁷⁷ Met. geyüp olup

¹⁷⁸ Met. zemīn zamānda

¹⁷⁹ Met. ḥavā

¹⁸⁰ Met. donanmayı bu hümāyūndan

¹⁸¹ Met. alup gū üç günden

¹⁸² Met. Rodos’a da

cezāre-i mezbūruḡ ba‘zı Anaṡolıdan zāhir **[10]** olıcak umūrların i  n ta‘y n
eylediler.

DİZİN

- A / Ā -

āb: Far. Su.

ā. 3a/11, 41a/3

ā.-ı huzūr 40b/1

ā.-ı revān: akar su. 9a/2, 15a/8,
57a/8

Ababekr: Ar. İlk halife. (Ebū Bekr)

A. 24b/6 (Hāzret-i A.)

ābād: Far. Mamur, ŧen, bayındır.

ā. it- 2a/1

āb-kār: Far. Sucu, saka.

a. 4b/5

‘acāib: Ar. Çok tuhaf ŧeyler.

a. 21b/9

‘Acem: Ar. İranlı.

‘A. 3a/1

‘acībe: Ar. ŧaşılacak ŧey.

‘a.-i seyir 52a/1

ācil: Ar. Acele, acil.

ā.+den 5a/9, 5b/2, 10a/11,
19b/1, 47b/4, 48b/6

aç: Yemek yeme ihtiyacı olan.

a. 33a/5

a.+lar 22b/8

aç-: Açmak.

a.-arlardı 27b/1

a.-up 5b/6, 5b/9, 6a/2, 6b/4,
17b/2, 17b/5, 19b/4,
28a/5, 40b/6, 40b/7

açıl-: Açılmak.

a.-dı 38a/2

a.-mağ 29b/8

a.-up 40b/5, 51b/1

ada: Ada.

a.+da 13b/2

‘adālet: Ar. Haklılık, doğruluk.

‘a. 16a/8 (‘adl-i ‘a.)

ağall: Ar. Doğru yoldan uzak olan.

a. 3b/4

‘adāvet: Ar. Düşmanlık.

‘a. 49b/5

‘aded: Ar. Sayı.

‘a. 6a/4, 17b/6, 18b/4,
18b/5, 28a/2, 39a/3,
39a/7, 53b/11, 54b/9,
58a/8

ādem: Ar. Adam, insan.

ā. 38b/2, 38b/6, 40b/3

ā.+den 20a/10, 38b/2

ā.+e 38b/8, 44b/10

ā.+imüz 45a/1

ā.+iñ (ihe) 7a/11

‘adet: Ar. Görenek, usul.

‘ā.+lerince 33b/7

‘ādī: Ar. Adet olan.

‘ā. 53b/8

‘adl: Ar. Doğruluk.

‘a.-i ‘adālet 16a/8

‘adū: Ar. Düşman.

‘a. 1b/2

‘a.-i dīn 3a/2

āfāk: Ar. Ufuklar, gök kenarları.

ā.+a 4a/6

āferīn: Far. Beğenme, bravo.

ā. 22a/1

āfitāb: Far. Güneş. (Far. āf-tāb)

ā.-ı devlet 48b/11

ā.-ı zamīr 3a/12

‘afv: Ar. Suçunu bağışlama.

‘a.+e 49a/11

ağa: Ağa, bey.

a. 57b/1

a.+sı 55a/2

āgāh: Far. Bilgili, uyanık.

ā. 48a/3

ā. ol- 32b/5

ağırlık: Ağırlık.

a.+ı (bhe) 56b/11

ağız: 1. Bir akarsuyun denize veya göle döküldüğü yer.

a.+ında 10b/5

2. Koy, körfez, liman, yol gibi yerlerin açık yanı.

a.+ın 22a/4

3. Kapların veya içi boş şeylerin açık yanı.

a.+ın 35a/6

ağla-: Ağlamak.

a.-dı 14b/4, 39b/7

a.-yup 12b/6

ağlaş-: Birlikte ağlamak.

a.-dılar 12b/11

ağniyā: Ar. Zenginler.

a.+ya 22b/8

āh: Ah, yazık.

a.-ı □evāb 2a/1

aḥaṣṣ: Ar. Hususi, özel.

a. 10a/7

‘ahd: Ar. Söz verme.

‘a. ü peymān: yemin, ant.
49b/4

aḥīr: Ar. En son.

a. 27b/12

Aḥmed Paşa: Kanunî Sultan Süleyman döneminin vezir-i sâlisi (üçüncü veziri).

A. 24b/11, 26a/10, 30a/4, 30a/8 (Aḥmed), 32a/1, 38a/10

A.+ya 31a/1

aḥşam: Akşam.

a. 45a/7

a.+a 43b/2

a.+ı (iye) 57a/3

aḥvāl: Ar. Durumlar, haller.

a.+e 5b/4, 18a/7, 29a/5, 45a/6

a.+i (bhe) 5b/2, 21a/7, 57b/7

a.+i (iye) 29b/4, 37a/7, 37a/8, 39a/10, 47a/10

a.+ın 36a/6, 36b/3, 44b/5

a.+inde 42b/8

a.+inden 26a/8

a.+ini 3a/3, 17b/10

a.+iniḡ 33b/10

a.+leri (iye) 47a/4

a.+lerin 46a/3, 55b/6

a.-i cenge 47b/1

aḳālīm: Ar. Memleketler, diyarlar.

a.-i rubū‘ 53a/5

aḳçe: Para.

a. 21a/6, 23a/7, 53b/10,
55b/3

Aḳdeniz: Akdeniz.

A. 9b/8, 10a/8

A.+e 9a/10, 10b/7, 11a/4

‘āḳıbet: Ar. Nihayet, son.

ā. 29a/1, 29a/8, 31a/4,
47b/10

ā.-i mel‘ūn 37b/9

‘aḳıl: Ar. Akıl. (Ar. ‘aḳl)

‘a.+a 22a/4

‘a.+dan 9b/7

‘a.+ına 7a/11

‘a.+ları (iye) 29a/9, 41b/6

‘a.+larınca 18b/6

‘a.+ları başlarına gel- 13b/1

‘a.+ları başlarından git- 11a/9,
21a/3

‘āḳıl: Ar. Akıllı kimse.

‘ā. 44b/5

‘aḳıl-dāne: Ar. + Far. Bilgiçlik
taslayan.

‘a. 25a/6, 44b/6

‘aḳılsız: Ar. + T. Aklı olmayan.

‘a. 26a/11

aḳlām: Ar. Memurların çalıştıkları
daireler.

a. 53b/5 (mevācib-i a.)

aḳlık: Ak olma durumu.

a.+ı (iye) 33a/9

aḳṣā: Ar. Son, en son, uzak.

a.-yı merām-ı zafer 3b/1

al: Kırmızı.

a. 39a/5

āl: Ar. Aile.

ā.-i ‘O□mān 13b/3

al-: Almak.

a.-dılar 12a/2

a.-ıñ 12b/8

a.-madıklarına 5a/4

a.-maları 4a/9

a.-up 8b/12, 12b/5, 13a/6,
13a/9, 19b/11, 23b/1,
28b/3, 35a/5, 39a/4,
39a/5, 39b/4, 58a/7

a.-ur 35a/10

a.-urlardı 12a/11

a'lā: Ar. (daha, en, pek) Yüksek.

a. 36b/10 ('atebe.-i a.)

'alā: Ar. 1. Üst.

'a. 26b/4

2. e. Üzere.

'a. 40a/4

ālāt: Ar. Vasıtalar, aygıtlar.

ā.-ı h̄arb 6a/9, 27b/3

ālāy: Far. Alay.

ā. 14b/9, 15b/9, 18a/6,
18b/11, 34a/7, 58a/3

ā.+ıñ (ihe) 24a/4

ā.+ıñıñ 51a/3

ā. ālāy 6b/2, 24a/1

aldır-: Aldırmak.

a.-mayup 43b/1

'ale'l-ğafle: Ar. Dalgınlığa gelerek,
boş bulunarak.

'a. 32b/1

'ale'l-ḥuşūş: bağ. Ar. Hele, hususiyle,
en çok.

'a. 3b/12

'ale'l-menazilihim: ?

'a. 18b/8

'alem: Ar. Bayrak, sancak.

'a. 51a/3

'a.+ler 14b/8, 58a/1

'a.+lerin 6b/3

'a.+leriñ 24a/3

ālem: Ar. Dünya, cihan.

ā. 51a/9

ā.+i (bhe) 11b/6

ā.+lū 7b/5

ālem-penāh: Ar. + Far. Âlemin
sığınacağı yer.

ā. 7b/4

'ale's-sabāḥ: Ar. Sabahleyin,
erkenden.

'a. 26b/10, 28a/4

ālet: Ar. Alet.

ā.+ler-ile 15b/8, 37b/8

‘ale’t-tevālī: Ar. Arka arkaya, birbiri
ardınca.

‘a. 43b/2

‘aleyhi: Ar. Onun üzerine.

a. 14b/10

‘aleyhi’s-selām: Ar. Onun üzerine
selamet olsun.

a.+a 12a/7

alın-: Elde edilmek, alınmak.

a.-dı 53a/9

a.-mağ 26b/8, 31b/9, 44a/5,
55b/2, 55b/3

a.-maya 55b/4

a.-maz 26b/2, 37b/1

alıver-: Alıvermek.

a.-iñ 48a/1

‘ālī: Ar. Yüce, ulu.

‘ā. 21b/7, 51b/6

‘ā.+yle 2b/1

‘ālīṣān: Ar. Şan ve şerefi büyük olan.

‘ā. 49b/1 (dīvān-ı ‘ā.)

Allah: Ar. Tanrı

A. Allah 35b/11

A.-u ekber: Tanrı uluların
ulusudur. 8a/10, 11b/7,
25a/8, 33a/5, 35b/4,
41b/3, 41b/4, 46a/7

‘allāme: Ar. Çok bilgin.

‘a.-i ‘asīr 26a/7

alt: Alt.

a. 19a/10

a.+ına 19b/7, 28a/8

a.+ını 35a/4

altı: 6 sayısı.

a. 58a/3

altun: Altın.

a. 7a/3, 7b/5, 15a/3,
15a/10, 18a/4, 18b/10,
51a/4, 52a/11

a.+ı (bhe) 23a/7, 35a/5

āmāde: Far. Hazır, hazırlanmış.

ā. ol- 35b/5	Anaṭolı: Anadolu.
amān: Ar. Bağış, bağışlama.	A. 11b/3, 20b/3, 24b/9, 53b/4
a. 47a/6, 49a/1, 49a/11	A.+da 11b/11
a.+ların 47a/5	A.+dan 56b/1, 58a/9
a. di- 47a/3	
‘amel: Ar. Niyet.	ancak: bağ. Yalnız, sadece.
‘a.+den 42a/3	a. 58a/8
āmīn: Ar. Ya Rab duamızı kabul eyle!	anda: 1. Orada.
ā. 7b/10, 39b/4, 40b/11	a. 5a/7, 8b/9, 8b/10, 9a/9, 16b/8, 19a/11, 22a/7, 45b/8, 58a/3
ammā: bağ. Ar. Ama, fakat, lakin, ancak.	2. Oraya.
a. 9a/12, 13b/2, 13b/10, 21b/5, 24a/2, 32a/3, 34b/7, 37a/5, 42b/7, 45b/5, 48b/7, 56a/11	a. 18b/5, 20b/4
‘āmme: Ar. Umuma mahsus olan.	andan: 1. Ondan.
‘ā.-i ‘asker 52b/5	a. 8a/2, 55b/5
‘ā.-i ‘āyān 33b/6	2. Oradan.
ān: Ar. Pek az bir zaman.	a. 16a/8, 19b/1, 53a/8
a.+da 46b/4	3. Sonra.
aṇa: Ona.	a. 12a/4, 13a/7, 13a/8, 15a/10, 15b/11, 16a/10, 25a/9, 28b/2, 34a/1, 35a/2, 39b/8, 41a/8, 42a/8, 48a/4, 50b/4, 50b/5, 51a/1, 51a/2,
a. 4a/5, 5b/11, 18b/3, 26b/3, 44b/7, 50a/10	

51a/4, 51a/9, 55b/11, 56a/7, 56b/3, 56b/6, 56b/8, 56b/10, 57b/5, 58a/4	29a/4, 39b/3, 52a/6, 52a/8, 56a/1 a.+a 9a/5, 42b/3 a.+dır 2b/2 a.+ı (bhe) 24b/8, 25a/2 a.+ıñ 56a/8
anı: Onu. a. 45a/4, 49a/1, 54a/7, 54a/8	
anıñ: Onun. bk. <i>anıñ</i>	anıñ: Onun. bk. <i>anıñ</i>
a. 15a/1, 22a/3, 22a/9, 55a/9	a. 30a/9 ‘Arab: Ar. Arap. ‘A. 2b/7, 21b/11, 50a/9, 52a/5
ānīn: Far. Yayık. a. 44a/1	aralıq: Sıra, vakit. a.+da 42b/4
‘anķā: Ar. İsmi olup cismi olmayan bir kuş, Zümrüdüanka kuşu. ‘a. 17b/5, 38b/3	ārām: Far. Dinlenme, istirahat etme. ā. eyle- 8b/9, 10b/5, 11a/2, 20a/6 ā. ol- 42a/9, 43b/4 ā. olun- 11a/5
‘ankebūt: Ar. Örümcek. ‘a. 27a/4, 43b/9	‘araşāt: Ar. mahşer yeri ‘a. 42a/5 (‘arşa.-i ‘a.)
añla-: Anlamak. a.-mazdı 14b/1	ard: Arka. a.+ında 15a/1
anlar: <i>zm.</i> Üçüncü çokluk şahıs zamiri, onlar. a. 12a/1, 12b/1, 12b/6, 16a/6, 25a/7, 28b/3,	

ardınca: Hemen arkasından, peşi sıra.

a. 18a/5, 50b/4

‘a.-ı ‘ubūdiyyet: bağlılığını
bildirme. 47a/8

‘arız: Ar. Gelen.

‘a. ol- 11a/10

armağan: Hediye.

a. vir- 3a/5

‘arşa: Ar. Yer, toprak.

‘a.-i ‘araṣāt 42a/5

‘a.-i ḥāk 2a/6

‘arṣa-i meydān 43b/3

arşlan: Aslan.

a. 19a/1

artuk: *bağ.* Başka, gayri.

a. 21a/5

‘arz: Ar. Sunma, gösterme, bildirme,
önüne koyma.

‘a.+a 2a/6, 54b/7

‘a. eyle- 5b/3

‘a. it- 54b/7, 54b/11

‘a. ol- 47a/4

‘a. olun- 29b/3

aş-: Asmak.

a.-up 23b/11

‘asākīr: Ar. Erler.

‘a.-i ġarīb 56a/11

‘a.-i İslām 1b/4, 12a/5, 13a/6,
14a/6, 14a/8, 17a/9,
49a/2, 49a/4

‘a.-i manşūr 49b/4

āsān: Far. Kolay.

ā. 18b/2

ā□ār: Ar. İzler, nişaneler.

a.+a 23b/5

aşhāb-ı kirām: Ar. Hz. Muhammed

(sav)’in sahabeleri.

a. 2b/1, 2b/2

aşıl: Ar. Asıl. (Ar. aşl)

a. 21a/10

aşıl-: Asılmak.

a.-u 28b/6

āşimān: Far. Gök, sema. (Far. āsmān)

ā.+a 13a/10, 22a/1, 46b/11

āsīb: Far. Çarpışma.

ā. 41a/5

ā.-i devlet 51b/9

‘asīr: Ar. Titiz tabiatlı (adam).

‘a. 9a/12, 26a/7 (‘allāme-i
‘a.)

āsītāne: Far. Eşik.

ā.+ye 5b/2

‘asker: Ar. Er.

‘a. 4b/12, 9b/4, 12a/10,
16b/6, 34a/9, 37b/2,
37b/5, 47b/8, 56b/11

‘a.+den 13b/3

‘a.+e 29b/8, 48b/6

‘a.+ime 14b/4

‘a.+i (iye) 6b/10

‘a.+iñ (ihe) 6b/7, 34a/2

‘a.-i cenge 44a/5

‘a.-i İslām 19a/6, 22b/6,
22b/10, 23b/1, 23b/8,
25b/6, 26b/8, 27a/2,
30b/5, 31b/8, 32b/2,
33b/4, 33b/7, 34a/6,

35b/1, 38a/8, 38a/11,
40a/4, 40a/9, 41a/8,
41b/7, 45a/5, 45b/1,
46a/7, 46a/11, 48a/2,
51b/2

‘a.-i Muhammedī 27a/4

‘a.-i Müslīmīn 44b/4

‘a.-i şimār 28a/3

aşlā: Ar. Hiçbir zaman.

a. 4a/9, 11a/11, 19a/7,
19a/9, 21b/2, 21b/4,
22b/10, 26a/2, 30b/5,
48b/9, 49a/5

aşnām: Ar. Putlar.

a. 52b/7

āş: Far. Aş, yemek.

a. 32b/8

aş-: Aşmak.

a.-mağ 36b/2

āşikāre: Far. Belli, açık, meydanda.

ā. 34a/1

at: At.

a. 41a/7, 49a/3

at-: Atmak.

a.-an 30a/1

a.-arlar 42a/2

a.-arlar idi 26b/4, 27a/6

a.-arlardı 35a/1

a.-dıkları 21a/3

a.-dılar 19a/7, 28a/7

a.-duğı 38b/7, 38b/8, 44b/9

a.-duğumuz 44b/10

a.-madan 30b/9

a.-mağa 28b/9, 30a/10, 30b/8,
31b/2

a.-mayup 19a/8

a.-up 27a/4, 27b/3

aṭa: Baba.

a.-yı mezbūr 55a/11

atdır-: Attırmak.

a.-mazlardı 26a/6

‘atebe: Ar. Eşik, basamak.

‘a.-i ‘ālī 10a/6

‘a.-i a‘lā 36b/10

āteş: Far. Od, ateş.

ā. 27a/7, 35b/3, 45a/11

ā. al- 35b/11

ā. it- 34a/9

ā. vér- 19b/4, 25b/3, 28a/9,
37b/10, 41a/10, 45b/9

ā. véril- 9a/6, 35b/6, 38a/11,
42b/11, 51a/8

ā. vir- 29a/3

ā. viril- 25a/6, 25a/11, 37b/11

‘āṭfet: Ar. Karşılık beklemeden
gösterilen sevgi.

‘ā. 14a/8

atıl-: Atılmak.

a.-an 19b/10, 41a/11

a.-duğı 8a/10

a.-urdı 23a/2, 25b/3

a.-up 8a/12, 9a/7, 13a/10,
13b/1, 20a/7, 51a/8,
57b/5, 57b/6

‘aṭiyye: Ar. Hediye, bahşiş.

‘a. vér- 8b/11, 16a/3

‘a. vir- 9a/1

āvāre: Far. Serseri.

ā. ol- 9a/8

āvāz: Far. Ses, seda.

ā. 19a/8

ā.+ı (iye) 25b/1, 27a/7,
37b/6

ā.+ından 14a/9

‘avāz: Ar. Bedeller, karşılıklar.

‘a. 50b/2

‘a.-ı bülendī 50b/5, 50b/7

āvāze: Far. Yükses ses.

ā.+si 41b/4

ā.-i Allah Allah 51b/3

‘avdet: Ar. Geri gelme, dönme.

‘a. olun- 11a/3

‘avrat: Ar. Kadın.

‘a. 32b/9, 46b/8, 49a/3

‘a.+ları (iye) 45b/11

aya: Avuç içi.

a.+sı 26b/5

ayağ: Ayak.

a.+ına 4b/4	āyīn: Far. Merasim, tören.
a.+ları (iye) 32b/10	ā. 3b/5
a. baş- 38b/9	ā.-i İskender 24a/10
‘ayāl: Ar. Kadın, eş. (Ar. ‘iyāl)	‘ayn: Ar. Aslı, kendisi.
‘a. 4b/6	‘a. 12a/6, 51a/11
‘āyān: Ar. Bir memleketin ileri gelenleri.	‘a.-ı şerīf 41a/3
‘ā. 33b/6 (‘āmme.-i ‘ā.)	aynı: Aynı.
‘ā.-ı Rados 49b/1	a. 32a/7
Ayās Paşa: Döneminin Osmanlı veziriazamı.	ayrıl-: Ayrılmak.
A. 42b/10	a.-dı 16a/6
āyende: Far. Gelen, gelici.	‘āzā: Ar. Bir bütünün parçaları.
ā. ve revende: gelen giden. 3b/11, 55a/4	‘ā. ol-: Birleşmek. 36a/11
āyet: Ar. Ayet.	‘azab: Ar. Deniz tüfekçi eri.
ā.+ler 15a/5	‘a. 6a/8
ā.+lerin 9a/3	‘a.+lar 6b/1
‘ayīb: Ar. Utanılacak şey, kusur, ayıp. (Ar. ‘ayb)	‘azabān: ?
‘a. 3a/8	‘a. 57a/11
‘ayid: Ar. İlgili, ilişkili.	āzād: Far. Kurtulmuş, serbest olan.
‘a. 33b/5	ā. 56a/8
	ā. ol- 49b/10
	‘azamet: Ar. Büyüklük, ululuk.

‘a. 23b/9

‘azīm: Ar. Büyük, ulu.

‘a. 7b/11, 9b/3, 16b/5,
17b/3, 20b/11, 22a/5,
29a/9, 33a/9, 33b/1,
33b/4, 34b/6, 36a/7,
36b/2, 38a/4, 40b/11,
42b/10, 43b/8, 43b/11,
45b/3, 48b/6, 56b/5,
57a/8

‘a.ül-beyān 51b/6

‘a.ül-cü□□e 17b/3, 21a/8,
22a/11, 25b/2

‘azīme: Ar. Büyük, ulu.

‘a. 11b/9

‘azīmet: Ar. Gitme, gidiş.

‘a. et- 3b/2

‘a. it- 16b/4

- B -

bāb: Ar. Kapı.

b.+ında 39b/1, 45a/6

b.-ı sa‘ādet: sultanın sarayı.
55a/2

baça: Su yolu, lağım, maden ocağı
gibi yer altı yapılarının hava
deliği.

b.+larda 48a/2

b.+ları (iye) 43b/6

b.+larını 48a/1

b.+larının 43a/5, 43a/8

b.+nın 43a/1

ba‘de: Ar. Sonra.

b. 6a/3, 6a/6, 6a/7, 6a/8,
6b/1, 7b/10, 11a/7,
12a/2, 14b/5, 16b/3,
17b/1, 22b/6, 27b/11,
28b/1, 28b/3, 28b/7

b.'d-duā‘ 41a/2

b.'l-ḥarām 54a/6

bāğ: Far. Büyük bahçe, bağ.

b. 45b/7

b.-ı cinān: Cennet. 25b/8

b.-ı dil-güşā 19a/1

b.-ı ḥurrem 40b/8

b.-ı İrem: Cennet. 24a/1

Bağdād: Ar. Bağdad şehri.

B. 2b/9

bağla-: Bağlamak.

b.-dı 43b/4

b.-dılar 24b/2

b.-mışdı 7a/10

b.-yup 8a/4, 43a/3

bağlan-: Bağlanmak.

b.-up 53b/8

bağış: Far. Para, bahşiş. (Far. bahşiş)

b.(+lerin) al- 39a/7

bahāne: Far. Vesile, sebep.

b. 16a/4, 55b/3

bahār: Far. Bahar mevsimi.

b. 6a/10, 58a/2

baḥr: Ar. Deniz.

b.+e 21a/10

b.+i (bhe) 51b/11

b.-i İslām 51a/11

b.-i sulṭāniyye 9a/5

baḥş: Far. Bağış, ihsan.

b. it- 2b/3

b.-ı kerāhān 2a/4

baḳ-: Bakmak.

b.-madan 4b/9

b.-mayup 46b/3, 48b/10, 49a/5,
49a/6

bāḳī: Ar. Daimi, kalıcı.

b. ḳal- 8a/1

bāl: Far. Kanat.

bāl u per: Kanat ve kol. 1b/11

bālā: Far. Yüksek, yukarı, üst.

b. 40b/5

b.-yı bülend: uzun boy. 21b/7,
28b/5

Bali Ağa: Yeniçeri ağası.

B. 25a/1, 43a/9, 43a/10

balyemez: Eskiden kullanılmış olan
uzun menzilli bir çeşit top.

b. 21a/9

bānī: Ar. Bina eden, yapan, kuran.

b.+si 25b/9

barışıklık: Barış hali.

b. 47a/10

bārūt: Ar. Patlayıcı, katı madde.
(Far. bārūd)

b. 28a/3, 31a/2, 31a/3,
35a/6, 37b/9

b.+a 35b/10

b.+1 (bhe) 31a/2, 53b/7

baş-: Basmak.

b.-acak (sfe) 38b/9

b.-up 32a/5

başiret: Ar. Önsezi.

b. 39b/5

Başra: Ar. Basra şehri.

B. 2b/10

başt: Ar. Yayma, açma.

b. it- 3a/2

baş: 1. Deniz teknelerinde ön taraf.

b.+ında 7a/2

2. Kafa, baş.

b. 48b/8

b.+ına 41b/1

b.+ların 17a/3

b.+larına 11b/4, 23a/3

b.+larından 15a/10, 41b/5

b. göster- 19a/9, 27a/1, 27a/2

3. Bir şeyin genellikle
toparlakça ucu.

b. 28a/9

b.+ları 40b/10

b.+lu 18b/10

4. Bir topluluğu yöneten kimse.

b.+ına 16a/1

b.+ları 47a/7

b. aç- 48b/8

b.(+1) çek- 22a/1, 41a/7

b. it-: Liderlik etmek. 31a/11

5. Başlangıç.

b.+ları 44b/3

6. Bir şeyin uçlarından biri, üst
kısım.

b.+ına 24a/3

b.+ında 18b/9, 30b/7

b.+ından 27a/1, 27a/9

b.+ları 45b/6

b.+larına 46b/4

b.+larında 51a/6

başla-: Başlamak.

b.-dı 9a/11, 44a/4

b.-dılar 5b/12, 27a/5, 28b/9,
30a/10, 31b/2, 51b/8

b.-yup 31a/5

başlarda: İt. Osmanlı donanmasında
kullanılan kadirga türünden bir
savaş gemisi.

b. 6a/4

b.+dan 8a/8

b.+lar 17b/4, 28a/2

b.+sı 18b/6, 18b/7

b.+sının 20a/8

b.+ya 18a/4, 23b/9, 57b/4,
57b/5

bâıl: Ar. Boş, beyhude, yalan.

b.+dan 51a/11

b.+ları (iye) 5a/5, 12a/6, 32a/7

bayrak: Far. Bayrak, sancak.

b.+ları (iye) 18b/11, 34a/8,
40b/6, 57b/11

ba‘zı: Ar. 1. sf. Birazı, bir kısmı.

b. 8b/9, 13b/6, 16a/2,
24b/3, 26b/6, 43a/5,
47a/10, 57b/10, 58a/9

2. zm. Kimi.

b.+ları (iye) 13b/2

b.+ların 30a/1, 30a/2, 31a/4,
39b/7, 55b/10

b.+ların 56a/4

bāzırgān: Far. Tacir. (Far. bāzergān)

b. 3b/10, 5a/12

b.+dan 50a/1

b.+lar 5b/2

beden: 1. Vücut, beden.

b.+inden 17a/3

2. Kale duvarı.

b. 30b/7, 41b/6

b.+ler 22a/6, 24a/2

b.+lerden 27b/2

b.+lere 20a/2

b.+lerin 34a/7	belā: Ar. Gam, keder, musibet.
b.+lerinde 26a/5	b.-yı kâfir 4b/5
b.+lerinden 29b/11	Belğırad: Belgrad şehri.
b.+lerine 30b/6, 42a/1, 43a/2	B. 2b/10
beg: Bey. bk. <i>bég, big</i>	belki: Far. İhtimal, olabilir.
b. 44b/6	b. 5a/5, 47b/3, 53a/10
b.+i (iye) 17b/9, 52a/2	ben: zm. Ben.
b.+ler 33b/6	b.+im 10b/7, 14b/4, 26b/1
b.+leri (iye) 13b/7	bend: Far. Bağ, yular.
b.+lerinden 44b/6	b. 10a/1
b.+lerine 40a/9	b.-i □iķāl 4b/4
bég: Bey. bk. <i>beg, big</i>	bende: Far. Kul, köle.
b.+ler 15a/11	b.+si 2b/5
beglerbegi: Sancak beylerinin başı.	beñze-: Benzemek.
bk. <i>beglerbegü</i>	b.-mez (gze) 48a/7
b.+lere 6a/8	ber: e. Far. Gibi.
b.+leri (iye) 40b/9	b. 51b/9
b.+si 25a/1	berāber: Far. Birlikte, beraber.
beglerbegü: Sancak beylerinin başı.	b.+i (bhe) 26b/6
bk. <i>beglerbegi</i>	berāt: Ar. Rütbe, nişan ve imtiyaz
b.+si 33b/6	verildiğini bildiren ferman.

b.+ları (iye) 53b/4

B.+a 6b/12

berelen-: Berelenmek.

beşinci: Beşinci.

b.-di 21a/3

b. 25a/5

berk: Sağlam, şiddetli, kuvvetli.

beyān: Ar. Anlatma, açık söyleme, bildirme.

b. 23b/7

b. 3b/5

b.-i nişān 8a/11

b. it- 40a/7

berr: Ar. Kara, toprak parçası.

b. vir- 3a/5

berr ü baħr: Kara ve deniz.

beyāz: Ar. Ak, beyaz.

2b/10, 9a/7

b. 51a/7

berü: Bu yana, buraya, beriye.

beylik: Beylik.

b. 26b/11, 29b/8, 49b/9

b. 56a/7

b.+den 43b/10

beş: 5 sayısı.

beyt: Ar. Ev, mesken, hane.

b. 14a/11, 39a/3, 39a/7,
54b/9

b.+e 4b/3

beş yüz: 500 sayısı.

bezl: Ar. bol bol verme, saçma.

b.-i fuḡarā 15b/10

b. 6a/3, 18b/5

bıraḡ-: Bırakmak.

b.+den 39a/5

b.-dılar 46a/6

beşer: Ar. İnsan.

b.-up 7a/9, 11a/7, 18a/10,
20a/6, 25b/2, 36a/7,
38a/3, 39a/6

b.i'l-mü'min 7b/6

Beşiktaş: İstanbul'un bir ilçesidir.

b.-urlardı 27b/3

B. 14a/3

bi-: Ar. Başlarına eklendiği zaman kelimeleri -e haline getirir.

b.-Recebi'l-ferdi 1b/6

bī-'aql: Far. + Ar. Akılsız.

b. 31b/11

bī-dermān: Far. Dermansız, güçsüz.

b. 29a/1

bī-dīn: Far.+Ar. Dinsiz.

b.+ler 24a/2, 33a/7, 35b/7

b.+lere 3b/7

b.+leri (iye) 30a/1

b.+lerüñ 16b/11, 32b/8

bī-edeb: Far. + Ar. Edepsiz, terbiyesiz.

b. 26a/1

bi-emri'llāhi: Ar. Allahın emriyle.

b. 21a/1

big: Bey. bk. *beg*, *bég*

b.+e 50a/2

bī-ḥadd: Far. + Ar. Hadsiz, sınırsız.

b. 22b/4

bi-ḥamdili'llahi: Ar. Allah'a şükür olsun.

b. 42b/11, 45a/11, 53a/5, 53a/9

bī-idrāk: Far. + Ar. İdraksız, anlayışsız.

b. 31b/11

bil-: Bilmek.

b.-enleri 37a/7

b.-meyenler 57b/7

b.-mez (gze) 37a/1

b.-mişler idi 35a/11

b.-üp 4b/9, 10a/10, 12a/6, 21a/7, 44a/11, 47a/11

b.-ür idi 26a/9

b.-ürler idi 5b/11

bilā: Ar. -sız, -siz. (Arapça kelimelerin başına getirilir.)

b. 5a/6, 29a/7, 56a/9

Bilāl Ḥabeşī: Ar. Hz. Muhammed'in sahabelerinden biri ve ilk müezzindir.

B. 50b/2 (H  ret-i B.)

bild  r-: Haber vermek, bildirmek.

b.-  rlerdi 29a/4

bi'l-k  lliyye: **Ar.** Tamamen,
b  sb  t  n.

b.+d  r 49b/5

b.+ye 6b/2, 43b/6

bi'l-zar  r  : **Ar.** Zorunlu.

b. 30b/8

bi  : 1000 sayısı.

b. 6a/1, 29a/10, 41a/10

bin-: Binmek.

b.-meden 57b/4

b.-  p 18a/4, 52b/3, 57b/10

bin  : **Ar.** Yapı.

b. 22a/6

b.+lar 21b/7

b.+sı 36b/7

b.+sın 29a/7

b. eyle- 3b/7, 21b/1, 22a/1

b. it- 9b/4, 22a/6, 29b/10,
32a/4

b. olun- 6a/12	24a/1, 24b/7, 24b/8,
b.-yi mi□l-i Ebū-Ḥanīfī 54a/9	25a/5, 25b/9, 25b/10,
bināen: Ar. Dayanarak, -den dolayı,	25b/11, 26a/11, 26b/7,
-den ötürü.	28b/5, 30a/3, 30b/3,
b. 18b/4	30b/5, 31b/11, 32a/9,
bī-naẓīr: Far. + Ar. Benzersiz, eşsiz.	33a/3, 34b/7, 34b/11,
b. 22b/5	35a/7, 35b/4, 37b/2,
bindir-: Bindirmek.	38a/7, 38b/6, 40b/8,
b.-üp 23b/10	42b/4, 42b/11, 43a/7,
bī-nihāye: Far. + Ar. Sonsuz,	43a/10, 44a/2, 44b/6,
nihayetsiz.	44b/8, 45a/10, 45b/7,
b. 52a/11	46a/2, 46b/5, 47b/2,
bir: 1 sayısı.	48a/5, 49a/1, 51b/6,
b. 1b/11, 2a/2, 2b/4, 4a/9,	53a/3, 53a/9, 54a/5,
6b/7, 7a/9, 7b/5, 7b/11,	55a/8, 58a/2.
8a/9, 8b/4, 9b/9,	
10b/11, 11a/8, 12a/2,	
12a/11, 12b/11, 13b/4,	
14a/11, 14b/6, 14b/11,	
19a/1, 19b/9, 20a/7,	
20a/10, 20a/11, 20b/2,	
20b/4, 20b/8, 20b/11,	
21b/1, 21b/2, 21b/6,	
21b/7, 21b/10, 22a/4,	
22a/5, 22b/5, 23b/11,	
bir nice: Birçok.	
b. 17a/8, 38b/11	
biraz: Biraz.	
b. 12a/1, 12b/1, 15b/11,	
17a/5, 57b/8	
b.+ı (iye) 13b/8, 13b/9	
birbiri: Birbiri. bk. <i>biribiri</i>	
b. 40b/2	
b.+n 15a/9, 41a/9	
b.+ne 14b/1	

b.+yle 35b/5

biribiri: Birbiri. bk. *birbiri*

b. 34b/4

birkaç: Birkaç.

b. 8b/9, 12b/3, 18b/2,
20b/5, 29b/10, 37b/1,
37b/3, 41a/6

b.+ı (iye) 19b/10

b.+ın 48a/10

birle: e. İle.

b. 43a/4, 43a/7

biz: zm. Biz.

b. 33a/1, 47b/9, 54b/7

b.+e 32a/2, 44b/9, 46b/10,
48a/1

b.+i (bhe) 12b/8, 13b/3,
45a/2

b.+im 13a/1, 18b/1, 28b/7,
36a/10, 37b/8, 44b/10

boğaz: İki kara arasındaki dar deniz.

b. 5a/12, 9a/4

b.+a 10a/9

b.+dan 9a/10, 10b/4, 13b/8

b.+ı (bhe) 18a/5

Bostancı: İstanbul'da bir mahalle adı.

B. 14a/6

bozul-: Bozulmak.

b.-muş (sfe) 45b/7

bölük: Takım, bölüm.

b. 52a/4

böyle: 1. *sf.* Bunun gibi, buna benzer.

b. 4a/1, 20a/4, 22b/5,
46b/5, 48a/8

2. *zf.* Bu şekilde.

b. 12a/8, 32a/8, 45a/1,
53a/8, 56a/10

bu: 1. *sf.* Bu.

b. 2a/6, 4b/6, 5b/1, 5b/2,
5b/4, 6b/9, 12a/10,
12a/11, 13a/4, 13b/5,
14b/4, 16a/4, 16b/8,
19b/2, 20a/4, 20a/11,
20b/5, 21a/1, 21a/7,
23a/9, 23b/2, 24a/10,
24b/2, 24b/3, 25b/3,
25b/11, 26b/7, 26b/8,
27a/7, 27b/7, 28b/11,
29a/5, 29b/7, 31b/9,
32a/6, 33b/3, 34a/2,
34a/4, 35b/8, 35b/10,

36a/5, 36a/6, 36b/1,
36b/3, 36b/11, 37a/8,
37b/1, 37b/3, 38b/6,
39b/5, 40b/8, 44a/5,
44a/10, 44a/11, 44b/1,
44b/8, 45a/6, 46a/7,
47a/4, 47b/5, 48a/9,
53a/2, 53a/5, 53a/11,
55b/3, 56b/1, 57b/7

2. *zm.* Bu.

b. 6a/2, 12b/9, 13b/3,
27b/11, 30a/3, 32b/8,
33a/3, 33b/5, 34b/6,
34b/10, 37a/10, 39b/6,
42b/1, 42b/4, 44a/2,
44b/11, 45a/1, 47b/9,
49a/1, 54a/6, 58a/5

b.+dur 26a/2, 32a/5, 40a/1,
45a/3

b.+na 37a/10, 37b/1

b.+ndan 48a/3, 48b/3

b.+nuñ 48a/6

Budin: Macaristan'ın başkenti.

B. 2b/10, 3b/2

buğday: Buğday.

b. 55a/10, 55b/1

bul-: Bulmak.

b.-a 1b/1

bulun-: Bulmak işini konu olmak.

b.-an 38a/1

b.-mayup 30b/7

bunlar: zm. Bunlar.

b. 13b/10, 43b/9

b.+a 32a/8, 39b/6, 45a/2

b.+ı (bhe) 15a/8, 32a/5,
56b/2

burada: Burada.

b. 18b/3

Burāḳ: Ar. Hz. Muhammed'in
Miraç'ta bindiği binek.

B. 2a/7

burc: Ar. Kale, hisar çıkıntısı, kule.

b.+lar 4a/4, 22a/10, 24a/2

b.+lara 20a/2

b.+lardan 18b/4

b.+larının 21b/5

burun: Burun.

b.+ların 48a/10

buruş-: Buruşmak.

b.-ması 7a/9

buyur-: Buyurmak.

b.-dı 12b/5, 13a/1, 13a/2,
29b/7, 37a/9, 39b/2,
39b/3, 39b/7, 55a/7

b.-dılar 13a/7

bülendī: Far. Yücelik, yükseklik.

b. 50b/2

bütün: Bütün.

b. 22a/2, 36a/2

büyük: 1. Büyük.

b. 11a/8, 17b/5, 20b/4,
22a/10, 39a/9, 45b/4

b. büyük 27b/2

2. Yetişkin, belli bir yaşa
gelmiş.

b.+lerin 12a/9

- C -

cā-be-cā: Far. Yer yer.

c. 9a/11, 43b/7

cāh: Far. İtibar, makam.

c.-ı caḥīm 21b/6	c.+larına 45b/2
cā'iz: Ar. Olabilir, olur.	c.-ı cehennem 38a/1
c.+dür 30a/3	c.-ı sebīl 2a/2
cām: Far. Cam.	c. ü gönülden 48b/8
c.+larını 11b/9	cānān: Far. Sevgili, gönül verilmiş.
c.-ı sebīl 31b/7	c.+ıdur 2b/7
cāme: Far. Elbise, çamaşır.	cānib: Ar. Taraf, cihet, yan.
c. 39a/1	c.+de 16b/8, 32a/3, 36b/11, 39a/11
cāmi': Ar. İçinde namaz kılınan ibadet yeri, mescit.	c.+den 23a/9, 31b/9
c.+de 54b/3	c.+e 8b/3, 19b/1, 21b/2
c.+leriñ 57a/9	c.+i (bhe) 10b/11
c.+nde 56b/10, 57b/2	c.+inden 19a/10, 26b/11, 27a/4, 29b/9, 36a/11
c.-i cedīd 52b/5	c.+ine 3b/2, 4a/12, 13b/5, 13b/10, 19b/3, 22a/11, 25b/10
c.-i şerīf 54a/10, 54b/9	
cān: Far. Can, ruh.	cārī: Ar. Cereyan eden, akan.
c. 46b/6	c. ol- 42b/1
c.+1 (bhe) 12b/8	cebeci: Far. Yeniçeri ocağına bağlı bir sınıf asker.
c.+1 (iye) 26a/10	c. 16a/1
c.+ları (iye) 11b/5	

cebe-hâne: Far. Barut, kurşun, gülle
ve benzerleri gibi harp
malzemesi ve bunların
bulunduğu yer.

c. 6a/1, 16a/4

cebel: Ar. Dağ.

c. 15b/1

cedd: Ar. Dede, büyükbaba.

c.-i yevm-i qarād 3a/10

cedīd: Ar. Yeni, kullanılmamış.

c. 55b/1

c.+i (iye) 57a/9

cehālet: Ar. Cahillik.

c. 26a/10

cehd: Ar. Çalışma, çabalama.

c. 45a/6

cehennem: Ar. Cehennem.

c.+e 33a/4

celle: Ar. “Yüce ve aziz olun!”
anlamına gelen bir dua.

c. ve ‘alā: “Onun şanı,
büyüklüğü, yüksekliği
artsın!” anlamına gelen

Tanrı için kullanılan
saygı sözleri. 50a/4

Cem: Far. Pişdâdiyan sülalesinin
dördüncü hükümdarıdır.

C.+dir 2b/6

cem‘: Ar. Toplama, yığma.

c.-ı müncü'l-ebrār 27b/10

c. eyle- 9b/4

c. it- 12a/9

c. ol- 20a/2, 20a/11, 31b/11,
44b/4, 52b/6, 57a/10

cemā‘at: Ar. İnsan topluluğu.

c.-i mü'minîn 39b/9

c.-i Müslimîn 39b/9

cemī‘: Ar. Cümle, hep, bütün.

c. 17b/1, 31b/1, 53b/2,
54b/3

cemī‘an: Ar. Hep, bütün, tekml.

c. 23a/5, 26b/8, 31a/2,
37a/6, 37a/11, 40a/10

Cemşīd: Far. Cemşâsb’ın babası.

C. 29a/11 (Hâzret-i
Padişâh-ı C.)

cenāb: Ar. Hazret.

c.-yārī 5b/5, 19b/5, 40a/5,
44a/3

c.-ı Hakk: Allah. 50a/4

cenge: Far. Savaş. (Far. ceng)

c. 5a/1, 15b/8, 17a/7,
17a/8, 27a/1, 27b/5,
33a/5, 34b/1, 34b/6,
36a/8, 36b/1, 37a/6,
37b/1, 37b/5, 38b/1,
38b/4, 39a/4, 42a/6,
42b/8, 42b/10, 43b/3,
43b/4, 43b/6, 43b/8,
43b/11, 44b/7, 45a/8,
45a/11, 45b/3, 47a/10,
48a/3, 48a/6, 48a/9

c.+de 27b/7, 33b/4, 43a/10

c.+den 35b/7, 42a/8

c.+ler 48a/6, 48b/6

c.+leri (iye) 36b/8

c. eyle- 47b/10

c. it- 37b/8, 38a/4, 43b/2

cengeci: Far. + T. Savaşçı.

c.+leri (iye) 44b/3

cengī: Far. Savaşan, savaş halinde

bulunan.

c. it- 40a/11

cennet: Ar. Cennet.

c. 27a/11

cereyān: Ar. Olma, oluş.

c. it- 41a/3

cerrāḥ: Ar. Doktor.

c.+lar 33a/11, 42b/3, 55b/6,
56a/2

cevāb: Ar. Yanıt.

c. 14b/1, 30a/6, 39b/6,
55b/2

c.+ma 30a/6

c. eyle- 10b/10, 41a/8

c. vér- 21a/5, 48b/3

c. vir- 13a/3, 39b/3, 44b/7

cevāhir: Ar. Cevherler, elmaslar.

c. 15a/3, 15b/2, 51a/4,
51a/6

c.+ler 52b/1

cevānib: Ar. Taraflar, yanlar.

c.-i erba'a: dört taraf. 21b/1,
22a/10

cevlān-geh: Ar. + Far. Dolaşılan yer,
dönüp dolaşma yeri. (<
cevelān-geh)

c.-i eflāk 2a/7

ceyş: Ar. Asker, ordu.

c.-i Müslim 17a/5

cezîre: Ar. Ada.

c. 31a/9, 37a/1

c.+den 12a/8, 53b/9

c.+ler 9a/11, 36b/6

c.+lerde 4a/6

c.+lerden 11a/4

c.+lerinde 3b/6

c.+lerinden 36b/6

c.+müze 12b/11

c.+si 34b/8

c.+sine 11a/4, 16b/10, 23b/1

c.+siniñ 17b/11, 18a/9

c.+ye 22b/7, 31a/11

c.-i deryā 4a/3

c.-i mezbūr 12a/3, 13b/5,
36a/1, 46b/11, 49a/4,
53b/7, 54b/2, 55b/10,
56a/5, 56a/9, 58a/9

c.-i mezkūr 50b/10

c.-i Rados 44a/9, 57b/1

cidāl: Ar. Karşılıklı kavga, savaş.

c.+den 47b/7

cihād: Ar. Savaş.

c.+a 40a/7

cihān: Far. Dünya, alem.

c. 2b/3, 3a/1, 3a/7, 6a/9,
25b/4, 28a/7, 41a/5

c.+a 7a/9, 21b/9, 25a/9,
41b/5

c.+ı (bhe) 19b/4

c.+ıñ 2b/10, 53a/8

c.-ı müzeyyen 40b/4

cinān: Ar. Cennetler.

c. 25b/8 (bāğ-ı c.)

civān: Far. Genç.

c. 9b/9

civār: Ar. Çevre, yöre.

c.+ında 16b/4

Cum‘a: Ar. Perşembeden sonra gelen
gün.

C. 52b/6, 56b/9

Cuma‘ irtesi: Ar. + T. Cumartesi.

- Ç -

C. 57a/1

çadır: Far. Çadır. (Far. çāder)

cumhūr: Ar. Halk.

ç.+lardan 23b/4

c. 27b/9

çağıldı: Yansıma ses.

cūş: Far. Coşma, kaynama.

ç.+ları (iye) 7a/8

cūş ü hurūş: Taşıp coşma.
6b/11, 40b/3, 41a/8

ç.+sı 7a/8

çağırış-: Birbirini çağırmak.

cümle: Ar. Bütün, hep.

ç.-up 49a/3

c. 5a/4, 5a/7, 6b/6, 6b/9,
7a/1, 8a/11, 9a/7, 9a/8,
9b/2, 10a/10, 11b/9,
16a/8, 16a/9, 16b/6,
19b/8, 20a/10, 30b/11,
31a/1, 32a/5, 35b/1,
35b/2, 36a/4, 40a/4,
41a/9, 53b/6, 54a/1,
54b/9, 55a/5, 56b/6,
57a/3, 57a/9

çağırt-: Çağırmak işini yaptırmak.

ç.-up 5b/7

çāker: Far. Kul, köle.

ç.-i Sikender 3a/11

çal-: Çalmak.

ç.-up 28b/6, 29a/3, 34a/8

çalık: Delice hareket eden, haşarı; çok
sıçrayan rahat durmayan.

c.+müzi 46b/7

ç. 36a/9

c.+si 46a/5

c.+sine 56b/4

çalın-: Çalınmak.

c.+ye 17b/8, 37b/3

ç.-dı 51a/11

cüvān: Far. Genç, delikanlı.

ç.-up 58a/1

ser-c. 32a/8

çañ: Çan.

ç.+ı (bhe) 28b/6, 29a/3

ç.+lar 21b/8	ç.-mege 31a/8
ç.+larıñuzı 33a/4	ç.-üp 4b/5
çañlı: Çanlı. bk. <i>çañlu</i>	çekdir-: Çekdirmek.
ç. 28b/4	ç.-mezlerdi 22b/11
çañlu: Çanlı. bk. <i>çañlu</i>	çekdiri: Hem yelkeni hem de küreği bulunan gemi. bk. <i>çekdirme</i>
ç. 29a/1	ç. 3b/9
çäre: Far. Yardım.	çekdirme: Hem yelkeni hem de küreği bulunan gemi. bk. <i>çekdiri</i>
ç. 32a/5	ç. 4a/10
ç. ol- 26b/7	çekil-: 1. Çizmek, çekmek.
çarķ: Far. Felek, gök. (Far. çarķ)	ç.-üp 9a/2, 11b/2
ç.-ı çihār 11b/7	2. Çekilmek.
çārşū: Far. Çarşı, pazar.	ç.-üp 29b/3
ç.+ların 28b/9, 41b/1	çerāğ: Far. Mum, fitil.
çavuş: Far. Çavuş.	ç.-ı rüşen-i rüz-ı kıyāmet 2a/3
ç.+lar 25a/7	çeşm: Far. Göz.
çay: Akarsu.	ç.-i ebrū 15b/7
ç. 10b/5	çeşme: Far. Çeşme.
çek-: Çekmek.	ç. 11a/5
ç. 3a/3	ç.-nām 12a/1
ç.-di 3a/2	
ç.-dikleri 52a/1	

çık-: Çıkmak.

ç.-arlar idi 41b/9

ç.-dı 46b/11

ç.-dığı 8a/3

ç.-dıklarından 10b/4

ç.-dılar 32b/2

ç.-mağa 5a/12, 27a/5, 27b/1

ç.-mak 38a/3

ç.-mışlar 39a/2

ç.-up 9a/10, 11b/3, 18a/5,
22b/7, 24a/3, 46b/4,
47a/8, 50a/10, 50b/11,
52b/7, 57b/4

çıkar-: Çıkarmak.

ç.-mağa 21a/9

ç.-up 6a/3, 7b/5, 30b/6

çıkıl-: Çıkılmak.

ç.-dı 10b/8

çihār: Far. Dört.

ç. 11b/7 (çark-ı ç.)

çivi: Çivi.

ç. 42a/2

çok: Çok.

ç. 3a/2, 27b/4, 27b/7,
31b/8, 44b/7

çokluk: Çok olma durumu.

ç.+a 9b/6

ç.+ından 34a/3

çöz-: Çözmek.

ç.-üp 6b/3

çuval: Çuval.

ç.+dan 29b/9

ç.+lara 30b/1

ç.+ları 29b/9

çün: *bağ.* Far. Çünkü, mademki.

ç. 53a/10

çünki: *bağ.* Far. Şundan dolayı, şu sebepten.

ç. 5b/3, 6a/10, 40b/2

çürü-: Çürümek.

ç.-mek 55a/11

- D -

dahı: Dahi, da/de, bile; daha; başka, diğer; sonra, bundan sonra.

d. 2b/1, 3b/4, 6b/6, 7a/4,
8b/10, 9a/7, 9a/9, 9b/3,
9b/5, 10a/7, 10b/3,
10b/10, 11a/3, 11b/3,
11b/4, 12a/1, 12b/1,
12b/6, 13a/4, 13a/11,
13b/9, 13b/11, 14a/1,
14b/5, 15a/1, 15a/5,
15a/8, 15a/10, 16a/11,
16b/11, 20b/6, 20b/9,
21a/7, 22a/7, 22a/9,
23b/2, 23b/11, 25a/7,
26a/4, 26b/3, 27a/5,
27a/7, 28a/8, 29a/4,
31b/6, 32a/8, 32a/9,
33a/2, 33b/2, 34a/10,
35a/10, 35b/4, 35b/5,
35b/7, 37a/5, 37b/5,
37b/7, 38a/11, 38b/4,
39a/6, 39b/4, 40a/8,
40a/10, 41a/3, 41a/6,
41a/9, 41b/6, 42a/10,
42b/9, 42b/10, 43a/6,
43a/7, 43a/9, 43b/4,
43b/5, 43b/8, 44a/5,
44a/11, 44b/3, 45a/10,
45b/9, 46a/4, 46a/5,
47a/11, 48b/2, 49a/10,
49b/8, 51a/1, 52a/6,
52a/8, 53b/5, 54a/3,
54b/2, 54b/3, 54b/7,
54b/8, 55a/5, 55a/6,

55a/9, 55b/5, 55b/10,
56a/1, 56a/6, 56a/8,
56b/3, 56b/8, 57a/5,
58a/3, 58a/4, 58a/6

dāhil: Ar. İç, içeri, içinde.

d.+inde 54a/9

d. it- 55a/3

d. ol- 6b/1, 15b/10, 23a/10,
24a/11, 31b/5, 50a/9,
58a/3

dā'im: Ar. Devamlı, sürekli.

d. 1b/2, 3a/7, 3b/5

dā'imā: Ar. Her vakit.

d. 16a/4, 48b/4

ḍalāl: Ar. Doğru yoldan sapma.

ḍ. 3b/3, 4b/4

ḍalālet: Ar. Doğru yoldan sapma.

d.+den 51a/11

dāne: Far. Tane.

d.+leri (iye) 30b/4, 41a/11,
45b/10

dār: Ar. Ev.

d.-ı gurre 52b/9, 54b/4, 57a/9

Dārā: Far. Fars hükümdarlarından
9.'su, Keykubad.

D. 2b/5

ḍarp: Ar. Güç, kuvvet. bk. *ṣarp*

ḍ. 8a/12, 18b/2

ḍ.+ından 36a/11

ḍ.-ıla 4b/1

ḍ.-ı dest: el, kol kuvveti. 4b/2,
43a/6

dārü'l-ḥadīḳ: Ar. Hadis ve
bununla ilgili şeyleri öğretme
yurdu.

d. 54b/1

dārü'l-mülk: Far. + Ar. Paytaht,
başşehir.

d.+ü (iye) 16b/3

dārü's-selām: Ar. Cennet.

d. 51b/1

daşı-: Taşımak.

d.-rlardı 14a/6

da'vā: Ar. Mesele.

d.+sında 26b/2

d.+ya 53a/11

dāver: Far. Doğru olan hükümdar.

d.+idür 2b/9

da'vet: Ar. Çağırma.

d. it- 10b/1

Dāvudī: Ar. Dâvud peygamberin
sesini andıran kalın ses.

D.-nefes 50b/2

de: Bağlaç.

d. 51b/6, 56a/11

de-: Demek, söylemek. bk. *dé-, di-*

d.-rler 31a/9

dé: Demek, söylemek. bk. *de-, di-*

d.-yince 45a/3

d.-yüp 7b/10, 9b/7, 10b/10,
13a/9, 14b/4, 17a/7,
19a/3, 25a/8, 28a/10,
28a/11, 30a/9, 33a/1,
33a/4, 33a/5, 33b/9,
35b/4, 39b/4, 41a/4,
41a/7, 46b/2, 46b/7,
46b/10, 48a/1, 48a/8,
48b/3, 49a/9

degil: Değil.

d. 37a/10, 42a/8

d.+dür 9b/7, 23a/3, 27a/7, 37b/6, 44a/6, 47b/3	d.+ye 53b/5
degin: e. Kadar, dek.	dehşet: Ar. Korku, telaş.
d. 8b/1, 34b/5, 40b/1, 43b/3, 46b/1	d. 7a/10, 8b/1, 11a/8, 23b/5, 24a/5, 36b/8
def: Ar. Öteye itme, savma, savulma.	d. vir- 19a/7, 28b/7
d. ol- 57b/9	delhiz: Far. Dar ve uzun geçit, koridor. (Far. dehliz)
defa': Ar. Kere, kez.	d.+lere 29a/4
d. 33a/3, 39b/6	delik: Delik.
defa'at: Ar. Tekrar tekrar.	d. delik 26b/7
d.-ile 5a/1	deñil: Ar. Yol gösteren, kılavuz.
defin: Ar. Gömülme. (Ar. defn)	d.+dür 1b/10
d.+e 38b/10, 42a/9	dem: Far. Vakit, zaman.
d. it- 42b/2	d. 34b/5, 41a/3
define: Ar. Değerli eşya.	dem-ā-dem: Far. Her vakit, sık sık.
d. 5b/10	d. 28b/6
defter: Ar. Defter.	dem-beste: Far. Nefesi bağlanmış, soluğu kesilmiş.
d.+lerine 55a/2	d. 28b/11, 37a/4
d. it- 54b/6, 54b/11	demir: Demir. bk. <i>demür</i> , <i>temür</i>
defter-hāne: Ar. + Far. Devletin mal, mülk ve arazi işleriyle uğraşan dairesi, tapu ve kadastro.	d. 8a/2

d.+lerin 7a/8

d. eyle- 22a/11

demirci: Demir işiyle uğraşan.

d. 53b/11

demür: Demir. bk. *demir, temür*

d. 28a/10

d.+e 32b/1

d.+lerin 13a/8

d. bırak- 11a/7, 18a/9, 20a/6

denil-: Söylenmek, denilmek.

d.-di 53a/9

deñiz: Deniz.

d. 22a/10

d.+in (ihe) 13a/9

deñlü: Kadar.

d. 6a/2

der-‘ağab: Far. + Ar. Hemen
arkasından.

d. 20b/9

der-āmet: Far. Gelir. (Far. der-āmed)

d.+i (bhe) 54a/1

der-bend: Far. Osmanlı Devleti’nde
karakollara verilen isim.

dergāh: Ar. Tekke.

d.+da 8b/2, 50a/2

d.-ı mu‘allā: Padişah sarayı.

44a/10

d.-ı şehriyār 36b/9

d.+dan 4b/1, 4b/12, 6a/3,

16b/8, 17a/1, 28a/4,

37a/2, 40b/4, 41a/9,

46a/10, 46b/3

dermān: Far. Çare, derman.

d.+sı 40b/3

d.+ları kalma- 30b/8

d.+ya 8a/3

dermiyān: Far. Ortada, arada.

d.+yı (bhe) 4a/11

d. it-: Ortaya koymak, öne

sürmek. 23a/4, 48b/8

dest: Far. El.

d.-i gāh 49a/9

ders: Ar. Ders.

d.-i re'is 33a/2

d.-i ‘ām: medreseliye, talebeye

ve herkese ders

vermeye yetkili bulunan

kimse, cami hocası.

54b/5

d.-i şerīf 10b/6

devām: Ar. Daim olma, bir halde bulunma, sürme.

d.+ı (iye) 53a/1

dert: Far. Gam, keder. (Far. derd)

d.+leri (iye) 46a/5

d.-ı padişāh 11b/1

deryā: Far. Deniz.

d.-ı padişāh-ı ‘ālem 50a/5

d. 3b/4, 3b/9, 6b/10, 7a/8,

8a/4, 9b/1, 10a/8, 14a/5,

17b/2, 19b/3, 20a/2,

21b/9, 22a/5, 22a/7,

22a/11, 24a/1, 24b/5,

40a/9, 40b/7, 45b/8,

50a/1, 58a/1

devlet: Ar. Bir hükümet idaresinde teşkilatlandırılmış olan siyasi topluluk.

d.+e 12b/4

d.+i (iye) 53a/1

d.+ile 8a/1

d.+iyle 3a/1

d.+leri (iye) 45b/1

d. ü iḳbāl: Ululuk, büyüklük
ve iyi talih, mutluluk.
24a/5

déyü: e. Diye.

d. 5b/8, 6a/5, 12b/11,
13a/2, 13a/5, 16a/6,
21a/5, 22a/3, 22a/9,
25a/6, 25a/11, 26a/9,
26b/2, 26b/8, 32a/6,
32a/8, 33b/3, 34a/1,
35a/9, 35b/4, 35b/8,
37a/8, 38a/3, 38a/9,
39b/3, 39b/6, 40a/3,
40a/11, 44a/7, 44b/1,
46a/4, 46a/5, 46a/10,
47a/3, 48a/2, 49b/10,
52a/10, 52b/3, 55b/4

di-: Demek, söylemek. bk. *de-*

d.-di 10b/7, 12b/1, 20b/7,
37a/10, 39b/8, 39b/10,
47b/5

d.-dikde 46a/7

d.-diler 12a/10, 13a/3, 13b/3,
13b/4, 18b/3, 20b/4,
30a/3, 32a/3, 37a/11,
37b/3

d.-mek 17a/1, 19a/11, 21b/11,
28b/4

d.-mekle 9a/5, 51b/5

d.-r 32a/8

dībā: Far. İpekli kumaş.

d. 12b/2, 51a/3

dīde: Far. Göz.

d.-i binā: Gören göz. 4a/1

dik-: Dikmek.

d.-üp 18a/3

dikil-: Dikilmek.

d.-üp 17a/11, 43a/5, 51a/3

dil: Far. Gönül, yürek, kalp.

d. 22b/3

d.+inden 25a/8

dilāver: Far. Yiğit, yürekli.

d. 48b/3

d.+ler 33a/4

d.+likde 43a/11

dilber: Far. Güzel.

d.-i bī-naẓīr 9b/10

dile-: İstemek, dilemek.

d.-r ise 56a/8

d.-rler ise 56a/9

dil-güşā: Far. Kalbe ferahlık veren, iç açan.

d. 19a/1 (bāğ-ı d.)

dil-güşāde: Far. Gönlü ferah, yüreği rahat.

d. 17b/2

dīn: Ar. Allah’a inanma ve bağlanma.

d.-i dün 50b/11

d.-i İslām 12b/9, 36b/4

d.-i mübīn: Ar. İslam dini.

1b/2, 33b/6, 36b/3,
48b/1, 50b/8, 54a/7

d.-i mürüvvet-gāni 46b/9

dinç: Sağlam, dinç.

d. 48b/6

dip: Dip.

d.+inde 7a/3

d.+inden 48a/11

d.+ine 34b/1

direk: Direk.

d. 7a/3, 18b/9, 35a/5,
52b/7

d.+leri (iye) 42a/2

direkli: Direği olan.

d. 15b/1

diri: Sağlam, diri.

d. tut- 48a/10

dirlik: yaşayış, hayat, sağlık, geçim.

d.+de ise 56a/6

dīvān: Far. Büyük meclis.

d. 18a/10, 37a/7, 39a/9,
44a/8, 44b/4, 52a/9

d.-ı ‘ālīšān 49b/1

dīvān-ı hümāyūn: Ar. + Far.

Halkın dava ve şikayetlerinin
dinlenip hallolunduğu, devlet
işlerinin görüldüğü padişah
huzuru.

d. 29a/11

d.+da 29b/5

dīvār: Far. Duvar.

d.+a 26a/4, 38b/8

d.+ı (bhe) 25b/11

d.+ı (iye) 38a/2, 43a/2

d.+ında 36a/4

d.+ını 21b/3, 43a/1

d.+ının 21b/6

d.+lara 27a/4

d.+larına 41b/8

diyār: Ar. Memleket, ülke.

d.-ı ‘adem 1b/1

d.-ı İslāmbol 16a/7

d.-ı Mışır 2b/8, 32b/3

dizdār: Far. Kale muhafızı.

d. 52a/3, 57a/11

dizin dizin: sıra sıra, dizi dizi.

d. 18a/6

doğrı: Doğru.

d. 57b/2

doğuḫ: Dokuk.

d.+ların 39a/6

dol-: Dolmak. bk. *tol-*

d.-up 50b/7

donan-: Giyinip kuşanmak, donanmak.

d.-mış (sfe) 15a/11, 15b/3

d.-up 6b/6, 6b/9, 28a/2

donanma: Deniz kuvvetleri, savaş gemileri.

d. 23b/1

d.+dan 51a/8

d.+sı 18a/11, 28a/8

d.+sından 10b/8

d.+yı (bhe) 16b/9

d.-i hümāyūn 6a/6, 8a/3, 8a/6,
8a/11, 10b/2, 10b/3,
10b/8, 12b/10, 13a/8,
17a/4, 18a/1, 18b/7,
20a/3, 20b/2, 23b/7,
23b/9, 24a/11, 28b/1,
40a/8, 40b/6, 56b/10,
57b/6, 58a/5

dög-: Dövmek.

d.-diler 6a/1

d.-ecek (sfe) 24b/4

d.-üp 11b/9, 28b/8

dögöl-: Dövölmek.

d.-medik 38a/5

d.-üp 6b/4, 26b/11, 29a/8,
38b/1, 58a/1

dön-: Dönmek.

d.-müş idi 23b/5

d.-üp 7a/7, 17b/3, 38b/10

dörder: Dörder.

d. 15b/1

dördinci: Dördüncü.

d. 34a/4

dört: 4 sayısı.

d. 20a/8, 34a/9, 35a/4,
39a/3, 42a/5, 45a/4,
45a/5, 51a/5

dört yüz: 400 sayısı.

d. 15b/1, 51a/4

du‘ā: Ar. Allah’a yalvarma, niyaz.

d. 7b/10, 9a/2, 16a/6,
16a/9, 25a/8

d.+da 16a/7

d.+lar 6b/6, 9a/9, 11b/1,
40b/11, 50a/5, 57a/8

d.+ları (iye) 57a/6

d.+ya 7b/8

d.(+sın) al- 8b/12, 28b/2,
39a/8, 39b/4

d. eyle- 53a/2

d. it- 6b/7, 12a/7, 41a/5

du‘ācı: Ar. + T. Biri için Tanrı’ya
yalvaran kimse.

d.+sı 6b/7

duḥān: Ar. Tütün, duman.

d.+ı (iye) 57b/9

duḥūl: Ar. İçeri girme, içine girme.

d. 48b/5

d. eyle- 51b/3

duman: Duman.

d.+ı (iye) 13a/11

dur-: Beklemek, durmak.

d.-sunlar 56a/10

d.-urdu 38b/7

dümenci: Gemilerde dümeni kullanan
kişi.

d.+ye 19a/5

dürr: Ar. İnci.

d.-i yektā: Eşsiz inci. 24b/8

düş-: Düşmek.

d.-di 51a/9

d.-miş idi 41b/7

d.-üp 9b/2, 11a/8, 34b/4,
36a/10

düşmān: Far. Düşman.

d. 21b/2, 22a/3, 44b/2,
49b/4, 55a/8

d.+dan 44b/2

- E -

ebā'an-cedd: Babadan oğula.

e. 9b/8

ebrū: Far. Kaş.

e. 15b/7 (çeşm-i e.)

Ebṭah: Ar. Mekke ile Mina arasında
bir yer.

a. 2a/9

Ebū Cehil: Ar. Hz. Muhammed'e
düşmanlığıyla meşhurdur.

E. 30a/4

Ebū'l-Kāsım: Ar. Hz. Muhammed'in
Hatice'den olan ilk oğlu.

e. 2a/11

edeb: Ar. Terbiye.

e. 30a/5

efḍal: Ar. En faziletli, en üstün.

e. 54a/11

eferr: Ar. Pek kaçıcı, koşucu.

e. 50b/3

efḡān: Far. İztırap ile haykırma,
bağırıp çağırma.

e.+ı (iye) 41b/3

e.+ları (iye) 46b/11, 49a/3

e.-ı fiḡān 46b/11

eflāk: Ar. Semalar, gökler.

e.+a 36a/2, 53a/7

e.-ı āsımān 9a/9, 11b/2, 40b/11

e.-ı felek 14a/9

e.-ı 'urūc 25b/4

Eflāṭūn: Ar. Platon, Yunan filozofu.

E. 26a/8

Efrasiyāb: Far. Alp Er Tunga'nın Şehnâme'deki adıdır.	32b/7, 36a/5, 41b/3, 49b/10
E. 3a/10	e.-i küfr 17a/2
efrence: Ar. Avrupalı. (Ar. efrenc)	e.-i ticâret 50a/1
e. 12a/5	e.-i tîmār 53b/8
efzûn: Far. Fazla, çok, yukarı.	ekl: Ar. Bir şey yeme, yenilme.
e. 14b/9, 35b/9	e. et- 55a/4
eger: <i>bağ.</i> Far. Eğer.	eknâf: Ar. Canipler, yanlar, taraflar.
e. 40b/7, 47b/11	e. 31a/2, 51b/4, 51b/11 (etrâf.-ı e.)
egri: Eğri.	ek□er: Ar. En çok, daha ziyade.
e. 32b/1	e.-i Akdeniz 3b/5
ehl: Ar. Sahip, malik.	e.-i deryâ 3b/4
e.+i (bhe) 16a/8, 45a/2	ek□erî: Ar. Çok defa, çoğu.
e.+i (iye) 3a/7	e. 21a/2, 24b/10, 35a/2
e.+ine 3a/5	eksik: Eksik.
e.+iniñ 4a/7	e. 37b/6
e.-i dīvān 57b/9	el (I): El.
e.-i hayâ 30a/5	e. 26b/5
e.-i ĩmān 42a/6, 52b/8	e.+idür 1b/10
e.-i İslām 4a/10, 19b/2, 19b/9, 20a/3, 29a/5, 29b/11,	e.+imüzden 12a/11

e.+imüze 32b/11	bī-elem 20a/4
e.+iñ (iye) 33a/3	el-ḥaḳḳ: <i>bağ.</i> Ar. Hakikaten, doğrusu.
e.+inde 31b/7	e. 36b/1
e.+inden 44b/8	elḥamdüllillah: Ar. Allah'a
e.+lerinde 37b/8	hamdolsun!
e. öp- 33b/10	e. 33a/8
el (II): İl.	elli: 50 sayısı.
e.+imizi 12b/8	e. 6a/4, 49a/8, 55a/3
e.+inden 56b/1	elli iki: 52 sayısı.
el-: Ar. İsmiñ manasınıñ tarif ve tayin etmeye yarar. Arapçadaki terkiplerde, has isimlerde ve Osmanlıcadaki izafet ve sıfat terkiplerinde kullanılır.	e. 52a/4
el-amān: Ar. Yardım ve şikyet edatı olarak kullanılır. 46b/9, 49a/1, 49a/3	elvān: Ar. Rengarenk.
e.-mağazī 53a/1	e. 7a/4
e.-Mışır 28a/9	emānet: Ar. Emniyet edilen kimseye bırakılan şey, eşya veya kimse.
elem: Ar. Acı, üzüntü, keder.	e. et- 41a/4
e. 32a/2, 39b/3	emīr: Ar. 1. Bir kavmin, bir şehrin başı, beyi.
e.+ler 3a/2	e.+ler 6a/9
e. vér- 24a/5, 38a/8	2. İş buyurma, buyruk, buyrultu. bk. <i>emr</i>
	e. olun- 6a/10, 17a/4

emir: Ar. İş buyurma, buyruk,

E.+uñ 2b/11

buyrultu. bk. *emîr*/2

envā'i: Ar. Çeşitler, türler.

e.+i (iye) 15b/9

e. 3b/10, 4b/5, 10a/5,
22b/9

e. eyle- 53b/3

erba'a: Ar. Dört.

e. it- 29a/7

e. 21b/1, 22a/10 (cevānib-
i e.)

e. olun- 34a/1, 44a/10, 52a/5

e.-i Hakk-ile 1b/2

erbāb: Ar. Sahipler, malikler.

e.-i hümāyūn 25a/6

e.-ı ĩmān 4b/7

e.-i Rabbānī 36a/3, 47a/2

e.-ı yakīn 3a/8

e.-i siyāb 57a/7

er: 1. Asker.

e.-i şerīf 40a/1

e.+leri (iye) 44b/3, 49a/8

enbiyā': Ar. Peygamberler.

2. Erkek.

e. 2a/11

e. 46b/8, 49a/3

encām: Ar. Nihayet, son.

eren: Kendini Tanrı'ya adanmış, ermiş,
evliya.

e.+ları (iye) 3b/1

e.+ler 37a/11

e.+larını 50a/3

e.+lerin 7a/7, 25b/1

encüm: Ar. Yıldızlar.

erkān: Ar. Reisler.

e. 2b/6

e.-ı devlet: Devletin ileri
gelenleri. 33b/5

Engerūs: Macaristan'ın bir şehri.

e.-ı mübārizān 31a/1

E. 3b/1

e.-ı salṭanat 50a/8	e. ol- 20b/7
erzāk: Ar. Yiyecek, içecek.	eski: Önceki.
e.+1 (iye) 40a/2	e.+lerin 56a/8
es-: Esmek.	e□nā: Ar. Ara, aralık, vakit.
e.-üp 8b/3, 12a/2, 17b/1	e.+da 27b/11, 30a/3, 33b/5
es‘ad: Ar. Saadetli, en mutlu.	e.+sında 48a/9
e.-ı sā‘at 12a/2, 14b/6, 25a/5	e.-i cenge 43a/11
esāme: Ar. Yeniçerilerin kaydı, uluf defteri.	eşerr: Ar. Daha şerîr, şerli.
e.+sine 56a/6	e.-i bâb 3b/3
esās: Ar. Asıl, temel.	eşit-: İştirmek.
e.+ın 29a/7	e.-üp 36b/8
esbāb: Ar. Vasıtalar, lazımlar.	eşref: Ar. En şerefli, onurlu.
e. 21a/6	e.ü'l-abāz 50b/5
e.-ı sefer 8b/9	et-: Yapmak, etmek. bk. <i>it-</i>
e□er: Ar. Nişan, iz.	e.-di 33a/3, 53a/10
e. eyle- 29a/7	e.-diler 42a/11
esīr: Ar. Tutsak.	e.-miş 25b/9
e. 10a/1, 20b/8, 49b/9	etek: Etek.
e. eyle- 4b/3	e. 23a/4, 48b/8
e. it- 4b/2	eṭfāl: Ar. Çocuklar.
	e. 4b/6

etmek: Ekmek.

e. 56b/4

e. vér- 55b/7

e. vir- 56b/5

e. veril- 55b/9

e. viril- 56a/1

eṭrāf: Ar. Yanlar, uçlar.

e.+ı (iye) 50b/7

e.+ın 35a/6

e.+ına 45a/5

e.+ında 24b/4

e.+ını 21b/10, 51a/7

e.-ı eknāf 31a/2, 51b/4, 51b/11

e.-ı otak 23b/4

e.-ı Rados 42a/4

ev: Ev.

e.+lerin 28b/9, 41a/11

e.+lerinün 11b/8

evc: Ar. Yüce, yüksek, doruk.

e. 52b/7

e. it- 5a/2

e.-i āsımān: Göğün en yüksek kısmı. 21b/8, 38a/1, 50a/10, 50b/9

evkāf: Ar. Cami, medrese, imaret gibi hayratın idaresine ayrılan arazi, bina ve saire.

e.+ı (iye) 54b/8

e.+ıma 54b/4

e.+ımın 54b/3

evlād: Ar. Çocuklar.

e.+1 (iye) 40a/2, 46a/9

e.+ımuızı 45a/2

e.+larından 24b/7

e.-ı Resül 14b/10, 14b/11

evliyā: Ar. Keramet sahibi olanlar, erenler.

e. 8b/7

evvel: Ar. Önce.

e. 6a/10

e.+inde 53a/3

evvelā: Ar. Her şeyden önce.

e. 26a/1, 50b/3

evvelki: Ar. İlk, önceki.

e. 49a/5

ey: Nida ünlemi.

e. 12b/5, 12b/6, 13a/1,
13a/3, 28a/10, 33a/3,
39b/9, 41a/3, 49a/1

eyit-: Söylemek.

e.-di 47b/2

eyle-: Yapmak.

e. 13b/3

e.-digi 50a/11, 51b/9

e.-diler 26b/7, 39b/1, 43a/4,
47a/9, 49b/4, 50a/5,
52b/10

e.-mek 32a/10

e.-yüp 8b/5, 22b/7

eyyām: Ar. Günler, gündüzler.

e. 17a/8, 22b/2, 50a/11

e.-ı nuḥūset 50a/3

Eyyübü'l-Enşārī: Ar. Hicret sırasında

Hız. Muhammed'i evinde misafir eden ve Türkiye'de Eyüp Sultan olarak bilinen sahabe.

E. 6b/11 (Hızret-i E.)

ezān: Ar. Ezan.

e.(+lar) oku- 50b/5

ezder: Far. Korkunç ve hayali hayvan. (Far. ejder)

e. 8a/11, 9a/6, 17b/4,
28a/9, 49a/5

ezvâc: Ar. Eşler, çiftler.

e.+1 (iye) 40a/2, 46a/9

- F -

fâcîre: Ar. Habis, rezil.

f.+ler 49b/3 (hîl'at-i f.)

fâhire: Ar. Mükemmel, değerli.

f. 56b/7 (hîl'at-i f.)

fâ'ide: Ar. Fayda, menfaat.

f.(+si) ol- 26a/2, 37a/4

f. etme- 25b/7

fâriğ: Ar. Vazgeçmiş, çekilmiş.

f. ol- 35b/8

farq: Ar. Ayırma, ayrılma.

f. olun- 8b/1

fâtih: Ar. Fetheden, açan.

f.+idür 2b/10, 2b/11

fâzîlet: Ar. İyi huy, erdem.

f.+in 40a/7

fecere: Ar. Eşkîyalar, günahkârlar.

f.-i Fireng 3b/12

fehvâ: Ar. Mana, anlam.

f.+sınca 27b/11

felâh: Ar. Kurtuluş, selamet.

f. 1b/1

felek: Ar. Gökyüzü, sema.

f. 41a/1

fenerli: Feneri olan.

f.+ye 18a/4

fercâm: Far. Son, akıbet. (Far. fercâm)

f. 50a/3

ferâgat: Osm. T. Vazgeçmek.

f. et- 4b/9

f. it- 26a/9, 30b/9, 31a/5, 34a/11

ferd: Ar. Kişi, kimse, birey.

f.+e 13b/4, 20a/10, 53a/3

ferdâ: Far. Yarın.

f. 22b/2

Ferhâd Paşa: Şahsuvaroğlu Ali Bey tarafından çıkartılan isyanı bastırmak üzere Sivas'a gönderilen kişi.

F.+ya 44a/9	f.+ler 12a/4
fermān: Far. Emir, buyruk.	fesād: Ar. Fenalık, kötülük. bk. <i>fesāt</i>
f. 6a/9	f. 3b/3, 4a/7
f. it- 51a/2	f.+ları (iye) 5a/11
f. ol- 21a/8	f.+larına 4b/6
f. olun- 6a/5, 6a/7, 6a/8, 6b/1, 37b/4, 42b/2	fesāt: Ar. Fenalık, kötülük. bk. <i>fesād</i>
f.-i ‘ālī: Hükümdar fermanı, buyruğu. 12a/3, 33b/3, 49b/10, 54a/4	f.+ları (iye) 5b/1
fermān-ber: Far. Aldığı emri yerine getiren.	fetiḥ: Ar. Zapt etme, fetih. (Ar. feth)
f.+idür 3a/1	f. 19b/7, 29b/4, 34b/7, 37a/3, 37a/9, 38a/6, 42a/8, 44a/6, 45a/6, 53a/5
ferş: Ar. Döşeme, yayma.	f.+e 5a/2
f. 3a/3	f.+i (iye) 5b/8, 33b/11, 38a/9, 39b/5, 53a/9
feryād: Far. Bağırma, çağırma.	f.+in 5b/5, 19a/3, 25a/11
f.+a 49a/5	f.+ine 10a/3
f.+ı (iye) 41b/5	f.-ile 7b/7
f.+larına 49a/6	f. it- 43a/7, 53b/2
f. it- 21a/4	f. ol- 34b/8, 37b/2, 39b/1, 43b/7, 53a/11
ferzende: Far. Oğul, çocuk. (Far. ferzend)	f. olun- 45b/4
f. 16b/6	f.-i ‘azīm 53a/3

f.-i cedīd 50a/8

f.-i fütūh 17a/10, 44a/2

f.-i mübīn 42a/9

f.-i naşşāb 18b/9

f.-i nevāl 19b/7

f.-i nuşret 1b/5, 7b/9, 51b/2

f.-i nuşret-i cedīd 54a/8

f.-i reh-nümā 23a/9

f.-i Rados 53a/10

f.-i şerīf 41a/2, 57a/4

fetiḥ-nāme: Ar. + Far. Bir fethe dair yazılan şiir veya risale; düşmanın mağlubiyetini bildirmek için yazılan mektup.

f.+ler 53a/6

f.-i Sultān Süleymān 1b/7

fevc: Ar. Bölük, takım.

f. fevc: Bölük bölük. 51b/2

fırқа: Ar. İnsan kalabalığı, grubu.

f. fırқа 3b/7

f.-i ehl-i Fireng 4a/7

fırқata: 10-15 çift kürekli, hızlı, eski bir savaş gemisi.

f.+lar 3b/9, 4a/10, 6a/5, 7a/2

f.+lara 57b/10

fırşante: ?

f. 6b/3

fī: Ar. İçinde, -de.

f.-yevmi 1b/6

figān: Ar. İnleme, feryat.

f.+ı (iye) 7a/6, 8a/11

f.+ından 8a/12

fikir: Ar. Düşünce, fikir. (Ar. fikr)

f.+de 35b/10, 47a/3

f.+lerinden 11a/10

f. eyle- 30a/9

f. it- 36a/6, 37a/5, 47a/2

f. tuṭ- 30a/9

fī'l-cümle: Ar. Nihayet, sonunda.

f. 6b/5, 8a/4, 8a/6

filendere: Pusulaların hatalarını düzeltmek için kullanılan çubuk.

f.+ler 40b/6	F. 5a/4, 5a/7, 9b/3, 47b/4
f.+lerin 23b/10	F.+a 9b/2, 49b/7
fi'l-ḥaḳīḳa: <i>bağ.</i> Ar. Hakikatte, gerçekte.	fi-Sebīli'llah: Ar. Allah yolunda, hayrat olarak.
f. 10a/8	f. 31b/3, 46b/2
fi'l-vāḳi': <i>bağ.</i> Ar. Hakikaten, gerçekten.	fiṭil: Ar. Eskiden topları ve lağımları ateşlemekte kullanılan tutuşucu madde. (Ar. fetīl)
f. 47b/5	f. 35a/7, 35a/9, 35a/10, 35b/10
firār: Ar. Kaçma, ortadan kaybolma.	f.+e 35b/6
f. eyle- 16b/7	fuḳarā: Ar. Fakirler, yoksullar.
f. it- 11b/10, 20b/8, 33a/8, 42b/6, 47b/2	f. 8b/12, 15b/10, 22b/8
firāvān: Far. Çok, bol, fazla, aşırı.	f.+sına 16a/5
f. 45a/10, 50a/4	furşat: Ar. Uygun zaman, fırsat.
firdevs: Ar. Cennet.	f. 46a/6
firdevs-i a'lā: Cennetteki altıncı bahçe. 34b/2	f.+a 40a/3
f.-i mekân-ı şehīd 27b/7	furun: Fırın.
Fireng: Ar. Avrupalı.	f. 35a/5
F. 3b/3, 53a/11	fuṭul: ?
F.+ler 11b/9	f.+a 55a/3
Firengistān: Ar. Avrupa ülkesi.	fürüg: Far. Nur, ziya, ışıık.

f. 18b/11

fütūh: Ar. Zafer, galibiyet.

f. 17a/10, 44a/2 (feth.-i f.)

- G / Ğ -

ğadırğa: Yun. Buharlı gemilerin icadından evvel kullanılan harp gemilerinden biri. bk. *ğadırğa*

ğ. 6a/4, 8b/4, 8b/5, 17b/8

ğ.+ların 9b/11

ğāfil: Ar. Gaflette bulunan, dikkatsiz.

ğ. 32a/5

g.+lerdür 48a/2

gāh: Far. Zaman bildiren edat.

g.+lar 21b/9

Ġalata: Galata.

Ġ. 6b/12, 14a/2

ğalebe: Ar. Galip gelme, üstünlük.

ğ. 30a/6

ğālib: Ar. Yenen.

ğ. gel- 37b/9

ğ. ol- 17a/9

ğanī: Ar. Zengin, varlıklı, bol, çok.

ğ. 15b/8, 22b/7

ġarīb: Ar. 1. Kimsesiz, zavallı.

ġ.+lara 7b/7

ġ. 7a/10 (şuret-i ġ.)

ġ. it- 1b/2

2. Kendi memleketinin dışında bulunan, gurbette.

ġazī: Ar. Savaştan sağ ve muzaffer dönen.

ġ. 56a/11 (‘asākir-i ġ.)

ġ. 27b/4, 27b/7, 38b/7,
50b/3, 53a/10, 57a/6,
58a/4

ġarķ eyle-: Boġmak.

ġ. 40b/9

ġ.+ler 8b/5, 8b/6, 14a/6. 17a/5,
18b/8, 19a/1, 21a/7,
30a/2, 32b/3, 32b/5,
32b/7, 32b/11, 34b/2,
34b/6, 35a/2, 35b/2,
35b/3, 35b/5, 35b/6,
36a/7, 38a/3, 39a/8,
43a/3, 43b/8, 43b/11,
46b/2, 48a/3, 48a/5,
48a/10, 48b/6, 48b/7,
49a/6

ġarķ ol-: Gömölmek, batmak.

ġ. 32b/1

ġāyet: Ar. Çok, çok fazla, son derece.

ġ. 19b/6, 28a/6, 29b/7,
37a/6, 37b/11, 42b/7,
46a/3

ġ.+de 42a/11

ġayret: Ar. Çalışma, çabalama.

ġ. 48b/9

ġ.+lere 9a/1, 36b/1, 40a/6,
43b/1

ġayrı: e. Ar. Ayrı, başka.

ġ. 28b/7, 37a/10

ġ.+leri (iye) 12a/5, 12b/10,
32b/7, 36b/4, 40b/5,
41b/7, 45b/1, 49a/4

ġ.-i aḥvāl 18a/7

ġ.-i tedbīr 26a/9

ġ.+leriñ 27a/7, 27a/10, 27b/1,
33a/10, 36b/3, 41b/11,
46b/6, 55b/6, 56b/3

ġazā: Ar. Din uğruna savaş.

ġ. 1b/4, 46b/2

ġ.+lerinden 14a/6

ğ.+lerine 48b/1	g.+ine 39a/2
ğ.+lerinün 38b/8, 46a/11	g.+leri 45b/6
ğ.+lerün 40b/11, 48a/7, 48b/3	gel-: Gelmek.
ğ.+niñ 53a/1	g.-di 13b/1
geç-: Geçmek.	g.-digümüzü 18b/1
g.-düğine 20a/4	g.-dikde 54b/7, 55a/1
g.-en 4b/8	g.-dikleri 19a/4
g.-üp 14b/7, 19b/9	g.-diler 32b/11
geçür-: Geçmesini sağlamak.	g.-düğün 28a/6
g.-mege 23b/2	g.-e 18b/2
g.-üp 45b/2	g.-eceedür 47b/4
g.-ür 4b/4	g.-en 6b/6, 29b/2, 30b/4, 32b/3, 47b/8, 48a/9, 48b/5, 56b/3
geçürt-: Geçirmek işini yaptırmak.	g.-iñ 12b/1, 20b/3
g.-meyüp 4b/1	g.-ince 8a/8, 24b/3, 47b/9
gedik: Düşman mevzilerinde açılan yer, çatlak, yarık. bk. <i>gedük</i>	g.-meden 23a/5
g.+leri (iye) 39a/11	g.-miş idi 7b/8
g.+lerinden 48b/10	g.-mişler idi 5a/3
gedük: Düşman mevzilerinde açılan yer, çatlak, yarık. bk. <i>gedik</i>	g.-ün 45a/1
g.+inde 32b/2	g.-üp 4b/12, 5a/10, 5b/2, 6a/12, 6b/2, 6b/5, 6b/11, 7b/11, 8b/8,
g.+inden 47b/2	

8b/10, 9a/5, 10b/4,
10b/6, 11a/5, 12b/4,
14b/6, 15b/9, 16b/2,
20b/1, 20b/10, 23b/1,
27b/9, 28a/8, 28b/1,
35a/3, 35b/9, 36b/8,
40b/10, 41a/10, 44a/3,
46a/3, 46b/6, 47a/8,
47b/2, 47b/8, 48a/7,
49b/2, 58a/6

g.-ür 44b/11

g.-ür idi 24a/2

g.-ürdi 7a/11

g.-ürlerdi 14a/8

g.-ürse 37b/6

gemi: Gemi.

g. 10a/11, 11a/2, 17b/6,
18b/5, 18b/9, 19a/8,
28a/2

g.+ler 6a/12, 6b/6, 6b/9, 8b/1,
9b/4, 17b/1, 18a/4,
18a/5, 18a/8, 18b/3,
18b/5, 19a/11, 19b/6,
20a/5, 23b/10, 41a/9,
43a/2

g.+lerde 19a/6, 21a/8, 22b/6,
57b/10

g.+lerden 11b/5, 14a/4, 19a/7,
41a/10

g.+lere 6b/5, 6b/7, 28a/7

g.+leri (iye) 5a/12, 22a/3,
49b/8

g.+leri (bhe) 21a/1

g.+lerin 4b/1

g.+lerin 13b/8

g.+lerine 52b/2

g.+lerinin 19b/9

g.+lerün 28a/6

g.+niñ 7a/2

g.+sinden 8a/10

g.+ye 19b/11, 55b/8

gencīne: Ar. Hazine.

g.-i ‘ilm 1b/10

gerdān: Far. Gerdan.

g.+ına 4b/4

gerdūn: Far. Dönücü, dönen.

g. 22b/2

gerdūne: Far. Araba.

g. 52a/3

gerek: Lazım.

g.+dir 10b/8, 23a/6, 37a/10

gerü: Geri. bk. *girü*

g.+ye 35b/7

getür-: Getirmek.

g.-mege 31a/3

g.-üp 10a/6, 23b/8, 25a/3,
35a/4, 36b/10, 37b/9,
39a/5, 39a/7, 52a/7

g.-e getüre 14b/11

gevher: Far. Cevher.

g. 3a/5

gey-: Giymek.

g.-üp 28b/3, 57b/2

geydir-: Giydirmek.

g.-üp 10b/2, 16a/2, 16a/10,
49b/3, 56b/6, 56b/8

gez-: Dolaşmak, gezmek.

g.-üp 4a/11

gibi: 1. O anda, o sırada.

g. 5b/4, 8a/3, 8a/10, 18a/2,
46a/8

2. -mişçesine, benzer biçimde.

g. 15a/7, 31b/4, 33a/6,
45b/7

3. -e benzer, gibi.

g. 17b/3, 19a/2, 22a/6,
28b/6, 32b/9, 32b/10,
34a/6, 53b/2

gice: Gece.

g. 21a/1, 23a/8, 29a/8,
31a/7, 32b/7, 37b/4,
38b/11, 40a/4, 43b/4,
43b/5, 46b/1, 48b/4,
52b/1

g.+lerde 10a/11

g.+lerden 27a/10

g.+si 57a/2, 57a/3

gir-: Girmek.

g.-di 32b/11

g.-dikde 37b/2

g.-diler 33a/8, 34b/5, 46a/1,
46a/6, 47b/8

g.-er (sfe) 33a/6

g.-erlerdi 29a/5

g.-mege 38a/2

g.-mek 34b/11

g.-mesün 22a/3

g.-mez (sfe) 22a/8

g.-üp 7b/2, 11b/10, 19b/7,
20a/6, 30a/2, 31b/1,
34b/1, 39a/10, 41a/11

girü: Geri. bk. *gerü*

g. 27b/10

g.+ye 36b/4

git-: Gitmek.

g.-dikde 13a/11, 35b/3

g.-diklerinde 35b/7

g.-en 4a/12

g.-er (gze) 13b/9

g.-erlerdi 8b/6

g.-mede 13b/10

g.-mege 41a/7, 49b/7

g.-mek 10a/3, 13b/9, 44a/10

g.-mez (gze) 44b/1

g.-mişdi 31a/3

g.-sinler 56a/9

g.-üp 8b/6, 25a/7, 38a/1,
41a/6

gītī-sitān: Far. Cihanı zapteden.

g. 3a/12 (hāḡan-ı g.)

göç-: Göçmek.

g.-diler 9a/10

g.-üp 14b/8

göçül-: Göçülmek.

g.-üp 9a/4

gömül-: Gömülmek.

g.-ür (gze) 26a/4

gönder: Yun. Bayrak çekilen direk.

g.+e 27a/3

gönder-: Göndermek.

g.-di 54a/6

g.-diler 12b/4

g.-üp 4b/12, 29b/1, 49a/9

gönderil-: Gönderilmek.

g.-üp 6a/9, 47a/11

gönül: Gönül.

g.+leri (iye) 33b/2

gör-: Görmek.

g.-di 26a/9

g.-diler 12a/5, 46b/1

g.-dük 49a/1

g.-dükde 15a/8

g.-dükleri 18a/1

g.-enler 17b/6

g.-mek 22b/3

g.-memüşdür 4a/2

g.-meyelüm 52b/3

g.-müş (sfe) 37a/6

g.-müş idi 44b/7

g.-üp 11a/8, 20a/4, 24b/2,
28a/6, 34a/3, 35b/7,
36b/3, 40b/8, 46b/7

göre: Göre.

g. 5b/11

görin-: Görünmek. bk. *görün-*

g.-üp 21b/5

g.-mez ol- 14a/5

görül-: Görülmek.

g.-mek 53b/3

görün-: Görünmek. bk. *görin-*

g.-dügi 18a/5

g.-meden 8a/4, 8a/5

g.-mege 9a/11

g.-meyüp 21b/4

göster-: Göstermek.

g.-en 27a/1

g.-meyüp 19a/9, 27a/2, 30a/6

götür-: Götürmek.

g.-diler 12b/5, 57a/1

g.-mek 23a/6

g.-üp 16a/8

g.-ürlerdi 14a/7

göz: Göz.

g. 46b/3

g.+ine 3a/8, 17b/6

g.+leri (iye) 15b/6, 18a/1

g.+lerinden 15a/8

g.+lerinin 57b/3

gözci: Gözlemek veya gözetlemek
işini yapan.

g.+ler 29a/2

gözet-: Korumak, bakmak.

g.-irdi 21a/1

g.-üp 29a/3

gözyaşı: Gözyaşı.

g. 16a/7

g.+ları (iye) 9a/2, 57a/8

gülām: Ar. Köle, esir.

ğ. 3a/11

ğulğule: Ar. Gürültü, şamata;
bağırışıp çağırışma.

ğ. 7a/9

gün-ā-gün: Far. Renk renk, türlü türlü.

g. 18b/11, 43b/4, 46a/4

güne-güne: Far. Rengarenk, türlü türlü.

g. 7a/10, 11a/9, 12b/2,
14a/10, 36a/3, 57b/11

ğurre: Ar. 1. Arabî ayın birinci gecesi ve günü.

ğ.-i muḥarrem: Muharrem ayının ilk gecesi ve günü. 45a/7

2. Aklık, beyazlık.

ğ.+lerin 54b/5

ğ.+si 56b/9

gūş: Far. Kulak.

g.+ine 3a/7

g.-i cān: Can kulağı. 14a/9

gūşe: Far. Köşe.

g.+lerinde 36a/8

g.-be-gūşe 40a/5

gūş-vār: Far. Küpe.

g.+a 3a/7

gūyā: Far. Sanki, diyelim ki.

g. 1b/7, 15a/7, 16a/8,
18b/11, 21b/10, 24a/1,
36a/1, 40b/8, 41b/1,
45b/7, 45b/8, 50b/2,
58a/1

ğuzāt: Ar. Gaza eden, savaşan, savaştan sağ ve muzaffer dönen.

ğ. 52b/5

ğ.-ı iftiḥār 9b/7

ğ.-ı mü'minīn 26b/10

ğ.-ı Müslimîn 38b/5, 42a/1	gün: Gün.
güç: Güç, zor.	g. 7a/10, 7a/11, 8b/6, 8b/9, 11a/10, 14b/5, 16b/7, 31b/8, 34a/4, 38b/9, 42a/4, 43b/2, 45b/4, 56b/2, 57a/1, 57a/2, 58a/3, 58a/6
g.-ile 33a/7	
g.+lerine 48a/7	
g. gel- 35a/3	
güft: Far. Söz, lakırdı.	g.+de 12a/11
g. ü gū: Dedikodu. 51a/9	g.+den 58a/7
gül-beng: Far. Yüksek sesle okunan ilahi veya dua. (Far. gül-bāng)	g.+e 49b/3
g.-i Muḥammedī: Ezan. 9a/2, 11b/2, 13a/9, 25a/9, 43a/4, 50b/9, 51b/4	g.+i (iye) 6b/10, 14a/1, 16b/2, 25a/5, 28a/4, 29a/11, 32a/11, 34b/8, 35a/11, 36b/6, 38a/7, 38a/10, 39a/9, 42b/2, 42b/9, 43a/8, 43b/8, 44a/8, 45a/9, 46a/2, 47b/6, 50a/6, 51b/9, 52a/9
gül-zār: Far. Gül bahçesi.	
g. 23b/4	
güm güm: Yansıma ses.	g.+lerinde 39a/4
g. it- 14a/10, 41a/1	
gümül gümül: Yansıma ses.	gündüz: Gündüz.
g. 36a/2	g. 23a/8, 31a/7, 37b/4, 52b/3
gümüldü: Yansıma ses.	g.+e 48b/4
g.+si 7a/5	

gürs: Far. Silah olarak kullanılan uzun saplı, büyük demir topuz.

bk. *gürz*

g.+ler 40b/4, 41b/2

gürüh: Far. Cemaat, bölük, takım.

g. 2a/11

g. gürüh 6b/3, 51b/2

gürz: Far. Silah olarak kullanılan uzun saplı, büyük demir topuz.

bk. *gürs*

g.-i şāhib-ķırān 3a/4

- H / H / H -

haber: Ar. Havadis, haber.

h.+i (bhe) 44a/10, 44b/2,
46a/7

h. al- 28a/1, 34a/7

h. vér- 32a/9, 39b/1,

h. vir- 20b/10, 26b/9, 46a/5

h.+i ol- 46a/11

Habeş: Ar. Habeşistan kıtasında yaşayan yerli halk.

H. 2b/7

habī: Ar. Kötü, alçak.

h.+leri (iye) 46b/6

hadd: Ar. Sınır.

h.+deki 21b/5

h.+en 14b/9, 35b/9

h.+inden 21a/2

hādīm: Ar. Hizmet eden.

h.+idür 2b/12

hā'il: Ar. Engel, arayı kapayan.

h.+i (bhe) 21b/3

hāk: Far. Toprak.

h.+e 41b/7

h.-ile 29a/8

h.-i pāy-i şerīf 7b/2

hağan: Türk imparatorlarına verilen unvan.

h-ı gītī-sitān 3a/12

haķāret: Ar. Hakirlik, hor görme.

h. it- 3b/10

haķīķat: Ar. Asıl, gerçek.

h. 32b/4, 47b/3

Hak̄k: Ar. Allah, tanrı.

H. 7b/8, 8b/11, 32a/8,
45b/3, 52b/8

hakim: Ar. Hükmeden.

h.+idür 2b/11

h.(+i) ol- 49a/7

hāl: Ar. Durum.

h. 13b/6, 34a/4, 56b/1

h.+de 37a/1

h.+i (bhe) 24b/2

h.+imüz 44b/1

h.+i olma- 3b/11

halāş: Ar. Kurtulma, kurtulmuş.

h. 49b/10

h. ol- 20b/8, 47b/1, 50a/3,
51a/11

Haleb: Ar. Halep şehri.

H. 2b/9

Halleda'llahü: Ar. Allah daim ve
baki eylesin!

H. 7b/3, 9b/1, 15b/6,
33b/8, 50a/7, 54a/4

ḥamd: Ar. Tanrıya olan şükran
duygularını bildirme.

ḥ. 50a/4

ḥ.+e 1b/7

ḥāme: Far. Kalem.

ḥ.+ye 3a/5

ḥamiyyet: Ar. Milli onur ve haysiyet.

ḥ. 48b/9

ḥān: Far. Hakan, hükümdar.

ḥ.+ı (iye) 2a/3

ḥandān: Ar. Sevinçli.

ḥ. ol- 17b/2

Ḥanefī: Ar. İmam-ı Âzam Ebû
Hanîfe'nin mezhebinden olan.

Ḥ. 2a/9

ḥār: Far. Diken.

ḥ. 3a/8, 26a/11

ḥār ü ḥās: Ot kırıntısı, çalı
çırpı. 31a/5

ḥarāb: Ar. Yıkık, viran.

ḥ. 28a/11, 28b/10, 29a/7

ḥ. it- 12a/10, 41b/1, 45b/10

ḥarāc: Ar. Müslüman olmayanlardan
alınan vergi.

ḥ.+ı (bhe) 52a/7, 52a/8

ḥarār: Ar. Büyük çuval.

ḥ.+lara 30b/1

ḥarb: Ar. Cenk, kavga.

ḥ. 17a/7, 45a/8

ḥ.+e 48a/3

ḥ.-ile 19a/2

ḥ.-i cenge 40b/1

ḥarbī: Ar. Harbe mensup, harple
ilgili.

ḥ. 46a/2

ḥarc: Ar. Sarf, gider.

ḥ. it- 5b/10, 23a/7, 31a/2

ḥarçlık: Ar. + T. İhtiyaçlar için
ayrılmış para.

ḥ. 56a/3

ḥ. veril- 55b/9, 56a/5

ḥardāl: Ar. Hardal.

h. 12b/11, 13b/4

hareket: Ar. Hareket.

h. eyle- 11b/5

Harem: Ar. Hac zamanında ihrama girilen yerden itibaren Kâbe'ye doğru olan kısım.

H. 2b/12

haremeyn: Ar. Mekke-i Mükerrreme ile Medine-i Münevvere.

haremeyn-i şerîfeyn:
Mekkedeki Kabe ile
Medinedeki Ravza-i
Mutahhara. 55a/2

harîr: Ar. İpek.

h. 12b/3

haşn: Ar. Sağlam, sarp, kale.

h. 53a/7

hasret: Ar. Özlem.

h. 32b/9

haşş: Ar. Özel, hususi.

h.+1 (bhe) 10a/7

haşem: Ar. Yanında bulunanlar, hizmet edenler.

h.+dir 2b/6

Hāsimī: Ar. Hz. Muhammed'in

mensup olduğu kabile.

H. 2a/9

ḥaṣmet: Ar. Büyüklük, hikmet.

ḥ.+iyle 3a/1

ḥaṣyet: Ar. Korku.

ḥ.+e 25b/2

ḥ. vér- 17b/7

ḥaṭar-nāk: Ar. + Far. Tehlikeli,
korkunç.

ḥ. 10a/10, 20b/1

ḥaṭīb: Ar. Camide hutbe okuyan.

ḥ.+ler 52b/9

ḥatim: Ar. Kur'an'ı başından sonuna
kadar okuma. (Ar. ḥatm)

ḥ. 57a/6

ḥ.-i şerīf 52b/9, 57a/5

ḥaṭṭ: Ar. Yazı

ḥ.-ı kūfī: "Mensubî" adı da

verilen bu yazı ile
sikke, kitabe ve Kuran
yazılmıştır. 15a/5

ḥ.-ı hümāyūn: Padişahların
herhangi bir iş için
bizzat yazdıkları
yazılar. 54a/5

ḥatt: Ar. Aşağı indirme, inme.

ḥ.-ı top 38a/8

ḥattā: Ar. Üstelik, ayrıca.

ḥ. 12a/8

havāṭ: Ar. Gök renginde, mavi.

h. 28b/8, 29a/2

havāle: Ar. Bir işi veya bir şeyi başka
birine bırakma, üstüne
bırakma, ısmarlama.

ḥ. 29b/10

ḥ. ol- 22a/2, 30b/7

havān: Ar. Zelillik, alçaklık.

h.+ına 49a/9

ḥavf: Ar. Korku.

ḥ. 17b/7, 36b/8

h.+e 9b/3	ḥayret: Ar. Şaşma, şaşırma.
h.-ile 26b/3	h. 7a/11, 17b/7
h. it- 31b/10	h.+de kal- 20a/5
h.+e düş- 36b/3	h. vér- 22a/4
h.+e düşür- 12b/9	Ḥayrī Beg: Kahire valisi.
h.-ı ḥaşyet 25b/2	H. 29b/2
ḥavz: Ar. Suyu girme.	ḥayy: Ar. Diri, canlı.
h.-ı vāsi‘ 21b/10	h. 2b/2
ḥayā: Ar. utanma, sıkılma.	ḥāzır: Ar. Huzurda, meydanda, göz önünde olan.
h. 30a/5 (ehl-i h.)	h. 29b/2, 35b/2, 36a/7, 40a/3
bī-ḥayā: Far. + Ar. Arsız, utanmaz. 26a/11	h. bulun- 5b/12, 39a/2
ḥayır: Ar. Faydalı, yararlı. (Ar. ḥayr)	h. et- 23b/3
h. 6b/6, 28b/2	h. eyle- 25a/4
ḥayli: Far. Epeyce, çokça.	h. ol- 8a/1, 9b/4, 46a/10
h. 4b/12, 25b/7, 34b/2, 37b/10	h. olun- 18a/11
ḥayme: Ar. Çadır.	ḥāzırlan-: Ar. + T. Hazır olmak, hazırlanmak.
h.+ler 33b/1	h.-sun 5b/8
ḥayrān: Ar. Şaşmış, şaşırmış.	ḥazīne: Ar. Devlet malının, devlet parasının saklandığı yer.
h. 37a/4	

h. 5b/6, 5b/9

h.-i ‘āmire: Devlet hazinesi.
7b/4, 52a/11

Hazret: Ar. 1. Şahıs veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilip Farsça isim tamlaması şeklinde kullanılır ve saygı ifade eder.

H.-i Ababekr 24b/6

H.-i Bilāl Habeşī 50b/2

H.-i Eyyübü'l-Enşārī 6b/11

H.-i Hakk 19b/7

H.-i Halīfe-yi Resūl 15b/5

H.-i ‘İsā 12a/7

H.-i ‘O□mān 15a/4

H.-i Padişāh-ı ‘Ālem-Penah
53a/4

H.-i Padişāh-ı Asker 23b/9

H.-i Padişāh-ı Cemşīd 29a/11

H.- Padişāh-ı Encüm 3a/9

H.-i Paşa 17b/8, 18a/3, 19a/3

H.-i Paşa-yi Ferudūn 9a/12

H.-i Rabbū'l-‘ālemin 14b/3

H.-i Resūl-i Ekrem 54a/7

H.-i Sultān 15a/2

H.-i Sübhān 41a/4

H.-i Süleymān 1b/3

2. İsim ve unvanların sonuna saygı sözü olarak getirilir.

h.+i (iye) 49a/10

h.+leri (iye) 1b/3, 1b/4, 4b/11,
5b/4, 7b/1, 7b/4, 7b/11,
9b/1, 9b/5, 10b/1,
10b/10, 11a/11, 11b/11,
14b/2, 14b/5, 15b/6,
18a/8, 18a/10, 18b/6,
19b/5, 20b/6, 23a/4,
23a/5, 23a/9, 27b/12,
29a/6, 29b/6, 30a/5,
37a/5, 39b/2, 46a/8,
50a/7, 52b/5, 54a/4,
54b/10, 56b/2, 57a/7

h.+lerin 23b/8

h.+lerine 5b/7, 10b/6,
11b/1, 12b/3, 20b/5,
33b/8, 35a/3, 44a/4,
50a/5, 50a/11, 52b/11,
54a/5

h.+lerinin 7b/1, 8a/8,
15a/4, 22b/4, 29b/1,
40a/1, 47a/1

h.+lerinün 3b/1, 4a/2, 30b/10

3. Kat, huzur, nezd.

h.+ine 32b/3

hedāyā: Ar. Hediyeler, armağanlar.

h. 29b/3

hediye: Ar. Hediye, armağan.

h. 12b/1

h.+leri (bhe) 12b/4

h.+lerin 13a/5

hedm: Ar. Yıkma, harap etmek.

h. ol- 29a/6

helāk: Ar. Ölmek.

h. et- 21a/1

h. eyle- 20a/9

h. ol- 36a/5

helāl: Ar. Haram olmayan şey.

h. ol- 12b/8, 54b/2

helālleş-: Ar. + T. Hakkını birbirine
bağışlamak.

h.-diler 40b/2

h.-üp 35b/5

hele: bağ. Far. Özellikle, hele.

h. 20b/6

hem.../hem...: bağ. Far. Üstelik.

h. 2b/7

hemān: Far. Hemen, derhal, o anda.

h. 5b/6, 21a/8, 31b/3,
32a/4, 34a/11, 37b/7,
39b/5, 45a/1, 45a/4,
46a/6, 48b/10

hemtā: Far. Benzer, denk.

h. 28b/5

hendek: Ar. Hendek.

h. 30a/2, 33b/11, 34a/5,
34a/6, 34a/11, 34b/3,
34b/11, 36a/8, 38a/5,
38b/5, 39a/1

h.+e 26b/11, 30b/1, 34a/10,
36a/7, 38a/3, 38a/11,
39a/6, 41b/7

h.+i (bhe) 31a/6

h.+ler 27b/5

hendese: Ar. Geometri.

h.+de 21a/11

hengāme: Far. Kavga, gürültü.

h.+si 7a/7

h.-gār 8b/1

her: Far. (sıfat) Hep, bütün.

h. 3a/8, 4b/9, 6b/6, 7a/2,
8b/3, 8b/4, 10b/11,
11a/2, 18b/9, 21b/1,
23b/11, 25a/7, 27a/4,
36a/9, 36a/11, 39a/10,
41b/6, 42b/8, 44a/1,
48a/5, 56a/6

her biri: Ar. Ayrı ayrı.

h. 3b/7, 4a/6, 10b/11 (her
bir), 12a/6, 14a/7,
23b/10, 25a/3, 40b/1,
50b/2

h.+leri (iye) 11b/10

h.+ne 37a/8, 56a/2

b.+ñüz 40a/3

her ne: Belirsizlik zamiri.

h. 21b/1, 39a/10, 56a/6

Hereke: On İki Adalar'dan biri.

H. 17a/1, 17a/3

herkes: Far. İnsanların bütünü.

h.+e 11a/1

hesāb: Ar. Hesap. bk. *hisāb*

h.+ın 5b/9

hevā: Ar. Hava.

h. 58a/2

h.+da 24a/1

h.+ya 36a/4

heybet: Ar. Heybet.

h.+le 9a/6

hezār: Far. Bin.

h.-ı hicāb 49b/2

hezārān: Far. Binler.

h. 2b/2, 21a/9, 22a/1

hıfza: Ar. Saklama. (Ar. hıfz)

h. it- 22a/7

hırka: Ar. Hırka.

h.-i şerīf: Hz. Peygamber'in

hırkası. 15a/2, 24a/8

hışım: Far. Kızgınlık, öfke. (Far. hışm)

h. 45b/3

hızır: Ar. Kul sıkıldığı zaman imdadına yetişmekle meşhur olan peygamber.

h.-nām 16b/9

hibe: Ar. Bağışlama, bağış.

h. et- 12b/6, 28a/11

hicāb: Ar. Utanma, sıkılma.

h. 49b/2 (hezār-ı h.)

hiçbir: (sıfat) Hiçbir.

h. 37a/9, 44a/2

hidāyet: Ar. Hak yoluna, doğru yola kılavuzlama.

h. 2a/4, 52b/8

h.-i Rabbānī 42b/5

hidiv: Far. Vezir.

h.-i Rum 2b/8

h.-i şer'ī 2a/6

hikāyet: Ar. Hikaye.

h. eyle- 3a/3

hikmet: Ar. Sebep.

h.-i hudā 44a/1

hilāf: Ar. Karşı, zıt.

h. ol- 35a/8

ḥil‘at: Ar. Süslü elbise, kaftan.

ḥ. 42a/6

ḥ. 16a/2, 16a/10, 49b/3

(ḥ.-i fācire), 56b/7 (ḥ.-i
fāḥire), 57b/1

ḥ.+ler 28b/2, 56b/6

ḥilm: Ar. Yumuşaklık.

ḥ.-i sa‘ādet 30a/6

ḥīle: Ar. Oyun, aldatma.

ḥ. 48b/1

ḥ.+de 3b/3

ḥ.+den 49a/5

ḥ.+dür 47b/3

ḥ.+leri (iye) 47b/5

ḥ. et- 48a/8

ḥ. it- 47b/5

ḥīn: Ar. An, vakit, zaman.

ḥ.-i şāḥra 7b/1

ḥisāb: Ar. Hesap. bk. *ḥesāb*

ḥ. 27b/6, 36b/1, 38a/6

ḥisābsız: Ar. + T. Hesapsız.

ḥiṣār: Ar. Kale.

ḥ. 11a/5, 19a/9, 21b/4,
22b/11, 29b/7, 29b/11,
30b/6, 34a/7, 34b/1,
39a/2, 39a/10, 41b/8,
43a/1, 43a/5, 43a/8,
43b/6, 48a/1

ḥ.+a 19b/6, 22a/2, 27b/1,
29b/10, 30b/2, 31b/3,
36b/2, 38a/3, 43a/6,
43b/8, 46a/6, 52a/3

ḥ.+dan 5a/12, 20a/7, 47a/8

ḥ.+ı (bhe) 17a/6, 21a/11,
43b/9, 53a/6

ḥ.+ı (iye) 25b/9

ḥ.+ıñ 23b/3, 24b/3, 51b/4

ḥ.+ınuñ 19a/4

ḥ.+larına 9a/4

ḥ.+uñ 19a/10, 19b/3, 26a/1,
28b/3, 30b/9, 38a/2,
45b/10

ḥiṭāb: Ar. Seslenme.

ḥ. et- 37a/10

ḥod: Far. Kendi.

ḥ. 22b/9, 27b/6, 30a/5,
32b/8, 38a/6, 42a/7,
48a/3

ḥoş: Far. Güzel, iyi.

ḥ. 9a/8

ḥ.+ına gel- 13a/6, 47a/1

ḥudā: Far. Tanrı.

ḥ. 20a/9, 32b/10

ḥudāyā: Far. Ey Tanrı, ey Allah.

ḥ. 1b/7

ḥuddām: Ar. Hizmetçiler.

ḥ. 12b/10

ḥ.+ın 54b/4

ḥ.+ınıñ 54b/5

ḥufyeten: Ar. Gizli, saklı olarak,
gizlice.

ḥ. 37a/7

ḥulq: Ar. Huy, tabiat.

ḥ.+uma 46b/6

ḥun: Far. Kan.

ḥ.-ı ādem 45b/5

hurrem: Far. Şen, sevinçli,
güleryüzlü.

h. 40b/8 (bâğ-ı h.)

hurûc: Ar. Çıkış, çıkma.

h.+ından 32b/5

huşûşen: Ar. Hususi olarak, ayrıca.

h. 21b/11, 22a/5

huṭebâ: Ar. Hutbe okuyanlar.

h. 54b/4, 57a/10

h.+ların 54b/10

huẓûr: Ar. Hazırda bulunma.

h. 8b/5

h.+ında 20b/9

h.+larına 29b/2

h.-ı âlî 7b/2

h.-ı padişâh 42b/6, 46a/3, 47a/8

hüccâc: Ar. Hacılar, hac yolcuğunu
yapmış olanlar.

h.-ı mü'min 4a/12

hücûm: Ar. Saldırma.

h.+larına 19b/3

h. et- 48a/2, 48b/10

h. it- 27b/1, 31b/4, 32b/6,
33a/6, 34a/6, 41a/9,
45a/10

hükûm: Ar. Emir, hüküm.

h-i hümayûn: Padişahın yazılı
emri. 10a/4

hümâ: Far. Saadet.

h.+ya 1b/11

h.-cây 2b/4

hümâm: Ar. Himmetli, azimli.

h.-ı aşfiyâ-yı lâhikîn 2a/10

hümâyûn: Far. Mübarek, kutlu.

h. 49a/11

h.-baht-ı Süleymân-menzilet
2b/5

hüner: Far. Marifet, ustalık.

h. 3a/5

pür-hüner: Far. Hüner dolu,
maharetli. p. 1b/11

hüsrev: Far. Padişah, hükümdar,
sultan.

h. 3a/10

hüsrevānī: Far. Hükümdara layık.

h. 5 3a/3

h.+ler 51a/9

- I -

ıraq: Uzak.

ı. 31a/6

ıslāh: silah.

ı.+lar 6a/2

ısmarla-: Emanet etmek, ısmarlamak.

ı.-yup 16a/3

ıztırāb: Ar. Acı, elem, sıkıntı.

ı. 9b/2

ıztırār: Ar. Mecburiyet, çaresizlik, ihtiyaç.

ı. it- 11a/9

- İ -

i-: İsimlerle birlikte kullanılarak bildirme çekimini oluşturur.

i.-di 3b/2, 5a/6, 10a/8, 16a/8,
17b/6, 19a/1, 19a/3,
20b/11, 24b/7, 24b/8,
25a/2, 26a/1, 26a/5,
26a/8, 26a/11, 26b/1,

27b/6, 28b/6, 29b/7,
30a/6, 32b/5, 33a/2,
34b/11, 36a/7, 36b/1,
38a/6, 42a/7, 42b/7,
42b/9, 44b/6, 45b/8,
48a/3, 49a/1, 53a/8,
54a/6

i.-dik 33a/1

i.-ken 4b/5, 18a/3, 20b/9,
32a/5, 32b/10, 35b/10,
45a/1, 47a/3, 52b/7

i.-miş 42a/8

i.-se 23a/4, 34a/2, 56a/6

‘ibād: Ar. İbadet edenler.

‘i. 3a/9

‘ibādet: Ar. Allah’ın emirlerini yerine getirme.

‘i et- 51b/8

‘ibret: Ar. Kötü bir olaydan alınan ders.

‘i. ol- 3a/4, 48b/2

ibṭāl: Ar. Boş, hükümsüz bırakma; boşa çıkarma.

i. eyle- 31a/4

ibtidā: Ar. Başlangıç.

i. 27b/6, 56b/9

i.+sında 45a/7

İcād: Ar. Vücuda getirme.

ī. eyle- 39a/4

icāzet: Ar. İzin, ruhsat.

i. 50b/1

i. vér- 52a/10

i. viril- 49b/7, 52b/2

i.-i hümāyūn 7b/3

iç: İç.

i. 46a/5, 55a/9

i.+i (iye) 27b/5, 28a/11,
36a/8, 51b/4

i.+in 45b/10

i.+inde 11b/8, 15a/3, 17a/6,
19a/8, 21b/3, 22b/11,
23a/6, 25b/5, 26a/1,
27a/7, 33a/1, 34b/3,
34b/5, 34b/11, 38a/5,
38b/5, 39a/2, 44b/9,
57b/11

i.+ine 22a/5, 28b/8, 30a/2,
30b/9, 34a/11, 35a/6,
35a/7, 41a/11, 48b/10

içerü: İçeri.

i. 44a/11, 47a/11

i.+de 41b/4, 44b/2

i.+den 25b/3, 27a/5, 37b/9,
42b/4, 43b/11

i.+si 4a/4, 21b/6

i.+ye 37b/2

içir-: İçmesini sağlamak.

i.-üp 45b/3

içre: İçinde, arasında.

i. 2a/11

içün: e. İçin.

i. 2a/4, 2a/5, 5b/8, 6a/3,
6a/6, 7b/11, 8b/9,
17b/10, 19a/7, 23b/3,
23b/6, 29b/4, 52b/6,
53a/2, 55a/9, 58a/10

‘īd: Ar. Bayram.

‘i.-i mübârek 34a/2

iddiā‘: Ar. İnat.

i.(+sın) eyle- 22b/9

idin-: Edinmek.

i.-üp 30b/6

iftihār: Ar. Şeref, şan.

i. 9b/7 (ğuzāt.-ı i.)

ihāle: Ar. İhale.

i.+si 36b/9

ihāta: Ar. Sarma, kuşatma, etrafını
çevirme.

i. 21b/10

i. eyle- 4a/5

i. it- 51a/7

ihdā□: Ar. Meydana getirme,
ortaya çıkarma.

i. olun- 54a/2

ihsān: Ar. 1. Bağışlama.

i. it- 21a/7, 49a/11

i. olun- 42b/3, 47a/6, 49b/8,
56a/3

i.-ı hümāyūn 33a/10

2. Bağışlanan şey, lütuf.

i. 56b/5

i.+lar 28b/3, 56b/4, 57b/2

ihtilāl: Ar. Karışıklık, düzensizlik.

i. 29b/5

iẖtimāl: Ar. Müm̱kūn, olası.

i. it- 26b/5

i.+dūr 18b/1

iki: İki.

i.+i (bhe) 25b/10

i. 15a/7, 15b/8, 22a/9,
25b/4, 33a/8, 33b/4,
37b/11, 38a/10, 45b/4,
47a/7, 53b/11

iẖtimām: Ar. Dikkatle, gayretle
çalışma.

i. et- 45a/6

iki biq: 2.000 sayısı.

i. it- 23a/8, 43b/9

i. 43a/3

iẖtirāz: Ar. Sakınma, çekinme.

iki yüz: 200 sayısı.

i. 32a/4

i. 18b/4

i. et- 31b/3

ikindi: Öğle ile akşam arasındaki süre.

i. it- 16a/5

i. 48b/11

iẖtiyār: Ar. Yaşlı, ihtiyar.

i.+den 11b/1

i. 37a/11

i.+ye 58a/2

iẖtiyāt: Ar. Tedbirli, tedarikli
bulunma.

iklīm: Ar. Memleket, diyar, ülke.

i. 9b/6, 10b/8

i.+ine 3a/1, 3a/6, 27b/12

ikāmet: Ar. Cemaatle namaza
başlamadan önce müezzinin
kamet getirmesi.

i.+niq 2b/7

i.-i šalāt: namaza durma. 52b/6

iktidār: Ar. Gücü yetme, yapabilme.

i.+ları (iye) 5b/1

ikdām: Ar. Gayretli, devamlı çalışma.

iktifā: Ar. Yeterli bulma, yetinme.

i. 23a/8

i. eyle- 55a/11

i. eyle- 23b/2, 31a/8

iktizā: Ar. Lazım gelme, gerekme.

i. it- 54a/1

il: Şehir, il.

i.+ine 8b/8

ilā: Ar. -ye, -ye kadar.

i. yevmiddin 7b/4, 15b/6,
33b/8, 54a/4

i. **yevme'l-ḳiyām:** Kıyamet
gününe kadar. 50a/7,
53a/2

ilāh: Ar. Allah, Tanrı.

i. 1b/1

i.-vāḥidü'l-Rabbü'l-ḳadīme 2b/3

ilāhī: Ar. Allahla ilgili, Allah'a ait.

i. 44a/4, 58a/5

‘ilām: Ar. Bildirme, anlatma.

‘i. et- 20b/5

‘i. olun- 11a/1

ile: 1. Edat.

i. 1b/2, 1b/4, 1b/8, 1b/9,
3b/8, 3b/9, 4a/4, 4a/10,
4a/11, 4b/11, 6b/5, 7a/2,
8b/4, 8b/5, 8b/6, 10a/3,

10a/4, 10a/5, 11a/1,
12a/3, 12b/3, 13a/9,
13b/9, 14a/8, 15a/2,
15a/3, 15a/7, 15b/2,
15b/9, 16a/5, 16a/6,
16b/5, 16b/6, 16b/7,
17a/1, 17a/2, 17b/8,
17b/10, 18a/6, 18a/8,
18b/5, 18b/8, 18b/9,
19a/11, 19b/6, 20a/6,
21a/10, 21b/11, 22a/2,
22a/11, 22b/2, 22b/3,
23a/10, 23b/9, 24a/6,
24a/11, 24b/4, 25b/9,
26b/6, 26b/9, 28a/3,
28b/4, 29b/8, 29b/9,
30a/7, 30b/3, 31a/5,
31a/9, 31b/6, 32b/7,
32b/11, 34a/8, 34b/9,
35a/6, 35b/6, 36a/3,
37b/1, 38a/9, 38b/1,
40b/2, 41b/9, 41b/11,
42a/10, 43a/11, 43b/2,
43b/3, 43b/10, 44a/5,
45b/4, 45b/5, 45b/6,
46b/11, 47a/10, 47b/9,
47b/10, 49a/8, 49b/2,
50a/9, 50b/7, 51a/1,
51b/1, 51b/4, 52a/4,
52b/5, 54a/8, 54a/11,
54b/1, 55b/3, 56a/2,
58a/2

2. Bağlaç.

i. 13b/6, 18a/4, 49b/4,
52b/1

ilerü: İleri.

i.+ye 16b/11, 17b/10, 41a/6

ilet-: Ulaştırmak, iletmek.

i.-inüz 48b/1

illā: Ar. Mutlaka.

i. 16a/4

‘ilm: Ar. Bilme, biliş.

‘i.+in 1b/10 (gencīne-i i.)

‘i.+inde 23a/1

‘i.+inden 3b/4, 10a/8

‘i.+ler 6b/4

İlyaki: On İki Adalar’dan biri.

İ. 31a/8, 34b/8

imām: Ar. 1. Namazda kendisine uyulan kimse.

i. 54b/4, 54b/10, 57a/10

i.+lar 52b/9

2. Önder.

i.-ı enbiyā’-i sābıkın 2a/10

‘imāret: Ar. Bayındırlık.

‘i. 54b/5, 55a/6

‘i.+i (bhe) 54b/1

‘i.+de 54b/3

‘i.+lerinin 55a/5

‘i.-i ‘ālī 51b/6

imdād: Ar. Yardım.

i.+a 47b/7, 48a/9

i.+ı (bhe) 18b/2, 47b/4,
48b/5

imdi: Şimdi.

i. 1b/3, 12a/11, 20b/3,
28a/9, 32a/4, 44b/2,
48b/1, 48b/3

‘inād: Ar. Israr, ayak direme.

‘i.+da 26b/1

inan-: İnanmak.

i.-mak 47b/3

in‘ām: Ar. Nimet verme, iyilik etme.

i. 21a/6

‘ināyet: Ar. Lutuf, ihsan, iyilik.

‘i.+i (iye) 19b/7, 45b/4

‘i.-i bārī: Allah’ın ihsanı, yardımı. 20a/9	İnşā'llah: Ar. Allah isterse, Allah nasip etti ise.
‘i.-i Hakk-ile 20b/8	İ. 13a/3, 35b/2, 37b/2, 39b/2, 40a/1, 40a/9
‘i.-i Rabbānī 43b/6, 54a/6	ip: İp.
İncirli: On İki Adalar’dan biri.	i.+ler 41b/9
İ. 36b/6	ir-: Ulaşmak, erişmek.
infī‘āl: Ar. Gücenme, darılma.	i.-üp 35b/10
i. 27b/9	İrādetu'llah: Özel isim.
inķılāb: Ar. Değişme.	İ. 42a/11
i. 11a/10	İrem: Ar. Şeddād tarafından, cennete benzetilerek yapılan bahçe.
inķiyāt: Ar. Boyun eğme.	İ. 24a/1 (bāğ-ı İ.)
i. it- 49b/3	iriş-: Yetişmek, erişmek.
inkisār: Ar. Kırılma, gücenme.	i.-dügin 39a/11
i. 44a/3	i.-mesün 20b/3
inle-: İnlemek.	i.-üp 33b/5, 42b/5, 48b/11
i.-di 11b/3	irsāl: Ar. Gönderme, gönderilme.
intiķāl: Ar. Bir yerden başka bir yere geçme; göçme.	i. eyle- 5a/8, 17b/10, 29b/2, 31a/11
i. et- 50b/8	i. it- 12a/1
insān: Ar. Adam.	i. olun- 10a/5, 53a/6, 55b/9
i. 7b/9, 15a/7	

i.-i ‘arz 54b/11

irşād: Ar. Doğru yolu gösterme, uyarma.

i. it- 2a/1

irtesi: Ertesi gün.

i. 14b/5

‘İsā: Ar. Dört büyük peygamberden biri olup kendisine -vahiy yoluyla- İncil nazil olmuştur.

‘İ. 12a/7 (Hāzret-i ‘İ.)

işābet: Ar. Rast gelme, yerini bulma.

i. it- 20b/2

iskele: İskele.

i.+leri (iye) 8a/5

i.+lerinden 14a/3

i.+sine 23a/10, 56b/11

i.+ye 7b/10

İslām: Ar. Hz. Muhammed’in yaydığı din, Müslümanlık.

İ. 6b/3, 17a/11, 38b/8, 39a/4, 43a/5, 43b/7, 46b/4, 49a/2

İ.+1 (bhe) 42b/6

İslāmbol: İstanbul.

İ. 8a/5, 13b/11

İ.+a 6b/2, 55b/8, 58a/5

İ.+da 15b/11

İ.+1 (bhe) 16a/3

ism: Ar. İsim, ad.

i.+ini 22a/8

İstanbul: İstanbul.

İ.+a 55b/9, 56a/4, 56a/9, 58a/7

İ.+dan 14a/2

İstānköy: On İki Adalar’dan biri.

İ.+i (iye) 52a/7

iste-: İstemek.

i.-diler 28b/3

i.-dügin 33b/2

istimā‘: Ar. İşitme, dinleme.

i. ol- 9b/5

i. olun- 18a/11

istimālet: Ar. Teselli etmei avutma.

i. 10a/5

iş: İş.

i. 32a/2, 44b/3, 49a/8,
55a/8

i.+imüz 18b/2

i. gör- 37a/11, 46b/6

‘İş: Ar. Yaşama tarzı.

‘İş ü ‘işret: Yiyip içip
eğlenme. 8b/5

işāret: Ar. Bir şeyi göstermek.

i. buyur- 5b/8

işidil-: İşitilmek.

i.-meyüp 38b/3

işit-: Duymak, işitmek. bk. *eşit-*

i.-meden 14a/11

i.-üp 18b/1, 50b/6

işle-: Yapmak, işlemek.

i.-r (gze) 37b/5

it-: Yapmak. bk. *et-*

i.-e 3a/7

i.-erdi 53a/7

i.-erek 15b/10

i.-eriz 54b/8

i.-erlerdi 48b/5

i.-üñüz 33b/9

i.-üp 4a/8, 10a/1, 13a/8,
18a/10, 19b/5, 35a/5,
37a/7, 37b/1, 37b/7,
39a/3, 40b/3, 40b/5,
41a/8, 44b/4, 45a/4,
48b/9, 49b/1, 50a/4,
54b/7, 54b/11

iṭā‘at: Ar. Boyun eğme.

i. eyle- 36b/10

i. it- 45a/3, 49b/2

ittifāk: Ar. Birleşme, uyuşma;
sözleşme.

i.+ı (iye) 53a/8

i. it- 39a/1

‘izām: Ar. Büyükler, ulular.

‘i. 33b/6 (ümerā-yı ‘i.)

izdiyād: Ar. Çoğalma, inceleme.

i. 55a/3

izin: Ar. İzin. (Ar. izn)

i. veril- 54a/3, 56b/6

i. viril- 55b/11, 56a/10, 56b/8

i.-i sa‘ādet-i sultān 50b/1	ķ. it- 13a/6, 42b/6
i.-i sultān 35b/6	ķ.-i padişāh 29b/4
‘izz: Ar. Güçlölük.	ķaç-: Kaçmak.
‘i.-i huzūr 39a/10	ķ.-arlardı 11b/11
‘i.-i sancaķ 17b/9	ķ.-dılar 29a/1, 30b/9
‘izzet: Ar. Ululuk,yücelik.	ķ.-up 46a/2
‘i. 29b/1	ķaçır-: Kaçırnak.
- K / K -	ķ.-up 30a/1
ķabak: Kabak.	ķadar: e. Kadar.
ķ. 45b/8	ķ. 12b/9, 12b/11, 13b/3,
Ka‘be: Ar. Hicaz’da, Mekke-i	13b/4, 23a/2, 26a/3,
Mükerreme’de Harem-i	26a/5, 26b/5, 27a/6,
Şerîf’in hemen hemen	28a/7, 32b/8 34b/6,
ortasında bulunan kutsal bina.	35a/1, 35a/9, 35a/10,
K. 2b/12	38a/4, 44b/11, 45a/1,
	55b/9, 56a/3
K.+leri (iye) 5a/6	ķadırġa: Yun. Buharlı gemilerin
ķābiliyyet: Ar. Anlama, anlayış,	icadından evvel kullanılan harp
kabul edebilirlik.	gemilerinden biri. bk. ġadırġa
ķ.+i (iye) 5a/2	ķ. 3b/9, 8a/1, 17a/5, 47b/7,
ķabül: Ar. Razı olma.	58a/8
ķ. buyur- 13a/5	ķ.+lar 4a/11, 7a/1, 8a/2, 11a/6,
ķ. et- 12b/5, 47a/5	17b/4, 31a/3, 40a/8,
ķ. eyle- 52a/7, 52a/8	45b/9, 57b/9
	ķ.+lardan 18b/4

ķ.+ları (iye) 49b/8	k.+ler 5b/1, 22b/11, 24b/2,
ķ.+ların 18a/2, 18a/7	32b/10, 33a/3, 34a/2,
ķ.+larına 52b/2	36a/5, 36b/8, 37b/6,
ķādīm: Ar. Eski.	38a/1, 41b/10, 43a/11,
ķ. 9b/8	43b/10, 43b/11, 44a/11,
ķādir: Ar. Kudret sahibi, güçlü.	44b/6, 45b/11, 48b/5,
ķ. ol- 47b/11	49a/8, 49b/1, 49b/9,
ķadr: Ar. Değer, şeref.	52b/2
ķ.+ine 2a/7	k.+lerden 44b/3, 48a/10, 49a/8
ķ.-i't-ṭaķa 40a/4	k.+lere 27a/2, 29a/4, 29a/9
ķ.-i esīren 21a/6	k.+leri (iye) 11a/7, 31b/9,
ķafes: Far. Kafes.	37a/1, 39a/2
ķ. 15a/3	k.+leri (bhe) 45b/2
kaffe: Ar. Hep, bütün, cümle.	k.+lerin 9b/9, 21a/3, 37a/1,
k.-i ehl-i īmān 40a/4	40a/2, 46a/9, 47a/4,
kāfir: Ar. Allah'ın varlığına ve	47b/2, 47b/7, 48b/11
birliğine inanmayan.	k.+lerün 38b/7, 48a/8
k. 10b/8, 12a/9, 18a/11,	k.-i bī-dīn 28a/10, 32b/8, 35b/7
32a/11, 36a/4, 43b/3,	Kāfiristān: Ar. + Far. İslam
46a/2, 47b/2	dininde olmayanların ülkesi.
k.+ın 20b/11, 37a/1, 39a/7	K. 51b/9
	K.+a 52b/3
	K.+da 5a/7
	K.+ın (ihe)5a/5

kāfirlik: Ar. + T. İslam dinine inanmama.	21b/3, 22a/5, 22b/1, 22b/5, 23a/1, 25b/5, 26a/5, 26b/2, 27a/1, 27a/9, 28a/5, 28a/8, 28b/8, 31b/8, 33a/1, 33b/10, 36b/9, 37a/7, 37b/1, 40a/10, 41a/11, 42a/1, 44a/5, 44b/4, 44b/9, 46b/4, 47a/6, 48b/10, 49a/7, 50b/6, 53a/7, 56b/1, 57a/11, 57b/4
k.+i (bhe) 42b/5	
ķahrımān: Ar. Yiğit, kahraman. (Ar. ķahramān)	
ķ. 50a/11	
ķakıl-: Çakılmak, saplanmak.	
ķ.-mış (sfe) 42a/2	
ķal-: Kalmak.	
ķ.-an 8a/1, 16a/1	ķ.+da 20b/10, 44a/11, 55a/10
ķ.-dı 8a/4, 16b/11, 55a/8, 56a/11, 58a/9	ķ.+dan 20b/7, 35b/8, 44a/11, 46a/2, 49a/8, 57b/5, 57b/6
ķ.-dılar 24a/5, 56b/1	
ķ.-madı 5b/1, 38a/5, 38b/10	ķ.+lar 3b/6
ķ.-maķ 12a/6, 52a/4	ķ.+ları (iye) 5a/9
ķ.-masına 55b/10	ķ.+larına 31b/1
ķ.-mayup 46b/8, 48b/4	ķ.+larından 16b/11
ķ.-mış idi 14a/11	ķ.+nıı 37a/8, 45a/5
ķ.-up 8a/5	ķ.+nuı 29b/4, 38a/7, 39b/5
ķ.-urlardı 42a/3	ķ.+sı 4a/1, 22b/1, 34b/8, 36b/6, 37a/3, 52a/6, 54a/9
ķal'a: Ar. Kale, hisar.	
ķ. 4a/1, 4a/8, 5a/4, 17a/6, 17a/10, 17a/11, 17b/10,	ķ.+sın 4a/8

ķ.+sına 17a/4

ķ.+sında 5a/10, 36b/11

ķ.+sından 13a/11

ķ.+sını 5a/1

ķ.+sının 1b/5, 4b/8, 5b/10

ķ.+ya 4a/5, 17a/1, 20a/1,
23b/7, 33a/8, 34b/10,
35b/8, 40a/10, 41a/9,
47a/11, 47b/8, 48a/11

ķ.+yı (bhe) 51b/11

ķ-i Hemcenā 52a/8

ķ-i muḥāṣara 55a/8

ķ.-i mezbūr 17a/10, 40b/7,
50b/10, 53b/1, 53b/3,
54a/1

ķalb: Ar. Yürek.

ķ.+e 14a/7, 44a/3

ķ.-i kuvvet 32a/8

ķaldır-: Kaldırmak.

ķ.-up 7b/8

ķalem: Ar. 1. Kalem.

ķ. 22b/3

2. Resmi kuruluşlarda yazı
işlerinin görüldüğü yer.

ķ.+ine 53b/6

ķalınlık: Kalınlık.

ķ.+1 (iye) 21b/6

ķalk-: Kalkmak.

ķ.-dılar 12a/8

ķ.-up 16a/10, 58a/4

ķalkān: Koruyucu, kalkan.

ķ.+lar 15b/2

ķalyeta: Buharlı gemilerin îcâdından önce düşmanı kovalama ve tâkip etme işinde kullanılan 9 ilâ 24 kürekli savaş gemisi.

ķ.+lar 6a/5, 7a/1, 17b/4

ķalyon: İt. Yelkenle ve kürekle yol alan savaş gemilerinin en büyüğü.

ķ. 52b/2

ķ.+lar 7a/1, 17b/3

ķ.+lara 57b/10

ķ.+ları (iye) 49b/8

ķāmil: Ar. Kemale ermiş, olgun.

k. 42b/4

k. ol- 21a/11

ķāmkār: Far. İsteğine ulaşmış, mutlu.

k.+a 2a/12

ķamu: Bütün, tamamen, büsbütün.

ķ. 2b/2, 53a/11

ķan: Kan.

ķ. 2a/5

ķ.+1 (iye) 9b/9, 38a/5, 43b/3

ķanca baş: Dar, uzun kayık.

ķ. 14a/4

ķandur-: Kandırmak.

ķ.-urlardı 40a/7

ķanūn: Ar. Nizam, kanun.

ķ. 33b/9, 53b/8

ķ.+um 16a/5

ķ.-ı Hāzret-i ‘Ömer 50a/8,
54b/3

ķ.-ı şāhib-ķırān 49a/10

ķapla-: Kaplamak.

ķ.-yup 45b/2

ķapu: Kapı.

ķ. 20b/10, 32b/2

ķ.+dan 51b/10

ķ.+lar 51b/1	ķarapınar: Yer adı.
ķ.+ların 19b/4, 27a/11	ķ.-nām 23a/11
ķ.+sı 2b/5	ķarağol: Karakol.
ķ.+sın 5b/6, 5b/9, 6a/2	ķ. 10b/9
ķ.+sından 57b/4	ķaranlık: Karanlık.
ķ.-nām 24b/6, 24b/11	ķ. 10a/11
ķapucıbaşı: Osmanlı sarayında kapıcıların âmiri durumunda olan kimse.	ķarār: Ar. Neticeye bağlama.
ķ. 10a/4	ķ. 17a/7, 19b/2
ķapudān: Osmanlı bahriyesinde kaptanıderyâdan sonra gelen amirale verilen unvan.	ķ.+ı (iye) 48b/4
ķ.+ı (iye) 47a/6	ķ.+ları (iye) 46b/7
ķara: Toprak parçası.	ķ. et- 19a/11
ķ. 40b/7	ķ. tut- 5a/10
ķ.+da 8b/2	ķ. veril- 55b/2
ķ.+dan 24b/1, 37a/2, 40b/4, 46a/10, 46b/2	ķarı: Kadın.
ķ.+lardan 50a/2	ķ.+ya 55b/1
ķara Maħmūd-nām Re'is: Özel isim.	ķarın: Karın.
ķ. 17a/2	ķ.+ları (iye) 32b/8
	ķariş-: Karışmak.
	ķ.-ması 7a/8
	ķarīb: Ar. Yakın.

ķ. 24b/5, 30b/1, 50a/2, 58a/3	ķatrān: Ar. Katran.
ķ.+dūr 39b/5	ķ. 27a/9
ķaršu: Karşı.	ķ.+ları (iye) 41b/11
ķ. 30b/2, 37b/7	ķavī: Ar. Kuvvetli, güçlü.
ķašd: Ar. Niyet, bile bile yapma.	ķ. 22a/4, 35a/7
ķ.+ī (iye) 4a/10, 46b/2	k. ol- 30b/4
ķ.+in 48b/5	ķaviyy: Ar. Güçlü, sağlam.
Ķāsım Paša: II. Beyazıt'ın hizmetkarlarından birinin oğlu.	ķ.-ü'l-ķulūb 5a/4
Ķ. 24b/9	ķavm: Ar. İnsan topluluğu.
ķať: Ar. Kesme, kesilme.	ķ. 4b/4
ķ. et- 42a/11	ķaydī: Ar. Kayıda ait, kayıtlı ilgili.
ķ.-i ‘alāķa: İlgiyi kesme. 8a/6	ķ. 53b/4
ķ.-i menāzil 11a/3	ķayıd: Ar. Kayıt. (Ar. ķayd)
ķ.-i murād 37a/3	ķ. 55a/2
ķ.-i țarīķ: Yol kesicilik. 3b/9	ķ. olun- 53b/6, 55a/5, 55b/4
ķat-: İlave etmek, katmak.	ķayıķ: Ufak tekne.
ķ.-up 48b/4	ķ.+lardan 14a/4
ķatar: Ar. Birbiri ardınca sıralanmış hayvan sürüsü, dizisi.	ķ.+larından 14a/4, 14a/5
ķ.+ī (iye) 18a/5	ķaim-makam: Ar. Kazı kaymakamı.
	ķ. 15b/11
	ķayımān: Kaymakam. (?)

ķ. 57a/10

ķayna-: Kaynamak.

ķ.-mış (sfe) 41b/11

ķaynat-: Kaynatmak.

ķ.-up 27a/10

ķaz ıağı: Kaz dağı.

ķ. 10b/4

ķazā: **Ar.** Bir kadının idaresi altında bulunan yer. bk. *ķazı*

ķ.+larda 15a/4

ķazan: Kazan.

ķ.+lar 41b/10

ķ. ķazan 27a/9

ķazı: **Ar.** Bir kadının idaresi altında bulunan yer. bk. *ķazā*

ķ. 52a/2

ķ.+ya 16a/2

ķazı-‘asker: **Ar.** Kazasker.

ķ 15b/3

ķ.+ler 24a/9

ķazıl-: Kazılmak.

ķ.-up 43a/2

kebīr: Ar. Büyük.

k. 52a/1

kebīrān: Ar. Ulular.

k. 8a/11

kefe: Ar. Kefe, terazi gözü, terazi tablası.

k. 53b/6

kefere: Ar. Kafirler, Müslüman olmayanlar.

k. 18a/2

k.+leri (iye) 12a/5

k.+niñ 13b/1, 13b/2

k.-i zābiṭ 12a/8

kelām: Ar. Söz.

k.+1 (bhe) 3a/6

k.-1 şükür 1b/9

Kelāmu'llah: (Allah'ın sözü) Kur'an.

K.+lar 52b/9

kelime: Ar. Söz, lakırdı.

k.-i şehādet: Müslümanlığın şartlarından biridir.
14b/11, 15a/9, 50b/4

kelle: Far. Baş, kafa.

k. 45b/8

k.+sin 39a/7

kemāl: Ar. Olgunluk, yetkinlik.

k.-i mertebe 26a/7

kemend: Far. Ucu ilmekli uzun ip.

k.+ler 26b/10

kenār: Far. Köşe.

k.+dan 8a/6

k.+1 (iye) 21a/10

k.+ında 20a/2, 50a/1

kendi: zm. Kendi. bk. *kendü*

k. 13a/4, 30a/11

k.+lerine 15a/6

k.+ye 20b/1

kendü: zm. Kendi. bk. *kendi*

k. 18a/2, 32b/10

k.+lere 4a/8, 25a/3

k.+lerin 9b/11, 36a/7, 38a/3

k.+lerinden 42a/11

k.+lerine 11a/8, 30b/5, 49b/8

k.+müzi 45a/2

k.+ni 43b/1

k.+ye 30a/11

k.+ye gel- 30b/11

kenīsā: Ar. Kilise.

k. 51b/6 (şân-ı k.)

kerem: Ar. Cömertlik.

k. 13a/3

k.-gānī 12b/7

kerīm: Ar. Cömert, eli açık.

k.+e 2b/2

kerre: Ar. Defa, kez.

k. 14a/11

kes-: Kesmek.

k.-üp 23a/6, 48a/11

kese: Far. Kese. (Far. kīse)

k.+ler 22b/8

kesil-: Kesilmek.

k.-üp 36a/6

kethudā: Far. Eskiden büyük devlet adamlarının, zenginlerin işlerini gören kimse, kâhya.

k. 51a/5

kevākib: Ar. Yıldızlar.

k.-i ‘asker 2b/6

kevneyne: Ar. Dünya ve ahiret. (Ar. keyneyn)

k. 2a/6

ķıç: (deniz teknelerinde) Art taraf.

ķ.+ında 7a/2, 18b/9

ķıl-: Yapmak, etmek.

ķ. 1b/7

ķ.-up 16b/10, 20a/10, 56b/10, 57a/8

ķılıç: Kılıç.

ķ. 47a/3

ķ.+dan geçir- 46b/7

ķ.+dan geçir- 32a/6, 45a/3

ķılın-: Kılma işini yapmak.

ķ.-up 11a/4, 16b/1, 51b/7

ķır-: Öldürmek, yok etmek.

ķ.-dılar 33a/7, 48a/8

ķırā'at: Ar. Okuma, devamlı ve düzgün okuma.

ķ. 9a/3, 41a/2, 44a/7

ķırıl-: Ölmek.

ķ.-dı 44b/11, 45a/1

ķırķ: 40 sayısı.

ķ. 15b/1, 51a/5

ķırķ biņ: 40.000 sayısı.

ķ. 6a/7

ķırmızı: Kırmızı rengi.

ķ. 14a/5

ķışla-: Kış geçirmek.

ķ.-mak 44a/9

ķıtāl: Ar. Vuruşma, savaş.

ķ. 17a/8, 45a/8

ķ.+e 48a/4

ķ. it- 44a/1

ķıyāfet: Ar. Kılık, kıyafet.

ķ. 24b/2

ķıyāmet: Ar. Dünyanın sonu, bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman.

ķ. ķop- 11b/4, 41b/1, 46a/1, 57b/7, 57b/8

ķıyās: Ar. Benzetme.

ķ. it- 11b/4, 46a/1

ķıyı: Sahil.

ķ.+ları (iye) 11b/3, 12a/10

ķızıl: Kızıl rengi.

ķ. 20b/10, 24b/6, 24b/10, 51b/10

ķızıldepe: Özel isim.

ķ.-nām 23b/6

ķi: bağ. Far. Ki.

k. 5a/11, 7b/6, 8b/4, 9b/8, 10a/8, 10b/7, 12a/5, 12a/8, 15a/7, 18a/11, 19a/5, 19a/7, 21b/1, 21b/10, 22b/5, 23a/2, 25a/2, 25b/9, 26a/2, 26a/6, 27a/6, 28a/7, 32a/5, 38b/6, 39a/11, 40a/1, 48a/6, 48a/8, 50a/10, 51b/6, 53a/3, 53a/7, 53a/8

ķibārhlķ: İncelik.

k. 22b/9

ķīl: Ar. Sōz.

kisvet: Ar. Kıyafet.

ķīl ü ķal: Dedikodu. 29b/6

k. 51a/4

k.+ler 15a/10

ķīlīd: Far. Anahtar.

k.ü'l-baķır 9a/5, 16b/2

ķīlīsa: Far. Kilise.

k.+lar 21b/8, 54a/2

ķim: Ki.

k. 37b/1

ķimesne: Kimse.

k. 25b/7, 29b/7, 53a/8

ķimi: Bazısı, kimi.

k. 33b/9, 33b/10, 56a/10,
56a/11, 56b/1

k.+n 42a/3

k.+ne 56b/7

ķimse: Kimse.

k.+ler 31b/5, 31b/8, 47a/11

k.+ye 10b/11

ķirpik: Kirpik.

k.+leri (iye) 15b/7

kişmār: Cesaret (?).

ķ.-up 8a/2

ķ. vér- 43b/1

ķorķu: Korku.

ķo-: Bırakmak, koymak.

ķ. 11a/8, 49b/2

ķ.-dılar 18b/5, 29a/2

ķ.+ları (iye) 4a/9

ķ.-mayup 31a/2, 31a/3

ķ.+ya düş- 44b/1

ķ.-rdı 10a/11

ķorķan: Düşman veya kendi ulusunun
gemilerine saldıran deniz
haydudu.

ķodur-: Bıraktırmak.

ķ.-up 33b/2

ķ. 50a/2

ķoķu: Koku.

ķ.+ı (iye) 9b/9

ķ.+lar 51a/6

ķ.+ları (bhe) 3b/8

ķol: Taraf.

ķorķanlıķ: Korsan olma işi.

ķ.+a 50a/10

ķ. 17a/1

ķ.+ından 30a/11, 37b/11,
42b/10, 43a/8, 45a/9

ķ.+da 31a/10

ķ.+undan 38a/10, 38b/11

ķoru-: Korumak.

ķ.-r (sfe) 21a/5

ķolay: Kolay.

ķoķ-: Koşmak.

ķ.+ından 12a/2

ķ.-mışlar idi 31a/1

ķonul-: Konulmak.

ķoşıl-: Hazırlanmak. bk. *ķoşıl-*

ķ.-up 16b/5

ķ.-up 32b/3

ķopar-: Koparmak.

ķoşul-: Hazırlanmak. bk. *ķoşıl-*

ķ.-amadılar 26b/5

ķ.-up 17a/5

ķ.-maya 53a/8

ķoy-: Koymak.

ķ.-up 15a/9, 18a/7, 29b/11,
32a/9, 35a/7, 55a/11

ķoyul-: Yola dūřmek, koyulmak.

ķ.-up 48a/5

ķoyun: Koyun.

ķ. 36a/10

ķ.+a 32b/9, 33a/6

ķoyuvir-: Bırakmak, koyuvermek.

ķ.-diler 48a/11

ķōřk: Far. Sūslū ev, ķōřk.

ķ.+den 14b/2

ķōy: Kōy.

ķ.+e 22b/7

ķ.+leri (iye) 5a/9

ķubbe: Ar. Yarım kūre veya
kūmbetimsi yapılan bina damı.

ķ.-i āsımān 35b/11

ķudret: Ar. Kuvvet, gūç.

ķ.+iñdedūr 44a/6

ķudūm: Ar. Yuvarlak iki deęnekle
çalınan, iki kaseden ibaret usūl
vurma aleti.

ķ.-i padiřāhiye 25a/4

ķudūs: Ar. Kudūs řehri.

ķ. 2b/12

ķul: Kōle, kul.

ķ. 41a/7

ķ.+ı (iye) 56b/1

ķ.+ın 53b/4

ķ.+ları (iye) 24a/7

ķ.+larımın 39b/7

ķ.+larına 12b/7, 22b/5

ķ.+larını 14b/2

ķ.+larıñuzı 12b/8

ķ.+larum 41a/4

ķulaęız: Kılavuz

ķ. 10b/3

ķulaķ: Kulak.

ķ.+lar 14a/11

ķ.+ların 48a/11

ķulle: Ar. Kule.

ķ. 22a/1, 22a/6, 28b/4,
30b/3, 30b/5, 32a/4,

35a/3, 35a/4, 36a/4, 43a/7, 45b/4	ķ.+ından 32b/2
ķ.+den 35a/1	ķurbān: Ar. Allah'ın rızasını kazanmaya vesile olan şey.
ķ.+ler 29b/10	ķ.(+lar) kes- 8b/11, 9a/10, 12a/7
ķ.+lerden 43a/6	ķurdoĝlı: Fatih Sultan Mehmet'in donanmasında yer almış Osmanlı amirali. bk. <i>ķurdoĝlu</i>
ķ.+leri (bhe) 45b/2	ķ. 9b/7 (ķurdoĝlı Maşlıhiddīn Re'is), 10b/2, 10b/5, 13b/6, 18b/7
ķ.+niņ 22a/8, 35a/4	ķ.+nı 10b/1
ķ.+nün 29a/6	ķ.+nuņ 20a/8
ķ.+si 21b/11, 34b/11	ķurdoĝlu: Fatih Sultan Mehmet'in donanmasında yer almış Osmanlı amirali. bk. <i>ķurdoĝlu</i>
ķ.+sin 52a/5	ķ.+na 10a/4
ķ.+sinde 45a/9	ķureyşī: Ar. Kureyş kabilesinden olan, Kureyşli.
ķ.+sinden 19b/10	ķ. 2a/9
ķ.+sine 50a/9	ķurşun: Kurşun.
ķ.+ye 29a/2, 45a/10	ķ. 44b/10, 53b/7
ķulūb: Ar. Kalpler, gönüller.	ķurt: Kurt.
ķ.+e 17b/7	
ķunbara: Kumbara.	
ķ. 42a/2	
ķ.+da 42b/8	
ķ.+larından 39a/5	
ķurb: Ar. Yakın olma, yakınlık.	
ķ.+ında 10b/5, 28b/4	

ķ 32b/9

ķ.+a 33a/6

ķurtul-: Kurtulmak.

ķ.-maķ 44b/8

ķurul-: Kurulmak.

ķ.-up 23b/1, 23b/6, 29a/8

ķūs: **Far.** Kös, eski savařlarda, alaylarda deve veya araba üstünde taşınarak çalınan büyük davul.

ķ.+lar 14b/8, 48a/4, 51a/10, 57b/11

ķ.+larıñ 7a/5, 24a/3

ķuş: Kuş.

ķ. 22a/8, 37a/2

ķuşluķ: Günün sabahla ögle arasındaki bölümü.

ķ. 8b/1

ķuvvet: **Ar.** Güç, kudret.

ķ. bul- 37b/11

ķ.-i rüzigār 22a/2

ķuzu: Kuzu.

ķ.+ya 32b/9

ķüccük: Küçük.

ķ. 17b/5

ķüfeke: Çabuk kırılan bir taş.

ķ. 26a/3

ķüffār: **Ar.** Kafirler, hak dinini inkar edenler.

ķ. 5a/10, 18a/2, 31b/1, 40b/8, 43b/2

ķ.+a 17a/9, 19a/7, 24a/6

ķ.+ıñ 31b/2, 33a/6, 41a/11, 41b/1, 48b/9

ķ.+ları (iye) 11b/3

ķ.+uñ 46a/3

ķ.-düzaķ 17a/7

ķ.-ı bed-ma‘āş 38b/1

ķ.-ı cehennem 19b/2

ķ.-ı ĥākisār 5a/3, 11b/8, 18a/1, 18a/6, 19a/5, 19b/8, 20a/1, 24a/2, 24a/4, 25b/1, 25b/5, 27a/5, 27a/8, 28a/5, 30b/3, 30b/7, 32b/5, 34a/7, 41b/4, 42a/10, 45a/11, 45b/5, 46b/5, 48a/5

ķ.-ı menķūs 36b/2

küfr: Ar. Allah'a ve dine ait şeylere inanmama.

k. 17a/2 (ehl-i k.)

küheylân: Ar. Cins Arap atı.

k. 15b/3

k.+a 51a/7, 57b/3

k.+ıñ 15b/7

kürek: Kürek.

k.+ine 20a/9

kürekçi: Sandal vb. de kürek çeken

kimse.

k. 6a/7

k.+ler 6b/1, 7a/7

kürk: Kürk.

k. 56b/8

küsûf: Ar. Güneş tutulması.

k.+a 45b/1

küşte: Far. Öldürülmüş.

k. küşte ol- 38b/5

- L -

lağım: Düşman kalelerini yıkmak için yer altından açılan dar yol.

l. 35a/10, 35b/11, 37b/1,
37b/4, 37b/5, 37b/7,
38a/9

l.+a 35a/9, 35b/3, 38a/10,
42b/11

l.+da 35b/10

l.+dan 38a/11

l.+ıñ 35b/1, 35b/3

l.+uñ 37b/6

lağımçı: Düşman kalelerini yıkmak için lağım kazın asker.

l.+lar 35a/3, 37b/4

l.+larımızı 37b/8

lâkab: Ar. Bir kimseye kendi asıl adından başka takılan ad.

l.-nām 2a/12

lâkin: bağ. Ar. Ama, fakat, ancak.

l. 3b/3, 19b/10, 20a/1,
21a/9, 27b/9, 33a/1,
33a/3, 34a/10, 36b/7,
42a/7, 42a/10, 47b/1,
48b/5

lāle: Far. Lale.

l.+lar-ile 15a/6

l. 45b/5

liman: Liman.

lāle-zār: Far. Lale bahçesi.

l. 19a/11, 19b/1, 20a/11, 22a/9

l. 23b/4

l.+a 18a/7, 20a/5, 22a/3, 22a/8,
51b/11

lāzım: Ar. Gerek.

l. 25a/3

l.+dan 18a/2

l.+dur 10b/9, 32a/4, 55a/9

l.+dur 20b/4

l. gel- 54b/4

l.+ı (iye) 20b/4, 21b/10

levāhiḳ: Ar. Ekler, eklenen şeyler.

l.+ın 21a/1

l.-ile 49b/6

l.+ıñ 22a/3

levāzım: Ar. Lazım olan, gerekli şeyler.

l.+ına 8b/7, 19b/11

l.+ı (iye) 53b/7, 54a/1

l.+larda 49b/7

l.+ın 53b/2, 54b/7

l.+ları (iye) 10a/10, 51b/11

l.+ların 55b/4

l.+larına 10a/11

levendān: Ar. Leventler.

lisān: Ar. Dil.

l. 3a/4

l. 55b/11

loḳma: Ar. Parça, lokma.

levīn: Ar. Renk. (Ar. levn)

l. loḳma it- 43a/1

l. 7a/4

luṭf: Ar. İyilik.

l. levīn 7a/7

l. it- 13a/4

libās: Ar. Elbise.

- M -

mā'adā: e. Ar. -dan/-den başka, gayrı.

m. 6a/1, 28b/8, 41b/10

m.+sı 22b/1

ma'an: Ar. Beraber, birlikte.

m. 41a/6

ma'ānī: Ar. Mânâlar.

m. 3a/6

ma'ārif: Ar. Marifetler, bilimler.

m. 1b/10

mābeyn: Ar. İki şeyin arası, aradaki şey.

m.+inde 46a/7, 49b/5

m.+lerinde 17a/8

ma'den: Ar. Mâden.

m.+i (iye) 46b/10

ma'dūd: Ar. Sayılı, sayılmış.

m. ol- 17b/1

nā-ma'dūd: Ar. Sayısız, hesapsız.

51b/7

mağbūn: Ar. Şaşkın, şaşırmış.

m. 52b/4

mağdūr: Ar. Haksızlığa uğramak.

m. ol- 10a/7

mağfūr: Ar. Bağışlanmış.

m. 4b/10

Mağrib: Ar. Batı.

m. 2b/8, 10a/9

māh: Far. Ay. bk. *meh*

m.-ı kavm 56b/9

m.-ı mezbūr 43a/7, 43b/7,
45a/8

m.-ı Muḥarrem 46a/1

m.-ı Ramazān-ı şerīf 25a/5,
28a/3, 29a/10

m.-ı şafer 56b/9

m.-ı Şaferü'l-ḥayr 50a/6, 52a/9

m.-ı Şaferü'l-muzaffer 51b/8

m.-ı Şevvāl 35a/11, 38a/7,
38a/9, 39a/8

m.-ı Şevvāl-i şerīf 36b/5

m.-ı Zī'l-ḥicce 44a/8

m.-ı Zī'l-ka'de 42b/1

mā-Ḥalaka'llahü: Ar. Allah'ın yarattığı her şey.

m. 8a/5

maḥall: Ar. Yer.

m. 19b/1

m.+de 5b/9, 6a/11, 11a/3,
16a/7, 19a/4, 20a/7,
20b/8, 24b/11, 26b/8,
34b/10, 49a/7, 51b/3

m.+den 30b/1

m.+e 12a/1, 18a/9, 23b/6,
24b/6

m.+in 9b/10

m.+inde 46b/5

m.+ine 6b/8, 8b/1, 25a/3,
34b/5, 55b/4

maḥalle: Ar. Mahalle.

m. 12a/1, 18a/9, 23b/6,
24b/6

maḥbūb: Ar. Muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevgili.

m. 3a/8

m.+lardır 15a/6

maḥbūs: Ar. Hapsolunmuş, bir yere kapatılmış.

m. ol- 49b/9

maḥfi: Ar. Gizli, saklı.

m. it- 21b/4

maḥfil: Ar. Oturulacak, görüşülecek yer.

m.+i (iye) 8b/7

m.-i şerif: Allah'ın huzuru.

15a/1, 24a/8

māhir: Ar. Maharetli, hünerli.

m. 10a/8, 21a/11, 23a/1,
42b/8

maḥlūṭ: Ar. Katılmış, karıştırılmış, karışık.

m. 49a/3

maḥmil: Ar. Her yıl Haremeyn'e hacı kafilesıyla gönderilen armağanlar.

m. 23b/3

maḥmiyye: Ar. Himaye gören, korunan [kimse].

m. 4a/2 (memālik.-i m.)

Maḥmūd Re'is: Döneminin ünlü korsanlarından.

M. 31a/10, 31b/2, 31b/6

m.-ı tezkire-yi şāhī 11a/1

m.-ı vekālet-i Süleymānī 15b/5

maḥrūsa: Ar. Büyük şehir.

m.-i Gelibolu 8b/7

m.-i Kütahya 16b/2

m.-i Rados 52a/2

maḥşer: Ar. Kıyamette ölülerin dirilip toplanacakları yer.

m. 42a/5

maḥzen: Ar. İçinde eşya saklanacak yer; bodrum.

m.+lere 11b/10, 29a/4

m.+lerine 55a/10

maḥzūn: Ar. Hüzünlü, kederli.

m. it- 12b/9

m. ol- 27b/9

maḥām: Ar. Kıyam edilen, durulan yer.

m.+da 11a/2

m.-ı cān-fezā 19a/1

m.-ı şadāret 15b/4

m.-ı şerīf 7b/2

maḥhūr: Ar. Kahrolmuş, yenilmiş.

m. 49b/5

ma'ḥūl: Ar. Akıllıca, akla uygun.

m. 20b/6, 45a/3

m.+dür 18b/3, 20b/4

m. gör- 10b/11, 12b/2

māl: Ar. Varlık, servet.

m. 5b/10, 40a/2

m.+ları (iye) 46a/9

māl-ā-māl: Ar. Dolu, dopdolu.

m. 7a/2, 11a/6, 16b/6,
27a/8, 35b/11, 41b/8,
43b/3, 45b/7, 51b/4

Maldepe: İstanbul'un bir ilçesi.

M.+sine 15b/9

mālīk: Ar. Sahip.

m. ol- 27b/12

mālīye: Ar. Devlet gelir ve giderleri işiyle uğraşan daire. (Ar. maliyye)

m. 57b/1	mañşür: Ar. Allah'ın yardımıyla galip, üstün gelmiş.
ma'lūm: Ar. Bilinen, belli.	m. 46a/7, 49b/4 ('asākir-i m.)
m. 54a/6	Marmariş: Muğla'nın 13 ilçesinden biridir.
m.+ları (iye) 5b/11	M. 20b/3, 23a/10, 56b/11
m. ol- 38a/9	M.+den 23b/9
ma'mūr: Ar. Bayındır, şenlikli.	M.+e 58a/2
m. eyle- 21b/11	ma'rūf: Ar. Herkesçe bilinen, meşhur.
m. ol- 31a/9	m. 17a/1, 19a/11, 21b/11, 28b/4, 51b/5
m.-ı vücūd-ile 1b/1	m. ol- 3b/8
ma'mūrlıq: Ar. + T. Bayındırlık. bk.	maşlahat: Ar. İş, emir, husus.
<i>ma'mūrluq</i>	m. 30a/3
m.+ın 4b/8	mātem: Ar. Hüzün, keder; yas.
ma'mūrluq: Ar. + T. Bayındırlık. bk.	m.+e 40b/9
<i>ma'mūrlıq</i>	m.(+ler) it- 21a/4, 34a/3, 52b/3
m.+da 4a/1	ma'flūb: Ar. Talep edilen, istenilen şey.
mānend: Far. Eş, benzer.	m.+ları (iye) 8b/3
m.+i (iye) 34b/4	
ma'nī: Ar. Anlam, mana.	
m. 25b/11	
mañga: İt. Orduda en küçük askerî birlik.	
m.+larda 18b/10	

mā'ūn: Ar. Kendisinden faydalanılacak şey.

m.+lar 17b/3, 18b/4

m.+lara 40a/8

mā'ūne: Ar. Yük taşıyan büyük kayık, mavna.

m. 6a/4

m.+ler 7a/1, 45b/9

me'āl: Ar. Mana, kavram, mefhum.

m.+i (iye) 1b/11

mecāl: Ar. Güç, kuvvet, takat.

m.(+imüz) kalma- 47b/11

mecrūh: Ar. Yaralanmış, yaralı.

m. 30a/1

m.+a 42a/7

m.+lara 42b/2

m.+larına 56a/1

m. it- 42a/3

m. ol- 33a/10, 43a/11, 55b/7

medār: Ar. Etrafında dönülen nokta, yörünge.

m.+ına 52a/3

meddāh: Ar. Çok medheden.

m.+ı (iye) 2a/2

medrese: Ar. Eskiden içinde dini dersler okutulan yer.

m. 54b/1

mefhūm: Ar. Anlaşılmış.

m. 54a/6

meh: Far. Ay. bk. *māh*

m. 11b/7

mehābet: Ar. Azamet, ululuk.

m.+i (iye) 24a/4

mehābetlü: Ar. + T. Büyük, ulu.

m. 7b/11

mehcūr: Ar. Terk edilmiş.

m. 49b/6

Mehmet Fātiḥ: Osmanlı Devleti'nin 7. padişahı, Fatih Sultan Mehmed.

M. 4b/10 (sulṭān M.)

Meḥmed Paşa: Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman'ın sadrazamı.

M. 29b/6

mekān: Ar. Yer.

m.+ların 5a/10, 9b/11

m.+1 (iye) 12b/7

m.+ların 28b/9

m.+ından 9a/8

memālik: Ar. Memleketler; ülkeler.

me'kūlāt: Osm. T. Yiyecekler.

m.-i 'asker-i İslām 10a/2

m. 22b/9

m.-i İslāmiyye 4a/11, 6a/6

melā'ike: Ar. Melekler.

m.-i maḥmiyye 4a/2

m.+ler 27a/11

m.-i Mışır 27b/11

melā'īn: Ar. Mel'unlar, herkesin lanet

menāzil: Ar. Menziller, duraklar.

ve nefretini kazanmışlar.

m. 16a/11

m.+lere 48b/2

mendirek: Yun. Dalgakıranla
yapılmış liman.

melāz: Ar. Sığınacak yer.

m. 19b/10, 22a/8, 26b/6,
52a/5

m.-ı mücrimīn 2b/1

melek: Ar. Allah'ın nurdan yarattığı
canlılar.

menḥūs: Ar. Uğursuz.

m.+uḥ 3b/1

m.+ler 7b/10

menkūs: Ar. Başasağı çevrilmiş,
tersine dönmüş.

melūl: Ar. Usanmış, bıkılmış, bezmiş.

m. 34a/8

m. 52b/4

mel'ūn: Ar. Lanetlenmiş.

Menteşe: Günümüzdeki Muğla
vilayetini kapsayan ve antik
dönemde Karya denilen bölge.

m. 32a/7

M. 4a/3

m.+lar 3b/4, 28b/11, 32a/9,
32a/11, 32b/6, 33a/7,
34b/11, 47b/5, 47b/9,

menzil: Ar. Yollardaki konak yeri.

m.+e 15b/10, 23a/11	m.-i şehâdet 40a/6
m.+i (iye) 8b/7, 16a/11	me□ābe: Ar. Derece, rütbe; kadar.
m.-i □anī 16a/11	m.+sinde 45b/8
menzilet: Ar. Derece, rütbe.	mesācid: Ar. Mescidler.
m. 24b/3	m.-i İslām 52b/8
merāhil: Ar. Konaklar, menziller.	mesā'il: Ar. Meseleler.
m. 16a/11	m. 54b/1
merd: Far. Erkek, yiğit.	meşālih: Ar. İşler.
m. 13b/6	m. 8b/9
merḥamet: Ar. Şefkat gösterme.	mesāwī: Ar. Fenalıklar, kötülükler.
m. 46b/10, 47a/5	m. 3b/12
m. eyle- 46b/10	mescid: Ar. Namaz kılınacak yer.
merḥūm: Ar. Allah'ın rahmetine kavuşmuş.	m.+lere 54a/3
m. 4b/10	Mesīḥ Paşa: II. Bayezid saltanatında 1499-1501 yılları arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamıdır.
m.+uḡ (ihe) 9a/1	M. 4b/11, 45a/9 (Mesīḥ)
merḳad: Ar. Mezar, kabir.	meskūne: Ar. İçinde insan oturan yer.
m.+e 10a/2	m. 53a/5
mertebe: Ar. Derece.	mesrūr: Ar. Memnun, sevinmiş.
m. 5a/11, 5b/1, 10a/8, 12a/11, 33b/3, 38b/6	
m.+ye 39a/11	

m. it- 8b/12	meteris: Far. Savaşta korunmak üzere
m. ol- 33a/9	yapılan toprak tümsek, siper.
mest: Far. Sarhoş.	m. 28b/3
m.-i peyveste 11b/7	m.+den 27a/1
mes‘ūd: Ar. Bahtiyar, kutlu.	m.+ler 25b/6
m.+larına 53a/4	m.+lere 23a/5
meşāyih: Ar. Şeyhler.	metīn: Ar. Metanetli, sağlam.
m. 14b/9	m. ol- 28b/5
m.+den 49b/11	mevācib: Ar. Maaşlar, aylıklar.
m.+e 16a/3	m.-i aqlām 53b/5
m.+leri (iye) 57a/9	mevāzī‘: Ar. Mevziler, yerler.
meşgūl: Ar. Bir işle uğraşan.	m. 52a/1, 52b/7
m. ol- 18a/8, 20a/3, 21a/9,	mevce: Ar. Dalga.
38b/10	m. mevce 51b/2
meşhūr: Ar. Şöhretli. bk. <i>meşhūre</i>	mevzi‘: Ar. Yer.
m. 9a/5, 17a/2, 43a/11	m.+ye 11a/6
m. ol- 4a/7, 13b/7, 31a/10	meydān: Ar. geniş, açık alan.
meşhūre: Ar. Şöhretli. bk. <i>meşhūr</i>	m. 25a/2 (mübāriz-i m.),
m.+lere 9a/6	43b/3 (‘arşa-i m.)
meşiiyet: Ar. İrade.	me'yūs: Ar. Ümidi kesilmiş, ümitsiz.
m.+i (bhe) 4a/4	m. ol- 5a/2

mezbūr: Ar. Adı geçen, yukarıda söylenmiş olan.

m. 10b/5, 12a/8, 17b/6,
22a/3, 30a/8, 30a/10,
31a/11, 49b/6

m.+a 10b/2

m.+ların 36b/9

Miğal Mestūrī: Rodos kalesi kumandanı.

M. 16b/7 (Miğal), 49a/7,
49b/6, 52a/10

mezīd: Ar. Artma, arttırma.

m.+i (iye) 53a/1

mezkūr: Ar. Adı geçmiş, anılmış.

m. 20a/5, 30b/11

mıḥ: Far. Çivi. bk. *mḥ*

m.+l 39a/6

mıṭbaḥ: Mutfak.

m.+dan 33b/2

Mısr: Ar. Mısır. (Ar. Mısr)

M. 4a/12, 10a/3, 28a/8

M.+da 56b/5

M.+dan 29b/2, 56b/3

miftāḥ: Ar. Anahtar.

m. 8b/8

m.+ın 52a/6, 52a/8

mīḥ: Far. Çivi. bk. *mīḥ*

m. 53a/9

miḡdār: Ar. Parça, kısım.

m. 17a/5

m.+ı (bhe) 18b/3, 42a/6,
43a/3

m.+ın 43a/9

mīl: Ar. Bir kilometreye yakın bir
uzaklık.

m. 41a/6

milk: Ar. Mülk. bk. *mūlk*

m.+iniḡ 1b/10, 26a/10, 26a/11

m.+inūḡ 2a/8

millet: Ar. Sınıf, topluluk.

m.-i İbrāhim 2a/9

mi‘mar: Ar. Mimar.

m. 21a/11

mināre: Ar. Minare. (Ar. menāre)

m. 28b/5, 54a/2

mināsebet: Ar. Uygunluk; ilişik.
(Ar. münāsebet)

m. it- 55a/6

minnet: Ar. Bir iyiliğe, bir iyilik
yapana karşı kendini borçlu
görme.

m. 2b/2

minvāl: Ar. Tarz, yol, şekil.

m. 6b/9

m.-i ‘azīm 21b/7

mīr: Far. Amir, baş; kumandan.

m.-i mezbūr 17b/11

mi‘rāc: Ar. Göğe çıkarma.

m. 52b/10

mi□āl: Ar. Örnek.

m.+i (iye) 8a/10, 9a/6, 17b/4,
17b/5, 28a/9, 35a/5,
41b/8, 43b/9, 49a/6,
51b/7

mi□illī: Ar. Benzer, gibi. (Ar.

mi□illū)

m. 30a/5

mi□l: Ar. Benzer.

m.+i (iye) 14a/8, 27a/4

m.+i olma- 4a/1

mu‘āf: Ar. Bağışlanmış, affedilmiş.

m. 53b/10

mu‘allaq: Ar. Bir yere, şeye dayanmayan.

m. kal- 43a/2

mu‘arrız: Ar. Tariz eden, dokunaklı söz söyleyen.

m.+1 (iye) 30a/4

mu‘ayyen: Ar. Belli, belirli.

m. 26a/1

muḥāfız: Ar. Koruyan, gözeten.

m.+ını 52a/4

muḥakḳak: Ar. Hakikat, gerçek.

m. 47b/6

muḥāl: Ar. Mümkün olmayan, olamaz, olmayacak.

m.+dür 22b/3, 25b/11, 26b/8, 29b/8, 38a/9, 44a/5

Muḥammed: Ar. Özel isim.

M. 2a/12, 7b/7, 54a/8

M.+nın 30a/10 (M. Paşa)

Muḥammediyye: Ar. Muhammed ümmetinden olan, Müslüman.

M. 50b/8

Muḥarrem: Ar. Kamer takviminin birinci ayı, aşure ayı.

M.-ü'l-ḥarām: Muharrem ayı.

47b/6

muḥāşara: Ar. Kuşatma, etrafını çevirme.

m. eyle- 17a/6

m. it- 5a/1

muḥāsebe: Ar. Hesap işi.

m.+sinde 53b/4

muḥīt: Ar. Çevre.

m. 4a/3

muḥkem: Ar. Sağlamlaştırılmış.

m. 36b/7, 38a/7

m.+ligi 5b/11

m.+lgin 4b/8

muḥtāc: Ar. İhtiyacı olan.

m.+lar 22b/8

muḳābele: Ar. Karşılık verme.

m. 41a/10

m.+sinde 4a/3, 19a/4, 40a/10

muḳābil: Ar. Bir şeyin karşısında bulunan.

m.+i (iye) 14b/2

muḳaddemā: Ar. Önce, eskiden.

m. 25b/6

muḳadder: Ar. Takdir olunmuş.

m. 42a/8

muḳarr: Ar. İkrar olunmuş, “evet, öyledir” denilmiş.

m. eyle- 19b/2

muḳaṭa‘a: Ar. Bağ, bahçe, arsa haline getirilen ekim toprağı için verilen vergi.

m.+sı 53b/6

muḳtezā: Ar. Lazım gelmiş.

muḳtezāsınca: Gereğince.

5a/5, 49a/11

m.-yı ‘aḳıl 9b/6

mumā-ileyhi: Ar. İma edilen, adı geçen (adam).

m. 34b/9

muntaẓır: Ar. İntizar eden, gözleyen, bekleyen.

m.+lar 25a/4, 32b/10

m. 2a/6

murābīṭ: **Ar.** İbadete bağı kimse.

m.+lar 32b/4, 48b/8

murād: **Ar.** Arzu, istek, dilek.

m. 8b/2, 12a/10

m.+ımız 32b/11

m.+ın 12a/6

m. eyle- 10a/3, 30b/4

m. it- 1b/4, 12a/10, 38a/4

m ol- 37a/3

m.-ı şehriyār 54a/10

m.-ı şehriyārī 55b/5

nā-murād: **Far.** Muradına
erişemeyen. 31a/9

mürde: **Far.** Ölü, ölmüş kişi.

m. it- 30a/2

m. ol- 24b/2, 45b/11

murğ: **Far.** Kuş.

m.-ı cān 27b/8

m.-ı rūḥ 25b/8

musahḥar: **Ar.** Ele geçirilmiş.

muşhaf: Ar. Kur'an.

m.-ı şerîf 15a/5

muşirr: Ar. Israr eden, ayak direyen.

m. ol- 26b/3

Muştafâ Beg: Gazze sancağı beyi.

M. 17b/9

Muştafâ Paşa: Kaptan-ı Derya.
Donanmanın amirali.

M. 16b/9, 30a/11, 34b/9,
37b/10

muţ: Eskiden kullanılan bir ağırlık
ölçeği.

m. 55a/10

mu'tedil: Ar. ılıman.

m. 58a/2

mu'temed: Ar. Kendisine inanılıp
güvenilen kimse.

m. 23b/11

muttaşıl: Ar. Aralıksız, hiç durmadan.

m. ol- 43a/6

muvâfık: Ar. Uygun, yerinde.

m. 17b/1

muvaḥḥid: Ar. Tevhid eden,
Allah'ın birliğine inanan.

m. 22b/5

muẓṭarr: Ar. Çaresiz kalmış.

m. ol- 28a/6, 37a/6

mübâdir: Ar. Bir işe hemen girişen.

m.+lerinin 24b/9

mübârek: Ar. Hayırlı, kutlu,
mübârek.

m. 15a/5, 15b/6, 18a/3,
57b/3

m. ol- 33b/9

mübâriz: Ar. Dövüş, güreş
kalkışan. bk. *mübârizân*

m. 48a/5

m.+ler 38b/11, 45a/10

mübâriz-i meydân 25a/2

mübârizân: Ar. Dövüş, güreş
kalkışanlar. bk. *mübâriz*

m. 28a/1

mübâşeret: Ar. Bir işe başlama,
girişme.

m. et- 42a/9

m. eyle- 9b/2, 34a/5	mü'ezzin: Ar. Ezan okuyanlar.
m. it- 17a/7	m. 52b/6
mücāhede: Ar. Uğraşma, savaşma.	müfsid: Ar. İfsadeden, bozan.
m.+ler 32b/4	m.+leri (iye) 3b/5
mücāz: Ar. İcazet almış, izin verilmiş.	m.-i mezbūr 30a/7
m.-ı vekil 32b/4	müfti: Ar. Fetva veren.
mücedded: Ar. Yeni, yepyeni.	m. 24a/9
m. 54a/2	müheyyā: Ar. Hazır, hazırlanmış.
müceddeden: Ar. Yeni, yeni baştan.	m. ol- 19a/2
m. 6a/12	mühimmāt: Ar. Harp malzemesi.
mücevvef: Ar. Kurutulmuş, suyu çekilmiş; kurumuş.	m. 5b/8, 5b/11, 6a/10, 12a/1
m. it- 35a/4	m.+ına 9b/1
mücrimīn: Ar. Cürüm işlemiş olanlar, suçlular.	m.+lar 8b/10
m. 2b/1 (melāz-ı m.)	m.+ların 25a/4
müdebbirān: Ar. Tedbirli, düşünceli olanlar.	mükedder: Ar. Kederli.
m.-ı umūr 29b/5	m.+dür 46a/4
mü'ezzin: Ar. Ezan okuyan.	mükemmel: Ar. Kusursuz, eksiksiz.
m. 57a/10	m. 6a/7
m.+leri (iye) 50b/3	mükerrem: Ar. Saygıdeğer, aziz.
	m. 2b/4 (şāh-ı m.), 23b/2 (vezīr-i m.)

mülāhaza: Ar. İyice düşünme.

m. it- 47a/2

mülhak: Ar. Katmalar, ekler.

m. ol- 28b/1

mülk: Ar. Mal, mülk. bk. *mil*k

m. 53a/11

m.-i hazān 2a/1

mü'min: Ar. Müslüman.

m. 4b/5

m.+e 28b/7

m.+leri (bhe) 37b/10

mü'minīn: Ar. Müslümanlar.

m. 22b/5

mümkin: Ar. Muhtemel, olası.

m. 23a/2, 27a/6, 44a/5,
55b/8

m. ol- 8b/12, 31b/9, 56a/1,
56a/2

münacāt: Ar. Allah'a yalvarma.

m.+a 44a/4

münādī: Ar. Nida eden.

m. 46a/10

m.+ler 12a/4, 34a/1, 39b/9,
46a/8

münāfık: Ar. Nifak sokan,
ikiyüzlülük eden.

m. 30b/11

münāsib: Ar. Uygun, yerinde.

m. ol- 15a/6

münāza'āt: Ar. Ağız kavgaları,
çekişmeler.

m. et- 30a/7

münderic: Ar. İçinde bulunan, yer
almış (içinde).

m. 16b/5

münevver: Ar. Aydınlanmış.

m. ol- 51a/1, 51b/1

mürūr: Ar. Geçip gitme.

m. 3b/10, 22b/2

mürüvvet: Ar. İyilikseverlik.

m. 12b/7

m.-gānī 46b/9

müsāfir: Ar. Misafir.

m.+in 55a/4	müşārün ileyhi: Ar. Kendisine işaret olunan.
müsemmā: Ar. Bir ismi olan, adlanmış.	m. 10a/3, 20a/8, 26a/6, 26a/10, 31b/2, 43a/10
m. eyle- 22a/9	müşāvere: Ar. Danışma, bir iş üzerinde konuşma.
mü□ennā: Ar. İki	m. 20b/5, 39a/11
m. 2a/5 (rūz.-ı m.)	m.+yi (bhe) 20b/5, 32a/9
Müslimān: Ar. Mümin, Müslüman.	m. et- 18a/10
M. 56a/11	m. eyle- 20a/11
M.+lar 5a/3, 50a/2	m. it- 12a/9, 13b/8, 32a/1, 32a/6, 33b/11, 44b/5, 47b/9, 55b/7
M.+lara 23a/2	m. olun- 13b/9
M.+lardan 20b/7	müşāk: Ar. İhtiyaklı, özleyen, can atan.
M.+ları (bhe) 4b/2, 40a/7	m.+lar 33a/1
M. ol- 42b/7	müte‘allik: Ar. İlgili, ilişkisi olan.
Müslimīn: Ar. Müslümanlar.	m. 4a/5, 31a/8
M.+e 27b/9	müteḥayyir: Ar. Hayrette kalan, şaşırmış.
müstaḥkem: Osm. T. İstihkam edilmiş, sağlam.	m. 20a/5
m. 3b/6, 30b/2	müteḳā‘id: Ar. Emekliye ayrılmış, emekliler.
m. it- 4a/6	
müstevlī: Ar. İstila eden, ele geçiren.	
m. ol- 7a/11, 21b/2	

m.+lik 33a/11	naķīb: Ar. Bir tekkede, şeyhin yardımcısı olan en eski dervş veya dede.
mütelāşī: Osm. T. Telaş eden, acele eden.	n.-i eşrāf: Peygamber soyundan olanların işlerini görmek üzere içlerinden hükümetçe tayin olunan memur.
m. 36a/11	15b/4
mütevellī: Ar. Birinin yerine geçen.	naķil: Ar. Taşıma. (Ar. naķl)
m. 57b/1	n. 12a/3
mütezelzil: Ar. Titreyen, sallanan.	nāķış: Ar. Eksik, noksan.
m. ol- 26a/4	nāķışatü'l-'aķl: Akklı noksan.
müyesser: Ar. Kolay gelen, kolaylıkla olan.	30a/4
m. 37a/9	nāķus: Ar. Kilisede çalınan çan.
m. eyle- 25a/11	n. 21b/8, 28b/5
m. ol- 34b/7, 38a/6, 44a/2, 53a/5	nāle: Far. İnleme, inilti.
müzeyyen: Ar. Süslenmiş, süslü.	n.-i efgān 41a/11
m. 15a/6	nām: Far. isim.
m. it- 34a/8	n. 15b/10
m. ol- 6a/11, 12a/4, 13a/10, 15a/3, 15b/8, 50b/11	n.+ında 5a/6
- N -	n.-ı nehir 16b/5
nāgāh: Far. Ansızın, birdenbire.	namāz: Ar. Namaz.
n. 20b/7	n.+ı (iye) 27b/4

n.+ın 56b/9
n.+ına 52b/6
n. kılın- 51b/7
nāmidār: Far. Ünlü. (Far. nām-dār)

n.+ları (iye) 47a/7
nāmūs: Ar. Kanun, nizam.

n. 28b/6
nār: Ar. Ateş, od.
n.-ı cehennem 45b/6
na‘ra: Ar. Yüksek sesle bağırma.
n. 40b/4
n.+lar 6b/4
n.+ları 7a/5

naşīb: Ar. Kısmet.
n. et- 22b/6
n. it- 19a/3
n. ol- 53a/3

naşr: Ar. Yardım.
n. 50b/8
naşrun Minallahi 50b/4

naşrun Minallahi ve fetḥü'n-
ḳarībün: “Yardım Allahdandır
fetih de yakındır.” manasına
gelen bir ayet-i kerîme. 7b/6,
25a/10

nāşī: Ar. Ötürü, dolayı.

n. 49a/5
na‘t: Ar. Bir şeyi methederek
anlatma.
n.-ı Resüllullah 50b/4
n.-ı şerīf-i zimmiyān 50b/6
n.-ı tālā 50b/7

naẓar: Ar. Bakma, göz atma.

n. 3a/7, 21b/4
n.+a 3a/8
n.+ından 6b/8
n.-ı ‘ālī 12b/5
n.-ı sa‘ādet 55a/1

nāẓır: Ar. Bakan, gözeten.

n. ol- 40a/3

naẓīr: Ar. Benzer, eş.

n.+i (iye) 26b/1

n.+ini 22b/2

ne: sf. Ne.

n. 26a/3, 35a/9, 35a/10,
37a/1, 37b/6

ne .../ ne ... : Bağlaç.

n. 37a/1-2, 37a/3-4

nebāt: Ar. Bitki.

n. 4b/5

nedāmet: Ar. Pişmanlık.

n. 30b/11

nefir: Ar. Cemaat, topluluk.

n.+ler 6b/4, 14b/9, 41b/2,
48a/4, 51a/10, 58a/1

n.+lerin 7a/4, 7a/6, 24a/4

nehb: Ar. Çapul, yağma.

n. ü ġāret: çapulculuk etmek,
yağmalamak. 3b/11

nehir: Ar. Akarsu, nehir. (Ar. nehr)

n. 16b/5

nem-nāk: Far. Nemli, yaş.

n. 15b/7

neseb: Ar. Nesil, soy.

n.+dür 2a/10

nesne: Nesne.

n.+den 21b/2

netice: Ar. Sonuç.

n. 23a/3

n. bul- 30b/10

nerdübān: Far. Merdiven. (Far. nerd-bān)

n.+lar 26b/9, 27a/3, 41b/9

nevā: Far. Ses, seda.

n.-yı hāmd 1b/8

nevāl: Ar. Talih, kısmet.

n. 50a/7

n. ol- 19b/7

nevbet: Far. Resmi yerlerde muayyen vakitlerde çalınan davul.

n. 50b/7

n.-i hüsrevānī 51a/10

nevm: Ar. Uyku.

n.-i şehādet 36a/10

nevvera'llahü: ?

N. 10a/2

nezāret: Ar. Nazırlık, vekillik.

n.+ine 55a/3

nezīr: Ar. Birini doğru yola sokmak için gözdağı vererek korkutma.

n.+lerin 5a/8

nıṣfū'l-leyle: Ar. Gece yarısı. (Ar. nıṣfū'l-leyl)

n.+de 32b/1, 42b/11, 47b/7, 52b/1

nice: 1. Çok, pek çok.

n. 4a/5, 4b/3, 4b/5, 4b/6, 5a/8, 6a/1, 8a/12, 9b/10, 15a/3, 17a/2, 25b/10, 31b/4, 41b/3, 46b/4, 47b/10, 49b/3, 49b/9

n. nice 7b/7

2. Nasıl.

n. 37a/8, 44b/1

nidā: Ar. Ses verme.

n.+sı-ile 35b/11

n. eyle- 34a/1

n. it- 12a/4, 39b/9, 46a/8

n.-yi nefīr 13a/8

nihāyet: Ar. Son.

n. 4b/6, 4b/7, 42a/7

n. olma- 3b/7

ni‘met: Ar. Azık, yiyecek içecek.

n. 32b/11

nisā: Ar. Kadınlar.

n. 41b/5

nişān: Far. İz, işaret.

n. vér- 42a/4

Nişānī: Müellifimiz Celālzāde

Mustafa Çelebi’nin mahlasıdır.

N. 3a/2

niyāz: Far. Yalvarma, yakarma.

n.+ında 52a/11

n. et- 13a/5, 48a/1

n. eyle- 12b/4

n. it- 14b/3, 40a/5

niyyet: Ar. Niyet.

n. it- 31a/6

nizām: Ar. Düzen, usül, tertip.

n.+1 (bhe) 3a/7

noḵṣān: Ar. Eksiklik, azalma.

n. 55b/2

nuḥūset: Ar. Uğursuzluk.

n.+e 50a/3

nūr: Ar. Aydınlık, parıltı, parlaklık.

n.-1 mu‘azzam 2b/3

nuṣret: Ar. Başarı, üstünlük.

n. 7a/3, 7b/5

nūṣ: Far. Tatlı; bal.

n. it- 31b/7, 36a/10, 48b/7

nuṭuḵ: Ar. Söz, lakırdı. (Ar. nuṭḵ)

n. 3a/5

nübüvvet: Ar. Peygamberlik.

n. 2a/8

nüzūl: Ar. İnme.

n. 14a/2, 50a/10

- O -

o: zm. O, üçüncü teklik şahıs zamiri.

bk. ol (II)

o. 31b/6

ocağ: Aynı amaç ve düşüncüyü paylaşanların kurdukları kuruluş.

o. 16a/9, 40b/6

o.+da 55b/6

o.+1 (iye) 8b/6

o.-başı 40b/10

oda: Oda.

o.+larından 52a/4

odabaşı: Yeniçeri ocağında alaylardaki selâm merâsimini düzenleyen ve yöneten, bölüğün düzeniyle de ilgilenen subay.

o. 51a/5

oğlan: Erkek çocuk.

o. 46b/9

ol (I): O, işareti sıfatı.

o. 1b/11, 2a/10, 2a/11, 2a/12, 2b/1, 2b/2, 4b/4, 4b/9, 5a/3, 5a/9, 5a/11, 5b/6, 5b/7, 5b/9, 5b/12, 7a/10, 7a/11, 7b/8, 8b/6, 8b/10, 9b/10, 10a/8, 10a/11, 11a/2, 12a/3, 15a/5, 15b/8, 16a/7,

16a/11, 19b/1, 19b/10, 20b/8, 20b/9, 20b/11, 21a/8, 22a/8, 22b/4, 26a/7, 28b/6, 29a/2, 29a/3, 29a/6, 30b/5, 30b/10, 31b/7, 32a/3, 32a/7, 32a/9, 34b/10, 35a/1, 35a/3, 35a/4, 35a/10, 36a/4, 36b/2, 38b/9, 38b/11, 40a/4, 42a/4, 43b/2, 43b/4, 43b/5, 45b/4, 46a/11, 47b/4, 48a/1, 48a/9, 49a/7, 49b/9, 50a/9, 50b/5, 50b/7, 51b/3, 51b/11, 52b/1, 55a/6, 58a/3

ol (II): 1. O, üçüncü teklik şahıs zamiri,. bk. O

o. 10a/7, 10b/3, 22a/7, 43a/6

2. işaret zamiri.

o. 23a/2, 26a/5, 27a/6, 28a/7, 35a/1, 38a/4

ol-: Olmak.

o.-a 3a/7, 3a/8, 18b/2, 37b/1

o.-alum 19a/10

o.-an 3b/2, 3b/12, 5a/6, 8b/3,
11b/8, 12a/9, 13b/2,
14b/1, 14b/2, 15a/5,
17a/7, 19a/6, 19b/3,
21a/8, 22a/7, 22b/6,
22b/11, 25b/4, 29b/6,
32b/2, 35b/10, 36a/4,
36b/7, 36b/11, 37b/8,
38b/4, 39b/6, 43a/8,
47a/7, 48a/2, 48a/6,
49a/8, 49b/5, 49b/7,
50a/2, 53b/4, 54a/8,
55b/1, 55b/6, 55b/11,
56a/7, 56b/6

o.-anlar 8b/2, 19a/9

o.-anlara 55a/4

o.-anlarına 33a/9, 33a/10,
44b/5

o.-asın 16a/5

o.-dı 5a/11, 29a/10, 34a/4,
40b/8, 43b/3, 45a/8,
45b/5, 48a/6, 51a/7,
51b/1, 52b/8, 58a/2

o.-dılar 22b/8, 27b/11, 33b/4

o.-duğı 6b/8, 48b/6

o.-duğın 37a/1

o.-duğıñuzdan 33a/2

o.-duğda 35b/3, 46b/1, 57b/5

o.-ıcağ (zfe) 8a/6

o.-madı 26a/10, 34b/11, 36b/2,
38b/4

o.-madılar 42a/10

o.-madığı 19b/1

o.-madığıñdan 4a/9

o.-mağa 53a/11

o.-mağın 3b/5, 56a/5

o.-mağ-ıla 5a/7, 9b/9, 52a/6

o.-mağ 6a/10, 16b/5, 26a/9,
37b/4, 54a/10, 55a/9

o.-mayup 5a/2, 21b/3, 25b/10,
30a/8

o.-maz 13a/2, 44b/9

o.-muşdı 11a/6, 42a/5

o.-mañuz 39b/3

o.-sun 26b/1, 39b/8, 48b/2

o.-uñ 39b/5

o.-unca 27b/4, 43b/5, 45a/7

o.-up 1b/6, 3b/3, 3b/4, 3b/7,
4a/3, 5a/4, 5b/5, 7a/2,
8a/1, 9a/3, 9a/11, 9b/3,

9b/6, 11b/7, 11b/9,
12a/3, 13a/10, 15a/8,
16a/4, 16b/3, 16b/6,
17a/11, 18a/6, 19a/11,
19b/7, 22b/2, 22b/10,
23a/1, 24a/1, 25b/3,
25b/6, 26a/1, 26a/3,
27a/8, 27b/7, 27b/10,
28b/11, 29a/1, 29a/11,
30a/5, 31b/11, 32b/6,
32b/7, 33a/9, 34b/1,
34b/6, 34b/10, 35b/2,
36a/1, 36a/8, 36b/2,
36b/7, 38b/2, 39b/9,
40b/3, 40b/11, 41b/8,
42a/6, 43b/4, 43b/5,
43b/6, 43b/8, 43b/11,
44a/8, 45a/8, 45a/11,
45b/3, 47b/6, 47b/10,
50b/10, 51b/5, 52a/10,
53b/5, 54a/11, 55a/1,
56b/1, 56b/2, 57a/8,
57a/9, 57b/2, 57b/3

o.-ur 4b/5, 37a/8, 44b/1

o.-ursa 21b/3, 55a/9

olun-: Olunmak.

o.-undı 37a/3

o.-undı idi 25b/7

o.-unsa 21b/4

o.-unsun 44a/7

o.-up 6b/6, 7b/10, 9a/2, 9a/9,
11b/2, 41a/2, 54a/2

on: 10 sayısı.

o. 17b/8, 21a/6, 57a/5,
58a/8

on altıncı: (16.) on altıncı.

o. 28a/4

on beş: 15 sayısı.

o. 47b/7

on beşinci: (15.) on beşinci.

o. 42b/9

on birinci: (11.) on birinci.

o. 44a/8

on dördüncü: (14.) on dördüncü.

o. 36b/5

on iki: 12 sayısı.

o. 15b/2, 40b/10, 53b/10,
57a/6

on iki bin: 12.000 sayısı.

o. 55a/10

on ikinci: (12.) on ikinci.

o. 34b/7, 46a/2, 52a/9

on sekizinci: (18.) on sekizinci.

o. 13b/11, 29a/10

on üçüncü: (13.) on üçüncü.

o. 35a/11

onuncu: (10.) onuncu.

o. 6b/10, 51b/8

ordu: Silahlı kuvvetlerinin tümü.

o.-yı hümâyün 57a/3

orta: Orta.

o.+sında 51b/5

‘O□mān: Ar. Dört büyük halifeden

biri.

‘O. 15a/4 (Hâzret-i ‘O.)

‘O□mānī: Ar. Osmanlı Devleti’ne

mensup.

‘O. 18b/10

otağ: Çadır. bk. *otağ*

o.-ı hümâyün: Padişah çadırı.

14a/1, 14b/7, 24a/10,

57a/2

o.-ı şehriyâr 23b/3

o.-ı şehriyârî 57a/4

otağ: Çadır. bk. *otağ*

o. 23b/6

o.-ı hümâyün: Padişah çadırı.

23a/11

otur-: Oturmak.

o.-up 58a/4

oturağ eyle-: Konaklamak, ikamet etmek.

o. 16b/7

ova: Düzlük, ova.

o.+lar 16b/6

- Ö -

Öküz Burnı: Rodos adasındaki bir bölge.

Ö. 19a/10, 19b/11, 20b/11

Ö.+n 21a/5

‘ömr: Ar. Hayat, ömür.

‘ö.+i (iye) 53a/2

öñ: Ön.

ö.+i (iye) 22a/9

ö.+inden 6b/12, 11a/5	p.+a 5b/3, 47a/4
ö.+ünce 6b/7	p.+dan 4a/9, 39b/6
ö.+ünde 24a/7, 51a/3	p.+ıdan 10a/7, 17a/11
ö.+ünden 19a/9	p.+ı (iye) 2b/10
ö.+üne 28a/5	p.+ıdur 2a/8
öp-: Öpmek.	p.+ım 26b/2, 37a/11, 41a/7, 46b/9, 55a/7
ö.-üp 33b/10	p.+ımız 13a/2
örtül-: Örtme işini yapmak.	p.+ıñ 12b/7, 13a/4
ö.-müş (sfe) 15a/2	p.+lar 4b/8
örümcek: Örümcek.	p.-ı ‘ālem 6b/8, 46a/8
ö. 41b/8	p.-ı ‘ālem-penāh 4a/2, 5b/3, 7b/1, 11b/11, 14b/1, 14b/5, 23a/4, 23b/8, 28b/2, 35a/2, 37a/5, 39b/2, 49a/10, 52b/4
‘öşür: Ar. Onda bir, ondalık, onda biri alınan vergi. (Ar. öşr)	
‘ö. 53b/8	
öyle: 1. Öyle.	p.-ı ‘aẓam 31b/10
ö. 24b/4	p.-ı bī-zevāl 22b/4
2. Öğle vakti.	
ö. 19a/2, 27b/4	p.-ı cihān-penāh 39a/9
- P -	p.-ı fetih-nevāl 50a/6
padişāh: Far. Hükümdar, padişah.	p.-ı ġazī 53a/1, 58a/4
p. 1b/2, 9b/5, 10b/1, 23a/9, 27b/12	p.-ı heft-iklīm 10a/1

p.-ı nuşret 49a/9

pāre: Far. Parça.

p.-ı rikāb-ı zemīn 33b/8

p. 6a/1, 17b/5, 17b/8,
23b/10, 29a/10, 41a/10,
45a/4, 47b/7

p.-ı rūy-i zemīn 7b/3, 8a/7,

15b/5, 16b/7, 24a/6,
35a/8, 44a/3, 47a/1,
54a/3

p.-ı şehristān 51b/9

p.-ı zafer-maḳām 47a/9

p.-ı Zıllullah 3a/12, 29a/6,
39b/11

pāk: Far. Temiz.

p. it- 51b/7

bī-pāk 19a/9

pākīze: Far. Temiz; namuslu.

p. 24b/7 (zāt-ı p.)

palamar: Gemileri iskele, rıhtım veya
şamandıraya bağlama işine
yarayan kalın halat.

p.+ların 43a/3

p.+larıñ 7a/9

papaz: Hristiyan din adamı.

p.+lar 12b/3

paşa: Paşa.

p. 7b/11, 10b/6, 10b/10,
12b/3, 18a/8, 18a/10,
18b/5, 19b/5, 20b/5,
20b/6, 20b/9, 23a/4,
30a/5, 30b/10, 32b/2,
32b/3

p.+lara 56b/7

p.-yi ‘Ālī 21a/6

p.-yi Āşaf 24b/3

p.-yi celīlū’ş-şān 13a/1

p.-yi mu‘azzam 8a/10

p.-yi müşārūn ileyh 8b/10

pāy-zen: Far. Hapsedilmiş, ayağına
pranga vurulmuş; esir.

p.+ler 56a/7

pazar: Haftanın son günü.

p. 57a/2, 57a/3

pazar irtesi: Haftanın ilk günü,
pazartesi.

p. 57a/3

pehlivān: Far. Güreşçi, pehlivan.
(Far. pehlevān)

p.+ları (iye) 12b/10

peñd: Far. Alçak, rezil (kimse).

p.+i (iye) 49a/7

p.+iñ (ihe) 3a/9, 30a/4

penāh: Far. Sığınma, sığınacak yer.

p. 3a/10

p.+1 (iye) 2b/9

perde: Far. Perde.

p. 30b/6

pervāz: Far. Uçma, uçucu.

p. eyle- 25b/8, 27b/8

p. it- 36a/4, 41a/1

bī-pervāz 19a/10

peşkeş: Far. Hediye. (Far. pīşkeş)

p.+lerin 52b/1

pey-ā-pey: Far. Birbiri ardınca.

p. 18b/8

peydā: Far. Hazır.

p. eyle- 31a/7

p. it- 26b/10

p. ol- 36a/3

peygamber: Far. Peygamber.

p. 54a/7

peymān: Far. Yemin, ant.

p. 49b/4 ('ahd ü p.)

peymāne: Far. Büyük kadeh, şarap bardağı.

p. 41a/5

peyveste: Far. Ulaşmış, bitişik.

p. ol- 21b/8, 25a/9, 36a/8,
38b/3, 41a/5

pīr: Far. Yaşlı, ihtiyar.

p.+ler 25a/8

Pīr Muḥammed Paşa: Osmanlı
veziriazamı.

P. 24b/6, 26a/6, 38b/11,
43a/8, 45a/9, 47b/1

pişvā: Far. Reis, başkan.

p.+sı 24b/9

p. ol- 17b/8, 18b/6

pūl: Far. Para.

p.+ı (bhe) 23a/7

pūş: Far. Örtü, örtünecek şey; zırh.

p. it- 10b/6	raḥmetu'llahi 'aleyhi: Ar. Allah'ın rahmeti -onun- üzerine olsun!
pūṣṭī: Far. Yardımcı	r. 1b/4, 31b/7
p.+ler 36a/9	raḥt: Far. Yol levazımı.
put: Far. Put, sanem. (Far. büt)	r.+lar 15b/2
p.+ları (iye) 5a/7	Ramazān: Ar. Kamer takviminin dokuzuncusu, üç ayların sonuncusu, oruç ayı.
- R -	R. 33b/5
Ra: Mısır mitolojisinde güneş tanrısıdır.	R.-ı şerīf 32a/10
R.+dur 3a/10	rāst: Ar. Tesadüf.
ra'di: Ar. Gök gürlemesi. (Ar. ra'd)	r. gel- 20a/9
r. 8a/9	r. getir- 37b/7
raḍiyallahü 'anhü: Ar. Allah ondan razı olsun!	ravza: Ar. Bahçe.
r. 15a/4, 24b/7, 50a/8	r.-i cennet 31b/5
raġbet: Ar. İstek, arzu.	r.-i Rıdvan: Cennet. 27b/8
r. et- 11a/11, 19a/6	rāygān: Far. Bedava, parasız.
rāḥat: Ar. Rahat.	r. 22b/10
r.+1 (bhe) 23a/8	re'āyā: Ar. Halk.
rāhib: Ar. Hristiyanlarda genellikle manastırda yaşayan din adamı.	r. 12b/8, 13b/3, 16a/5
r.+ler 12b/5, 13a/1, 13a/3	r.+dan 55b/3
r.+lerine 32a/7	r.+larına 55b/1

r.+nuzdur 13a/4	r. 43b/4, 45b/5
r.+sınıq 13a/5	reng-āmīz: Far. Renk renk.
r.+ya 13a/2	r. 7a/4
recā: Ar. Ümit, umma.	resm: Ar. Çizme, resim. (Ar. resm)
r.+da 27b/10	bk. <i>resüm</i>
r. eyle- 49a/9	r.+e 4b/6
r. it- 5b/6	r.-i kanūn 16a/10
Receb: Ar. Arabî ayların yedincisi ve üç ayların birincisi.	r.-i küfür 51b/7
R.+in (ihe) 6b/10, 13b/11	Resül: Ar. Peygamber, elçi.
ref': Ar. Yüceltme, yukarı kaldırma.	R.-i hâk 2a/3
r. 13a/10, 36a/2	resüm: Ar. Çizme, resim. bk. <i>resm</i>
refi': Ar. Yüksek, yüce.	r. 49b/5
r. 50b/10	revān: Far. Yürüyen, giden, akan.
reh-nümā: Far. Yol gösteren.	r. ol- 6a/3, 8b/3, 9a/3, 38a/2, 57a/1, 57b2
r. 23a/9 (feth-i r.)	revāne: Far. Giden, yürüyen.
re'is: Ar. Baş, başkan.	r. ol- 9a/4, 9a/9, 13b/5, 39a/8, 39b/4, 52b/4, 56a/4, 57a/2, 58a/5, 58a/8
r. 57a/11	r. olun- 19b/11
r.+imüz 33a/2	re'y: Ar. Görme, görüş.
r.+ler 20a/11, 20b/6, 20b/9	r.-i evc 18a/3
reng: Far. Renk. (Far. reng)	

r.-i asıd 31b/11	13b/5, 13b/10, 16b/10,
r.-i tedb�r 30b/10	17b/11, 18a/4, 18a/8,
rez�let: Ar. Rezillik.	19a/4, 22b/1, 23b/1,
r. 26a/11	25b/8, 26b/8, 31b/9,
	36b/6, 36b/11, 37a/2,
	51b/9, 53a/9, 54a/8
rız�: Ar. Ho�nutluk, memnunluk.	R.+a 18b/1, 28a/1, 31a/8,
r.+sına 8b/11	52a/2, 58a/6
r. vir- 13a/2, 41a/7	R.+da 36b/7, 58a/8
ric�l: Ar. Erkekler.	R.+dan 49b/1
r. 41b/4	R.+ı (bhe) 52b/3
rif�at: Ar. Y�kseklik, b�y�kl�k.	R.+ı� (bhe) 53a/7
r.+ı (iye) 53a/2	R.+u� (bhe) 2b/10, 5b/5, 5b/8
rik�b: Ar. �zengi.	r�-be-r�: Far. Y�zy�ze.
r.-ı h�m�y�n 5b/2, 29b/3, 51a/2	r. 32b/7, 43b/11
r.-ı �ehriy�r 40b/10, 54b/11	rub��: Ar. Dörtte bir.
ris�let: Ar. Peygamberlik.	r. 53a/5 (aal�m-i r.)
r. 2a/7	r��: Ar. Can, nefes.
riv�yet: Ar. Hikaye edilen bir haber, söz veya hadise.	r.+ı (iye) 16a/8
r. 3a/3	r.+ları (iye) 31b/5, 34b/2
Rados: Rodos.	r.-i p�k 52b/10
R. 1b/5, 3b/12, 4a/8, 4b/8, 5a/1, 5a/10, 5b/10,	R�m: Ar. Anadolu.
	R. 8b/8, 56a/11

R.+a 2b/4

rüşen: Far. Aydın, parlak.

r. 50b/11

rüz: Far. Gün.

rüz ü şeb: Gece ve gündüz.

13b/10, 16b/10

r.-ı kıyâmet: Kıyamet günü.

42a/4

r.-ı mü□ennâ 2a/5

rüy: Far. Yüz, sima.

r.-i zemîn: yeryüzü (padişâh-ı

r.-i zemîn) 7b/3, 8a/7,

15b/5, 16b/7, 24a/6,

35a/8, 44a/3, 47a/1,

54a/3

rücû': Ar. Dönme, geri dönme.

r. et- 36b/5

Rüstem: Far. Ünlü İran şairi

Firdevsî'nin Şehnâme'sinde

adı geçen İran'ın ünlü pehlivan

ve savaşçısı.

R.-i zamân-ı qahramân 9b/10

rüzigâr: Far. Rüzgar. (Far. rüzgâr)

r. 8b/2, 12a/2, 17b/1

- S / Ş / ß -

sa'âdet: Ar. Mutluluk.

s. 20a/6, 23a/10	□abit-kağem: Ar. Devam eden,
s.+le 16b/3	sürekli.
sa‘adetlü: Ar. + T. Mutlu.	□. 32b/6
s. 10b/7	şaç-: Saçmak.
sā‘at: Ar. Vakit, zaman.	ş.-arlardı 27a/10, 42a/1
s. 4b/3, 5b/6, 5b/7, 21a/3, 21a/8, 42a/6	şadā: Ar. Ses.
s.+de 35a/9, 35a/10	ş. 25b/4
şa‘b: Ar. Güç, zor, çetin.	ş.+lar 36a/3
ş. et- 53a/6	ş.+ları (iye) 13a/10
şabāḥ: Ar. Sabah.	ş.+sı 7a/8, 8a/12, 11b/2, 15a/9, 25b/1, 28b/7, 40b/4, 40b/11, 41b/2, 46a/11, 48a/4, 50b/9
ş. 40b/2, 43b/5	ş.+sın 38b/3
ş.+a 40b/1, 43b/10, 46b/1	ş.+sından 24b/1
ş.+dan 40a/1, 45a/7	s. et- 19a/8
ale'ş-şabāḥ: Sabah erkenden, sabahleyin. 14b/6, 28a/4, 34a/5	ş. vér- 14a/9
sābık: Ar. Geçen, geçmiş.	ş. vir- 14a/10
s.+da 48a/6	ş.-yi top 9a/8
şabır: Ar. Sabır, dayanma. (Ar. şabr)	şadaḳ: Ar. Doğruluk, doğru olma.
ş. it- 20b/6	ş.+ların 5a/8
	sādāt: Ar. Seyitler.

s. 49b/11

şadır: Ar. Çıkan.

s.+dan 49b/11

ş. ol- 33b/3, 49b/11

şaf: Ar. Dizi, sıra.

ş.(+lar) bağla- 8a/4, 11a/7

şafā: Ar. Neşe, zevk, eğlence.

ş. 8b/6

ş.+da 16b/8

ş. gel- 13a/11

şaff: Ar. Dizi, sıra.

ş.-ı hüsrevānī 8b/4

şafha: Ar. Bir hadisede birbiri ardınca
görülen hallerin her biri.

ş.-i devr-i zamān 3a/3

şāfi: Ar. Duru, temiz, katıksız.

ş. 15b/1, 15b/2

şag: 1. Sağ taraf.

ş.+a 46b/3

ş.+ında 24a/7

2. Sağlam, hayatta.

ş. kal- 33a/7

ş. ol- 45b/11

şāğīr: Ar. Küçük, ufak.

ş. 49a/3

ş. ü kebīr: Küçük ve büyük.
39b/8

şağlık: Sıhhat, sağlık.

ş. 14b/4

şāhib: Ar. Sahip.

ş. 12b/4, 26a/8, 29b/6

ş.-i tāt 52b/10

ş.-kerem 13a/6, 13b/6, 13b/8

ş.-tedbīr 26a/8, 29b/6

şahrā: Ar. Çöl, kır, ova.

ş.+sına 14a/1

ş.+yı 23a/3

şā'ika: Ar. Yıldırım.

ş.-yı semā-menend 8a/9

sā'ir: Ar. Diğer, başka, gayri.

s. 12b/10, 18b/7, 26b/3,
27b/3, 33b/7, 40a/8,
48b/2, 51a/6, 52a/1,
52b/2, 53b/2, 55b/4,
57a/11

s.+in 54b/6

Şakız: Yüz ölçümü olarak en büyük
beşinci Yunan adası.

Ş. 11a/4, 11b/3, 12a/6,
13a/4, 13a/11

Ş.+a 11a/11, 11b/4

Ş.+da 12a/4, 12a/6

Ş.+ı (bhe) 12a/11

sāqī: Ar. Su dağıtan, su veren.

s.-yi taqđīr 31b/6

sākit: Ar. Susan, ses çıkarmayan.

s. ol- 30a/7

şalābet: Ar. Sağlamlık, dayanma.

ş. 15a/7

ş.-i evā'il-i Süleymānī 14b/7

şalā: Ar. Cuma namazına veya
cenazeye çağırmak için
minarelerde okunan salavat.

ş. 34b/5

sālār: Far. Baş, kumandan.

s. 2a/6

şalāt: Ar. Hz. Muhammed'in adı anıldığında saygı göstermek için okunan dua.

ş. 52b/11

ş.+ile 2a/12

şalavātullahi ‘aleyhi: Ar. Hz. Muhammed'e okunan dualardan biri.

ş. 52b/11

□ālī□: Ar. Üçüncü.

□. 24b/11 (vezīr-i □.)

salṭanat: Ar. Hükümdarlık.

s.-ı ‘ālī 51b/10

şan-: Zannetmek.

ş.-up 11b/5

ş.-ur (gze) 15a/10

s.-urdu 57b/8

ş.-ursın 57b/7

ş.-ursun 41b/2

saṇa: Sana.

s. 44a/4

şan‘at: Ar. Hüner, sanat.

ş. 26b/6

ş.+dan 28b/11

ş.-ile 42b/4

sancaḳ: Alay bayrağı.

s. 7b/5, 43a/7

s.+1 (bhe) 7b/8

s.+1 (iye) 4a/3, 17a/11

s.+lar 18b/10, 40b/5

s.+ları (iye) 7a/3, 43a/5, 51a/3

s.+ların 6b/3, 18a/2, 39a/3

s.+ların 7a/3, 7a/6

s.+larından 7b/5

s.(+ların) dik- 43a/7, 43b/7, 46b/5, 46b/8

s.-ı Hāzret-i Resūlullah 14b/10

s.-ı Resūl-i ekrem 24a/9

sancaḳ begi: Sancağın asker ve askerin dışındaki yönetiminden sorumlu olan görevli.

s. 52a/2

s.+lerine 6a/9

şandāl: Ar. Sandal.

ş. 12a/3

ş.+lar 7a/8

□ānī: Ar. İkinci.

□. 15b/5

şaplan-: Saplanmak.

ş.-up 30b/4

sarāy: Far. Saray.

s.-ı muḳābele 8a/8

şarp: Ar. Güç, kuvvet. bk. *ḍarp*

ş. 34b/10, 52a/6

ş.+dur 29b/7

ş.+lğı 38a/7

ş.+lıkda 4a/6

şarf: Ar. Harcama, masraf etme.

ş. ol- 1b/8

şarmaş-: Karışmak, sarmaşmak.

ş.-up 41b/9

şavaḳ: Bir yere yollanacak suyu biriktirmek için önüne konulan tahta ya da bu tahtanın kapattığı oluk ağzı, delik.

ş.+larını 11b/8

şayha: Ar. Bağırma, nara atma.

ş.+sı 7a/6

sebeb: Ar. Sebep.

s. 26a/2

sebīl: Ar. Sebil, su dağıtılan yer.

s. 31b/7 (cām-ı s.)

sebük: Far. Ağırılığı hafif olan.

s.+li 52a/11

sedde: Ar. Rıhtım. (Ar. sedd)

s.-nām 10a/9

sefer: Ar. Savaşa gitme.

s. 3a/3, 9a/3

s.+i (iye) 16a/8

s.+im 16a/3

s.+iniñ 9b/1

seferiyye: Ar. Savaş durumunda bulunma.

s. 53b/9

s.+de 30a/8

sefine: Ar. Gemi, vapur.

s. 13b/7

s.+lerde 55b/11, 56a/7

s.+lerden 9a/7

s.+lerin 56b/10

seher: Ar. Şafağın sökmek üzere olduğu vakit.

s. 3a/11

sekizinci: (8.) sekizinci.

s. 42b/1

selām: Ar. Esenleme, selam.

s. 2a/12

s.+lar 52b/11

s. eyle- 52b/11

s. it- 39b/8

s. vér- 15b/9

s. vir- 15a/7

selāmet: Ar. Korku ve endişeden uzak olma.

s. 2a/4, 24a/11

selef: Ar. Bir yerde, bir işte, bir vazifede başka birinden önce bulunmuş kimse.

s.+den 4b/7

Selīm: Osmanlı Devleti'nin 9. padişahıdır, I. Selim.

S. 10a/2 (sulṭān-ı S.)

sellem: Ar. “Selamete erdirdsin!”
manasıyla dualarda geçer.

s. 14b/11

selleme hü's-selām: Aldırış
etmeden, çekinmeden,
uluorta, destursuz.
54a/5

semā: Ar. Gökyüzü.

s.+da 7b/10

semāvāt: Ar. Gökler.

s.-i ‘aliyye 27a/8

semi’nā: Ar. Kur’an’da geçen bir
ayettir.

s. 25a/7

semt: Ar. Taraf, semt.

s.+inde 32a/1

s.+ine 24b/5

s.+lerin 24b/4

sen: zm. Sen.

s. 25a/10

s.+iñ (ihe) 44a/6

□enā: Ar. Övme.

□. 16a/6, 25a/8

□.+lar 11b/1, 50a/5

□. it- 16a/9

□.-i bī‘ad 22b/4

Sencivān: Özel isim (kilise/cami).

S. 5a/6, 28b/4, 49a/7,
51b/5, 54a/9, 56b/9,
57b/2

S.+a 52b/5

S.+da 57a/7

sene: Ar. Yıl.

s. 1b/6

s.-i mezbūr 16b/1, 56b/8

seneb: Ar. Nesil, soy. (<neseb)

s. 2a/9

ser-āmed: Far. İleri gelen.

s. 2a/11

ser-ā-ser: Far. Baştan başa.

s. 8b/2

ser-‘asker: Far. + Ar. Asker ve ordu
kumandanı.

s.+lerine 56b/4

serdengeçdi: Fedai.

s. it- 14b/3, 24a/3, 52a/5

s. 40b/5

seyman: Bekçi.

ser-efrâz: Far. Başını yukarı kaldıran,
yükselten, benzerinden üstün
olan.

s. 16a/1

s.-ı maḳām-ı ḳābe ḳavseyn 2a/5

şıḡın-: Sığınmak.

ş.-acaḳ 4a/8

ş.-dım 44a/4

serīr: Ar. Taht.

ş.-up 19b/6

s.-i salṭanat 8a/7

şıḥḥat: Ar. Sağlık, sıhhat.

server: Far. Baş, başkan, reis, ulu.

ş.-i beden 14b/4

s.+idür 2b/8

ṣīḳāl: Ar. Ağır şeyler.

Settār: Ar. Örtün; Allah.

s.+ıḡ (bhe) 15b/8

ṣ. 4b/4 (bend-i ṣ.)

s.-ı sipāh 3a/9

Sikender: Makedonya kralı
Phylippe'nin oğlu, İskender.

ṣevāb: Ar. Hayırlı işleme.

S.-mertebe 2b/4

ṣ. 2a/1 (āh-ı ṣ.)

sil-: Silmek.

seyf: Ar. Kılıç.

s.-erek 57b/3

s.-i ḳahr-ile 53a/9

silāḥ: Ar. Silah.

s.-i ḳatī' 33a/3

s. 35b/2

seyir: Ar. Gezinme. (Ar. seyr)

s.+ı (iye) 6a/7

s.+ine 23a/1

sīm: Far. Gümüş.

s. eyle- 10a/10

s. ü zer: Gümüş ve altın.
15a/11, 15b/10

simurğ: Far. Anka kuşu, masal kuşu.
s. 17b/4

sīne: Far. Göğüs.

s.+lerin 14a/6

sipāhilik: Sipahi olma durumu veya
sipahinin görevi.

s. 21a/6

sipās: Far. Şükretme, dua etme.

s. u şükür: Şükretmek. 1b/8

sitte: Ar. (6) altı.

s.+ye 2a/6

sivār: Ar. Bilezik.

s. 8a/1, 51a/7, 51b/10,
57b/3, 57b/5

siz: zm. Siz.

s. 47b/11

s.+den 48b/2

s.+e 12b/6, 33a/1, 54a/11

s.+i (bhe) 41a/4

s.+ındür 46a/6

s.+ler 35b/4, 40a/10

şoķak: Ar. Sokak.

ş.+lara 11b/10

şol: Sol taraf.

ş. 24b/10

ş.+a 46b/3

ş.+unda 24a/7

şolak: Yeniçeri ocağının, padişahın gözeticiliğini yapan asker sınıfı.

ş.+lar 24a/8, 51a/4

ş.+ları (iye) 15b/1

ş.-başı 51a/5

pür-şolak 51a/6

şonra: Sonra.

ş. 5a/2, 6b/8, 8a/2, 10b/4,
10b/7, 11b/1, 29b/4,
38a/11, 48b/3, 55b/6,
58a/7

şorķuē: Tuğ. (< şorguē)

ş.+lar 51a/7

söyle-: Söylemek.

s.-yüp 32a/7

söz: Kelime, lakırdı, kelim, söz.

s. 26b/1, 37b/3, 44b/3

s.+i (iye) 30a/10

s.+lerin 32a/6

s.+ünde 30b/11

s.-ile 30a/9

s. et-: Bahsetmek. 28a/1

su'al: Ar. Soru.

s. eyle- 37a/9

s. it- 44b/5, 44b/7

şudür: Ar. Meydana çıkma, olma.

ş. it- 11b/6

şulb: Ar. Sert, katı.

ş et- 45a/5

şulehā: Ar. Salih, günah işlemeyen kimseler.

ş. 14b/9, 40b/9

ş.+dan 50a/1

ş.+ya 44a/6

sultān: Ar. Padişah, hükümdar.

s.+ı (iye) 40b/8

s.+ıdur 2a/8, 2b/7

s.+ım 10b/7	S. Ġazī 50b/3
s.+ıma 12b/7	Süleymānī: Ar. Süleyman'a ait, Süleymanla ilgili.
S. Mehmet Fātih 4b/10	S.-saltanat 51a/10
S. Selīm 10a/2	sūhan: Far. Söz, lakırdı.
S. Süleymān 8a/7, 9a/12, 57a/7	s. 3a/6
S. Süleymān Hān 49a/2	sünūn: Ar. Yıllar.
s.-ı 'ālem-cihān 3a/11	s. 53b/7
sultāniyye: Ar. Sultana ait.	sūr-: Sürmek.
s. 9a/5	s.-üp 31a/7
şumrū': Ar. Bir kuş türü.	sürūr: Ar. Sevinç.
ş. 8a/10	s. 8b/5, 14a/7
şūret: Ar. Biçim, görünüş, kılık.	süver: Ar. Sureler.
ş.-i ġarīb 7a/10	s.-i fetih 44a/7
ş.-i tebdīl 39a/1	- Ş -
ş.-i temīlāt 21a/10	Şa'bān: Ar. Arabî aylarının sekizincisi.
Şuşam Boğazı: Özel isim.	Ş.+ıñ 16b/1
Ş.+n 13b/7	Ş.-ı şerīf 17a/10
Süleymān: Ar. Osmanlı Devleti'nin 10. padişahıdır, Kanunî Sultan Süleymān.	şād: Far. Sevinçli. bk. <i>şādān</i>
S. 2b/12	ş. 17b/2

ş. ol- 35b/9	ş.-yı yıldırma 7a/6
ş.-ı kelām 42a/10	şāyed: bağ. Far. Eğer, olaki.
şādān: Far. Sevinçli. bk. <i>şād</i>	ş. 20b/2
ş. ol- 21a/7	şāyi': Ar. Herkesçe bilinen.
şād-kām: Far. Çok sevinçli.	ş. ol- 46a/8
ş. 33b/4	şeb: Far. Gece.
şāh: Far. Padişah.	ş. ü rüz: Gece gündüz. 13b/10
ş.+ı (iye) 2b/6	şebhūn: Far. Gece baskını.
ş. it- 3a/6	ş. 32a/10
ş.-ı 'adil 53a/11	şecā'at: Ar. Yiğitlik, yüreklilik.
ş.-ı ġazī 53a/10	ş. 3b/8, 25a/2, 31a/9
ş.-ı mükerrrem 2b/4	şefā'at: Ar. Birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık.
şāhen-şāh: Far. En büyük padişah, şah, padişahlar padişahı.	ş. 2a/3
ş. 29b/1	ş.-i Hāzret-i Resūl-i Ekrem 54a/7
Şām: Ar. Şam şehri.	şefkāt: Ar. Acıyarak sevme, şefkat.
Ş.+ıñ 2b/8	ş. it- 47a/5
şān: Ar. Şan, şöret.	şehbāz: Far. Yiğit, gösterişli (adam).
ş.-ı kenīsā 51b/6	ş. 1b/11
şa'şa'a: Ar. Parlaklık, parlama.	şehīd: Ar. Savaşta ölen.
ş.+sı 23b/7	

ş. 34b/4, 36a/9, 42a/3	ş.-ı mu‘azzam 41a/2
ş.+lere 27a/11	ş.-ı zamān 33a/9
ş. et- 37b/10	şehriyārī: Ar. Hükümdara, padişaha
ş. it- 27b/4	mahsus.
ş. ol- 25b/7, 27b/7, 31b/5, 31b/8, 34b/2, 34b/6, 35a/2, 38a/4, 38b/6, 42a/7, 43a/10, 48b/7	ş. 50a/11, 50b/3, 51a/1, 57a/6
şehir: Far. Şehir. (Far. şehir)	şehsüvār: Far. Ata iyi binen.
ş. 11a/7, 11b/8, 21a/10, 28a/11, 51a/11	ş.+a 2b/1
ş.+e 48b/4, 51b/3	şekil: Ar. Biçim, şekil. (Ar. şekil)
ş.+iñ (ihe) 51b/5	ş.+inde 50a/10
ş.+iñe 28a/11	şenlik: Şenlik.
ş.-i mezbūr 50b/11	ş. 35b/9
ş.-i nām-ı maḥal 16b/4	şer‘: Ar. Allah’ın emri.
ş.-i zibā 21b/7	ş. 54b/8
ş.-ü'l-muẓaffer 49a/11	ş.-i şerīf: İslam şeriatı. 54b/9
şehriyār: Ar. Padişah, hükümdar. (Ar. şehir-yār)	şerbet: Ar. Şerbet.
ş. 49a/1	ş.-i şehādet 48b/7
ş.-ı cihān 41a/6	şerḥ: Ar. Açıklama.
ş.-ı fātih 56b/2	ş. 56a/6
	şer‘ī: Ar. Şeriata ait, şeriatla ilgili.
	ş.+müzde 13a/1

şerī‘at: Ar. Allah’ın emri.

şeriat mahkemelerine bakan en yüksek rütbeli din adamı.

ş.-i Ahmedi: İslam şeriatı.
50b/9

ş. 15b/4, 54a/5, 54b/10, 55a/7

ş.-i Muhammediyye: İslam şeriatı. 47a/2, 54a/10

şerr: Ar. Kötü, fenalık.

ş.+inden 26b/3

şevket: Ar. Büyüklük, heybet.

ş. 23b/6

ş.-i padişāh 14b/7

Şevvāl: Ar. Arabî ayların onuncusu olup ilk üç günü Ramazan Bayramıdır.

Ş.+in 34b/7

şey': Şey.

ş. 22b/10

ş.+e 48a/7

şeyh: Ar. Bir tekke ve zaviyede reislik eden ve müritleri bulunan kimse.

ş.+i (iye) 54b/5

şeyhü'l-İslām: Ar. Osmanlı Devleti zamanında dini meselelerle

şeytān: Ar. İblis.

ş.+dan 3b/4

şeytanet: Ar. Şeytanlık, kurnazlık.

ş. 3b/5

şikeste: Far. Yenilmiş.

ş. eyle- 4b/2

ş. it- 9b/11

şīb: Far. Giyim eşyâsı, yastık örtüsü vb. yapılan, çok ince gümüş telli eski bir ipekli kumaş çeşidi.

ş. 12b/2, 51a/3

şim: Ar. Kuzey. bk. *şimāl*

ş.+den 10b/7

şimāl: Ar. Kuzey. bk. *şim*

ş.-i deşt-i Kıpçak 2b/9

şimşīr: Far. Kılıç.

ş. 39a/3, 49a/6 (ta‘am-ı ş.)

şöyle: Şöyle.

ş. 48a/8

şūrāb: Far. Kirli, acı su; gözyaşı.

ş. it- 9b/9

şurūt: Ar. Şartlar.

ş. 55a/1

ş.+1 (iye) 54b/8, 55a/5

ş.-ı feth-i cedīd 53b/2

şu‘ūr: Ar. Anlama, anlayış.

ş.+1 30a/8

şühedā: Ar. Şehitler.

ş. 8b/7, 38a/5, 38b/5, 42a/9

ş.+dan 27b/5, 38b/9

ş.+y1 38b/10, 42b/2

şükūr: Ar. İyiliğe karşı gösterilen minnettarlık. (Ar. şükr)

ş. 22b/4, 32b/11

- T / T -

tā: Far. Kadar, dek, değin.

t. 6b/12, 11a/5

ta‘am: Ar. Yemek, aş.

ta.-ı şimşīr 39a/3, 49a/6

ṭabl: Ar. Davul. (Ar. ṭabl)

ṭ. 6b/4, 14b/8, 24a/3, 34a/8, 51a/9, 58a/1

t. +ların 7a/5	t. ol- 15a/10
ṭabil-ḥāne: Ar. + Far. Büyük davul.	taḥayyūr: Ar. Hayrete düşme, şaşma.
t. 40b/3, 41b/2	t. eyle- 13b/2
tābi‘: Ar. Bağlı olmak.	taḥrīr: Ar. Yazma, yazılma.
t. ol- 26b/4, 34b/9	t. olun- 22b/3
ta‘bīr: Ar. İfade, anlatma.	taḥt: Far. Hükümdarların oturduğu büyük koltuk.
t. +i (bhe) 22b/3, 23a/2, 27a/6	t. +ı (iye) 58a/4
t. it- 39a/1	t. +ına 3a/6
t. olun- 16a/7, 48a/9	t. +ının 2a/8
ṭabya: Ar. Ayrı olarak yapılmış ve silahlarla güçlendirilmiş istihkam. (Ar. ta‘biye)	t. -ı gāhī 3b/1
t. +lar 22a/6	t. -ı Süleymānī 8b/4
tācidār: Ar. + Far. Taç giyen, padişah, hükümdar. (<tāc-dār)	Taḥtalı: Kale ismi.
t. +ları (iye) 47a/7	T. 52a/6
ṭağ: Dağ.	ṭā‘ife: Ar. Bölük, takım.
t. 34b/4	t. +si 3b/3, 50b/6
t. +lar 16b/6, 17b/3, 31a/7, 34a/6	t. +sine 3b/10
tağyīr: Ar. Başkalaştırma, değiştirme.	taḥdīr: Ar. Ezelde Allah’ın olmasını istediği şeyler.
	t. -i Hakk 42a/8
	taḥrībēn: Ar. Aşağı yukarı, tahminen.

t. 38b/2

taḫsīm: Ar. Bölme, parçalara ayırma.

t. eyle- 13a/7, 24b/5

t. olun- 6b/5

tālān: Far. Yağma, talan.

t. 28b/10

ṭal‘at: Ar. Yüz, çehre.

ṭ. 40b/8

ṭ.-ı dīn-i mübīn 51a/1

ṭaleb: Ar. İsteme, dileme.

ṭ. eyle- 7b/3, 7b/9

ṭ. it- 50b/1

ṭ.-i amān 47b/3

ṭālib: Ar. İsteyen, istekli.

ṭ. 55a/4

tamām: Ar. Tamam.

t. 30b/1

t. ol- 35b/1

ṭanbuldu: Tıngırtı. (< ṭandurdu)

ṭ.+s1 7a/5

ṭaṇṭana: Ar. Şa’saa, patırtılı, gürültülü.

ţ.+sı 7a/5

t.-i mezbûr 1b/5, 53b/1

ţar: Dar.

t.-i milk-i Fireng 53b/1

ţ. it- 23a/3

ţarîķ: Ar. Yol.

ţaraf: Ar. Yan, yön.

ţ. 3b/9

ţ.+a 4b/9, 25a/7

taş: Taş.

ţ.+dan 23b/2, 33a/8, 37b/4,
44a/1, 48a/5

ţ. 22a/5, 26b/5, 28a/10

ţ.+ı (iye) 22a/9, 40b/7

ţ.+a 44b/9

ţ.+ın 22a/7

ţ.+ı (iye) 20a/7, 21a/2

ţ.+ına 15a/7, 15b/8, 34a/6, 5
3b/3

ţ.+ın 26b/5

ţ.+ında 24b/10

ţ.+lar 23a/6

ţ.+ından 13b/11, 21b/9, 31b/10,
34a/9, 45a/4, 45b/9,
47a/9, 47b/4

ţ.+ları (iye) 26a/3, 27b/2,
45b/10

taşra: Dışarı.

ţ.+uñ 25b/4

ţ. 5a/12, 9a/10, 18a/2

ţ. taraf 27b/5, 35b/9

ţ.+da 25b/6

ţ.-be-ţaraf 40a/6

ţ.+dan 13b/9, 21b/4, 26a/1,
26a/5

ţ-ı İslām 29a/2

ţ.+sı 4a/4

tārîķ: Ar. Tarih.

ţ.+sın 46a/6

t. 53a/10

ţ.+ya 49a/8

t.+den 5a/3

ţaya-: Dayamak.

ţ.-yup 27a/3

ṭayan-: Dayanmak.

ṭ.-an 55b/8

ṭ.-maḵ 9b/6

ta'yīn: Ar. Atama.

t. eyle- 24b/8, 24b/10, 25a/2,
58a/10

t. it- 10b/11, 28a/1, 33b/1,
54b/6, 55b/5

t. ol- 11a/2, 53b/7, 56a/3

t. olun- 10a/6, 10b/9, 11a/1,
33a/11, 42b/3, 53b/11

ṭayy: Ar. Atlama, üzerinden geçme.

ṭ. kıln- 16b/1

ṭ.-i mekân: mekânı atlarcasına
geçme; kaldırma. 16b/10

ṭ.-i müdāḥil 11a/3

te'ālī: Ar. Yükselme, ululama.

t. 8b/11, 13a/4, 21a/1,
34b/3, 42b/11, 53a/5

t.+den 7b/9

t.+niḡ 45b/3

t.+ye 19b/5, 40a/5

tebdīl: Ar. Değiştirme, başka bir hale

getirme.

t. ol- 50a/4

t.-i zindān 49b/10

teber: Far. Balta.

t.+ler 51a/4

tecessüs: Ar. Araştırma, gözlemleme.

t. 17b/10

tecribe: Ar. Tecrübe.

t. it- 35a/10

tedārik: Ar. Hazırlama, edinme.

t. 6a/5, 53b/3

t.+in 36a/5, 46b/1

t.+inde 55a/6

t. et- 5b/12

t.(+lerin) gör- 56b/3, 58a/6

t. it- 12b/1, 12b/3, 40b/2

t. olun- 6a/5

tedbīr: Ar. Çare, tedbir.

t. 37a/10, 39b/1, 44a/9

tedrīc: Ar. Derece derece ilerleme.

t. 26b/9

tekrār: Ar. Bir şeyi iki veya daha çok defa yapma.

tehlīl: Ar. Lā-İlāhe illallāh sözünü tekrarlama.

t. 5b/9, 48a/3

t. 6b/5

t. olun- 9a/4

tekālīf: Ar. Vergiler.

t.+inden 54b/2

t.-i ‘arifiyye 53b/9

teḫa‘üdlük: Ar. + T. Emeklilik.

t. 42b/3

tekbīr: Ar. Allāhü ekber (Tanrı uluların ulusudur) demek.

t. 6b/4, 25b/1, 27a/7, 43a/4

t.+i (iye) 38b/2

t.+ler 50b/9

t.+leri (iye) 11b/6

t. getir- 33a/5

tekellüm: Ar. Söyleme, konuşma.

t. et- 1b/9

tekmīl: Ar. Kemale erdirme, tamamlama.

t.+ler 6b/12

temāṣā: Ar. Bakıp seyretme.

t. it- 15b/11

t.+sı 22a/4

tercīb: Ar. Ululama.

t.+ya 20a/3

t.+i (iye) 53a/7

t. eyle- 52a/2

terennüm: Ar. Yavaş ve güzel bir sesle şarkı söyleme; şakıma.

temcīd: Ar. Sabah namazı vaktinden

t. kıl- 1b/9

evvel minarelerde belli makamlarda söylenen Arapça niyaz ilahisi.

terger: ?

t.+ler 52b/7

t. 3a/11

temel: Temel.

terk: Ar. Bırakmak.

t.+i (iye) 43a/1

t. it- 23a/8, 40b/1, 42b/5

temīlāt: Ar. Temsiller.

ters-ḥāne: Gemi yapılan yer.

t. 21a/10 (şūret.-i t.)

t.-yi ‘āmire 6a/12

t.-yi mabeyni 6b/11

temür: Demir. bk. *demir, demür*

tertīb: Ar. Dizme, sıralama; düzene koyma.

t. bırak- 8b/8

t. et- 10b/9

tenbīh: Ar. Uyarı, uyarma.

t. et- 19a/5

teshīr: Ar. Zapt ve istila etme, ele geçirme, elde etme.

t. it- 16a/6, 40a/11

t. 3a/12

t. ol- 35b/5

t. olun- 35b/1, 37b/3, 40a/3, 40a/9, 44a/7, 56b/11

t.-i hidāyet 1b/5

teneffüs: Ar. Nefes, soluk alma.

te'īr: Ar. Alamet, nişan bırakma.

t. it- 30a/11, 39b/7

teslīm: Ar. 1. Bir emaneti yerine
verme.

t.+i (iye) 36b/10

t. eyle- 10b/3

t. it- 33a/4, 52a/7, 52a/8

2. Dayanamayıp pes etme.

t. olun- 6b/9

teşbīh: Ar. Benzeme, benzetme.

t. 5a/6

tevābi‘: Ar. Bir kimsenin hizmetinde
bulunanlar, birinin adamları.

t. 34b/8, 49b/6

teveccüh: Ar. Güler yüz gösterme,
yakınlık duyma.

t. 3b/2, 16b/4, 19b/1

t. it- 16b/9

tevekkül: Ar. İşi Allah’a bırakıp razı
olma.

t. 27b/10

tevfīk: Ar. Uydurma, uydurulma.

t.-i rafīk-i ilhām-ı Rabbānī 5b/4

tevfiz: ?

t.-i şer'î 54a/11

tevḥīd: Ar. Allah'ın birliğine inanma.

t.-i (iye) 50b/3

tevzī': Ar. Dağıtma, dağıtılma.

t. 6b/5, 6b/7, 24b/5

tezkiye: Ar. Hükümetten alınan izin kağıdı.

t.+leri (iye) 53b/5

tıfıl: Ar. Küçük çocuk. (Ar. tıfl)

ṭ. 49a/3

ticāret: Ar. Ticaret.

t. 50a/1 (ehl-i t.)

tīğ: Far. Kılıç.

t.+den 45b/2

tilāvet: Ar. Kur'an'ı güzel sesle ve usulüne göre okuma.

t. olun- 57a/4, 57a/5

tīmār: Far. Beslediği sipahilerle harbe giden beylere ayrılan arazi.

t. 53b/8 (ehl-i t.)

tirāş: Far. Kesmek.

t. eyle- 17a/3

tırkeş: Far. Ok kabı, sadak.

t.+ler 51a/6

ṭokun-: Dokunmak.

ṭ.-up 19b/11

ṭ.-urdu 38b/9

ṭokuz yüz sekiz: 908 sayısı.

ṭ. 13b/11

ṭokuz yüz yigirmi sekiz: 928 sayısı.

ṭ. 6b/10

ṭol-: Dolmak. bk. *dol-*

ṭ.-ardı 27b/6

ṭ.-dı 47a/1

ṭ.-mıṣ idi 45b/7

ṭoldur-: Doldurmak.

ṭ.-dı 47a/1

ṭ.-mağa 31a/6, 34a/5, 34a/10

t.-uṇ 33b/11

ṭ.-up 21a/3, 22a/5, 22b/8, 29b/9, 30b/2, 35a/6

tolu: Dolu. bk. *tolu*

¸. 7a/3

tolu: Dolu. bk. *tolu*

¸. 18b/11

tomruk: kütük, ağaç kütüğü.

¸.+ları (iye) 27b/2, 42a/2

tonat-: Süslemek, donatmak.

¸.-mak 18a/3

top: Ateşli silah.

¸. 4b/1, 8a/9, 15b/7,
18b/10, 19a/8, 19b/4,
19b/7, 20a/7, 20b/11,
22b/11, 24b/4, 25b/9,
25b/11, 26a/6, 26a/8,
27a/3, 27a/6, 29b/8,
29b/11, 30a/10, 30b/3,
30b/8, 30b/9, 31b/4,
35a/1, 36a/11, 38a/8,
38b/3, 38b/7, 40a/11,
41a/11, 41b/10, 43b/10,
44b/10

¸.+da 42b/7

¸.+dan 31a/4, 37a/3

¸.+ı (iye) 20b/1, 20b/11

¸.+ına 48b/9

¸.+ından 31b/3

t.+lar 8a/12, 9a/7, 13a/10,
22a/7, 22a/11, 23a/2,
24b/1, 26a/, 28a/7,
28b/8, 29a/8, 57b/4,
57b/6

¸.+lara 9a/6, 25a/6, 25a/11,
25b/3, 29a/3, 41a/10,
45b/9, 51a/8

¸.+lardan 5b/12, 19b/10, 28b/8

¸.+ları (iye) 13b/1, 19b/8,
21a/5, 21a/9, 23a/5,
25a/3, 25b/2, 26b/4

¸.+ları 7a/4, 57b/8

¸.+larına 19b/4, 28a/9, 34a/9

¸.+larından 25b/4

¸.+ları 8a/12, 25b/1, 31a/4

¸.+suz 26b/2

¸.+u 26a/2

¸. top 15b/7

Topḥāne: İstanbul'da bir semtin adı.

Ṭ.-den 14a/2

toprak: Toprak.

ıt. 29b/9, 30b/1, 31a/7, 31a/8, 36a/6 ıt.+a 30b/4, 31a/5, 34b/5 ıt.+dan 30b/2, 32a/3, 34a/11 ıtoptaşı: Gülle. ıt. 26a/3 ıt.+ları 19b/8 ıtoptolu: Çok dolu. ıt. 18b/9, 47b/8 ıtoy: Şenlik, ziyafet. ıt.+una 19a/6 ıtoyumluk: Ganimet. ıt.+lar 22b/7 ıtoz: Toz. ıt. 36a/6 ıtuğ: Far. Tuğ. ıt.+lar 18b/11, 57a/1, 57b/11 ıtuğulka: Çelik başlık, miğfer. t. 32a/11 ıtuğyān: Ar. Taşkınılık, coşkunculuk. ıt. 5b/1 ıt.+ın 46b/7	ıt.+ları (iye) 5a/11 ıtur-: Durmak. bk. <i>dur-</i> ıt.-ması 18b/3 ıturna: İri bir kuş, turna. ıt. 18a/5 ıturul-: Durmak. ıt.-maz ol- 24b/1 ıtut-: Yakalamak, tutmak. ıt.-ar (sfe) 1b/10 ıt.-dukları 32a/2 ıt.-muş 45b/6 ıt.-up 5a/10, 45a/4, 48a/10 ıtuyūr: Ar. Kuşlar. ıt. 9a/8, 14a/8 ıtüccār: Ar. Tacirler, satıcılar. t. 53b/10 t.-ı Müslimīn 4a/12 ıtüfekçi: Tüfekçi. t. 26b/11, 49a/5 t.+ler 29b/11, 30b/6 ıtüfeng: (Far.) Tüfek.

‘u.-yi kirām 33b/7	urul-: Vurulmak.
‘ulūfe: Ar. Üç ayda bir verilen maaş.	u.-sa 26a/3
‘u. 10a/6, 53b/10	u.-unsa 25b/11
‘u.+leri (iye) 52a/4	u.-up 31b/6, 48a/4
‘ulūm: Ar. İlimler, bilgiler.	Urūm: Rum.
‘u. 21a/11	U. 24b/11
‘umūmen: Ar. Bütün, hep.	‘usri yūsṛān: Ar. İnşirah suresinde geçen ayettir.
‘u. 5a/5, 7b/9, 8a/3, 10b/2, 20a/5, 27a/2, 40a/8, 51b/1, 52b/1	‘u. 27b/11
	- Ü -
umūr: Ar. İşler, hususlar, maddeler.	ü: bağ. Far. Ve.
u.+ı (iye) 35b/1	ü. 2b/2, 2b/11, 3a/3, 3b/11, 4b/4, 4b/6, 6a/11, 6b/11, 8b/5, 9a/7, 10a/1, 10a/2, 13b/10, 15a/9, 15a/11, 15b/10, 16b/10, 22b/4, 24a/5, 29b/6, 31a/5, 33b/5, 39b/8, 41a/8, 43a/4, 48b/8, 49b/4, 49b/5, 50a/4, 51a/9, 57b/6
u.+ında 16a/4	
u.+ların 58a/10	
u.+u 44b/4	
ur-: Vurmak.	üç: 3 sayısı.
u.-dılar 48a/4	ü. 16b/7, 34a/4, 50a/2, 58a/6, 58a/7
u.-up 33a/5	
u.-ur (gze) 44b/10	
u.-urlardı 49a/6	
‘urūc: Ar. Yükselmek.	
‘u. 25b/4 (eḫlāk-ı ‘u.)	üç biḳ: 3.000 sayısı.

ü. 32a/11

üslüb: Ar. Yol, biçim.

üç yüz dört: 304 sayısı.

ü. 8a/9

ü. 39a/6

ü.-ı ‘acib 8a/3

ümerā: Ar. Emirler, beğler.

ü.-yı devlet-i intimā 17b/9

ü.-yı ‘izām 33b/6

ümīd: Ar. Ümit.

ü.+i (bhe) 42a/11

ü.+inden 37a/3

ü. kes- 35b/8

ümme: Ar. Bir peygambere inanıp
bağlanan cemaat.

ü.+e 2a/3

ü.+ine 2a/6

‘ünvān: Ar. Ad, isim, lakap.

‘ü.-ı kanūn 16a/11

‘üryān: Ar. Çıplak.

‘ü. it- 14a/7

Üsküdar: İstanbul’un bir ilçesi.

Ü. 14a/1, 14a/3, 14b/2

Ü.+a 14b/6

üst: Üst.

ü.+ü 4a/5

üstād: Far. Usta.

ü. 23a/1, 42b/5

ü.+ına 22a/1

ü.+lar 35a/7

ü.-ı kāmīl 25b/9, 42b/7

üzere: 1. Üzerine, üzerinde.

ü. 6b/9, 8a/4, 8b/2, 9b/3,
9b/6, 12a/6, 13b/6,
14b/8, 15b/9, 16a/4,
16a/5, 16a/10, 16b/1,
18a/3, 22b/1, 24a/10,
29b/6, 32a/7, 33b/9,
33b/11, 34a/4, 34b/1,
35b/9, 37b/3, 39b/1,
39b/3, 39b/5, 45a/11,
50a/8, 50a/10, 51b/10,
54a/10, 54b/3, 54b/8,
54b/9, 55a/5, 55b/3,
56b/2

2. Edat (sebepe bildirir).

ü. 13b/9, 21a/2, 21a/8,
23a/7, 32a/10, 55b/2,
55b/5

3. Süresince, müddetçe.

ü. 56a/1

üzeri: Üst.

ü.+nde 7b/6, 15a/1, 15a/2,
15b/7, 20b/10, 28b/5,
38a/1

ü.+den 19b/9

ü.+ne 16b/5, 17a/6, 17b/11,
21b/5, 29b/10, 33a/6,
34b/4, 35a/5, 39a/4,
39a/6

ü.+lerine 27a/10, 27b/2, 41b/11

- V -

vāfir: Ar. Çok, bol.

v. 4b/12, 8b/11, 8b/12,
9b/4, 12b/2, 21a/6,
21a/7, 39a/7, 45a/8

vaḥṣet: Ar. Vahşilik, yabanilik.

v. 49b/5

vaḳār: Ar. Ağırbaşlılık, temkinlilik.

v.+ın 20a/4

v.-ı zemīn 22b/2

vakfiyye: Ar. Bir vakfın şartlarını bildiren resmî senet.

v.+si 55a/1

vakıf: Ar. Bir malı veya mülkü bir hayır işine bağışlama, bırakma. (Ar. vakf)

v. 54b/5

v.+ları (iye) 55a/6

vākıf: Ar. Bir şey vakfeden.

v. eyle- 5a/9

vāķi: Ar. Vuku bulan, olan.

v. 11a/4, 20a/2, 36a/9

v. ol- 5a/1, 5a/8, 8b/8, 17a/8, 21a/10, 21b/10, 29a/9, 29b/5, 42b/10

vakit: Ar. Zaman, vakit. (Ar. vakt)

v.+i (iye) 27b/4

v.+lerin 30a/8

v.-i zevāl 48b/11

v.-i zühūr 50a/11

var: Mevcut.

v. 20b/11, 26a/5, 28b/6, 34b/11, 44b/6

v.+dur 46a/5

var-: Ulaşmak, varmak.

v.-an 23a/1

v.-dı 49a/4

v.-dıkların 34a/2

v.-dıklarında 31b/1

v.-ınca 4a/5, 6b/12, 10a/9, 11a/6, 14a/3

v.-ır 35a/9

v.-ıñ 48b/1

v.-maga 17a/4

v.-mağ 23a/6

v.-miş iken 42a/1

v.-mışlar idi 34a/10

v.-up 7b/7, 14a/8, 17a/6, 18a/1, 27a/1, 27a/3, 28a/8, 34b/1, 36a/1, 40a/11

vāreste: Far. Kurtulmuş, serbest.

v. 4a/4

varıl-: Herhangi bir yere varmak.

v.-dıkda 16b/11

v.-sa 20b/4, 21b/5

vārid: Ar. Gelen, erişen.

v. ol- 25a/6, 50b/1

vaşşāf: Ar. Vasıflarını bildirerek anlatan ve öven.

v.-ı sultān-ı rüsül 2a/2

vāsi': Ar. Geniş, açık.

v. 31a/9

vāveylā: Ar. Çılgılık, feryât.

v. it- 44a/1

va'z: Ar. Dini öğüt.

v.(+lar) it- 9a/3, 40a/6

vaz': Ar. Tayin etme.

v. 53b/4

vazīfe: Ar. Görev, vazife.

v.+lerin 54b/6

ve: bağ. Ar. Ve.

v. 1b/5, 2b/4, 2b/6, 2b/8,
2b/10, 2b/12, 3a/5, 3a/9,
3a/12, 3b/2, 3b/6, 3b/9,
4a/1, 4a/4, 4a/5, 4a/9,
4a/10, 4a/11, 4a/12,
4b/1, 4b/7, 4b/8, 4b/10,
5a/6, 5a/8, 5a/9, 5a/11,
5b/1, 5b/10, 5b/12,

6a/2, 6a/4, 6a/5, 6a/6,
6a/8, 6a/9, 6b/1, 6b/3,
6b/4, 6b/5, 6b/6, 6b/12,
7a/1, 7a/2, 7a/3, 7a/4,
7a/5, 7a/6, 7a/7, 8b/2,
8b/4, 8b/7, 8b/11,
8b/12, 9a/1, 9a/3, 9a/7,
9a/8, 9b/4, 9b/11, 10a/1,
10a/5, 10a/9, 10a/10,
10a/11, 11a/1, 11a/9,
11b/5, 11b/9, 11b/10,
12b/2, 12b/7, 12b/8,
12b/10, 14a/2, 14a/4,
14a/5, 14a/8, 14a/11,
14b/4, 14b/8, 14b/9,
14b/10, 14b/11, 15a/1,
15a/5, 15a/6, 15a/11,
15b/1, 15b/2, 15b/3,
15b/4, 15b/7, 16a/1,
16a/2, 16a/3, 16a/4,
16a/6, 16a/9, 16a/11,
16b/2, 16b/4, 16b/6,
17a/8, 17b/2, 17b/3,
17b/4, 17b/5, 17b/7,
18b/9, 18b/10, 18b/11,
19a/1, 19a/2, 19a/3,
19a/6, 19a/8, 19a/10,
19b/8, 20a/2, 20a/3,
20a/4, 20b/5, 20b/6,
21a/2, 21a/4, 21a/6,
21a/9, 21a/11, 21b/7,
21b/9, 22a/6, 22a/7,

22a/9,	22a/10,	22b/3,	37b/5,	37b/10,	38a/7,
22b/7,	22b/8,	22b/11,	38a/8,	38a/9,	38b/3,
23a/1,	23a/2,	23a/8,	38b/8,	38b/11,	39a/6,
23b/3,	23b/4,	23b/8,	39a/7,	39a/8,	39a/10,
23b/11,	24a/2,	24a/3,	39b/1,	39b/2,	39b/4,
24a/4,	24a/5,	24a/7,	39b/7,	39b/9,	40a/2,
24a/8,	24a/9,	24a/10,	40a/3,	40a/4,	40a/8,
24b/1,	24b/5,	24b/9,	40a/9,	40b/3,	40b/4,
25a/1,	25a/8,	25a/9,	40b/5,	40b/6,	40b/7,
25b/1,	25b/4,	26a/4,	40b/9,	40b/10,	41a/2,
26a/7,	26a/11,	26b/6,	41a/5,	41a/8,	41a/9,
26b/7,	26b/9,	27a/5,	41b/1,	41b/2,	41b/3,
27a/6,	27a/9,	27b/2,	41b/4,	41b/5,	41b/6,
27b/3,	28a/3,	28a/10,	41b/9,	41b/10,	41b/11,
28a/11,	28b/3,	28b/9,	42a/1,	42a/2,	42a/3,
28b/10,	29a/4,	29a/5,	42a/10,	42a/11,	42b/3,
29a/7,	30a/1,	30a/2,	42b/4,	42b/8,	43a/4,
30a/5,	30a/8,	30b/1,	43a/10,	44a/1,	44a/3,
30b/2,	30b/5,	30b/8,	44a/5,	44a/6,	44a/9,
31a/4,	31a/7,	31a/9,	44b/3,	44b/4,	44b/7,
31b/4,	31b/11,	32a/3,	44b/10,	45a/2,	45a/3,
32b/3,	32b/4,	32b/9,	45a/6,	45a/8,	45a/9,
33a/2,	33a/10,	33a/11,	45b/1,	45b/5,	45b/6,
33b/1,	33b/3,	33b/4,	45b/7,	45b/9,	45b/10,
33b/5,	33b/6,	33b/7,	45b/11,	46a/,	46a/4,
33b/10,	34a/9,	34b/3,	46a/5,	46a/9,	46a/10,
34b/10,	35a/1,	35a/5,	46b/3,	46b/8,	46b/9,
35a/6,	35a/7,	36a/3,	46b/10,	47a/5,	47a/6,
36a/6,	36a/9,	36a/11,	47a/7,	47a/10,	47b/1,
36b/4,	36b/8,	36b/10,	47b/8,	48a/3,	48a/4,
37a/2,	37a/4,	37a/6,	48a/9,	48a/11,	48b/2,
37a/9,	37a/11,	37b/4,	48b/4,	48b/8,	48b/9,

49a/2, 49b/2, 49b/3,
49b/4, 49b/6, 49b/,
49b/9, 49b/10, 49b/11,
50a/1, 50a/2, 50a/5,
50b/4, 50b/5, 50b/6,
50b/9, 50b/10, 50b/11,
51a/3, 51a/4, 51a/5,
51a/6, 51a/9, 51a/10,
51b/4, 51b/6, 51b/11,
52a/1, 52a/2, 52a/3,
52a/5, 52a/6, 52a/7,
52b/1, 52b/2, 52b/4,
52b/8, 52b/9, 52b/10,
52b/11, 53a/1, 53a/2,
53a/5, 53b/3, 53b/4,
53b/6, 53b/7, 53b/8,
53b/9, 53b/11, 54a/1,
54a/2, 54a/3, 54a/4,
54a/7, 54a/10, 54a/11,
54b/1, 54b/2, 54b/4,
54b/5, 54b/6, 54b/10,
55a/2, 55a/4, 55a/5,
55a/6, 55b/1, 55b/2,
55b/3, 55b/4, 55b/5,
55b/7, 55b/8, 55b/9,
55b/11, 56a/3, 56a/4,
56a/6, 56a/7, 56a/9,
56a/10, 56b/1, 56b/4,
56b/5, 56b/7, 56b/11,
57a/4, 57a/9, 57a/10,
57a/11, 57b/1, 57b/2,

57b/6, 57b/9, 57b/10,
57b/11, 58a/1

vech: Ar. Yüz, çehre.

v.+ile 4b/9, 19b/2, 21b/1,
26b/7, 44a/2, 44b/8,
47b/5, 48a/6

v.-i mezkûr 22b/1

v.-ü'l-ittişâl 26b/4

vedā': Ar. Ayrılma, ayrılış.

v. it- 8a/2

vehim: Ar. Kuruntu, yersiz korku.
(Ar. vehm)

v. 11b/9

ve'l-hāşıl: bağ. Ar. Kısacası.

v. 12b/2, 13b/4, 36b/4,
37a/2, 42a/5, 54b/8

velvele: Ar. 1. Gürültü, patırtı,
yaygara.

v.+den 57b/8

v. vér- 21b/9, 25b/5

v.+ye vir- 11b/6

2. Şaşkınlık, hayret.

v.+ye düş- 51a/9

vema erselnāke: Ar. Kur'an'da geçen
bir ayet.

v. 52b/10

vér-: Vermek.

v.-elüm 12b/1

v.-sün 3a/6

v.-üp 6a/11, 7b/8, 9a/8, 14a/2,
23b/7, 41b/5, 51a/8,
52b/1, 52b/7, 55b/1

v.-üpdür 2b/4

vére eyle-: Veriştirmek, bir kimseyi
bol bol azar, tokat gibi şeylere
maruz bırakmak.

v. 47b/11

vére it-: Teslim olmak.

v. 45a/1

véril-: Verilmek.

v.-di 56a/8

v.-üp 56b/4

vezīr: Ar. Valilik, vekillik gibi
yüksek rütbelerde bulunan paşa
ünvanını taşıyan kimse.

v.+in 5b/7

v.+leri (iye) 24a/7

v.-i ‘āzam: Sadrazam,
başvekil. 5b/7, 7b/1,
24b/6

v.-i mübārek 16b/9

v.-i mükerrerem 23b/2

v.-i müşārün ileyhi 11a/10

v.-i □āli□ 24b/11

v.-i vüzerā 15b/3

vilāyet: Ar. İl.

v.+leri (iye) 56a/4

vir-: Vermek.

v. 14b/4

v.-di 3a/2, 32b/10

viril-: Verilmek.

v.-üp 33a/11, 53b/9

v.-sün 33b/3

vuķūf: Ar. Anlama, bilme, öğrenme.

v. ol- 5b/4, 19b/3, 29a/5,
45a/6

vuşūl: Ar. Ulaşma, erişme.

v. bul- 6b/2, 24a/6, 34b/3

vücūd: Ar. Vücut.

y.+dur 40a/2, 46a/10

v.+ın 1b/1

yağmur: Yağmur.

v.-a getir- 30b/3

y. 31b/4

vükelā: Ar. Vekiller, bakanlar.

Yahyā Efendi: Ar. 16. yüzyılın son yarısında ve 17. yüzyılın ilk başında yaşamış, üç defa Şeyhülislam olarak görev yapmış alim ve Türk divan şairi.

v.-yı devlet: Bakanlar kurulu, kabine. 35a/8

Y. 55a/7

vüzerā: Ar. Vezirler.

v. 26b/3, 40b/9

v.+ya 8a/2, 56b/7

yağa: Kıyı, kenar, taraf.

v.+yı 15b/3

y.+sına 14a/3, 20b/3

- Y -

yağın: Yakın.

yā: Ar. Seslenme nidası.

y. 7b/7

y. 16b/10, 19a/5, 19b/6, 20a/1, 56a/5

y. Rabbi: Ey Rabbim! 14b/3, 19a/3, 25a/10

yağın: Ar. Sağlam bilgi, kesin olarak bilme.

yādigār: Far. Yadigar. (Far. yād-gār)

y. 48b/1

y. 3a/8 (erbāb-ı y.)

y.+ın 28a/10

yalı: Deniz, göl veya ırmak kenarı, sahil.

yağ-: Yağmak.

y. 25a/1

y.-dı 31b/4

y.+larında 3b/6, 10a/9

yağma: Far. Zor kullanılarak ele geçirilen mal.

y.+larını 22a/7

yan: Birlikte, beraber.

y. 26b/11, 49a/5, 57b/1	y.+ya 38a/6
y.+ında 35a/8, 45a/10, 48a/7	yarın: Yarın.
y.+larına 24b/9	y. 46a/9
yan-: Yanmak.	yas: Matem, yas.
y.-ar (gze) 35a/9	y. 34a/3, 40b/9, 52b/3
yaña: Taraf, cihet.	yaş: Gözyaşı.
y. 49b/1	y. 15a/8, 21a/4
yap-: Yapmak.	y.+ın 57b/3
y.-mağda 43b/10	yat-: Yatmak.
y.-up 35a/7	y.-an 36b/1
yapış-: Yapışmak.	y.-urlardı 36a/10
y.-duğı 34b/9	y.-urdu 45b/8
y.-up 18a/9, 43b/9	yatsu: Yatsı.
yara-: Yaramak.	y. 20a/7
y.-r (sfe) 32b/9	Yazıcıoğlu [Mehmed]: Daha çok <i>Muhammediyye</i> adlı eseriyle tanınan Osmanlı mutasavvıf şairi. (855-1451).
yaralı: Yaralı. bk. <i>yaralı</i>	Y. 9a/1
y. 33a/10	yazıl-: Yazmak işi yapılmak.
y.+ları (bhe) 56a/2, 58a/7	y.-dı 53a/6, 55a/6
y.+ya 27b/6	y.-mağ 6a/8
yaralu: Yaralı. bk. <i>yaralı</i>	
y. 33a/7, 55b/6	

y.-mış idi 7b/7	y. 27b/12
ye-: Yemek.	yekpāre: Far. Tek parça, bütün.
y.-yp 22a/10	y. 22a/6
yebāb: Far. Harap, yıkık.	yeksān: Far. Düz.
y. 29a/7	y. ol- 29a/9
y. it- 28a/11, 28b/10	yelken: Yelken.
yedek: Yedek.	y. 17b/6
y. 15b/1	y.+ler 13a/9
y.+ler 15b/3	y.(+ler) a- 17b/2, 17b/5, 28a/4
y.+e al- 19b/11	Yemen: Ar. Arap Yarımadasının batı- güney tarafını teşkil eden bölge.
yedi: 7 sayısı.	Y. 2b/6
y. 21b/6, 44a/6	
yedi yüz: 700 sayısı.	yemīn: Ar. Ant, sz.
y. 17b/5, 17b/6, 23b/10	y. 49b/4
yedi yüz elli: 750 sayısı.	yenī: Yeni.
y. 6a/12	y. 16b/4, 56a/11
yedinci: (7.) yedinci.	yeniçeri: Osmanlı İmparatorluğu'nun piyade asker sınıfı.
y. 16b/2, 45a/9	y. 51a/2, 52a/3, 57b/1
yedişer: Yedişer.	yeniçeri ağası: Yeniçeri ocağının en yüksek subayı ve komutanı.
y. 53b/10	
yek: Far. Bir, tek.	

y. 16a/1, 24a/8, 25a/1, 43a/9	y.+nda 37b/5, 37b/7
yer: Yer. bk. <i>yir</i>	yerli: Oturduğu bölgede doğup büyüyen.
y. 33b/9, 38b/9, 55a/10	y.+den 56a/5
y.+de 7b/9, 38b/7, 49b/2, 57a/5	yerli yerince: Düzgün, eksiksiz. bk. <i>yerlü yerince</i>
y.+den 34b/7, 37a/9, 37b/6, 37b/11, 46b/4	y. 54b/10-11
y.+dür 20b/1	yerlü yerlerinde: Her şeyin olması gereken yerinde olması.
y.+e 20a/11, 31b/11, 32a/9, 46b/8	y. 32b/6
y.+i (iye) 28b/10	yeryüzi: Yeryüzü.
y.+i (bhe) 37b/2, 51b/6	y. 45b/5, 45b/7
y.+inden 8b/3, 11b/5, 36a/2	yerlü yerince: Düzgün, eksiksiz. bk. <i>yerli yerince</i>
y.+ine 16a/1, 23a/7, 41a/3, 44b/11, 55b/1	y. 33b/10
y.+lerden 31a/6	yeşil: Yeşil rengi.
y.+lere 27a/3	y. 15a/2
y.+leri (iye) 10a/10	yet-: Ulaşmak, erişmek.
y.+lerin 24b/4, 26b/6, 43a/4, 43a/5	y.-düğü 27a/3
y.+lerinde 37b/5	yetiş-: Yetişmek.
yer altı: Yer altı.	y.-ür (gze) 20b/2
	yevm: Ar. Gün.
	y.+i (iye) 53b/10

y.-i mezbûr 38b/1, 38b/4, 43a/9	b. 6a/7
y.ü'l-cem': Kıyamet günü. 50a/6	yigirmi beşinci: (25.) yirmi beşinci.
y.ü'l-kıyām: Kıyamet günü. 9b/1	y. 47b/6
yık-: Yıkılmak.	yigirmi dört: 24 sayısı.
y.-mağ 30b/3	y. 28a/2
y.-mağda 43b/10	yigirmi sekizinci: (28.) yirmi sekizinci.
y.-up 26b/6, 28b/10	y. 39a/9, 43b/8
yıkıl-: Yıkılmak.	yigirmi üçüncü: (23.) yirmi üçüncü.
y.-dı 38a/2	y. 38a/7
y.-mağ 25b/11	yigirminci: (20.) yirminci.
y.-mayup 29b/8	y. 17a/10, 43a/8
y.-up 37b/2	yıl: Sene, yıl.
Yılanlıova-nām: Rodos Adası'nda yer alan büyük bir köy.	y.+dan 49b/9
Y. 18a/9	y.+lar 17a/2, 25b/10
yigirmi altıncı: (26.) yirmi altıncı.	yine: Tekrar, yine.
y. 32a/10, 38a/10	y. 12b/6, 37b/5, 38a/5, 38a/9, 38b/11, 56b/11, 57a/6
yigirmi beş: 25 sayısı.	yir: Yer. bk. yer
y. 56b/2	y. 23a/6, 26a/1, 38a/5
yigirmi beş bin: 25.000 sayısı.	yoğ: Yok. bk. yok

y.-ıdı 4b/7	yukarı: Yukarı.
yohsa: <i>bağ</i> . Yoksa.	y.+dan 41b/10
y. 45a/2	yum-: Yummak.
yok: Yok. bk. <i>yog</i>	y.-up 46b/3
y. 4b/6, 26b/1, 27b/6, 33a/2, 36b/1, 38a/6, 42a/7, 44b/2	yuvarlak: Top mermisi.
y.+dur 21a/5, 47a/3	y.+larımı 28a/10
yoklan-: Yoklanmak.	yüri-: Yürümek.
y.-dı 56a/1, 56a/7	y. 19a/5
yol: Yol.	yürüyüş: Birliklerin bir yerden başka bir yere gitmesi. bk. <i>yürümiş</i> , <i>yürüyüş</i>
y. 29b/8, 38a/2	y. 39b/8, 43b/5
y.+a 55b/8	y.+dür 40a/2
y.+larınca 16a/9	yürü-: Yürümek.
y.+un 32a/9	y.-ğ 35b/4
yollu yolunca: Merasime uygun olarak, âdet üzere. bk. <i>yollu</i> <i>yolunca</i>	yürük: Hızlı koşan, hızlı yürüyen.
y. 57b/9	y. 7b/11
yollu yolunca: Merasime uygun olarak, âdet üzere. bk. <i>yollu</i> <i>yolunca</i>	yürüt-: Yürüme işini yaptırmak.
y. 23b/11	y.-üp 18b/8
	yürüyüş: Birliklerin bir yerden başka bir yere gitmesi. bk. <i>yürümiş</i> , <i>yürüyüş</i>
	y. 11b/5

y.+dür 46a/9

y. eyle- 43a/3

yürüyüş: Birliklerin bir yerden başka
bir yere gitmesi. bk. *yürüyiş*,
yürüyiş

y. et- 40a/10

yüz: 1. 100 sayısı.

y. 6a/4, 18b/2, 38b/7

y.+i (bhe) 44b/11

2. Çehre, surat.

y. 33a/9

y.+i (bhe) 49b/1

y. dönder- 38b/6

y. sür- 7b/2

y. tut- 45b/1

3. Taraf.

y.+i (iye) 8a/4, 13a/9, 17b/2,
24a/1, 58a/1

4. e. -den dolayı, sebebiyle.

y.+den 30a/3, 42b/1, 44a/2

y.+inden 17a/3

yüz bin: 100.000 sayısı.

y. 38b/2, 41b/3

- **Z / Ẓ / Ż / Z̈ -**

zābiṭ: Ar. Subay.

z. 23b/11, 57a/11

z.+i (iye) 52a/10

z.+lere 16a/2

z.+lerine 13a/7, 16a/9, 56b/5

zafer: Ar. Zafer.

z. 18b/11

zağarcıbaşı: Padişahın, yeniçeri
ocağının av köpeklerini
yetiştirmekle görevli olanların
komutanlarına verilen unvan.

z. 47a/10

zāhid: Ar. Çok, aşırı sofu.

z. 50a/1

zāhir: Ar. Görünen, açık, meydanda.

z. ol- 9a/11, 36a/9, 58a/9

zāḥire: Ar. Gerektiği zaman
harcanmak üzere ambarda
saklanan yiyecek.

z. 28a/3, 33b/1, 47b/8,
55a/9

z.+leri (iye) 56a/3

zaḥm-nāk: Far. Yaralı.

z.+e 55b/8

zamān: Ar. Vakit, zaman.

z. 4b/10, 4b/12, 8a/8,
8a/12, 36a/1, 38b/4,
51a/2

z.+a 24b/3, 47b/9

z.+da 49a/2, 57b/7

z.+dur 2b/12, 32b/8

z.+ı (iye) 1b/8, 20a/7, 49a/1,
53a/4

z.+ıı 26a/7, 50b/3

z.-ı sa‘ādet 1b/3

z.-ı şerīf 4b/11

z.-ı vakit 19a/2

zamīr: Ar. İsmi yerini tutan kelime

z. 3a/12 (āfitāb-ı z.), 26a/8

zarar: Ar. Zıyan, eksiklik, kayıp.

z. 4a/10, 20b/2

z.+ı (iye) 13b/4

z.+larına 4b/7

z. et- 19b/9

z. eyle- 12b/11

z. gel- 25b/10

z. vēr- 20a/10

z. vir- 30b/5, 32a/3

zarbuzān: Bir ateşli silah türü.

z.+lar 6a/1

zarūret: Ar. Çaresizlik.

z. 22b/10

z.+leri 46a/4

zāt: Ar. Saygıya değer kimse.

z.-ı pākīze 24b/7

z.-ı şerīf 43a/10

zāyī‘: Ar. Zarar, zıyan.

z. it- 30a/9

z. ol- 41b/6

zebān: Far. Dil, lisan.

z. 1b/9, 1b/11, 2a/1, 2a/2

z.+ı (bhe) 1b/7

zebūn: Far. Zayıf, güçsüz.

z. 47b/10

zehir: Far. Ağu, zehir. (Far. zehr)

z. 45b/3

zelzele: Ar. Yer sarsıntısı, deprem.

z. 9a/7, 41b/5, 51a/8

z.+den 41b/6

z.+ye 28a/7, 36a/1, 49a/4

zemīn: Far. Yer, yeryüzü.

z. 25b/5

z.+e 29a/5, 46a/1

z.+i (iye) 10a/9

z. ü zamān: Yer ve mevzu
uzunluğu, münasebet,
hal, vaziyet. 15a/9,
57b/6

zenberek: Far. Ok.

z.+ler 6a/2, 27b/3

zer: Far. Altın.

sīm ü z.: Gümüş ile altın.
15a/11, 15b/10

zevāl: Ar. Yerinden ayrılıp gitme.

z. 48b/11 (vaqt-i z.)

zīb: Ar. Süs, bezek.

z. 6a/11

zibā: Far. Süslü.

z. 21b/7 (şehr-i z.)

zift: Ar. Zift.

z. 27a/9

z.+leri (iye) 41b/11

zikir: Ar. Anma, anılma.

z. olun- 58a/7

Zi'l-ḥicce: Ar. Arabî ayların on ikincisi olup, onuncu günü kurban bayramına denk gelmektedir.

z. 44a/8 (māḥ.-ı z.)

Zi'l-ka'de: Ar. Arabî aylarının on birincisi.

z.+niḡ 42b/9

zincīr: Far. Zincir. (Far. zencīr)

z. 4b/4, 10a/1, 21a/2

z.+i (iye) 52a/1

z. çek- 22a/4

z. ur- 4b/3

zīnet: Ar. Süs, bezek.

z. 6a/11

36b/7, 38a/8, 38b/1,
38b/2, 39a/5, 39b/6,
44a/3, 44b/1, 55b/2

zīr: Far. Alt, aşağı.

z.-i zemīn: yerin altı. 21b/3,
29a/1, 36a/2

z. ü zeber: alt üst. 43a/4

zīrā': Ar. Dirsekten orta parmak
ucuna kadar olan bir uzunluk
ölçüsü. (75-90 cm.)

z.+dur 21b/6

zīrā: Far. Çünkü, şundan dolayı.

z. 5b/10, 34b/11

zīrve: Ar. Doruk, tepe.

z. 50b/8

ziyād: Ar. Fazlalık, çokluk.

z.+1 (bhe) 2a/1

ziyāde: Ar. Artma, çoğalma.

z. 5a/11, 20b/1, 21a/2,
24a/5, 28b/11, 31b/10,
32a/2, 33b/1, 34a/3,
34b/10, 35a/3, 36b/3,

z.+dür 46a/4

z. ol- 27b/5

zuhūr: Ar. Görünme, meydana çıkma.

z it- 18a/6, 55a/8

zulüm: Ar. Eziyet, zulüm. (Ar. zulm)

z. 13a/2

ẓulümāt: Ar. Karanlık.

ẓ.+1 (iye) 35b/3

pür-ẓ. 19b/5

zu‘m: Ar. Batıl, zan, sanı, boş inanç.

z. 5a/5

ẓurnā: Far. Zurna.

ẓ.+lar 6b/4

ẓ.+larıñ 7a/6, 24a/4

SONUÇ

Hem Osmanlı hem de diğer ülkeler açısından oldukça önemli ve stratejik bir konuma sahip olan Rodos Adası'nın Kanunî Sultan Süleyman zamanında gerçekleştirilen fethini anlatan *Tevârih-i Feth-i Rados*, döneminin önemli nişancılarından biri olan *Celâlzâde Mustafa Çelebi* tarafından 16. yüzyılda (?) kaleme alınmıştır.

Yıllarca Saint Jean Şövalyeleri tarafından yönetilen ve korunan Rodos Adası, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından beri hedefi olmuştur. İlk ciddi teşebbüsleri Fatih Sultan Mehmet zamanında atılan fethin, bir sonuca bağlanması ise ancak Kanunî Sultan Süleyman'ın dönemine nasip olmuştur. Aylar süren ve yüzlerce şehit verilen fetih, döneminin şartları göz önünde bulundurulduğunda yıkılması imkânsız gibi görülen surların Osmanlı topçuları ve donanması tarafından yıkılması, Avrupa devletlerinde büyük bir hayret ve üzüntü yaratmıştır. En nihayetinde de Akdeniz'in Türk gölü haline getirilmesiyle birlikte Osmanlı Devleti'nin askerî gücü bütün dünyaya gösterilmiştir. Öyle ki metin içerisinde bile Osmanlı donanmasının gücü, Rodos halkının ileri gelenlerinden bilge bir ihtiyarın:

“... *birinüñ yerine yüzi gelür* ...” [44b/11]

ifadesiyle de vurgulanmıştır.

Metnimiz, tarihî öneminin yanı sıra Türk dili açısından da oldukça büyük bir öneme sahip eserlerden biridir. Bu öneminin kaynağını ise öncelikli olarak müellifinin sefer esnasında yaşanan hadiselerle birebir şahit olup bunları kaleme alarak gelecek nesillere aktarmasından almaktadır. Tarihî açıdan baktığımızda, bir savaş günlüğü niteliğinde olan fetihnameler, objektifliği her ne kadar tartışılsa da birer tarihî belge niteliği taşımaktadırlar. Bu hususta fetihnamelerde geçen her bir hadise ve bu hadiselerin anlatılış biçimi oldukça büyük önem arz etmektedir. Edebî açıdan baktığımızda ise fetihnamelerden yola çıkılarak müellifin yetiştiği ortam, yaşadığı yüzyıl ile o yüzyıla hâkim olan dil ve üslup hakkında genel bilgilere ulaşmamız sağlanmaktadır.

Metnimizde tespit ettiğimiz dil hususiyetlerine bakacak olursak;

1) Günümüze yakın bir tarihte istinsah edildiği düşünülen metnimizde geçen kelimelerin birçoğu, Türkiye Türkçesinde kullanılan şekilleriyle yer almaktadır. Örneğin, aynı yüzyılda yazılmış diğer eserlerde EAT döneminin etkisiyle *beş* kelimesinin hem *beş* hem de *biş* şeklinde ikili kullanımlarına rastlanırken metnimizde daima günümüz Türkçesindeki *beş* şekliyle kullanılmıştır.

2) Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde örneğine rastlansa da Osmanlı Türkçesi metinlerinde nadir olarak görülen *birbiri* veya *biribiri* kelimeleri, metnimizde toplamda 6 defa geçmiştir.

3) Yazılı Türk dilinin takip edilmeye başlandığı dönemlerden itibaren çeşitli alfabelerde kendine yer bulan ve /e/ ile /i/ arası bir sesi karşılayan kapalı é sesi, Türkçenin dokuzuncu ünlüsü olarak kabul edilmekle birlikte çoğunlukla kelimenin ilk hecesinde yer almaktadır. Bu ses metnimizde *vér-*, *dé-* fiilleri ile *déyü* edatında geçmiştir.

4) Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait metinlerin bir kısmında Türkçe kökenli kelimelerin ve eklerin yazımında kullanılan *elifli vav*, metnimizde oldukça yaygın olarak kullanılmıştır. Esas kaynağı Arapça olan bu kullanımın, Türkçe kelime ve eklere getirildiğinde uzun ünlüyü karşılamak gibi bir vazifesi yoktur. Metnimizde 25 farklı yerde geçen *elifli vav*, kimi zaman kelimenin aslında yer alırken kimi zaman da isme getirilen yapım ekinde yer almaktadır. Örneğin,

deñlü 6a/2, *mehābetlü* 7b/12, *kendü* 18a/2, *başlu* 18b/10, *girü* 27b/10, *çañlu* 29a/1, *yaralu* 33a/7, *déyü* 34a/1, *karşu* 37b/7 *içerü* 44a/11, *berü* 49b/9, *ķamu* 53a/11

Sonuç olarak, 58 varaktan oluşan ve *Celâlzâde Mustafa Çelebi* tarafından kaleme alınan *Tevârih-i Feth-i Rados*, muhtevası bakımından Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi için, dil ve üslup bakımından ise Türk Dili ve Edebiyatı için önemli bir kaynaktır. Metnimiz, tarafımızca eklenmiş olan *Şekil Bilgisi* (Morfoloji) ve metin çalışmalarında en çok kullanılan ve taranan *Dizin* bölümlerinin eklenmesiyle birlikte daha sonraki araştırmalara kaynaklık edeceği temenni edilerek bilim dünyasının hizmetine sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- AK, Coşkun (2010). *Süleyman I – Edebî Yönü*. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. İstanbul. C. XXXVIII. s. 74 – 75.
- AKSOY, Hasan (1995). *Fetihnâme*. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. İstanbul. C. XII. s. 470 – 472.
- AKSOY, Hasan (1997). Tarihî Bir Belge Ve Türk İslam Edebiyatında Bir Tür Olarak Fetihnâmeler. *İLAM Araştırma Dergisi*. C. 2. 7-19
- ARGUNŞAH, Mustafa - YÜKSEKKAYA, Gülten S. (2017). *Karahanlıca Harezmce Kıpçakça Dersleri*. Kesit Yayınları. İstanbul.
- BANGUOĞLU, Tahsin (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BİLGEGİL, Kaya (1984). *Türkçe Dilbilgisi*. Dergah Yayınları. İstanbul.
- CLAYTON, Peter - PRICE, Martin (2000). *Antik Dünyanın Yedi Harikası* (çev. Betül Avunç). Homer Kitabevi ve Yayıncılık. İstanbul.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük*. 5 cilt. İstanbul.
- ÇELİK, Hüseyin (1996). *Genç Kalemler*. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. İstanbul. C. XIV. s. 21-23.
- ÇELİKKOL, Zeki (1992). *Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe*. Türk Tarihi Kurumu Basımevi. Ankara.
- DENY, Jean (1941). *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, (çev. Ali Ulvi Elöve). Maarif Matbaası. İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2011). *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Aydan Yayınları. Ankara.
- DİZDAROĞLU, Hikmet (1963). *Türkçede Fiiller*. Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara.

- ECKMANN, János (2005). *Çağatayca El Kitabı* (çev. Günay Karaağaç). Akçağ Yayınları. Ankara.
- EDİSKUN, Haydar (1985). *Türk Dil Bilgisi*. Evrim Matbaacılık. İstanbul.
- EKER, Süer (2005). *Çağdaş Türk Dili*. Grafiker Yayınları. Ankara.
- EMECAN, Feridun (2010). *Süleyman I. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. C. XXXVIII. s. 62 – 74.
- ERCİLASUN, Ahmet B. (2011). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Akçağ Yayınları. Ankara.
- ERGİN, Muharrem (1984). *Türk Dil Bilgisi*. Boğaziçi Yayınları. İstanbul.
- ERSOYLU, Halil (2000). Eski Türkiye Türkçesi Metinlerinde Kullanılan Elifli Vav. Ankara: *Türk Dil Kurumu Yayınları*, S. 773. s. 135-139
- GABAIN, A. Von (2007). *Eski Türkçenin Grameri* (çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GENCAN, Tahir Nejat (2001). *Dilbilgisi*. Ayraç Yayınevi. Ankara.
- GOODMAN, Anthony A. (2011). *TANRI'NİN GÖLGESİ Rodos'un Fethi* (çev. Tuğba Doğan). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- GÜLENSOY, Tuncer (2000). *Türkçe El Kitabı*. Akçağ Yayınları. Ankara.
- GÜLENSOY, Tuncer. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Kökenli Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü (Cilt: I-II)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜLSEVİN, Gürer - BOZ, Erdoğan (2011). *Türk Dili ve Kompozisyon I – II*. Palet Yayınları. Konya.
- GÜLSEVİN, Gürer (2017). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- HACİEMİNOĞLU, Necmettin (1984). *Türk Dilinde Edatlar (En Eski Türkçe Metinlerden Zamanımıza Kadar)*. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.

- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1996). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Türk Dili Kurumu Yayınları: 638. Ankara.
- HATİBOĞLU, Vecihe (1981). *Türkçenin Ekleri*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- İPEKTEN, Haluk (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*. Milli Eğitim Basımevi. Ankara. s. 80-118
- KANAR, Mehmet (2003). *Örnekli Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Derin Yayınları. İstanbul.
- KARAAĞAÇ, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARAHAN, Leyla (1994). -sa/-se Eki Hakkında. *Türk Dili, Dil Ve Edebiyat Dergisi* C. 1994/II. S. 516. s. 471-474
- KARAHAN, L. (1999). Yükleme (Accusative) ve İlgi (Genitive) Hâli Ekleri Üzerine Düşünceler. 3. *Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996* (s. 605-611). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARASOY, Y. - YAVUZ, O. - KAYASANDIK, A. - DİREKÇİ, B. (2012). *Üniversiteler İçin Uygulamalı Türk Dili Ve Kompozisyon Bilgileri*. Aybil Yayınları. Konya.
- KARTALLIOĞLU, Yavuz. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KERSLAKE, Celia J. (1995). *Celâlzâde Mustafa Çelebi*. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. İstanbul. C. VII. s. 262
- KOCASAVAŞ, Yıldız (2004). *Türkçede Şahıs Zamirleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KORKMAZ, Z. (1965). Türkiye Türkçesindeki -madan/-meden < -madın < -meğin Zarf-Fiil (Gerundium) Ekinin Yapısı Üzerine. *Türkoloji Dergisi*, 2 (1), 259 - 269.

- KORKMAZ, Zeynep (2006). Eski Anadolu Türkçesinin Türk Dili Tarihindeki Yeri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 52 (2004/2). s. 99 – 105.
- KORKMAZ, Zeynep (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri - Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LEVEND, Agâh Sırrı (1956). *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi XI. Seri, No. 8. Ankara.
- ÖGÜT, Salim (1994). *Ebtah*. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. X. s. 82 - 83. İstanbul.
- ÖZKAN, Mustafa. (2007). *Osmanlıca*. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. XXXIII. s. 483 – 485. İstanbul.
- PALA, İskender (2012). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. Kapı Yayınları. İstanbul.
- TEKİN, Talat (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TİMURTAŞ, Faruk K. (1994). *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer - Metin - Sözlük*. Enderun Kitabevi. İstanbul.
- TOPARLI, Recep – ARGUNŞAH, Mustafa (2014). *Mu'inü'l-Mürîd*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TULUM, Mertol (2011). *Osmanlı Türkçesine Giriş*. T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1976, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1053. Eskişehir.
- Türk Dil Kurumu (1988). *Türkçe Sözlük I (A – J)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (1988). *Türkçe Sözlük II (K – Z)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2008). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Türk Dil Kurumu (2012). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- UZUN, Mustafa (2013). *Yazıcıoğlu Mehmed Efendi*. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. İstanbul. C. XLIII. s. 362-363.
- VURAL, Hanifi – BÖLER, Tuncay (2011). *Ses ve Şekil Bilgisi*. Kesit Yayınları. İstanbul.
- YAVUZ, Kemal - YAVUZ, Orhan (2016). *Muhibbî Dîvânı Bütün Şiirleri*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları. İstanbul.
- YAVUZ, Orhan (1991). Türkçede Kapalı E. *SÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi* (6), 271-306.
- YAVUZ, Orhan (2002). *Kansu Gavri'nin Türkçe Dîvânı* (Metin - İnceleme - Tıpkıbasım). Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 2. Konya.
- YAVUZ, Orhan (2006). *Anadolu Türkçesiyle Yapılan En Eski Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi ve Dil Özellikleri: İnceleme – Gramer – Metin*. Tablet Kitabevi. Konya.
- YILDIZ, Hakkı Dursun (1989). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. C. X. Çağ Yayınları. İstanbul.
- YILDIZ, Murat (2013). *Celâlzâde'nin Rodos Fetihnâmesi (İnceleme - Metin)*. Libra Kitapçılık ve Yayıncılık. İstanbul.
- YILDIZ, Murat (2016). Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin Rodos Fetihnâmesi'ndeki Manzumeler Hakkında Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*. s. 103-132

Online Kaynaklar:

<https://islamansiklopedisi.org.tr>

www.lugatim.com

<https://www.ttk.gov.tr>

